

Komuna e Tuzit

Projekt

**PLANI STRATEGJIK I ZHVILLIMIT TË KOMUNËS SË TUZIT
PËR PERIUDHËN 2021-2026**

Tuz, prill 2021

Përmbajtje

HYRJE	3
REZYME	4
I ANALIZA E GJENDJES EKZISTUESE	7
1.1 TË DHËNAT E PËRGJITHSHME	7
1.2. ANALIZA E SITUATËS DEMOGRAFIKE	10
1.3. TREGU I PUNËS	15
1.4. VEPRIMTARITË SHOQËRORE	19
1.4.1 ARSIMIMI	19
1.4.2 SHËNDETËSIA	25
1.4.3 MBROTJA SOCIALE	26
1.4.4 KULTURA DHE PËRMENDORET E KULTURËS	28
1.4.5 SPORTI	33
1.5 EKONOMIA	35
1.5.1 BUJQËSIA, GJAHU DHE PESHKATARIA	37
1.5.2. TURIZMI DHE HOTELIERIA	45
1.6. ANALIZA E INFRASTRUKTURËS DHE GJENDJA E MJEDISIT JETËSOR	49
1.6.1. INFRASTRUKTURA E KOMUNIKACIONIT	49
1.6.2 INFRASTRUKTURA ELEKTRO-ENERGJETIKE	50
1.6.3 TEKNOLOGJITË DHE SHËRBIMET INFORMATIVE-KOMUNIKATIVE	53
1.6.4 VEPRIMTARIA KOMUNALE	54
1.6.5 FURNIZIMI ME UJË DHE MENAXHIMI I UJËRAVE TË NDOTURA	55
1.6.6 MENAXHIMI I MBETURINAVE	56
1.6.7 MBROJTJA E MJEDISIT JETËSOR	57
1.7. COVID-19 PËRGJIGJE URGJENTE NË KRIZË DHE SHËRIMI	58
1.8 ORGANIZIMI, SHFRYTËZIMI DHE DESTINIMI I HAPËSIRAVE SIPAS DOKUMENTEVE TË PLANIT	62
1.9 KAPACITETET ADMINISTRATIVE DHE FINANCIARE	63
1.10 ANALIZA E REALIZIMIT TË PLANIT STRATEGJIK TË ZHVILLIMIT TË KRYEQYTETIT- PODGORICËS (2012-2017) NË PJESËN QË KA TË BËJË ME KOMUNËN E TUZIT	67
II. QËLLIMET ZHVILLIMORE TË KOMUNËS	73
QËLLIMI KRYESOR	73
QËLLIMET SPECIFIKE STRATEGJIKE	73
PRIORITETET	74
PLANI VJETOR I VEPRIMIT (ME PROJEKSION PËR VITIN E ARDHSHEM) ME PËRSHKRIM TË PROJEKTEVE TË PLANIFIKUARA	75
PLANI I VEPRIMIT PËR VITIN 2021	75
PLANI PRELIMINAR I VEPRIMIT PËR VITIN 2022	82
ZBËRTHIMI I PROJEKTEVE PËR VITIN 2021	87
LISTA E PROJEKTEVE DERI NË VITIN 2026	126
PËRCJELLJA E MBIKËQYRJA E ZBATIMIT (MONITORIMI) I PLANIT STRATEGJIK TË ZHVILLIMIT TË NJVL	170
SHTOJCAT	172

HYRJE

Të nderuar miq të komunës së Tuzit, Komuna e Tuzit në shtator të vitit 2018, me arritjen e statusit të njësisë së pavarur të vetëqeverisjes lokale ka arritur tu përgjigjet tentativave shumëvjeçare të banorëve të vet, si në Komunën e Tuzit ashtu edhe përfaqësuesve të shumtë të diasporës sonë të nderuar.

Që nga atëherë, komuna e Tuzit, falë angazhimit të bërë dhe punës të përkushtuar ka krijuar kushte të domosdoshme për prosperitetin ekonomik, duke dhënë kështu një kontribut të rëndësishëm zhvillimit gjithëpërfshirës dhe përparimit të Malit të Zi, në rrugën e tij të realizimit të qëllimeve strategjike, veçanërisht në rrugën e integriteteve evropiane dhe euro-atlantike, sepse qëllimet e tilla kërkojnë përparimin e koordinuar të zhvillimit në rrafshin shtetëror, rajonal dhe lokal. Për këtë qëllim kemi punuar së bashku, me përgjegjësi dhe me mend, unik dhe me dëshirë që komuna jonë të bëhet një vend modern dhe i bukur, për ruajtjen e historisë së begatë dhe për respektimin e rrjedhave të së kaluarës që i kanë thurur paraardhësit tonë.

Është realizuar vetëm parakushti, e se na paraprijnë sukseset garancia më e madhe janë njerëzit, njohuria, respekti dhe puna e tyre e suksesshme paraqesin mesazhin më të mirë për kohët që po vijnë. Para nesh janë detyrat dhe sfidat e reja.

Duke besuar në potenciale të shumta të komunës sonë që duhet t'i shfrytëzojmë, se problemet dhe sfidat duhet të njihen dhe të zgjidhen në mënyrë sistemore, dhe se zhvillimi duhet të jetë i planifikuar dhe harmonik, Komuna e Tuzit e ka punuar Planin strategjik të zhvillimit për periudhën 2021-2026. Në pesë vitet e ardhshme në Malësi do të realizohen investime të reja të shumta, do të valorizohen kapacitetet turistike, do të realizohen projekte të reja kapitale – infrastrukture.

Kjo do ta avancojë jetën e banorëve të Tuzit, do të përshpejtojë rritjen ekonomike, të zmadhojë punësimin, të avancojë kualitetin e jetës dhe të kontribuojë që Malësia të bëhet një bashkësi e suksesshme, e aftë për t'i shfrytëzuar shanset e veta për zhvillim, gjë që paraqet edhe misionin tonë themelor.

Në periudhën e sfidave të mëdha që gjenden para nesh, e në pajtim me kërkesat dhe pritjet që dëshirojmë t'i plotësojmë në realizimin e qëllimeve zhvillimore dhe të qëndrueshme, me përpilimin e Planit strategjik të zhvillimit të Komunës së Tuzit po tregojmë se po i qasemi në mënyrë të përgjegjshme dhe serioze zhvillimit të komunës sonë, veçanërisht duke pasur parasysh se ky është plani i parë strategjik i zhvillimit të Komunës së Tuzit. Të nderuara bashkëqytetare dhe bashkëqytetarë, të sigurt në kualitetin e përpilimit të këtij plani strategjik të zhvillimit me të cilin i kemi përfshirë të gjitha shanset potenciale për zhvillim, do të tentojmë që gjërat e shënuara, me mbështetjen tuaj edhe t'i realizojmë.

Besimi që na e jepni është votimi më i madh për suksesin dhe të ardhmen e sigurt të të gjithë banorëve të Malësisë.

Përzemërsisht

Kryetari i komunës,

Nik Gjelošhaj

REZYME

Në pajtim me Ligjin mbi Zhvillimin Rajonal dhe me Rregulloren mbi metodologjinë për përpilimin e planit strategjik të zhvillimit të njësive të vetëqeverisjes lokale, Komuna e Tuzit i është qasur përpunimit të planit strategjik të zhvillimit për periudhën 2021-2026. Nëpër planifikimin strategjik si mekanizëm themelor zhvillimor, qeverisja lokale tenton të krijojë kushtet për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik dhe për përmirësimin e kualitetit të jetës së banorëve në territorin e Komunës së Tuzit. Përgatitja e këtij dokumenti strategjik është i bazuar në qasjen participative përmes formimit të grupit punues dhe konsultativ, anëtarët e së cilit janë përfaqësues të segmenteve të ndryshme të shoqërisë, të cilët me rastin e përpilimit kanë dhënë kontributin e vet në planifikimin e zhvillimit të Komunës së Tuzit.

Me vendimin e kryetarit të komunës numër 01-031/20-626 21.01.2020 është emëruar grupi punues në përbërjen që vijon:

1. Emin Haxhi, UD i Sekretarit të Sekretariatit për Financa dhe Zhvillim Ekonomik – koordinatori i grupit punues.
2. Ivan Ivanaj, nënkryetar i Komunës- anëtar
3. Haris Ramović, nënkryetar i Komunës-anëtar
4. Nikollë Sinishtaj, ekonomist i diplomuar- anëtar
5. Arton Gjokaj, ekonomist i diplomuar- anëtar
6. Tom Gjelošhaj, arkitekt i diplomuar- anëtar
7. Pal Dreshaj, këshilltar për sport- anëtar
8. Marina Ujkaj, UD e Sekretarit të Sekretariatit për vetëqeverisje lokale- anëtare
9. Driton Gjokaj, drejtor i drejtorisë së të ardhurave publike - anëtar
10. Lek Ivezaj, UD i Sekretarit të Sekretariatit për planifikimin dhe rregullimin hapësinor si dhe për punë komunale- anëtar
11. Ismeta Gjoka, sekretare për zhvillimin bujqësor dhe rural- anëtare
12. Elvira Rexhematović, Drejtoreshë e Drejtorisë për ndërtim, pasuri dhe përfaqësim – anëtare
13. Rexhep Çunmulaj, kryeshef i shërbimit të policisë komunale dhe i kontrollit të inspektimit- anëtar
14. Nikollë Camaj, drejtor ekzekutiv i sh.p.k. "Komunalno-Komunale" Tuz- anëtar
15. Leon Berishaj, drejtor i Organizatës Lokale Turistike Tuz- anëtar

Me detyrë që përpos në rrafshin operativ të funksionimit ta mbështesë grupin konsultues, në mënyrë që:

- t'i mbledhin të dhënat dhe informatat në lidhje me gjendjen ekzistuese të zhvillimit të Komunës së Tuzit dhe të dhënat tjera të duhura dhe të njëjtat t'ia dorëzojë grupit konsultues për përpilimin e propozimit të planit strategjik;
- t'i mbledhin të dhënat për ndërtimin e projektit të analizës SWOT dhe t'ia dorëzojë të njëjtat grupit konsultues për përpilimin e propozimit të planit strategjik.
- t'i përgatisin versionet iniciuese të kapitujve të Planit të Zhvillimit Strategjik;
- t'i mbledhin dhe analizojnë komentet nga ana e grupit konsultues dhe t'i fusin ndryshimet;
- t'i kryejnë në mënyrë profesionale punët administrative dhe punët tjera për grupin konsultues;

Me vendimin e kryetarit të komunës numër 01-031/20-4014, datë 18.05.2020. është emëruar grupi konsultues për përpilimin e Planit strategjik të zhvillimit të Komunës së Tuzit në përbërjen:

1. Emin Haxhi, Sekretari i Sekretariatit për Financa dhe Zhvillim Ekonomik, koordinatori
2. Milena Jovetiç- Përfaqësuese e Ministrisë së Ekonomisë
3. Enis Gjokaj- Përfaqësues i Ministrisë së Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
4. Sasha Shqeqiç- Përfaqësues i Bashkësisë së Komunave të Malit të Zi

5. Amra Pepiq- shefe e Zyrës për Marrëdhënien Ndërkombëtare në shërbimin e kryetarit të Komunës së Tuzit
6. Luigj Dedvukaj- drejtor i Shkollës fillore “Mahmut Lekiq”
7. Fuad Çekiq- drejtor i Shkollës së mesme “Mehmed Fatih”
8. Dr Halil Dukoviq- përfaqësues i Shtëpisë së Shëndetit në Tuz
9. Samir Beqaj- përfaqësues i QKI “Malësia”
10. Samir Axhoviq- profesor i gjuhës malazeze dhe letërsisë
11. Valentino Camaj- përfaqësues i Byrosë për punësim Tuz
12. Marko Lulgjuraj- përfaqësues i Qendrës për Punë Sociale
13. Sabra Deceviq- drejtoreshë e OJQ “Fëmijët e Malit të Zi”
14. Sandra Bojaj- drejtoreshë e TV “Boin”
15. Zekir Ademi- drejtor i firmës “Dauti commerce”
16. Leonora Dedivanoviq- drejtoreshë e organizatës turistike të Tuzit
17. Viktor Dukiq- pronar i hotelit “Oasis”
18. Vaso Ujkaj- pronar i restorantit Troja”
19. Pashko Dedvukaj- kryetar i Kooperativës së bujqve- Tuz
20. Martin Bojaj- drejtor i bankës “NLB”-Tuz

Me detyrë që të:

- Analizojë materialet që i ka përgatitur grupi punues;
- Përmes inputeve dhe komenteve të kontribuojnë në finalizimin e kapitullit si dhe Planit vjetor të veprimit për zbatimin e Planit strategjik të zhvillimit;
- Pas punimit të projektit të analizës SWOT, të vlerësojë kualitetin e analizës së bërë dhe ta japin propozimin për versionin e tij përfundimtar;
- Të përcaktojë qëllimin e përgjithshëm zhvillimor, qëllimet specifike strategjike me prioritet, me masa dhe drejtime për realizimin e propozimit të planit strategjik të zhvillimit;
- Të përcaktojë mjetet orientuese për zbatimin e propozimit të Planit strategjik të zhvillimit, mënyrën e sigurimit të tyre dhe pyetjet tjera të rëndësishme për zhvillim;
- Të përcjellë implementimin e Planit strategjik për zhvillimin e komunës pas miratimit të së njëjtit.

Qëllimi i përgjithshëm strategjik i Komunës së Tuzit në periudhën e ardhshme është **“Zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik dhe kualiteti i avancuar i jetës së qytetarëve të Tuzit”** që do të realizohet përmes arritjes së tri qëllimeve strategjike në kuadër të së cilave janë definuar fushat prioritare:

Qëllimi strategjik 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare.

Prioriteti 1.1: Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe për tërheqjen e investimeve.

Prioriteti 1.2: Zhvillimi i prodhimit bujqësor dhe avancimi i konkurrencës.

Prioriteti 1.3: Krijimi i kushteve për zhvillim dhe diversifikim të turizmit dhe ofertës turistike.

Prioriteti 1.4: Valorizimi i resurseve natyrore.

Qëllimi strategjik 2: Infrastruktura e avancuar komunale, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.1: Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale.

Prioriteti 2.2: Avancimi i menaxhimit të ujërave të ndotura.

Prioriteti 2.3: Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale.

Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore.

Prioriteti 2.5: Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike.

Prioriteti 2.6: Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor.

Prioriteti 2.7: Avancimi i efikasitetit energjetik, burimeve të ripërtëritëshme të energjisë dhe përshtatshmëria ndaj ndryshimeve klimatike.

Qëllimi strategjik 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore

Prioriteti 3.1: Avancimi i mbrojtjes shëndetësore.

Prioriteti 3.2: Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzionit të grupeve vulnerable.

Prioriteti 3.3: Avancimi i kushteve dhe kualiteteve të arsimit.

Prioriteti 3.4: Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit.

Prioriteti 3.5: Promovimi dhe zhvillimi i kulturës.

Me qëllim të përcjelljes së realizimit të Planit strategjik të zhvillimit është i definuar edhe sistemi i monitorimit. Sistemi i monitorimit përfshin indikatorët (treguesit) e suksesit për secilin qëllim dhe për secilin projekt krahas definimit të bazës fillestare dhe rezultateve të planifikuara si dhe mjetet e verifikimit me të cilat do të vërtetohet përparimi në zbatim. Koordinatori në bashkëpunim me grupin punues dhe grupin konsultues do të bëjë përcjelljen dhe raportet vjetore.

I ANALIZA E GJENDJES EKZISTUESE

1.1 TË DHËNAT E PËRGJITHSHME

Pozita gjeografike

Komuna e Tuzit gjendet në juglindje të Malit të Zi dhe përfshin territorin me sipërfaqe prej 246, 8km², gjë që përbën 1,79% të sipërfaqes së përgjithshme të Malit të Zi. Komuna e Tuzit, me seli në Tuz, sipas ligjit mbi organizimin territorial ¹përfshin Tuzin si vendbanim të karakterit të qytetit dhe vendbanimet: Arzë, Bardhaj, Vuksanlekaj, Selisht i Epërm, Mileshe i Epërm, Gurrec, Trieshe, Poprat, Rudinë, Buxë, Bëkaj, Delaj, Muzheçk, Nikmarash, Stjepoh, Kojë, Dinoshë, Selisht i Poshtëm, Mileshe i Poshtëm, Drume, Këshevë, Llofkë, Passhkallë, Pikalë, Priftën, Narhelm, Skorraq, Spi, Traboin, Nabom, Helmicë, Shipshanik, Vranje, Vllanë, Dreshaj, Dushiq, Kodra e Budanit, Omerbozhaj, Sukruq, Cem dhe Rakiq si dhe vendbanimet tjera të përcaktuara me vendimin e posaçëm të komunës.

Komuna e Tuzit ka pozitë të shkëlqyer gjeo-strategjike, gjeo-politike dhe ekonomike: nga deti Adriatik është larg afro 40km, ndërsa kalimi kufitar me Republikën e Shqipërisë- Bozhaj, është në territorin e saj në vetëm 14 km largësi nga Tuzi. Komuna e Tuzit kufizohet me Liqenin e Shkodrës nga ana jugore; në anën perëndimore dhe veriore kufizohet me kryeqytetin Podgoricë, ndërsa në anën lindore me Republikën e Shqipërisë.

Trualli

Pedologjia e zonës së Komunës së Tuzit nuk është e studiuar mjaftueshëm, për ç' gjë nevojitet koha, mjetet, ekspertët dhe shumë punë. Truallit duhet t'i kushtohet kujdes shumë më i madh, pasi që është potencial tejet i rëndësishëm si resurs ekonomik i kësaj zone. Potenciali pedologjik i Tuzit është i lidhur me gurë karbonat, ky gurë përbën bazën prej të cilës janë krijuar lloje të ndryshme të truallit. Për shkak të kësaj, edhe llojit e truallit në masë të madhe e kanë këtë karakteristikë. Është ky truall karstik që në bazë të karakteristikave pedologjike ndahet në disa tipa. Përpos këtij trualli në zonën e Tuzit paraqiten edhe trualli aluvial karbonat, që kanë një rëndësi tejet të madhe për zhvillimin e bujqësisë në këtë zonë.

Pasqyra e truallit të ndryshëm në zonën e Tuzit:

- Trualli organo-mineral dhe torfa, është i shpërndarë në pjesën e brigjeve të liqenit të Shkodrës. Këto janë kryesisht troje moçalike;
- Trualli aluvial-karbonat me profil të thellë është tokë bujqësore dhe ka rëndësi të madhe për prodhimtarinë bujqësore;
- Trualli aluvial-karbonat me profil të cekët është i rëndësishëm për zhvillimin e zarzavateve;
- Trualli i sedimentuar dhe antropogjen i kuq- *Terra rossae* gjendet në rrëzën e maleve, në depresione. Ka rëndësi të madhe për zonat malore;
- Trualli i kuq guror i errëduar është tejet i përhapur në zonën e Tuzit, këto janë kryesisht kullotat dhe ka rëndësi të madhe për prodhimtari bujqësore, dheu i kuq i humusit;
- Trualli i cekët ngjyrë kafe në shtresën fluvioglaciale, trualli ngjyrë kafe tejet i cekët në shtresën fluvioglaciale, trualli karbonat i pyllit, trualli i zi karbonat;
- Trualli i kuq karbonat guror, i përhapur në sipërfaqe të vogla, simbolikisht, zakonisht rreth majave të maleve nuk ka vlerë bujqësore.

¹ Ligji për organizimin territorial i Malit të Zi, (Fletorja Zyrtare numër 054/11 od 17.11.2011, 026/12 datë 24.05.2012, 027/13 datë 11.06.2013, 062/13 datë 31.12.2013, 012/14 datë 07.03.2014, 003/16 datë 15.01.2016, 031/17 datë 12.05.2017)

Ujërat

Hidrografia e zonës së trajtuar është komplekse. Këtë na e vërteton edhe numri i madhi i objekteve hidrografike dhe shpërndarja e gjerë e karakteristikave të tyre hidrografike. Në hidrografinë e Komunës së Tuzit ndikojnë: liqeni i Shkodrës (pjesa që i takon zonës së trajtuar), lumi Cem, përrenjtë Urrela, Rjeçina si dhe disa përrenj malorë si dhe burimet e shumta të tipit të vrujave, burimeve lakustrale dhe sub-lakustrale e të ngjashme. Objekti më i madh dhe më i rëndësishëm hidrografik për Komunën e Tuzit është Liqeni i Shkodrës. Liqeni i Shkodrës është ndërkombëtar dhe shtrihet ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Malit të Zi. Liqeni i Shkodrës shtrihet në sipërfaqen prej rreth 540 km² gjatë nivelit maksimal, ndërsa gjatë nivelit minimal sipërfaqja e liqenit zvogëlohet në përafërsisht 369,72 km². Republikës së Shqipërisë i takojnë rreth 1/3 e sipërfaqes. Pjesa më e madhe e liqenit territorialisht do të duhej t'i takonte Komunës së Tuzit. Liqeni i Shkodrës është shpallur park nacional në vitin 1983. Ky liqen është liqeni më i madh në Ballkan. Në aspektin tektonik është kriptodepresioni më i madh në Evropë, njëkohësisht edhe baseni më i madh i ujit të ëmbël në Ballkan. Në pjesën e bregut dhe në fund paraqitet një numër i madh i burimeve lakustrale dhe sublakustrale që e pasurojnë nivelin e liqenit. Përpos këtyre burimeve, liqeni i Shkodrës pasurohet edhe me ujin nga lumi Moraça. Lumi Buna është derdhje e liqenit të Shkodrës me gjatësi prej rreth 41 km² dhe derdhet në detin Adriatik. Lumi Buna me një pjesë të rrjedhës së tij paraqet kufirin ndërmjet Malit të Zi dhe Shqipërisë. Liqeni i Shkodrës është Park nacional dhe paraqet një resurs tejet të rëndësishëm natyror të Tuzit dhe të Malit të Zi, që përgëzohet në mënyrë të pamjaftueshme dhe gjithashtu ruhet në mënyrë të pamjaftueshme. Kushtet e përshtatshme hidrologjike dhe klimatike, sasia e madhe e ushqimit dhe strehimit kanë shkaktuar zhvillim intensiv të popullatave të peshqve në liqenin e Shkodrës.

Lumi Cem buron në pjesën malore të Bjeshkëve të Nemuna në territorin e Shqipërisë, në lartësi mbidetare 1397m, në afërsi të fshatit Vërmosh, ku krijohet Cemi i Selcës apo (Cemi i Bardhë) dhe Cemi i Vuklit apo (Cemi i Zi). Pas dhjetëra kilometrash të rrjedhës së lirë takohen pranë fshatit Tamarë (Ura e Tamarës). Cemi është i gjatë 58,8km, dhe prej kësaj gjatësi 26,5km rrjedh nëpër Shqipëri ku krijon njërin nga kanionet më të bukura në këtë pjesë të gadishullit Ballkanik. Duke kryer në Mal të Zi në jug nga mali Suka e Mizdrakut (1143m në lartësi mbidetare), Cemi në gjatësi prej rreth 32 km rrjedh nëpër dy zona të ndryshme. Prej karakollës e deri në fshatin Dinoshë, ai pret një kanion 17km të gjatë gëlqeror, ndërsa me hyrje në fushën e Cemit e deri në derdhje në Moraçe, në jug të Podgoricës, Cemi e pret një kanion miniaturë nëpër shtresën konglomerate në gjatësi prej 15km. Pjesa e kanionit të Cemit, gjatësia e së cilës në territorin e Malit të Zi është 12km, është larg prej Podgoricës afro 10km, është njëri nga kanionet më të bukur në territorin e Malit të Zi. Karakteristikat gjeo-morfologjike dhe hidro-gjeologjike të kanionit të lumit Cem janë pasojë e strukturës së tij tektonike si dhe rrethit të tij të drejtpërdrejt tektonik. Për bukurinë e sotme të shtratit të Cemit dhe për shumëllojshmërinë e formave gjeo-morfologjike duhet falënderuar erozioni-fluvial dhe tërheqjen e akullnajave nga Bjeshkët e Nemuna. Rrjedha e Cemit i takon terrenit të arealit të liqenit të Shkodrës dhe shtrihet në zonën kalimtare klimatike ndërmjet zonës së klimës mesdhetare (të Adriatikut) dhe klimës mesdhetare-kontinentale.

PYJET

Pyjet në territorin e Komunës së Tuzit gjenden në hapësirën e tri njësive të menaxhimit:

- Nj.M. Kuç- me sipërfaqe të përgjithshme 1753,15 ha, prej secilës pyje cungishte, përbëjnë 70,25 ha, shkurre 521,40 ha dhe truall të papjellëzuar 1161,50 ha, llojet dominuese: Qarri (*quercus cerris*).

- Nj.M. Cem i Trieshit me sipërfaqe të përgjithshme 3366,40 ha, prej të cilave pyjet e larta përbëjnë 179,00 ha, shkurre 128,00 ha dhe tokë të papyllëzuara 3059,40 ha. Llojet dominuese: Qarri (*quercus cerris*), ahu (*fagus moesiaca*).
- Nj.M. Deçiq-Bozhaj me sipërfaqe të përgjithshme 1444,50 ha prej të cilave pyjet e larta përbëjnë 173,50 ha, pyje për destinime tjera 255,00 ha dhe toka të papyllëzuara 1016,00 ha. Llojet dominuese: qarri i zi (*ostrea carpinifolia*), ahu (*fagus moesiaca*).

Pjesa më e madhe e pyjeve janë pyje joekonomike, kështu që pyjet nuk do të kenë rëndësi të madhe nga aspekti ekonomik në periudhën e ardhshme.

Lëndët e para minerare

Në territorin e Komunës së Tuzit gjenden lëndët e para jometalike minerare: guri teknik-ndërtimor-vendndodhjet “Dubrava” larg nga Tuzi 4,5km në drejtim të Arzës. Këtë vend e ndërtojnë dy lloje të shkëmbinjve karbonat: gëlqerorë dhe dolomit-gëlqeror. Sipërfaqja e këtij lokaliteti është 2,2 ha në gjatësi 225m në drejtimin lindje-perëndim dhe në gjerësi 100 m në drejtimin veri-jug. Trashësia maksimale është diku rreth 100m. Në bazë të rezultateve të hulumtimit është përcaktuar se rezervat janë në sasi të përgjithshme prej 239.000 t. Cilësitë fiziko-mekanike të gurit janë të përshtatshme. Rezervat perspektive të kategorisë C1 vlerësohen në 155.000 m³. Vendndodhja “Tërgaja” e vendosur në bregun e majtë të lumit Cem. Janë të përcaktuara rezervat gjeologjike që përbëjnë gjithsejtë 4.524.000 t.

- Rëra dhe zalli- prurjet e lumenjve gjenden në shtratin e lumit Cem. Vendndodhjet më të rëndësishme janë “Rakiqi”- gjendet në shtratin e lumit Cem, 200m në drejtim të lumit prej urës përmbi Cem e deri në Rakiq (rreth 1200m). Përfshin rrjedhën e lumit dhe në nivelin e valës së tij kryesore vërshuese. Prurjet aluviale paraqiten kryesisht atje ku lumi meandron. Nuk ekzistojnë të dhënat mbi dimensionet e disa shtresave në këtë vendndodhje dhe as mbi vëllimin e eksploatimit.
- Torfa - në gjirin e Narhelmit gjenden shtresat më të mëdha të torfës në liqenin e Shkodrës. Në këtë hapësirë janë veçuar 12 sipërfaqe (komplekse) me torfë, me skajin verior të liqenit sedimentet fluvio-glaciale janë të mbuluara, në aspektin gjeologjik me shtresën më të re me torfën e liqenit organogjen, me përbërje organogjene-minerale (gjysmë torfa dhe sapropeli) dhe me përbërje minerale (llumi, argjila etj.). Ato shtrihen në sipërfaqe prej rreth 1500 h (tërësisht të gjithë komplekset) me trashësinë e shtresave prej 0,5 deri në 7 metra. Shtresat orientuese të torfës janë diku rreth 31 milionë metra/kub, ndërsa të gjysmë torfës rreth 8 milionë metra/kub.

Ndarja administrative

Komuna e Tuzit në aspektin administrativ është e ndarë në 41 vendbanime. Sipas vendimit mbi bashkësitë lokale² është në proces e sipër formimi i bashkësive lokale. Janë formuar 16 bashkësi lokale që paraqesin një pjesë të sistemit unik të vetëqeverisjes lokale dhe formë të pjesëmarrjes së drejtpërdrejtë të qytetarëve në kryerjen e punëve publike, ndërsa në periudhën që vijon pritet formimi i më së paku edhe 5 bashkësive lokale. Në territorin e Komunës së Tuzit janë formuar këto bashkësi lokale:

- BL “Këshevë”, përfshin vendbanimet: Këshevë, Passhcallë dhe Gurrec;
- BL “Dushiq-Lekaj”, përfshin vendbanimet: Dushiq dhe Lekaj;

² Vendimi mbi bashkësitë lokale (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi- “dispozitat komunale”, numër 032/19 datë 08.08.2019

- BL "Drume", përfshin vendbanimin Drume;
- BL "Dinoshë", përfshin vendbanimet: Dinoshë, Pllaninicë dhe Haxhaj;
- BL "Kojë", përfshin vendbanimin Kojë;
- BL "Dheu i Zi", përfshin vendbanimin Dheu i Zi;
- BL "Narhelm-Dreshaj", përfshin vendbanimet Narhelm dhe Dreshaj;
- BL "Omerbozhaj", përfshin vendbanimin Omerbozhaj;
- BL "Rakiq", përfshin vendbanimin Rakiq;
- BL "Rranxa e Sukës", përfshin vendbanimet: Pikalë, Llofkë, Selisht i poshtëm, Selisht i epërm dhe Priftën;
- BL "Sukruq", përfshin vendbanimet: Sukruq dhe Kodërbudan;
- BL "Traboin", përfshin vendbanimet: Arzë, Bardhaj, Spi, Nabom, Helmicë dhe Traboin;
- BL "Vranje", përfshin vendbanimin Vranje;
- BL "Vuksanlekaj", përfshin vendbanimin Vuksanlekaj;
- BL "Vllanë", përfshin vendbanimin Vllanë;
- BL "Triesh", përfshin vendbanimet: Rudinë, Cem, Buxë, Stjepoh, Delaj, Bëkaj dhe Poprat.

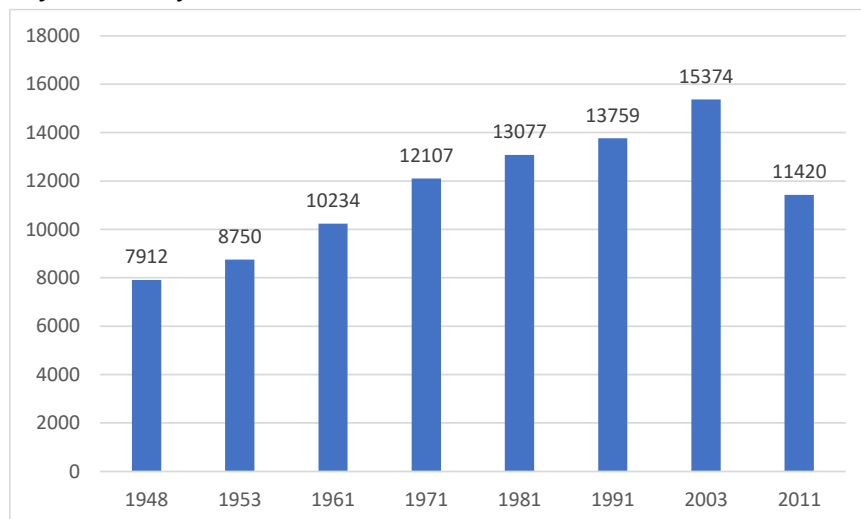
1.2. ANALIZA E SITUATËS DEMOGRAFIKE

Sipas të dhënave nga regjistrimi i popullsisë me 2011, në zonën e Komunës së Tuzit jetojnë 11.420 banorë. Mosha mesatare e popullatës është rreth 35 vjet, gjë që i takon stadi të vjetërsisë demografike (35-39 vjet), si dhe numri më i madh i komunave në Mal të Zi. Gjithashtu në këtë zonë ekzistojnë rreth 4000 njësi banesore, gjegjësisht shtëpi. Karakteristikat kryesore të lëvizjeve demografike shihen në vjetrimin demografik të popullatës, depopullizimit, posaçërisht në pjesën malore të komunës dhe migrimit të banorëve të popullsisë.

Lëvizja e numrit të banorëve

Në regjistrimin e banorëve të vitit 2011 është konstatuar zvogëlimi i numrit të banorëve në zonën e Komunës së Tuzit në raport me regjistrimet e mëparshme. Në raport me regjistrimin e vitit 2003, popullata e përgjithshme është zvogëluar për 3954 banorë apo 25,7%. Shkaku i zvogëlimit të numrit të banorëve në pjesën më të madhe është emigracioni gjatë shumë dekadave, ndërsa në një pjesë zvogëlimi është dhe rezultat i metodologjisë së regjistrimit të vitit 2011.

Grafiku 1: Lëvizja e numrit të banorëve të Komunës së Tuzit 1948-2011

Burimi: Regjistrimi i banorëve në vitin 2011- Monstat

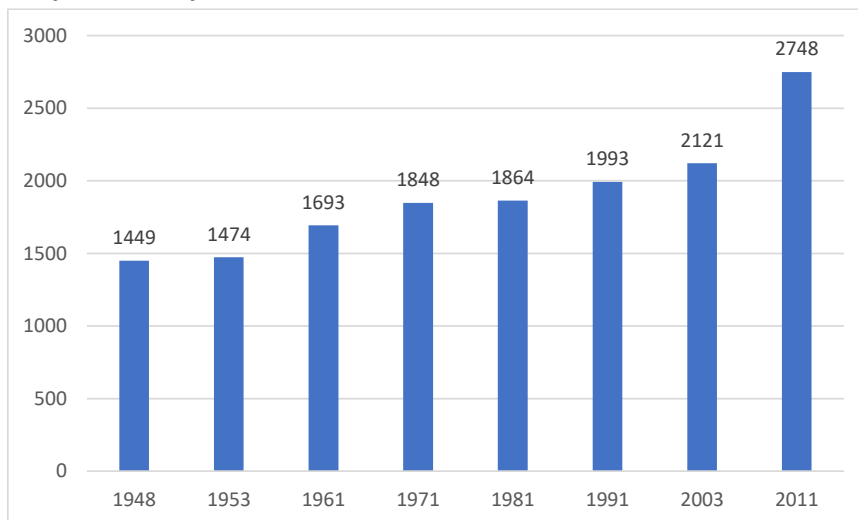
Në raport me regjistrimin e vitit 2003, rritja e numrit të banorëve është e shënuar në krejtësisht 4 vendbanime: Mileshe të poshtëm, Dreshaj, Omerbozhaj dhe Rakiq. Numri më i madh i banorëve është i koncentruar në vendbanimin e qytetit Tuz ku jetojnë 4748 banorë apo 41,6% prej numrit të përgjithshëm të banorëve të Komunës së Tuzit. Vendbanimet tjera të rëndësishme shikuar nga numri i banorëve janë: Vranja, Mileshe i epërm, Mileshe i poshtëm, Dinoshë dhe Vllana.

Sipas të dhënave të “Monstat”-it, vlerësohet se numri i banorëve në gjysmën e vitit 2019, për Komunën e Tuzit ka qenë 12.371 banorë, sipas këtyre të dhënave mund të konstatohet se ka ardhur deri te një ngritje e lehtë popullatës në krahasim me regjistrimin e vitit 2011. Në komunë është shënuar rritja natyrore pozitive në vitin 2019 prej 62 personash (162 të lindur dhe 100 të vdekur). Të dhënat mbi migracionet e brendshme tregojnë se Komuna e Tuzit ballafaqohet me saldon negative të migrimit që në vitin 2019 ka qenë 46 persona (144 të ardhur dhe 190 të shpërngulur). Prapëseprapë të dhënat mbi migracionet duhet marrë me rezervë ngase ekziston mundësia që komuna të ballafaqohet me lëvizjen dhe reregjistrimin administrativ si edhe komunat tjera të riformuara, posaçërisht kur kemi parasysh se pjesa më e madhe e të shpërngulurve të regjistruar lidhet me Podgoricën, pjesë përbërëse e të cilës Tuzi ka qenë deri në shtator të vitit 2018.

Lëvizja e numrit të amvisërive

Sipas regjistrimit të vitit 2011 janë evidentuar 2748 amvisëri në zonën e Komunës së Tuzit. Për dallim nga lëvizja e numrit të banorëve, numri i amvisërive është rritur për 627 amvisëri apo për 29,6% në periudhën ndërmjet dy regjistrimeve të fundit. Numri mesatar i anëtarëve në amvisëri në vitin 2011 ka qenë 4,16%. Numri më i madh i amvisërive është i koncentruar në vendbanimin e qytetit Tuz, 1161 apo 42,2% nga numri i përgjithshëm të amvisërive të Komunës së Tuzit.

Grafiku 2. Lëvizja e numrit të amvisërive të Komunës së Tuzit 1948-2011

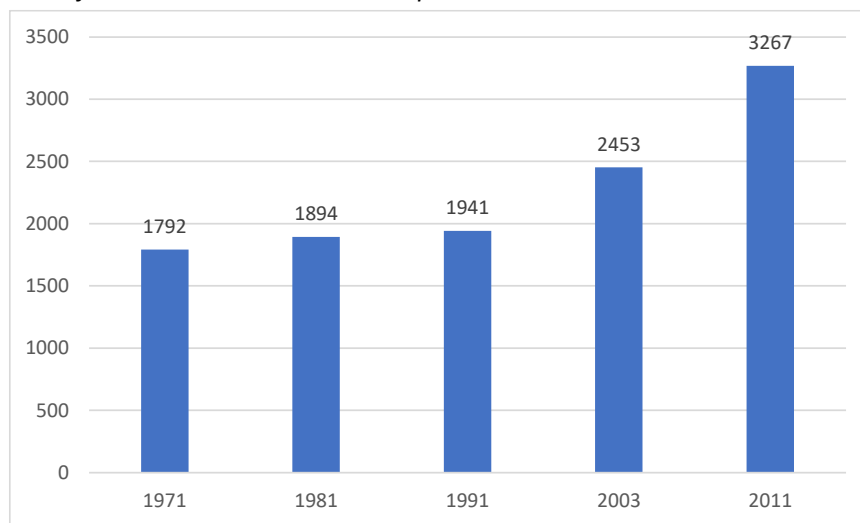
Burimi: regjistrimi i banorëve i vitit 2011, Monstat

Lëvizja e numrit të banesave

Rritja e numrit të amvisërive ka qenë më e shprehur në raport me lëvizjen e numrit të banorëve, gjë që ka shkaktuar nevojën e arritjes së numrit të njërive banesore. Në regjistrimin e vitit 2011 janë evidentuar 3267 banesa gjë që është për 814 apo për 33,2% më shumë se në regjistrimin nga viti 2003. Rritja e numrit të

banesave posaçërisht është e shprehur në vendbanimet: Tuz, Vranje, Sukruq, Omerbozhaj, Mileshe i poshtëm dhe Mileshe i epërm.

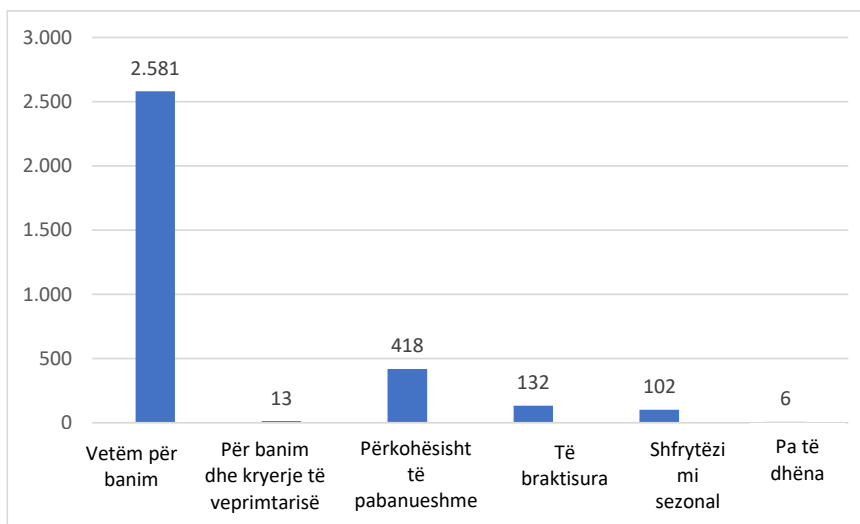
Grafiku 3. Lëvizja e numrit të banesave-shtëpive në territorin e Komunës së Tuzit 1971-2011

Burimi: regjistrimi i popullsisë së vitit 2011, Monstat

Nga numri i përgjithshëm i banesave, numri më i madh është i destinuar për banim 3144 ose 96,7%. Sipas regjistrimit të vitit 2011, banesat e zbrazëta (përkohësisht të pabanuara apo të braktisura), përbëjnë 16,9% të numrit të përgjithshëm të banesave, që është pasojë e emigrimit të drejtpërdrejt të popullatës që posaçërisht ka qenë e shprehur në dy dekadat e përparshme.

Grafiku 4. Banesat sipas shfrytëzimit/destinimit

Burimi: regjistrimi i popullsisë i vitit 2011, Monstat

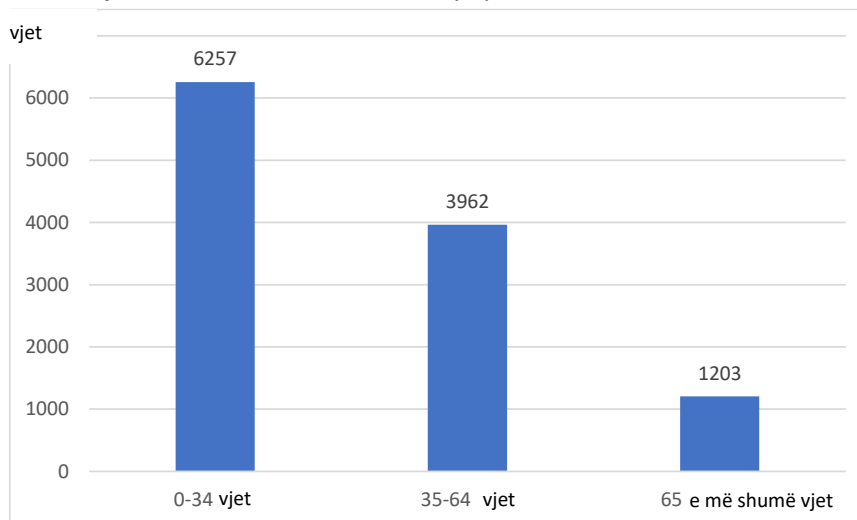
Struktura gjinore dhe e moshës e popullatës

Zhvillimi demografik varet nga numri i banorëve në kategoritë e reja të moshës dhe sjell informatat më të sigurta se në ç' masë gjeneratat e vjetra do të jenë të zëvendësuara me grupe më të reja të moshës që do të kalojnë në kategorinë e potencialit punues të zonës së trajtuar, gjë që është tejet e rëndësishme nga

këndvështrimi i planifikimit të fuqisë punëtore dhe mund të konstatohet se zona e trajtuar, edhe përkundër lëvizjeve të caktuara negative demografike, ka strukturë të kënaqshme të popullatës.

Prej gjithsejtë 11.422 banorë të Komunës së Tuzit, 6.267 apo afro 55% janë më të rinj se 35 vjet, ndërsa prej 35-64 vjeç janë 3.962 banorë apo 35%.

Grafiku 5. Struktura e moshës së popullsisë së Komunës së Tuzit

Burimi: regjistrimi i popullsisë, i vitit 2011, Monstat

Një e dhënë shtesë, indeksi i vjetërimit që paraqet raportin e popullatës së vjetër dhe të re, e ka vlerën 0,44 dhe tregon se në zonën e Komunës së Tuzit jeton një popullatë kryesisht më e re.³ Në përgjithësi, struktura gjinore e popullatës mashkullore dhe femërore është mjaft në baraspeshë me një pjesëmarrje diç më të madhe të meshkujve në popullatë (51,2%) në raport ndaj popullatës gra (48,8%). Mund të shihet se indeksi i vjetërimit diçka më i madh është te popullata e grave, gjë që tregon se komponenti i moshës, gjegjësisht vjetërimi është më i shprehur te popullata e grave.

Tabela 1. Struktura e moshës dhe indeksi i vjetërimit të popullatës së Komunës së Tuzit

	Meshkuj	Gra	Gjithsejtë
0-19	1.953	1.799	3.752
20-59	3.106	2.892	5.998
60 e më shumë	786	881	1.667
E panjohur	1	4	5
Gjithsejtë	5.846	5.576	11.422
Indeksi i plakjes	0,40	0,49	0,44

Burimi: regjistrimi i popullsisë i vitit 2011, Monstat

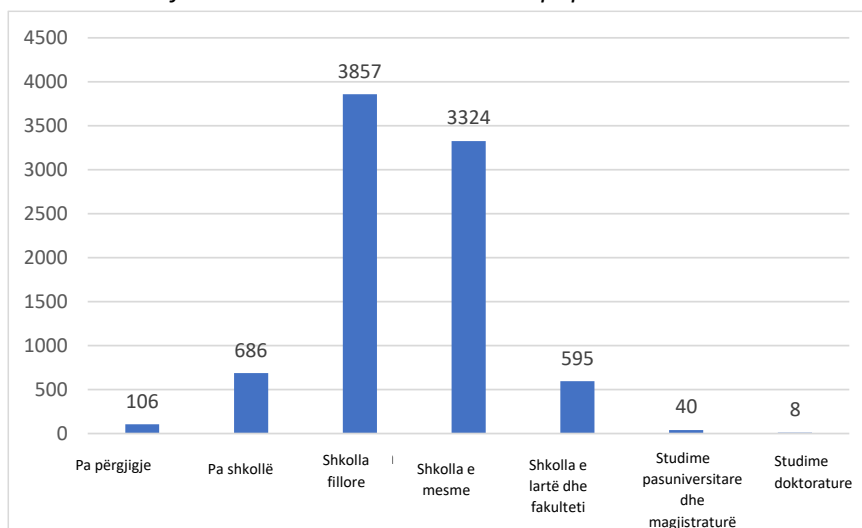
Struktura e arsimimit të popullsisë

Në bazë të të dhënave të regjistrimit të vitit 2011 mund të konstatohet se Komuna e Tuzit e ka një potencial të mirë zhvillimor kuadrovik, pasi që ka 3324 persona me shkollë të mesme, 595 me arsimim të lartë apo lartë shkollor, 40 magjista dhe 8 doktora shkencas. Në kohët e fundit një numër gjithnjë e më i madh i të rinjve nga zona e Komunës së Tuzit vijon fakultetet, shkollat e larta, studimet e magjistraturës dhe doktoraturës në Mal të Zi, në gjuhën zyrtare, por gjithnjë e më shumë janë edhe asish që studiojnë jashtë

³ Indeksi i plakjes paraqet raportin e numrit të banorëve prej 60 e më shumë vjetësh ndaj numrit të banorëve nën moshën 20 vjeçare.

shteti, në Shqipëri, Kosovë, SHBA dhe në Evropë. Ata gjithsesi garantojnë një të ardhme të ndritshme të Komunës së Tuzit.

Grafiku 6. Struktura e arsimimit të popullsisë së Tuzit

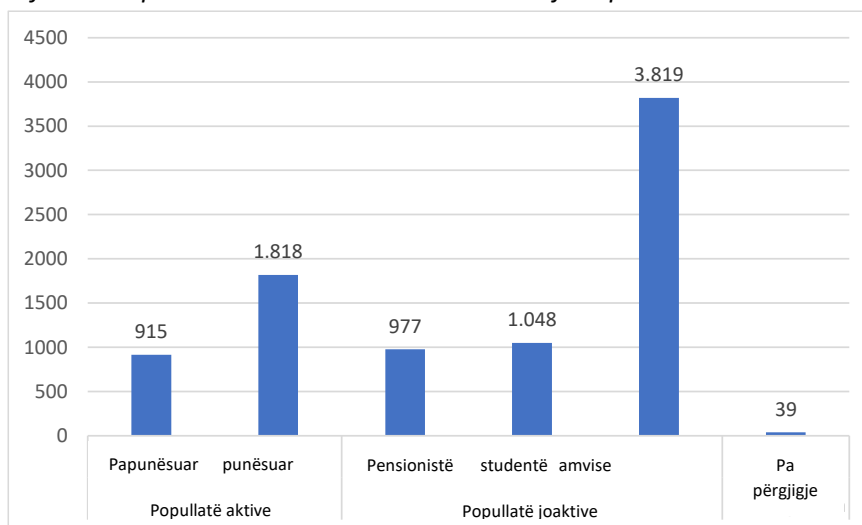
Burimi: Regjistrimi i popullsisë i vitit 2011, Monstat

1.3. TREGU I PUNËS

Popullsia aktive punuese

Të dhënat mbi popullsinë aktive gjegjësisht mbi kontingjentin e disponueshëm punues janë të qasshme në bazë të regjistrimit nga viti 2011. Sipas të dhënave të qasshme, popullsia e përgjithshme aktive në Komunën e Tuzit ishte 2733 banorë, gjë që paraqet shkallën e aktivitetit prej 31,7%⁴. Në strukturën e popullsisë joaktive grupin më të përfshirë e paraqesin amviset.

Grafiku 7. Popullsia me moshë 15 e më shumë vjet sipas aktivitetit ekonomik

Burimi: regjistrimi i popullsisë i vitit 2011, Monstat

Shkalla e ulët e aktivitetit dhe punësimit të regjistruar posaçërisht është e shprehur te popullata e grave, sipas rezultateve të regjistrimit, shkalla e aktivitetit te popullata e meshkujve ishte 42,4% ndërsa te popullata e femrave shkalla e aktivitetit është gjithsejtë 20.7%

Tabela 2. Popullsia e moshës 15 e më shumë vjeç sipas aktivitetit ekonomik

Gjinia	Gjithsejtë	Popullsia aktive		Popullsia joaktive			Pa përgjigje
		i/e papunësuar	i/e punësuar	pensionistë	studentë	amvise	
Meshkuj	4.406	581	1.279	570	555	1.406	15
Femra	4.210	334	539	407	493	2.413	24
Gjithsejtë	8.616	915	1.818	977	1.048	3.819	39

Burimi: regjistrimi i popullsisë i vitit 2011, Monstat

Punësimi

Të dhënat mbi numrin vjetor dhe mujor të të punësuarve fitohen në bazë të evidencave të rregulluara me ligjin mbi evidentimin në fushën e punësimit, e ato i udhëheqin në Regjistrin qendror të të siguarve dhe të obliguarve (CROO) pranë Drejtorisë së Tatimit të Malit të Zi, të cilat Enti Statistikor i merr rregullisht. Me këto evidenca janë të përfshirë të punësuarit në ndërmarrje, institucione dhe organizata të të gjitha formave të pronës si dhe shtetasit e huaj të punësuar në Mal të Zi, përcjellja statistikore e numrit të të punësuarve për

⁴ Shkalla e aktivitetit paraqet përqindjen e popullsisë aktive në numrin total të popullsisë me moshë 15 e më shumë vjet

komunat e formuara rishtazi ende nuk është rregulluar. Problemi paraqitet për arsye se një numër i konsiderueshëm i ndërmarrjeve nuk i ka ndryshuar të dhënat në fletëparaqitjet e veta.

Papunësia

Në evidencën e Byrosë së punës në Tuz, me 7 qershor të vitit 2020 gjenden 894 persona të papunësuar, prej të cilëve 496 femra apo 55,48% me datën 31.12.2019 janë regjistruar 726 të papunësuar (gra kanë qenë 392 apo 53,99%) kështu që ka ardhur deri te rritja e papunësisë për 168 persona apo për 23,14%.

Struktura e personave të papunësuar është e pavolitshme me pjesëmarrje të lartë të personave të pakualifikuar apo gjysmë-kualifikuar që përbëjnë përmbi 55% të të papunësuarve. Këta persona mund të llogariten si vështirë të punësueshëm, duke marrë parasysh se zgjedhja e vendeve të punës është e kufizuar si dhe se këto punë mund t'i kryejnë personat me shkallë më të lartë të arsimimit profesional.

Tabela 3. Personat e papunësuar sipas shkallës së arsimimit profesional dhe gjinisë

Data	Gjinia	Shkalla e arsimimit profesional										Gjithsejtë
		I	II	III	IV	V	VI-1	VI-2	VII-1	VII-2	VIII	
7.6.2020.	Gjithsejtë	379	14	81	158	1	2	0	88	3	0	726
	Femra	207	6	34	88	0	1	0	56	0	0	392
	Meshkuj	172	8	47	70	1	1	0	32	3	0	334
31.12.2019.	Gjithsejtë	479	19	103	213	2	6	0	68	4	0	894
	Femra	264	8	52	121	1	1	0	46	3	0	496
	Meshkuj	215	11	51	92	1	5	0	22	1	0	398

Burimi: Enti për Punësim i Malit të Zi (ZZZCG)

Në strukturën e personave të papunësuar një pjesë të konsiderueshme zënë personat e moshuar (përmbi moshën 50 vjeçare) për të cilët kërkesa është dukshëm më e vogël. Në raport me periudhën e vështruar, është shënuar rritje e numrit të të papunësuarve të këtij grupi të moshës, e që është diç më e theksuar te popullata mashkullore.

Tabela 4. Personat e papunësuar sipas grupeve të moshës dhe gjinisë

Data	Gjinia	Grupmoshat						Gjithsejtë
		deri 18 vjet	mbi 18 deri 25	Mbi 25 deri 30	Mbi 30 deri 40	Mbi 40 deri 50	Mbi 50 vjet	
7.6.2020.	Gjithsejtë	2	96	72	172	179	205	726
	Femra	2	56	46	109	100	79	392
	Meshkuj	0	40	26	63	79	126	334
31.12.2019.	Gjithsejtë	4	100	93	221	223	253	894
	Femra	2	56	59	144	124	111	496
	Meshkuj	2	44	34	77	99	142	398

Burimi: Enti për punësim i Malit të Zi (ZZZCG)

Në strukturën e personave të papunësuar sipas kohëzgjatjes së kërkimit të punës papunësimi afatshkurtër përbën 45,4%, derisa papunësia afatgjatë (personat që kërkojnë punë në mënyrë aktive përmbi 12 muaj) përbëjnë 54,6% të të papunësuarve. Si shtesë mund të vërehet se papunësia afatgjatë është pak më i shprehur te popullata mashkullore. Me rritjen e kohëzgjatjes së papunësisë, gjasa e gjetjes së punës zvogëlohet për shkak të njohurive dhe shkathtësive që zakonisht me kohë gradualisht vjetrohen.

Tabela 5. Personat e papunësuar sipas kohëzgjatjes së kërkesës së punësimit dhe gjinisë

Data	Gjinia	Kohëzgjatja e kërimit të punësimit							Gjithsejtë
		deri 6 muaj	Mbi 6 do 9 muaj	Mbi 9 deri 12 muaj	Mbi 1 deri 3 vjet	Mbi 3 deri 5 vjet	Mbi 5 deri 8 vjet	Mbi 8 vjet	
7.6.2020.	Gjithsejtë	188	26	29	282	162	13	26	726
	Femra	105	19	22	148	90	6	2	392
	Meshkuj	83	7	7	134	72	7	24	334
31.12.2019.	Gjithsejtë	316	66	24	232	215	14	27	894
	Femra	187	37	13	151	98	7	3	496
	Meshkuj	129	29	11	81	117	7	24	398

Burimi: Enti për punësim i Malit të Zi (ZZZCG)

Ofertën e fuqisë punëtore në Komunën e Tuzit të paraqitur si numër i personave të papunësuar që i ofrohen tregut të punës gjatë 1 viti (shuma e numrit të personave të papunësuar që është gjendur në fillim të vitit dhe personat që gjatë viti janë paraqitur si kërkues të rinj të punës) përbëjnë kryesisht personat e papërcaktuar, gjegjësisht personat pa kualifikime profesionale. Përpos këtij grupi, nga aspekti i ofertës së fuqisë punëtore, grup të konsiderueshëm të profesioneve e bëjnë edhe profesionet shoqërore-humanistike, tregtarët, prodhuesit e bimëve, ekonomistët etj.

Tabela 6. Oferta e fuqisë punëtore sipas grupeve të profesioneve në vitin 2019

Grupi i profesionit	Të papunësuar në fillim	Të paraqitur rishtazi	Oferta (1+2)
01: prodhuesit e bimëve	26	16	42
04: veterinerët	0	2	2
Përpunuesit e ushqimit dhe pijeve	2	1	3
Përpunuesit e duhanit	0	1	1
10- Përpunuesit e drurit	5	1	6
16- metalurgët	3	5	8
18- përpunuesit e metalit	8	3	11
19- montuesit dhe instaluesit në makineri	2	1	3
20- konstruktorët dhe projektuesit makinerikë	3	1	4
21- teknologët makinerikë	0	1	1
22- makinistët dhe mekanikët	10	6	16
24- elektroenergjetikët	4	3	7
25- elektromekanikët	4	2	6
26- elektronikët	1	0	1
27- profesioni i telekomunikimit	2	1	3
28. profesionet e teknikës kompjuterike	2	3	5
31- kimistët	5	4	9
39- profesionet e tekstit	0	3	3
40-prodhuesit e veshjeve	15	2	17
42- këpucëtarët dhe galaneria e lëkurës	2	0	2
50- gjeodetët	1	0	1
51- arkitektët dhe urbanistët	1	2	3
52- ndërtimtarët	7	2	9

53-profesionet e punimeve përfundimtare të ndërtimtarisë	1	0	1
56- profesionet e komunikimit rrugor	4	3	7
64- tregtarët	21	21	42
65- profesionet e hotelerisë dhe turizmit	20	11	31
66-menaxherët dhe organizatorët	11	7	18
67- ekonomistët	24	16	40
68-juristët	12	7	19
71-administratorët	1	2	3
72- profesionet e mbrojtjes, sigurisë dhe zastite	2	3	5
75- edukatorët dhe mësuesit dhe arsimtarët në fushën shoqërore-humanistike	23	11	34
76- arsimtarët e profilit matematikor-natyror	2	0	2
82- profesionet shoqërore-humanistike	71	77	148
83- profesionet natyrore- matematikore	7	3	10
85- artistët pamor dhe dizenjatorët	0	2	2
86- artistët skenikë, muzikantët dhe letrarët	0	1	1
87- profesionet e informimit publik	2	1	3
88- profesionet tjera të kulturës, artit dhe informimit	7	1	8
90- profesionet në medicinë	17	11	28
91- stomatologët	5	2	7
92- farmaceutët	2	1	3
94-profesionet e kulturës fizike	1	2	3
96- profesionet e shërbimeve personale	14	11	25
98- profesionet fetare	1	4	5
99- të papërcaktuarit	378	227	605

Burimi: Enti i Punësimit të Malit të Zi (ZZZCG)

Të dhënat që janë në dispozicion tregojnë se politikat e punësimit në periudhën e ardhshme duhet të jenë të orientuara në grupet më të ndjeshme në tregun e punës. Para së gjithash duhet drejtuar vëmendja te personat me kualifikime të ulëta që përbëjnë më se gjysmën e të papunësuarve, dhe për të cilët nuk ekziston kërkesë e mjaftueshme në tregun lokal të punës, apo njohuritë dhe shkathtësitë e tyre nuk u konvenojnë punëdhënësve.

1.4. VEPRIMTARITË SHOQËRORE

1.4.1 ARSIMIMI

Në zonën e Komunës së Tuzit ekzistojnë institucionet e arsimit parashkollor, fillor dhe të mesëm. Gjuha e arsimit në shkolla, varësisht nga struktura etnike e mjedisit lokal, është gjuha shqipe dhe malaziasë dhe zhvillohet në shkollat fillore “Mahmut Lekiq”, Tuz; “29 Nëntor”, Dinoshë, “Gjergj Kastrioti Skënderbeu”, Triesh; “Jedinstvo - Bashkimi”, Hot, si dhe në shkollën e mesme profesionale “25 Maji”, dhe medresenë “Mehmed Fatih”. Gjithashtu në zonën e Komunës së Tuzit ekziston edhe njësi e dislokuar e IP Shkolla artistike e muzikës dhe baletit “Vasa Paviq” që është e vendosur në kuadër të objektit të shkollës fillore “Mahmut Lekiq”.

Arsimimi parashkollor

Në zonën e Komunës së Tuzit në shtator të vitit 2019 ka filluar të punojë kopshti i rindërtuar “Gëzimi fëmijëror” si njësi e dislokuar e IPP “Gjina Vrbica” nga Podgorica me kapacitet përmbi 200 vogëlushë. Përpos kopshtit të ri ekzistojnë edhe tri objekte në të cilat kalojnë kohën fëmijët e moshës parashkollore, njëra është pranë shkollës fillore “29 nëntori” në Dinoshë si njësi e dislokuar e kopshtit IPP “Gjina Vrbica”, ndërsa tjetri është kopshti “Nëna Terezë” pranë kishës katolike në Sukruq, ndërsa i treti pranë bashkësisë islame në Tuz..

Tabela 7. Numri dhe struktura e fëmijëve, IPP “Gjina Vrbica”, njësi e dislokuar “Gëzimi fëmijëror” në Tuz 2019/2020

Grupi edukativ	Gjuha shqipe			Gjuha malazeze-serbe, boshnjake, kroate			GJITHSEJTË
	M	Ž	Gjithsejtë	M	Ž	Gjithsejtë	
Grupi i ri i çerdheve				7	5	12	12
Grupi i ri i edukimit	8	8	16	24	16	40	56
Grupi i mesëm i edukimit	18	10	28				28
Grupi i mesëm i çerdheve				21	11	32	32
Grupi i rritur i edukimit	22	15	37	13	18	31	68
GJITHSEJTË	48	33	81	65	50	115	196

Burimi: Ministria e Arsimit

Arsimimi fillestar

Në zonën e Komunës së Tuzit ekzistojnë katër shkolla fillore.

- Shkolla fillore “Mahmut Lekiq” në Tuz me paralelet e ndara në: Mileshe, Sukruq dhe Vuksanlekaj;
- Shkolla fillore “29 Nëntor” në Dinoshë me paralelet e ndara në: Këshevë dhe Priftën.
- Shkolla fillore “Gjergj Kastrioti Skënderbeu” në Triesh, me paralelet e ndara në: Cem të Trieshit dhe në Triesh të Poshtëm;
- Shkolla fillore “Jedinstvo - Bashkimi” në Skorraç, me paralele të ndara në: Drume të Epërme dhe Traboin.

Në vitin shkollor 2019/2020 arsimin në këto katër shkolla fillore të përmendura e kanë përcjellë 1463 nxënës prej të cilëve më së shumti në shkollën fillore “Mahmut Lekiq” në Tuz. Shkolla disponon me kapacitet të mjaftueshëm për pranimin e nxënësve. Gjendja e objektit, posaçërisht e paraleleve të ndara nuk i plotësojnë

kushtet në tërësi, kështu që duhet marrë intervenime të caktuara. Në aspektin kuadrovik, mësimi është kryesisht i mbuluar, por, problemi paraqitet te disa lëndë me mësim në gjuhën shqipe

Tabela 8. Numri i nxënësve, personelit arsimor dhe të punësuarve në shkollat fillore

Institucioni	Numri i nxënësve	Numri i personelit arsimor	Numri i të punësuarve
Mahmut Lekiq	1171	98	121
29. Nëntor	192	21	29
Gjergj Kastrioti Skënderbeu	47	14	21
Jedinstvo - Bashkimi	53	18	25
GJITHSEJTË	1463	151	196

Burimi: Ministria e Arsimit

Shkolla fillore në Tuz ekziston që nga viti 1907, prej vitit 1947 shkolla bëhet 7 vjeçare dhe e fiton emrin “Mahmut Lekiq”. Që nga viti 1957, shkolla bëhet tetëvjeçare, me 1960 (Gjergj Gjokaj) me vendimin e organeve të atëhershme kompetente, shkolla fiton emrin me titull: shkolla fillore “Mahmut Lekiq” në Tuz, sipas partizanit lokal nga një familje tejet e njohur dhe respektuar- Lekiq. Deri në vitin 1966, në kuadër të IPSHF “Mahmut Lekiq” janë të gjitha shkollat e Malësisë me përjashtim të shkollës në Triesh. Atë vit ndahet shkolla “Jedinstvo - Bashkimi” në Skorrq, ndërsa në vitin 1979 edhe shkolla në Dinoshë. Deri në vitin 2006 shkolla ka punuar në dy ndërtesa, (ish ndërtesa e doganës dhe ndërtesa te xhamia) kur është punuar ndërtesa e re shkollore. Në kuadër të shkollës janë edhe shkollat 5 vjeçare (që nga viti 2013/2014) në Mileshe, Sukruq dhe Vuksanlekaj.

Mësimi në shkollën amë SHF “Mahmut Lekiq” në Tuz, zhvillohet në objektin me sipërfaqe të përgjithshme 4950 m². Në kuadër të shkollës amë ekziston salla e fizikulturës. Gjithashtu mësimi zhvillohet edhe në paralelet e ndara: PN “Mileshe” në objektin me sipërfaqe 380 m²; PN “Sukruq” në objektin me sipërfaqe 500 m² dhe PN “Vuksanlekaj” në objektin me 175 m². Në kuadër të paraleleve të ndara, aktivitetet fizike zhvillohen në poligonet nën qiellin e hapur. Problemet kryesore që janë cekur nga ana e Ministrisë së Arsimit, në shkollën fillore “Mahmut Lekiq” në Tuz janë: mungesa e pajisjeve teknologjike (kompjuterët për secilën klasë - preferenca e mbikëqyrësve të Entit për shkollë), rrjedhja nga gypat e ujësjellësit, nga ngrohja qendrore, në tualetet e nxënësve (urdhri i organeve të inspekcionit), ndërrimi i domosdoshëm i një numri të radiatorëve, zgjidhja e ngrohjes në sallën e fizikulturës që nuk është në funksion, si dhe zëvendësimi i derës së hyrjes në sallë, sanimi i mureve në korridor, ndërrimi i domosdoshëm i kulmit në PN “Sukruq”, veshja e domosdoshme e poligonit në shkollën amë dhe në paralelet e ndara, përmirësimi dhe instalimi i video-kontrollit të ri në shkollën amë dhe në paralelet e ndara në mënyrë që mbulimi me to të jetë sa më i mirë.

Planet e mëtutjeshme të Ministrisë së Arsimit janë:

- Rregullimi i enterierit dhe eksterierit të shkollës: ngjyrosja, ndërrimi i mobileve, çezmave, wc-ve, (shkolla amë dhe paralelet e ndara), sqolleve, ndriçimit, përmirësimi i parketit, parkingu, blerja e pajisjeve dhe mjeteve mësimore, asfaltimi i pjesës së rrugës, pusi, pemët e reja, klasat verore, kartelat për hyrjen zyrtare, sistemi për vaditje, instalimi i pajisjeve klimatike apo sistemit qendror të ftohjes, përmirësimi i koneksionit dhe përshpejtimi i internetit në të gjitha klasat ose zyrat, blerja e *tabletave* për nxënës dhe blerja e tabelave të mençura.
- Zgjidhja e marrëdhënieve pronësore juridike dhe regjistrimi i shkollës në kadastër.
- Fitimi i lejes së përdorimit- pranimi teknik i ndërtesës.

Komuna e Tuzit në kuadër të projektit “Adria Alliance” planifikon zëvendësimin e kaldajave ekzistuese me kaldaja në pelet në shkollën fillore “Mahmut Lekiq” në Tuz me qëllim të rritjes të efikasitetit energjetik, zvogëlimin të ndotjes së mjedisit jetësor, e përfundimisht edhe në zvogëlimin e shpenzimit të ngrohjes. Projekti është financuar nga ana e fundit “IPA”, programi INTERREG Itali-Shqipëri-Mali i Zi.

Tabela 9. Shkolla fillore “Mahmut Lekiq” struktura dhe numri i nxënësve

Njësia	Klasa	Gjuha e mësimi- shqip			Gjuha e mësimi- malazezisht-serbisht-boshnjakisht-kroatisht			GJITHSEJTË
		M	F	Gjithsejtë	M	F	Gjithsejtë	
Amë	I	18	11	29	36	24	60	89
Amë	II	16	15	31	32	25	57	88
Amë	III	16	14	30	29	34	63	93
Amë	IV	16	31	47	35	40	75	122
Amë	V	18	18	36	43	43	86	122
Amë	VI	20	18	38	50	34	84	122
Amë	VII	35	31	66	35	28	63	129
Amë	VIII	36	28	64	29	18	47	111
Amë	IX	40	30	70	34	24	58	128
Millesh	I	4	11	15				15
Millesh	II	5	8	13				13
Millesh	III	8	6	14				14
Millesh	IV	6	6	12				12
Millesh	V	4	6	10				10
Sukruq	I	7	8	15				15
Sukruq	II	5	5	10				10
Sukruq	III	3	6	9				9
Sukruq	IV	5	7	12				12
Sukruq	V	5	4	9				9
Vuksanlekaj	I	5	4	9				9
Vuksanlekaj	II	5	2	7				7
Vuksanlekaj	III	9	8	17				17
Vuksanlekaj	IV	1	3	4				4
Vuksanlekaj	V	8	3	11				11
GJITHSEJTË		295	283	578	323	270	593	1171

Burimi: Ministria e Arsimit

Mësimi në shkollën amë SHF “29 Nëntor” në Dinoshë zhvillohet në objektin me sipërfaqe të përgjithshme rreth 700 m². Shkolla amë nuk posedon sallën e fizkulturës por aktivitetet fizike zhvillohen në poligonin sportiv. Gjithashtu mësimi zhvillohet edhe në paralelet e ndara: PN “Këshevë” në objektin me sipërfaqe 70 m² dhe në PN “Priftën” në objektin me sipërfaqe 65 m². Objektet e paraleleve të ndara nuk janë në gjendje adekuate.

Tabela 10. Shkolla fillore “29 Nëntor”, struktura dhe numri i nxënësve 2019/2020

Njësia	Klasa	Gjuha e mësimi -shqip		
		M	F	Gjithsejtë
Këshevë	I	0	1	1
Këshevë	IV	0	1	1
Këshevë	V	1	0	1
Amë	I	4	10	14
Amë	II	16	7	23
Amë	III	8	6	14
Amë	IV	10	14	24
Amë	V	6	16	22
Amë	VI	9	9	18
Amë	VII	6	11	17
Amë	VIII	10	8	18
Amë	IX	22	15	37
Priftën	I	0	1	1
Priftën	IV	0	1	1
GJITHSEJTË		92	100	192

Burimi: Ministria e Arsimit

Mësimi në shkollën amë në SHF “Gjergj Kastrioti Skënderbeu” Triesh, zhvillohet në dy objekte me sipërfaqe të përgjithshme 450 m². Objekti i shkollës amë nuk posedon sallën e fizkulturës, por aktivitet fizike zhvillohen në oborrin e shkollës në poligonin sportiv. Gjithashtu, mësimi zhvillohet edhe në paralelet e ndara: PN “Cemi i Trieshit” në objektin me sipërfaqe 78 m² dhe “Trieshi i poshtëm” në objektin me sipërfaqe 65 m². Objektet e paraleleve të ndara nuk janë në gjendje adekuate..

Tabela 11: Shkolla Fillore “Gjergj Kastrioti - Skënderbe”, struktura dhe numri i nxënësve 2019/2020

Njësia	Klasas	Gjuha e mësimi -shqip		
		M	F	Gjithsejtë
Trieshi i poshtëm– Rudinë	I	1	0	1
Trieshi i poshtëm– Rudinë	II	0	2	2
Trieshi i poshtëm– Rudinë	V	1	1	2
Amë	I	1	6	7
Amë	III	2	2	4
Amë	IV	2	1	3
Amë	VI	1	3	4
Amë	VII	1	2	3
Amë	VIII	2	0	2
Amë	IX	2	3	5
Cemi i Trieshit	I	1	3	4
Cemi i Trieshit	II	4	0	4
Cemi i Trieshit	III	2	2	4
Cemi i Trieshit	IV	1	1	2
GJITHSEJTË		21	26	47

Burimi: Ministria e Arsimit

Mësimi në shkollën amë në SHF “Jedinstvo - Bashkimi” në Skorraq, zhvillohet në objektin me sipërfaqe 645 m² si dhe në paralelet e ndara: PN “Drume e epërme” në objektin me sipërfaqe 102 m²; PN “Drume e poshtme” në objektin me sipërfaqe 64 m² dhe PN “Traboin” në objektin me sipërfaqe 140 m². Objektet e shkollave janë në gjendje relativisht të mirë derisa edukata fizike zhvillohet në poligone.

Tabela 12: Shkollaq Fillore “Jedinstvo - Bashkimi” struktura dhe numri i nxënësve 2019/2020

Njësia	Klasa	Gjuha e mësimit - shqip		
		M	F	Gjithsejtë
Drume e epërme	I	0	2	2
Drume e epërme	II	0	1	1
Drume e epërme	III	1	0	1
Drume e epërme	IV	1	1	2
Drume e epërme	V	0	1	1
Amë	I	1	4	5
Amë	II	2	0	2
Amë	III	2	1	3
Amë	IV	2	2	4
Amë	V	3	1	4
Amë	VI	2	3	5
Amë	VII	3	4	7
Amë	VIII	2	6	8
Amë	IX	3	4	7
Traboin	II	0	1	1
GJITHSEJTË		22	31	53

Burimi: Ministria e arsimit

Paralelja e ndarë e IP shkollës artistike për muzikë dhe balet “Vasa Paviq” në Tuz i shfrytëzon hapësirat e SHF “Mahmut Lekiq”, klasën e arsimit figurativ me sipërfaqe të përgjithshme 86 m² si dhe hapësirën ndihmëse me sipërfaqe 21 m². Në kuadër të shkollës ekzistojnë drejtimet: piano, fizarmonikë, kitarë, klarinetë, violinë dhe tambura. Në vitin shkollor 2019/2020 arsimin e kanë zhvilluar 9 arsimtar ndërsa numri i përgjithshëm i nxënësve të regjistruar ka qenë 53, si më poshtë:

- Klasa e parë: 1 nxënës
- Klasa e dytë: 17 nxënës
- Klasa e tretë: 14 nxënës
- Klasa e katërt: 14 nxënës
- Klasa e pestë: 7 nxënës

Arsimimi i mesëm

Në zonën e Komunës së Tuzit ekzistojnë dy institucione të shkollimit të mesëm: Shkolla e Mesme e Përzier “25 Maji” në Tuz dhe shkolla e mesme, medreseja “Mehmed Fatih” në Milesh. SHMP “25 Maji” ka filluar me punë si paralele e ndarë e gjimnazit “Slobodan Shkeroviq” në Podgoricë në vitin shkollor 1971/72 me vendim të Ministrisë së Arsimit të Malit të Zi, me 1 shkurt 1976 fillon me punën e plotë të pavarur, në vitin 2018 ndryshon emrin në “Shkolla e Mesme e Përzier 25 Maji”, për shkak të futjes së drejtimeve të reja- teknik-

turistik shkallë e katërt dhe shitës shkalla e tretë, mënyra e mësimi është i tipit kabinetik. Shkolla posedon 11 klasë dhe 5 kabinete. Shkolla posedon sallën e madhe për edukatë fizike dhe bibliotekën shkollore me 6000 tituj, në holl të shkollës ekziston ekspozita e përhershme e punimeve të nxënësve.

Tabela 13. Numri i nxënësve, të punësuarve dhe personelit arsimor në shkollën e mesme të përzier “25 Maji” në Tuz

Viti shkollor	Numri i nxënësve	Numri i personelit arsimor	Numri i të punësuarve
2019/2020	373	40	53
2018/2019	381	38	49
2017/2018	445	38	53

Burimi: Ministria e Arsimit

Mësimi në SHMP “25 Maji” zhvillohet në gjuhën shqipe dhe në gjuhën malazeze. Në vitin shkollor 2019/2020 mësimin e kanë vijuar 378 nxënës, prej të cilëve 287 në gjuhën shqipe dhe 87 në gjuhën malaziasë.

Tabela 14. Numri dhe struktura e nxënësve në vitin shkollor 2019/2020 – SHMP “25 Maji” Tuz,

Klasa	Gjuha e mësimi – shqip			Gjuha e mësimi malazezisht-serbisht-boshnjakisht-kroatisht			GJITHSEJTË
	M	F	Gjithsejtë	M	F	Gjithsejtë	
I	26	39	65	6	3	9	74
II	47	27	74	6	7	13	87
III	36	38	74	10	17	27	101
IV	38	36	74	18	19	37	111
GJITHSEJTË	147	140	287	40	46	86	373

Burimi: Ministria e Arsimit

Shkolla e mesme, medreseja “Mehmed Fatih” është shkollë e mesme e arsimit të përgjithshëm e licencuar për zhvillimin e mësimi fetar që vepron si institucion i bashkësisë islame në Mal të Zi ndërtimi i medresesë ka filluar në vitin 2000, ndërsa mësimi ka filluar me 05.10.2008 sipërfaqja e përgjithshme e të gjithë kompleksit është 18.000 m².

Tabela 15: Numri i nxënësve dhe profesorëve në shkollën e mesme, medresenë “Mehmed Fatih”

Viti shkollor	Numri i nxënësve		Gjithsejtë	Numri i profesorëve
	M	F		
2019/2020	127	174	301	31
2018/2019	124	158	282	30
2017/2018	124	140	264	38

Burimi: Shkolla e mesme, medreseja “Mehmed Fatih”

1.4.2 SHËNDETËSIA

Mbrojtja primare shëndetësore në Komunën e Tuzit zhvillohet në kuadër të objektit shëndetësor “Tuz” në Tuz. Shërbimet e mbrojtjes primare shëndetësore në këtë objekt shëndetësor i realizojnë rreth 15.000 të siguruar nga zona e Komunës së Tuzit. Objekti shëndetësor “Tuz” ka sipërfaqe bruto 737 m², gjegjësisht sipërfaqe neto 590 m², katet: P+P1. Objektin e përbëjnë 9 ambulanca, 5 dhoma për intervenime, 4 pulte, 10 tualete, 5 hapësira ndihmëse, 1 sallë për mbledhje dhe hapësira për komunikim.

Kapacitetet e përgjithshme me të cilat disponon ky objekt e të cilat kanë të bëjnë me kapacitetet hapësinore, pajisjen teknike, me pajimin teknik me pajisje mjekësore, kapacitetet në resurset njerëzore, janë formuar sipas numrit të të siguruarve dhe numrit të shërbimeve të ofruara në pajtim me dispozitat ligjore në aspektin e standardit të ofrimit të mbrojtjes kualitative dhe përkatëse primare, shëndetësore..

Në objektin shëndetësor “Tuz” shfrytëzuesit e shërbimeve të mbrojtjes primare shëndetësore nga territori i Komunës së Tuzit realizojnë të drejtat nëpërmes punës së shërbimeve që vijojnë:

- Mjeku i zgjedhur për të rriturit:
- Mjeku i zgjedhur për fëmijë:
- Mjeku i zgjedhur për gra:
- Qendra për diagnozën radiologjike:
- Punkti për marrjen e mostrave të materialit laboratorik:
- Shërbimi i patronazhit

Kuadri mjekësor në objektin shëndetësor “Tuz” përbëhet nga 6 mjekë dhe 9 teknikë mjekësorë, ndërsa kuadri jo mjekësor ka 5 realizues:

- Katër mjekë të zgjedhur për të rriturit dhe katër teknikë mjekësorë
- Një mjek i zgjedhur për fëmijë dhe dy teknikë mjekësorë
- Një mjek i zgjedhur për gra dhe një infermiere
- Një mjek radiolog dhe një teknik i rëntgenit
- Tre teknikë të laboratorit
- Dy teknikë/ infermiere të patronazhit.

Në objektin shëndetësor “Tuz” punojnë:

- Dy mjekë specialist të mjekësisë së përgjithshme
- Një mjek specialist i gjinekologjisë dhe akusherisë
- Një mjek specialist i pediatriisë

Shërbimet specialistike nga fusha e diagnozës me ultrazë, të siguarit mund t'i realizojnë gjatë dy ditëve në javë, ndërsa shërbimet gjinekologjike dhe laboratorike çdo ditë pune gjatë javës.

Duke analizuar strukturën e sëmundjeve të të siguarve në objektin shëndetësor “Tuz” mund të konstatohet se sëmundjet më të shpeshta janë: sëmundjet kronike jo ngjitëse të rrugëve të frymëmarrjes, sëmundjet e sistemit muskulo-skeletor, dhe lëndimet.

Duke pasur parasysh faktin se sëmundjet kronike jo infektuese janë sëmundjet më të përhapura të shfrytëzuesve të shërbimeve të mbrojtjes primare shëndetësore në territorin e komunës së Tuzit, me qëllim të ruajtjes dhe avancimit të mbrojtjes së tyre shëndetësore, prioritetet duhet drejtuar në:

- prevenimin dhe kontrollin e sëmundjeve kronike jo infektuese.
- Zvogëlimin e ekspozimit faktorëve të rizikut të sëmundjes dhe
- respektimi i thirrjes për zbatimin e programit nacional të skringut për zbulimin e hershëm të sëmundjeve malinje.

Aktivitetet duhet të orientohen në ngritjen e nivelit të vetëdijes së të siguruarve mbi rëndësinë e kontrolleve preventive, mbi stilet e shëndetshme të jetës, faktorët e rizikut të sëmundjes, përmes ligjëratave edukative, punishteve, këshillimeve dhe formave të tjera të prezantimit që i organizojnë shërbimet tona profesionale me qëllim të informimit më të mirë të të siguruarve mbi ruajtjen dhe përparimin e shëndetit tonë.

Planet e shtëpisë së shëndetit "Podgoricë" për periudhën e ardhshme janë që të avancohet karakteristika energjetike e këtij objekti shëndetësor me ç' gjë në masë të madhe do të sigurohej edhe komforti i brendshëm në objekt, do të garantohej siguria në furnizimin me energji, do të zvogëlohej ndikimi negativ në mjedisin jetësor, si dhe në tërësi të përmirësohen kushtet për qëndrim dhe punë në këtë objekt shëndetësor.

Prioriteti është blerja e pajisjeve mjekësore që mungojnë, me theks në diagnostifikimin me rëntgen, blerja e mobilieve mjekësore, si dhe përmbajtjeve tjera përcjellëse në qëllim të realizimit të kushteve më të mira dhe më komfore për pacientët, kushteve më të mira për punë për të punësuarit, që njëkohësisht do të kontribuonin në ngritjen e kualitetit të shërbimeve të mbrojtjes primare shëndetësore për shfrytëzuesit në territorin e Komunës së Tuzit. Avancimi i mbrojtjes shëndetësore mund të arrihet nëpërmes masave të vendosjes së sistemit të mbrojtjes shëndetësore në nivelin lokal, dhe krijimit të kushteve për zbatimin e tij e që ka të bëjë me shërimin specialistik. Si shtojcë për këtë duhet të punohet Plani i mbrojtjes primare shëndetësore i popullatës në pajtim me standardet e mbrojtjes primare shëndetësore të popullsisë së Malit të Zi, të cilat janë të akorduara me standarde ndërkombëtare.

Qeveria e Malit të Zi, me 14 maj 2020, ka miratuar propozim-ligjin mbi ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit mbi Ndihmën e Shpejtë Mjekësore. Me ligjin në fuqi është përcaktuar se njësitë për ndihmën e shpejtë mjekësore organizohen në pajtim me numrin e banorëve, specifika gjeografike, lidhjet e komunikacionit, dhe largësinë nga spitali. Formimi i komunave të reja në Petnjicë, Guci dhe në Tuz, ka imponuar obligimin, që në pajtim me ligjin, të formohen në këto komuna njësitë për ndihmën e shpejtë.

1.4.3 MBROTJA SOCIALE

Në kuadër të IP Qendra për Punën Sociale për kryeqytetin - Podgoricë, komunës në kuadër të kryeqytetit - Gollubovcin, dhe Komunën e Tuzit, më 30. 09. 2015 është formuar njësia e shpërndarë e kësaj qendre në Tuz.

Në njësinë e ndarë janë të punësuar gjashtë persona prej të cilëve katër me përgatitjen e lartë profesionale (juristë), dy punëtoresh sociale (punëtoresh profesionale në të dhënat materiale) dhe një psikolog (udhëheqësja e rastit), ndërsa dy kanë arsimimin e mesëm profesional. Kur bëhet fjalë për kapacitetin kuadrovik, standardet e përcaktuara me dispozitat pozitive janë të plotësuara.

Kjo njësi funksionon në hapësirat që i janë dhënë në përdorim kësaj Qendre dhe Byrosë së Punës nga ana e IP QKI “Malësia”. Njësia e ndarë Tuz - përdor katër zyre, ndërsa Byroja e Punës ka në dispozicion dy zyra. Mirëpo, këto hapësira gjenden në katin e parë dhe nuk janë të qasshme për persona me invaliditet që paraqet një problem të madh gjatë pranimit të shfrytëzuesve.

Në zonën e kësaj komune nuk ka ofrues të licencuar të shërbimeve nga fusha sociale dhe mbrojtja e fëmijëve, por me qëllim të ofrimit të shërbimit sa më kualitativ shfrytëzuesve, punëtorët profesionalë realizojnë bashkëpunimin me Komunën e Tuzit dhe me Sekretariatën përkatës si dhe me organizatat joqeveritare. Punëtorët profesionalë e kanë njohur rëndësinë e hapjes së akomodimit ditor për persona të vjetër dhe shërbimet e ndihmës në shtëpi.

Kujdes të posaçëm duhet t’u kushtohet grupeve të lëndueshme (vulnerable), të cilëve u nevojitet mbështetje shtesë në mënyrë që të mund të kyçen në mënyrë të barabartë në rrjedhat jetësore të bashkësisë. Në sistemet bashkëkohore që funksionojnë me respektimin e të gjitha standardeve të mbrojtjes, në këtë grup bëjnë pjesë edhe: gratë, pleqtë, personat me invaliditet, personat me handicap mendor, narkomanët, viktimat e dhunës, të papunët, të përjashtuarit në aspektin social dhe shëndetësor, refugjatët etj. (njerëzit pa shtëpi, prindërit e vetëm). Në raport me popullatën dominuese, grupet e lëndueshme e kanë më të vështirë qasjen në faktorët e vetë-realizimit, siç është arsimimi, puna, resurset shëndetësore dhe kulturore, mbështetja sociale etj. Për ballafaqimin me vulnerabilitet (lëndueshmëri) me rëndësi të posaçme është vetë-realizimi. Vetë-realizimi për këtë grup të popullatës ka rëndësi themelore dhe kërkon mbështetjen në katër aspekte: mjedisi jetësor, struktura sociale, sistemi i mbrojtjes shëndetësore dhe sjellja shëndetësore.

Tabela 16. Shfrytëzuesit e mbrojtjes sociale

	2017	2018	2019	Maj 2020
Sigurimi material (numri i familjeve/ numri i anëtarëve)	255/930	227/801	195/668	188/644
Ndihma invalide profesionale	76	79	85	84
Shtojca për kujdes dhe ndihmë	320	396	498	475
Shtojca për fëmijë (numri i bartësve/ numri i fëmijëve)	202/447	180/391	155/340	152/329
Akomodimi në familje, akomodimi në familje tjetër-	6	6	5	5
E drejta në privilegjet në udhëtim (në pajtim me ligjin mbi privilegjet për udhëtim të personave me invaliditet)	9	9	10	3
E drejta në shpenzimet e transportit të fëmijëve dhe të të rinjve me nevoja të posaçme (në pajtim me Ligjin mbi Mbrojtjen Sociale dhe të Fëmijëve)	6	7	8	1
Mbrojtja shëndetësore	0	20	17	17
Shpenzimet e varrimit	16	17	20	3
Kompensimi në bazë të lindjes së fëmijëve	148	128	100	91
Kompensimi për fëmijën e posalindur		160	134	19
Gjykata kushtetuese- kompensimi për gra	27	32	30	30
Pagimi i kontributeve- kompensimi për gra	27	32	30	30
Kompensimi për prindër apo për kujdestarë, shfrytëzues të së drejtës Në pensionin invalidor personal	49	50	52	55
Kompensimi në bazë të lindjes së tre apo më shumë fëmijëve- të ardhurat e papaguara	701	-	-	-
Vendosja në institucion	6	4	4	4
Ndihma e njehershme financiare	38	80	96	-

Burimi: Qendra për Punën Sociale Podgoricë

Sekretariati për vetëqeverisje lokale të Komunës së Tuzit në fushën e mbrojtjes sociale i kryen këto aktivitete:

- qytetarëve të komunës, të rrezikuar në aspektin social u ndihmon nëpër forma të ndryshme që shihen si ndihmë në të mira natyrore dhe me sigurimin dhe dhënien e ndihmës materiale të njehershme.
- prindërve për fëmijën e porsalindur u sigurohet një shtesë financiare.
- për nxënës të klasave të para, në bashkëpunim me kabinetin e kryetarit të komunës dhe me donacione janë siguruar librat si dhe pajisjet shkollore, ndërsa për studentët më të mirë të studimeve themelore akademike sigurohen bursat vjetore.

Të dhënat mbi numrin e personave dhe llojin e ndihmës që është e përcaktuar për qytetarët nga territori i komunës nga ana e organit publik-juridik deri me 01.06.2020 janë dhënë:

- ndihma financiare e njehershme- 78
- bursat- 7
- fëmijët e posalindur-78

Sekretariati për vetëqeverisje lokale momentalisht punon në planin lokal për punësim dhe në planin lokal për persona me invaliditet (të barabartë pa diskriminim).

Me vendimin mbi të drejtat nga mbrojtja sociale dhe e fëmijëve⁵ janë përcaktuar të drejtat, kushtet, mënyra dhe procedura për realizimin e tyre. Të drejtat nga mbrojtja sociale dhe e fëmijëve përfshijnë: ndihmën e njehershme; pakot dhuratë për fëmijët e posalindur dhe ndihmën financiare në shkollim dhe avancim. Shërbimi nga fusha e mbrojtjes sociale dhe e fëmijëve është ndihmë dhe ajo u sigurohet në shtëpi personave për shkak të pleqërisë, sëmundjes kronike apo invaliditetit që kanë aftësi të kufizuara fizike ose psikike për të plotësuar nevojat e përditshme themelore si dhe nevojat jetësore.

1.4.4 KULTURA DHE PËRMENDORET E KULTURËS

Institucionet e kulturës

Veprimtaria kulturo-artistike në zonën e Komunës së Tuzit zhvillohet në kuadër të institucioneve të kulturës:

- Qendra Kulturo-Informatike “Malësia” Tuz
- Shtëpia e Kulturës në Sukruq
- Shtëpia e Kulturës në Triesh

Përpos institucioneve të përmendura të kulturës, shoqëritë/shoqatat kulturo-artistike nga Tuzi, me vjet ruajnë dhe prezantojnë traditat dhe kulturën e popujve që jetojnë në Tuz, prej të cilëve janë më të rëndësishmet:

- SHJQ SHKA “Ramadan Sharkiq”
- SHJQ SHKA “Besa”
- SHJQ SHKA “Rapsha”

⁵ Vendimi mbi të drejtat nga mbrojtja sociale dhe e fëmijëve (“Fletorja Zyrtare e Malit të Zi- dispozitat komunale”, numër 032/19 datë 08.08.2019)

- SHJQ SHKA "Liria"
- SHJQ SHKA "Dedë Gjon Luli"
- SHJQ SHKA "Tuzi"
- SHJQ SHKA "Shqiponja"

Institucioni Publik Qendra Kulturo Informative "Malësia" në Tuz është themeluar në vitin 2004, dhe ka filluar të punojë me 5 korrik të vitit 2005. IP QKI "Malësia" Tuz, kryen veprimet me interes publik në fushën e kulturës dhe informimit me qëllim të plotësimit të nevojave të popullatës lokale. IP QKI "Malësia" Tuz, momentalisht numëron 11 të punësuar.

Ndërtesa e selisë së IP QKI "Malësia" Tuz ka 1179 m². Objekti i QKI "Malësia" në aspektin hapësinor deri diku i plotëson nevojat e qytetarëve të Komunës së Tuzit, përfshirë këtu edhe programet e ndërlikuara artistike. QKI "Malësia" disponon me sallë të madhe me 312 ulëse, me holl që shfrytëzohet si hapësirë ekspozuese, dhe me hapësira ndihmëse për administratë, si dhe me sallën e vogël në të cilën momentalisht është e vendosur paralelja e bibliotekës popullore "Radosav Lumoviq" nga Podgorica. Në këtë objekt veprimtarinë e vet e kryejnë edhe Qendra për Punë Sociale dhe Enti për Punësim.

Veprimtaria e QKI "Malësia" Tuz ka të bëjë me ofrimin e shërbimeve në veprimtarinë muzikore-folklorike, arsimore, arti pamor, dramatik dhe filmik, si dhe me veprimtaritë tjera përcjellëse (huazimi i hapësirës, organizimi i mbledhjeve, i jubileve, promovimeve, prezantimeve etj.), që zakonisht kryhen krahas veprimtarisë kulturo-informative. IP QKI "Malësia" Tuz është institucioni i vetëm i kulturës dhe i informimit që punon në dy gjuhë- në gjuhën malaziasë dhe në gjuhën shqipe. Programet janë të drejtuara ka promovimi i krijimtarisë kulturore dhe krijimtaria në zonën e Komunës së Tuzit, kryeqytetit, shteteve të rajonit. Në kuadër të të gjitha veprimtarive, QKI "Malësia" posaçërisht i kushton kujdes afirmimit të specifikave kulturore dhe gjuhësore si dhe specifikave të mjedisit.

Deri me tani tradicionalisht nuk është mbajtur asnjë manifestim kulturor, por janë shënuar vetëm disa data të caktuara historike. QKI "Malësia" është pjesëmarrës i manifestimit të kryeqytetit Podgorica, siç është "Deus" dhe "Vera kulturore e Podgoricës". Në 15 vitet e kaluara të punës, në QKI "Malësia" kanë ardhur si mysafirë teatrot më të njohur nga vendi dhe rajoni, OJQ-të dhe shoqatat si dhe artistët e njohur. Në plan të IP QKI "Malësia" Tuz është themelimi i manifestimit tradicional të folklorit, pra festivali me karakter ndërkombëtar që do të mblidhte shoqëritë folklorike nga Komuna e Tuzit, shteti dhe rajoni. Përpos investimeve të konsiderueshme në periudhën e kaluar, ky institucion është i pajisur në mënyrë joadekuate dhe në mënyrë jo të mjaftueshme për shfaqjen e të gjitha aktiviteteve programore. Janë të domosdoshme investime të reja në zgjerimin dhe në modernizimin e kapacitetit, por edhe në pajisjet teknike (zërimi, ndriçimi, instrumentet muzikore, kabina e re e regjisë etj.). Nevojitet rregullimi i hapësirës për nevoja të ekspozitave të përkohshme dhe tematike. Gjithashtu është shprehur nevoja për blerjen e agregatit automatik (gjeneratorit të energjisë elektrike) në mënyrë që të evitohen problemet me rastin e shkëputjes së shpeshtë të rrymës elektrike.

Në organizimin e Sekretariatit për Vetëqeverisje Lokale në vitin 2020 është mbajtur manifestimi "Vera në Malësi" që ka përfshirë: "Panairin e punëve të dorës" (5 korrik 2020); "Mbrëmja letrare" (29 korrik 2020); "Zbulojmë talentet e rinj" (19,20,21 gusht 2020); "Panairi i librit" (26,27,28 gusht 2020); në plan është që deri në fund të vitit të bëhet edhe promovimi i librit të akademikut Pavle Goranoviq në tetor si dhe "Pazari i dimrit në Malësi" në dhjetor.

Njëra nga ngjarjet më tradicionale në Komunën e Tuzit është manifestimi "Karnavali - Koret", këtë manifestim të cilin për çdo vjet e realizon dhe e organizon shoqata me të njëjtin emër- OJQ "Karnavali Koret". Manifestimi për herë të parë është organizuar në vitin 1996 dhe që prej atëherë pa ndërprerë në çdo vit organizohet dhe

mbahet ky karnaval tradicional në Tuz me një program të pasur argëtues të karnavalit. Karnavali si ngjarje ka karakter të gjerë rajonal pasi që përfshin grupe të karnavalit nga Malësia, nga qytetet e tjera të karnavaleve në Mal të Zi siç është: Kotorri, Budva, Tivati dhe Herceg Novi, e në periudhën e kaluar edhe grupet e karnavaleve nga Shqipëria, Bosnia e Hercegovina, Kroacia etj. Përpos kësaj, vlen të theksohet se në vitin 2006, Tuzi si qytet/komunë është bërë anëtar me të drejta të plota të Federatës Evropiane të qyteteve të karnavaleve (FECC) dhe me atë rast në vitin 2009, në Tuz është mbajtur konventa ndërkombëtare e qyteteve të karnavaleve ngjarje kjo që ka mbledhur delegatët/përfaqësuesit e 24 qyteteve evropiane të karnavaleve. Edhe sot manifestimi Karnavali-Koret zbaton dhe organizon me sukses OJQ “Karnavali-Koret” ndërsa në vitin 2020 kjo shoqatë ka festuar 25 vjetorin e ekzistimit të karnavalit në Tuz, me ç’ rast kjo ngjarje bën pjesë në aktivitetin më tradicional dhe më të vizituar të komunës sonë.

Ajo për të cilën është e njohur Komuna e Tuzit është funksionimi dhe suksesi i shoqërive të shumta kulturo-artistike. Si rezultat i suksesit të shoqatave të shumta folklorike si në skenën vendore ashtu edhe në skenën ndërkombëtare, SHKA “Rapsha” që nga viti 2003, me sukses organizon festivalin më të madh të folklorit në Komunën e Tuzit, të njohur si “ Festivali mbarëkombëtar Shqiptar”. Festivali mbahet çdo të katërtin vit dhe mbledh me dhjetëra shoqata kulturo-artistike nga Mali i Zi, Shqipëria, Kosova, Maqedonia, Serbia, Italia, SHBA, dhe shtetet tjera ku jetojnë shqiptarët, me ç’ gjë ky manifestim e fiton edhe karakterin ndërkombëtar. Festivali organizohet në pikën e shetitjes Vitojë në breg të Liqenit të Shkodrës. Festivali i radhës “Rapsha” do të mbahet në gusht të vitit 2021.

Përmendoret arkeologjike

Si përmendore arkeologjike merren mbetjet e ndërtesave dhe objekteve tjera të paluajtshme, gjetjet në varreza si dhe objektet tjera të luajtshme nga periudhat e ndryshme historike që kanë rëndësi të posaçme kulturore dhe historike. Sipas parametrave shkencorë kudo në botë këto janë periudha deri te paraqitja e kapitalizmit. Në zonën që sot e përfshin Komuna e Tuzit askurrë nuk janë bërë rekognifikime dhe gërmime arkeologjike. Duke pasur parasysh se kjo zonë ka pasur dendësi të madhe të banimit që nga antika e hershme dhe gjatë tërë mesjetës, pritet që në të ardhmen të bëhen zbulime të rëndësishme arkeologjike në këtë territor. Kjo vlen si për rekognifikimin e zakonshëm por edhe për rekognifikime të sigurt nënujore në të ardhmen (Liqeni i Shkodrës, shtrati i lumit Cem).

Deri më tani në zonën e Malësisë ekzistojnë lokalitete arkeologjike me rëndësi të madhe rajonale që banorët vendorë i quajnë “qyteza” (në mal afër Dinoshës) që në përkthim do të jetë *gradic*, e që me kohë janë dëmtuar dukshëm si nga fatkeqësitë elementare ashtu edhe me sjelljet e pakujdesshme të qytetarëve. Lokaliteti tjetër arkeologjik është ujësjellësi (Aquaductus) që çonte prej lumit Cem deri te qyteti antik Doklea, Dukla e sotme. Ky lokalitet është gjithashtu i dëmtuar rëndë me veprimin e faktorit njeri.

Përmendoret dhe gjetjet arkeologjike

- Përmendorja- busti i Nënë Terezës pranë Kishës së Shën Antonit në Tuz;
- Përmendorja- busti i Gjergj Kastriotit Skënderbeut në oborrin e shkollës me të njëjtin emër në Triesh;
- Pllaka përkujtimore me rastin e Kryengritjes së Malësisë 1911 në lokalitetin Bratilë-Hot;
- Pllaka përkujtimore me rastin e Kryengritjes së Malësisë 1911 në lokalitetin Qepur-Hot;
- Përmendorja e shtatë heronjve të Kojës në lokalitetin Kojë

- Busti përkujtimor i heroit kombëtar të shqiptarëve, Dedë Gjon Lulit në shtëpinë Muze të Dedë Gjon Lulit në lokalitetin Bardhaj-Hot;
- Busti përkujtimor i heroit kombëtar të shqiptarëve Dëdë Gjon Lulit pranë qendrës pastorale në Tuz.
- Varreza e heroinës - Trigë Smajli Ivezaj (Triga e Grudës) në lokalitetin Këshevë.
- Varreza e Vuksan Gelës në malin e Sukës-Grudë
- Shpella Velisha në lokalitetin Selisht;
- Biga e Macës në malin Sukë-Grudë;
- Sebili në park në Tuz;

Lokacionet arkeologjike:

- Kalaja e Samoborit;
- Ura e Samoborit në Liqenin i Shkodrës në lokalitetin Narhelm;
- Kështjella Osmane në malin e Shipshanikut;
- Mali i Burgut në lokalitetin Dushiq;
- Nekroplet në Vuksanlekaj (është dhënë nisma për t'i shpallur të mira kulturore);
- Varreza në kodër të kishës në lokalitetin Hot (është dhënë nisma për shpallje si e mirë kulturore);
- Varrezat e nizamëve në Tuz, lokacioni arkeologjik në vendin Qafa e Kishës-Hot;
- Tuma ilire në lokalitetin Pllanicë- Dinoshë;
- Rruga e Noronit nëpër Dinoshë, Tërgajë, Guci
- Rruga e Noronit nëpër Dinoshë, Tuz, Koplik, Shkodër
- Qyteza e Dinoshës në lokalitetin Dinoshë;
- Kështjella Merqes në fshatin Vranje.

Përmendoret arkitektonike

Përmendoret arkitektonike janë përmendoret e ndërtimtarisë dhe arkitekturës si dhe brendësia e tyre, objektet tjera të paluajtshme, pjesët specifike të objekteve që kanë të bëjnë me një territor të caktuar siç janë: kishat e vjetra, manastiret, xhamitë, qytetet e vjetra dhe mbetjet e tyre, kështjellat e vjetra, xeheroret e vjetra, urat, kështjellat e vjetra, mullinjtë, kullat e sahatit, varrezat e vjetra, përmendoret nëpër varreza etj. Në zonën e Komunës së Tuzit mund t'i numërojmë këto përmendore arkitektonike:

- Mulliri i vjetër në Tuz;
- Varrezat e vjetra në Vuksanlekaj;
- Mbetjet e kështjellës osmane në Shipshanik;
- Mbetjet e urës së Samoborit në Vitojë;
- Ura në Lemajë;
- Varrezat e nizamëve në Tuz;
- Varrezat e Grudës në Priftën;
- Mbetjet e kishës në Dubravë (kisha e Shën Venerandës-Qafë Kishë)
- Xhamia e Qazim Beut në Tuz,
- Kisha e Shën Antonit në Tuz;

- Ura e Hasan Nikës në Shipshanik;
- Shtëpia e Baca Kurtit Gjokaj në Milesin e epërm;
- Ubla e Milesit në Milesin e poshtëm;
- Mulliri i Bogiqëve në Rakiq;
- Ubla e Turuskoviqëve në Tuz.

Përmendoret e ndërtimtarisë

Përmendoret e ndërtimtarisë janë bërthama të qytetit dhe elementet e tyre, bërthamat ambientale si dhe vendbanimet e fshatrave me rëndësi të posaçme historike dhe kulturore për krijimin e pamjes së një mjedisi. Në zonën e komunës në këtë kategori i llogarisin:

- Bërthamën e vjetër urbane Tuz, që vlerësohet se i takon tipit arkitektonik të jashtëzakonshëm për këtë mjedis por edhe më gjerë për Malin e Zi.
- Tipat e vjetra të vendbanimeve nëpër fshatra që janë ruajtur në mënyrë sporadike.

Përmendoret etnologjike

Përmendoret etnologjike janë hapësira, objekte dhe bërthama, objekte të lëvizshme për përdorimin e përditshëm dhe objekte të dizajnuar për përdorimin e përditshëm që pasurojnë jetën e përditshme si dhe punën kreative të banorëve:

- Muzeu “Malësia” - themelues dhe pronar Shtjefën Ivezaj - Lekaj;
- Dhoma etnografike në Tuz në pronësi të SHKA “Ramadan Sharkiq” Tuz;
- Koleksioni etnografik, themelues dhe pronarë Vahid dhe Nevina Turuskoviq- Tuz;
- Koleksioni i Omer Dajbabiqit;

Gati asnjë koleksion etnografik nuk është në dispozicion, kështu që duhet të punohet për sigurimin e hapësirave për këtë qellim.

Të mirat kulturore që janë regjistruar zyrtarisht në pajtim me Ligjin mbi Mbrojtjen e të Mirave Kulturore, e që gjenden në territorin e Komunës së Tuzit janë:

- Kulla e Camajve në Vuksanlekaj
- Qafa e Kishës; Dubrava në Vuksanlekaj;
- Kierza në lokalitetin Sukruq;
- Kështjella Deçiq në lokalitetin Passhkallë,
- Kështjella Pllaninica në Dinoshë;
- Kisha e Vranjes së Shën Nikollës dhe kështjella në Malin e Vranjës;
- Varrezat përkujtimore të patriotëve të pushkatuar nga llogorja austriake e Luftës së Parë Botërore në Vuksanlekaj;
- Busti përkujtimor i Mahmut Lekiqit në korridorin e shkollës “Mahmut Lekiq” Tuz;
- Pllaka përkujtimore në varrezat e të pushkatuarve të Rakiq- Cem;
- Pllaka përkujtimore luftëtareve të rënë nga Tuzi; në korridorin e shtëpisë së kooperativës-Tuz.

1.4.5 SPORTI

Kushtet për t'u marrë me kulturën fizike dhe me sport në zonën e komunës nuk janë në nivelin e lakmueshëm. Me vite të tëra nuk i është kushtuar kujdes i posaçëm kësaj fushe, ndonëse zona e Komunës së Tuzit ka potenciale të jashtëzakonshme natyrore dhe njerëzore siç janë: pozita gjeografike, klima, Liqeni i Shkodrës, lumi Cem, bjeshka e Koritës, infrastruktura e komunikacionit (afërsia e aeroportit, rruga ndërkombëtare) etj.

Objektet sportive

Objektet e mbyllura sportive në zonën e Komunës së Tuzit janë:

- Salla e edukatës fizike në kuadër të SHMP “25 Maji” Tuz, që është ndërtuar në vitin 1982 me sipërfaqe të përgjithshme 464 m² me zhveshtore dhe me nyje sanitare. Salla është vjetruar, nuk është rinovuar që nga ndërtimi dhe nuk është e furnizuar me pajisje dhe rekuizita mësimore. Salla është e destinuar vetëm për mësimin e edukatës fizike dhe nuk i plotëson kushtet për gara përpos në sportet marcialë.
- Salla e edukatës fizike në kuadër të SHF “Mahmut Lekiq” Tuz, që është ndërtuar në vitin 2006, me sipërfaqe të përgjithshme prej 930 m² me zhveshtore dhe me nyje sanitare.
- Terreni i futbollit - balloni “Gjokaj”- pronë private me sipërfaqe prej 820 m². Objekt bashkëkohor me bar artificial që është i mbuluar dimrit.
- Dy salla ushtrimore të pakompletuara në posedimin privat - Vulaj dhe Laleviq (palestra)
- Palestra e rregulluar dhe e pajisur plotësisht në pronësi të Hasan Gjokajt në Tuz.
- Hapësira pa kushte për ushtrim të klubit të taekwondosë KTK “Besa” (pronë private)

Objektet e hapura sportive

Stadiumi i futbollit i qytetit Tuz, i ndërtuar (faza e parë) në vitin 2004, me donacion të USAID-it dhe Kryeqytetit. Objekti është në gjendje të mirë dhe përkohësisht i plotëson kushtet për gara në ligën e parë. Është e punuar vetëm një pjesë e tribunave (300 ulëse), si dhe terreni ndihmës. Stadiumi ka edhe ndriçimin që mundëson zhvillimin e lojërave në kushtet e natës.

Klubet dhe shoqatat sportive

Në zonën e komunës të Tuzit janë regjistruar dhe aktivisht veprojnë 7 klube dhe shoqata sportive. Më i njohuri është klubi i futbollit KF “Deçiq” që garon me sukses në ligën e parë të Malit të Zi. Përpos ekipit të parë ky klub sportiv në renome i ka të gjitha kategoritë e moshave të reja si dhe shkollën e futbollit të cilën e udhëheqin futbollistët e suksesshëm të këtij klubi dhe ekipi profesional.

Tabela 17: Klubet sportive dhe shoqatat sportive në zonën e Komunës së Tuzit

Nr. rend.	Emri i klubit ose shoqatës	Numri i anëtarëve	Numri i terreneve
1	KF “Deçiq- Tuz”	187	2

2	KF "Tuzi"	36	3
3	KTK "Besa-Tuz"	100	2
4	SHRS "Trofta-Dinoshë"		
5	SHRF "Malësia-Tuz"		
6	KF "Malësia-Dinoshë"	45	2
3	SHRS "Gjokaj- Tuz"		
4	Taekwondo "Alba"	25	1
5	Klubi i Basketit "Tuz"	35	2
6	Klubi i basketit "Megabasket"		
7	Xhudo klubi "Deçiq"		
	Gjithsejtë: Burimi Komuna Tuz	428	12

Burimi: Komuna e Tuzit

Në fazën e regjistrimit janë:

- Shkolla e baletit "TIP TOE" që numëron afro 50 fëmijë me një instruktor të licencuar.;
- Klubi i tenisit "Malësia" që numëron rreth 25 deri në 50 fëmijë me një instruktor të licencuar.;

Komuna e Tuzit në kuadër të Sekretariatit për vetëqeverisje lokale që është formuar me 1.7.2019 i ka kushtuar kujdes të posaçëm zhvillimit të sportit dhe shoqatave sportive në komunën e Tuzit. Komuna e Tuzit që nga viti 2019 bashkë financon KF "Deçiq-in" që me vite ka qenë simbol i sportit në Tuz.

Me buxhetin e komunës për vitin 2020 janë paraparë mjetet për mbështetjen e sportit që do të shpërndahen me konkursin publik të publikuar më 15. 04. 2020, ndërsa në vendimin për sport të miratuar me 18.07.2019 përcaktohen më afërsisht kushtet, mënyra dhe procedura e shpërndarjes së mjeteve të planifikuara nga buxheti i Komunës së Tuzit të përcaktuara për financimin e sportit. Në plan është punimi i strategjisë për zhvillimin e sportit ndërkombëtar.

Komuna e Tuzit ka miratuar Planin lokal të veprimit për të rinjtë 2020-2021 në bashkëpunim me Ministrinë e Sportit dhe të Rinjve të Malit të Zi me qëllim të rregullimit në fushën e të rinjve në pajtim me dispozitat ekzistuese si dhe tentativat e komunës së Tuzit që të avancohet mënyra për zbatimin e kujdesit për të rinjtë me qëllim të përmirësimit të pozitës së të rinjve në komunë. Ky dokument përcakton politikën e tërësishme dhe të akorduar ndaj të rinjve dhe planin punues të detyrave në zbatimin e planit të veprimit. Në planin e veprimit janë të parapara aktivitetet e orientuara në:

- Realizimi i sigurisë ekonomike dhe sociale për të rinjtë përmes qasjes më të lehtë në tregun e punës dhe rritjen e punësimit.
- Qasjen e të rinjve arsimimit kualitativ
- Kyçën e të rinjve që janë qytetarë aktivë të kyçur, të motivuar, proaktivë dhe që marrin pjesë në proceset e vendimmarrjes, zhvillimit të bashkësisë, në krijimin e politikave dhe zbatimin e tyre.
- Krijimin e kushteve për të rinjtë që me shëndet të mirë, të sigurt, të kenë qasje adekuate sistemit të mbështetjes për tranzicion në moshën e rritur dhe vetërealizim, që janë të vetëdijshëm, inovativë, që tregojnë iniciativë dhe i pranojnë dallimet.
- Qasjen e të rinjve në përmbajtjet kualitative, kulturore dhe mediatike si kreatorë dhe konsumues.
- Vendosjen e kornizës normative-ligjore për zbatimin e politikës së të rinjve në nivelin lokal.

1.5 EKONOMIA

Ekonominë e Komunës së Tuzit e bën sektori i ndërmarrjeve mikro, të vogla dhe të mesme, në kuadër të së cilëve është më e pranishmja tregtia dhe veprimtaritë e shërbimeve. Për shkak të truallit të disponueshëm bujqësor, dhe traditës së prodhimitarisë bujqësore, fusha e bujqësisë paraqet njërin nga degët strategjike si dhe burim shtesë i të ardhurave për një numër të madh të popullatës lokale.

Pasi që në Komunën e Tuzit ende nuk është vendosur sistemi statistikor për përcjelljen e të dhënave, të dhënat mbi strukturën e ekonomisë bazohen në bazë të evidencave të organeve të qeverisjes lokale. Në territorin e Komunës së Tuzit sipas të dhënave të drejtorisë së të ardhurave publike lokale për datën 15.06.2020, veprojnë 303 ndërmarrje prej të cilave 132 ndërmarrje merren me tregti me shumicë dhe pakicë, gjë që paraqet pjesën prej 43,56% të numrit të përgjithshëm të ndërmarrjeve.

Tabela 18. Struktura e ndërmarrjeve

	Numri i ndërmarrjeve	Pjesëmarrja (%)
Tregtia me shumicë	64	21,12%
Tregtia me pakicë	68	22,44%
Prodhimtaria	33	10,89%
Veprimtaria ndërtimore	6	1,98%
Bastoret	14	4,62%
Floktoret/Veprimtaritë e zanateve	6	1,98%
Shërbimet e përgatitjes dhe servimit të ushqimit dhe pijes	17	5,61%
Hotelerike dhe akomodim	5	1,65%
Shërbime tjera	90	29,70%
GJITHSEJTË	303	100,00%

Burimi: Drejtoria e të ardhurave publike lokale- Komuna e Tuzit

Lidhshmëria e mirë e komunikacionit me rrugën magjistrale Podgoricë-Tuz-Bozhaj dhe zhvillimi i infrastrukturës tjetër ka ndikuar në zhvillimin e zonës afariste-tregtare përgjatë këtij korridori. Gjithashtu në zonën e Rakiqit gjendet edhe zona servitore - e depove, në kuadër të së cilës gjenden subjekte të rëndësishme ekonomike. Në strukturën e ndërmarrjeve tregtare më së shumti janë të përfaqësuara tregtitë e pa specializuara me shumicë edhe tregtitë me pakicë në shitoret e pa specializuara. Sipas të dhënave të Drejtorisë së të Ardhurave lokale Publike me prodhimtari merren 33 ndërmarrje, gjë që përbën rreth 11% nga numri i përgjithshëm i ndërmarrjeve. Ndërmarrja më e madhe në territorin e Komunës së Tuzit sipas prodhimit dhe numrit të punësuarve janë: sh.a. "Plantazhe" Podgoricë. Prodhimtaria vjetore e rrushit në SH.A. "Plantazhe" është me rreth 11 milionë rrënjë të hardhisë, është 20 milionë kilogramë të rrushit të verës dhe 2 milionë kilogram rrushit të tryezës, ndërsa prodhimtaria e pjeshkës prej 700 mijë kilogram. Ndërmarrja i ka tre bodrume të verës me kapacitet të përgjithshëm 33 milionë litra me prodhimtari mesatare vjetore prej 13 milionë prodhime në shishe të verës dhe të rakive natyrore. Në territorin e Komunës së Tuzit gjendet bodrumi i verës Shipshanik- ndërmarrjet tjera të përpunimit në territorin e Komunës së Tuzit paraqesin mikrondërmarrje, pra punësojnë deri në 10 të punësuar, përpos Coca-Cola Helenik, Butlin Company- Crna Gora sh.p.k., Podgoricë në kuadër të industrisë së përpunimit, ndërmarrjet më prezentë në këtë fushë janë: përpunimi i drurit dhe prodhimet nga druri (8); përpunimi i prodhimeve ushqimore-furra (6); prodhimtaria e prodhimeve nga goma dhe plastika (5) dhe prodhimtaria e prodhimeve metalike (4).

Zanatet në zonën e Komunës së Tuzit nuk janë të zhvilluara dhe kryesisht paraqesin veprimtari e zonës së dytë sipas të dhënave të Sekretariatit për Vetëqeverisjen Lokale në territorin e Komunës së Tuzit, janë lëshuar 10 vendime për kryerjen e veprimtarisë së zanateve.

Zhvillimi i ekonomisë është i kushtëzuar me konkurrencën e komunës që varet nga rrethi afarist (resurset njerëzore, arsimimi, infrastruktura dhe sektori publik) dhe infrastrukturës afariste (rrjeti i institucioneve dhe organizatave që ofrojnë mbështetje për zhvillimin e ndërmarrjeve).

Rrjeti i institucioneve dhe organizatave që ofrojnë mbështetje ekonomisë në territorin e Komunës së Tuzit nuk është i zhvilluar mjaftueshëm. Gjithashtu në zonën e komunës nuk ekziston zona e biznesit e destinuar për zhvillimin e veprimtarive ekonomike, para së gjithash të industrisë së përpunimit që do të bashkonte në aspektin hapësinor për shkak të arritjes së ekonomizimit të pajimit dhe rregullimit të truallit në kuadër të së cilit mund të ofrohen lehtësime shtesë administrative dhe tatimore. Momentalisht nuk ekziston mbështetja e organizuar e qeverisjes lokale në aspektin e mbështetjes teknike sektorit afarist në përgatitjen e dokumentacionit për programet e mbështetjes, në punimin e planeve të biznesit e të ngjashme. Mbështetja në këtë aspekt në vitin 2020 është ofruar përmes angazhimit të personit profesionist për përpilimin e planeve të biznesit për ndarjen e mjeteve të pakthyeshme për vetëpunësim të Entit për Punësim të Malit të Zi.

Në nivelin shtetëror në kuadër të Ministrisë së Ekonomisë janë krijuar disa linja programore për nxitjen e konkurrencës së ekonomisë: avancimi i inovativitetit SNA, futja e standardeve ndërkombëtare afariste, modernizimi i industrisë së përpunimit, zhvillimi klasterëve, nxitja e investimeve të drejtpërdrejta, zhvillimi i zanateve, zhvillimi i ndërmarrësisë dhe shërbimet mentorimi.

Zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik nënkupton zhvillimin e ekonomisë në baraspeshë me ekologjinë si fusha kryesore të zhvillimit dallohen:

- Zhvillimi i bujqësisë, para së gjithash për shkak të potencialeve të disponueshme bujqësore, mundësisë së zhvillimit dhe nevojave për prodhimin e ushqimit në këtë zonë. Në terrenet e ulëta ekziston mundësia për zhvillimin e prodhimit bimore siç janë: vreshtaria, kopshtaria (prodhimi në sera dhe në hapësirë të hapur) dhe pemëtaria, ndërsa në zonat më të larta ekziston mundësia për marrje me blegtori dhe për kultivimin e pemëve mediterane dhe subtropike (ulliri, fiku, shega, agrumet etj.). Me organizimin e prodhuesve bujqësorë në klasterë dhe në kooperativa do të sigurohej prodhimtaria e kontrolluar dhe konkurrenca më e madhe tregtare. Në lidhje me bashkimin e shoqatave të prodhuesve bujqësorë në klasterë me hotelieri (gastronomi) do të sigurohej plasman më i sigurt i prodhimeve dhe do të zgjidhej njëri nga faktorët kufizues të zhvillimit të bujqësisë.
- Zhvillimi i industrisë së përpunimit që në këtë hapësirë duhet të bazohet në përpunimin e prodhimeve bujqësore dhe formën e sektorëve për përpunimin e pemëve, perimeve dhe qumështit me ç' gjë do të avancohej lidhshmëria vertikale e prodhimit primare në nivelet më të larta. Për zhvillimin e industrisë së përpunimit dhe MMSP është e domosdoshme që të përmirësohet infrastruktura afariste nëpërmes të themelit të zonës së biznesit, me mbështetjen teknike për zhvillimin e ndërmarrësisë dhe me avancimin e ambientit investues nëpërmes të bazave të posaçme stimuluese.
- Zhvillimi i turizmit duhet të bazohet duke shfrytëzuar pozitën gjeografike, lidhjet, vlerat antropogjene dhe natyrore para së gjithash të liqenit të Shkodrës dhe kanionit të lumit Cem. Aspektet potenciale të turizmit që mund të zhvillohen janë: turizmi i shëtitjeve, turizmi i verës, turizmi kulturor, agroturizmi, ekoturizmi, turizmi i gjahut dhe peshkimit, turizmi gastronomik dhe turizmi manifestues.
- Eksploatimi i lëndëve të para minerale: gurit teknik- ndërtimor dhe torfës. Hulumtimet e bëra në vitin 1985 kanë treguar se sasi të torfës në gjirin e Narhelmit në liqenin e Shkodrës tejkalojnë 40 milionë m³ dhe se mund të eksploatohen rreth 30 milionë m³, e të mos priset baraspesha thelbësore ekologjike. Varësisht nga ajo se shtresa e torfës rritet për nga një cm në vit, sasi të e

tashme të torfës janë edhe më të mëdha dhe rriten vazhdimisht. Valorizimi i torfës do të mund të realizohet nëpërmes të programit të prodhimit të plehrave huminane , substrateve kulturore, përzierjes së kubeve të torfës dhe shfrytëzimit të baltës shëruuese të Narhelmit për nevoja mjekësore dhe për SPA.

1.5.1 BUJQËSIA, GJAHU DHE PESHKATARIA

Në Komunën e Tuzit, bujqësia është sektori kyç i ekonomisë dhe paraqet burimin më të rëndësishëm të të ardhurave para së gjithash të banorëve të zonave rurale, mundësitë e së cilave janë të kufizuara kur vijnë në shprehje realizimi i të ardhurave alternative. Bujqësia gjithashtu mund të merret si stabilizues social.

Komuna e Tuzit ka kushte të volitshme natyrore (klime dhe terreni) dhe ekonomike për zhvillimin e bujqësisë. Për zhvillimin e kësaj veprimtarie nuk përdoren të gjitha resurset natyrore dhe potencialet tjera që janë në dispozicion dhe që mund të shfrytëzohen për zhvillimin dhe modernizimin e kësaj dege ekonomike tejet të rëndësishme për popullsinë e saj. Problemi i paraqet plasmani i prodhimeve si pasojë e prodhimitarisë së pakoordinuar dhe moskonkurrencës së prodhimeve bujqësore.

Lëvizjet demografike në bujqësi

Në Komunën e Tuzit, pjesa më e madhe e popullatës jeton në zonën fushore dhe ajo përbën 86% nga popullsia e përgjithshme. Sipas të dhënave nga Monstati në Komunën e Tuzit janë 2175 ferma bujqësore prej të cilave, me 15. 07. 2020 janë regjistruar 572 janë të regjistruara në regjistrin e fermave bujqësore që e udhëheq Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural. Numri më i madh i fermave gjendet në pjesën fushore. Numri i fermave të regjistruara në regjistrin e fermave bujqësore në Komunën e Tuzit sipas aktiviteteve është dhënë në shtojcë.

Tabela 19. Numri i fermave sipas aktiviteteve në ferma në Komunën e Tuzit

Aktivitetet në ferma	Numri i fermave
Kultivimi i të mbjellave shumëvjeçare	265
Blegtoria	251
Kultivimi i të mbjellave njëvjeçare	122
Prodhimi i përzier bujqësor	19
Fidanishtet	8
Veprimtaritë e shërbimeve në bujqësi dhe veprimtaritë pas korrjes	1

Burimi: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimi Rural

Duke pasur parasysh fermat e regjistruara bujqësore (572) dhe numrin e fermave sipas aktiviteteve në vetë fermën (666) mund të konkludohet se një numër i fermave realizon më shumë aktivitete në fermat e veta.

Tabela 20. Paraqitja e fermave bujqësore sipas zonave

nr.	Zona	Numri i amvisërive	Numri i amvisërive që posedon ferma bujqësore	Numri i amvisërive që nuk posedon ferma bujqësore
1.	Malore	378	190	188
2.	Fushore	1797	867	930

Burimi: Sekretariati për Bujqësi dhe zhvillimin rural të Komunës së Tuzit

Sipas të dhënave të regjistrit të fermave bujqësore sipërfaqja e përgjithshme bujqësore në posedim të fermave bujqësore është 776,35 ha. Në strukturën e sipërfaqes bujqësore më të përhapurat janë: vreshtat, pastaj livadhet dhe kullosat, pemët dhe zarzavatet. Struktura e detajuar e sipërfaqeve të përpunuara sipas kulturave është dhënë në shtojcë.

Tabela 21: Struktura e truallit të fermave bujqësore sipas kategorive

	Površina (ha)
Pemë	41,22
Zarzavate	96,39
Vreshta	371,36
Livadhe dhe kullota	191,38
Drithëra	22,03
Bimë për ushqimin e kafshëve	10,63
Duhan	6,07
Bimë aromatike dhe shëruese	23,18
Të tjera	14,09
GJITHSEJTË	776,35

Burimi: Ministria e Bujqësisë dhe zhvillimit rural

Me programin e kompensimeve të pleqërisë janë të përfshira amvisëritë anëtarët e të cilëve janë marrë me bujqësi si me profesionin kryesor dhe të vetëm, por nuk kanë qenë në mundësi që të realizojnë të drejtën në pension, shfrytëzues janë meshkujt që i kanë plotësuar 65 vjet të jetës gjegjësisht gratë që i kanë plotësuar 60 vjet, që nuk kurrfarë të ardhurash tjera dhe që merren me bujqësi për nevojat e veta. Në zonën e Komunës së Tuzit, kompensimin e pleqërisë e marrin 170 shfrytëzues.

Struktura dhe trendët e prodhimitarisë bujqësore

Prodhimtaria bimore

Disa vitet e fundit është evident trendi i rritjes në të gjitha fushat e prodhimitarisë bimore, prodhimtarinë bimore e karakterizon numri i madh i fermave të vogla bujqësore që kultivojnë kultura të ndryshme bimore. Fermat bujqësore nuk janë të specializuara, kryesisht janë ferma të tipit të përzier, në nivelin shtetëror rreth 80% (kulturat e përziera bimore dhe llojet e përziera të kafshëve), e ngjashëm është edhe në nivelin e Komunës së Tuzit.

Kushtet e volitshme natyrore mundësojnë kultivimin e të gjitha pemëve kontinentale dhe subtropike si edhe gati të gjitha llojeve të zarzavateve. Prodhimtarinë primare bimore e karakterizojnë dobësitë e caktuara të përbashkëta: thërrmimi i prodhimitarisë, bashkimi dhe integrimi i dobët, vëllimi i vogël i prodhimit për amvisëri, niveli i ulët teknologjik, raporti i barabartë i kualitetit dhe çmimit, çmimi i lartë i prodhimit për njësinë e sipërfaqes dhe mungesa e kapacitetit për deponim

Tabela 22. Struktura e truallit sipas kategorive

Ara	Trualli i shfrytëzuar bujqësor, ha				
	Oborre	Livadhe dhe kullosa	Pemishte	Vreshta	Fidanishte
343,2	38,9	6182,1	2,3	34,7	1,8

Sipas të dhënave të Drejtorisë për sigurinë e ushqimit, veterinë dhe çështjet fito-sanitare, të regjistruar janë krejtësisht 385 prodhues të ushqimit me prejardhje bimore në territorin e Komunës së Tuzit, ndërsa sipërfaqet në të cilat i prodhojnë janë 715,08 ha, sipas paraqitjes së prodhimit deri në qershor të vitit 2020, prodhimtaria ka qenë e përfshirë në 326,1 ha.

Pemëtaria- pemishtet përfshijnë një sipërfaqe të vogël në raport me kultivimin e kulturave tjera bujqësore, e gati të gjitha llojet e pemëve kultivohen në oborre, siç është: fiku, shega e të ngjashme. Këtë mund ta lidhim me sipërfaqe të thërrmuara të tokës së përpunuar, si dhe me faktin se fusha e Tuzit është më e njohur si zonë e zarzavateve të hershme. Më së shumti në formë të plantacioneve kultivohen: pjeshka, pastaj vijon dardha, qershia dhe kulturat tjera të pemëve. Gjatë vitit 2019 janë ngritur rreth 7ha të pemishteve të reja (përfshirë edhe dredhëzat).

Sipas të dhënave nga ueb faqja e agjencisë për certifikimin e prodhimtarisë organike në Mal të Zi “Monteorganica”, vetëm një prodhues bujqësor nga territori i Komunës së Tuzit është në procesin e fitimit të certifikatës për prodhimin organik, madje për prodhimtari bimor- pemëtari (shega).

Vreshtaria - Në prodhimtarinë e përgjithshme si edhe në nivelin shtetëror dominon prodhimi i sortave të verës, para së gjithash verërat e kuqe të sortës “Vranac” dhe “Kratoshi”, ndërsa prej verërave të bardha “Krstaç” dhe “Chardonnay”. Viteve të fundit shihet trend i dukshëm i rritjes së sipërfaqeve në vreshta. Kryesisht hardhia e rrushit kultivohet në plantacione, mirëpo një numër i madh i kësaj kulture kultivohet edhe rreth shtëpie. Vetëm në vitin 2019, gjashtë prodhues bujqësor nga Komuna e Tuzit kanë fituar rreth 18.000 rrënjë së hardhisë së rrushit. Sipas të dhënave të Ministrisë së Bujqësisë dhe zhvillimit rural, me 23.09.2020 në zonën e Komunës së Tuzit, në regjistrin e vreshtarëve, janë regjistruar 45 vreshtarë, ndërsa në datotekën e prodhuesve të verës janë të regjistruar 3 prodhues të verës, në bazë të regjistrit të fermave bujqësore me sipërfaqe të përgjithshme nën vreshta janë 371,36 ha, prej të cilave pjesa më e madhe është me sorta të verës, 367,51 ha, ndërsa sortat e tryezës përbëjnë 3,5ha.

Perimtaria- prodhimi i zarzavateve është dega udhëheqëse e prodhimtarisë bujqësore në Komunën e Tuzit, në këtë kategori sasinë më të madhe të prodhimit e përbën patatja (kryesisht patatja e hershme), pastaj shalqini, speci, lakra, pjepri, kungulli, domatet, trangujt etj. Edhe gjatë kohës së ish Jugosllavisë me zarzavate nga kjo zonë janë furnizuar pjesët e Bosnës dhe Hercegovinës dhe Kroacisë e deri në Slloveni.

Tabela 23. Sipërfaqet e prodhimeve të zarzavateve 2018/2019 në Komunën e Tuzit

zarzavatet	Sipërfaqja, ha (2018)	Sipërfaqja, ha (2019)
Patate	140,20	209,8
Shalqi	110,34	133,38
Speci	30,00	43,77
Lakra	25,09	38,7
Pjepri	20,00	7,75
Kunguj	20,50	14,1
Domate	4,62	1,65 (në të hapur)
Tranguj	3,75	0,66 (në të hapur)

Burimi: Sektori për punë këshillëdhënëse në prodhimtarinë bimorë

Prodhimi në hapësirat e mbyllura është mjaft i përfshirë, sipas të dhënave të sekretariatit për bujqësi dhe zhvillimin rural të Komunës së Tuzit është i organizuar në 15,69 ha. Pjesëmarrjen më të madhe të sipërfaqeve nën sera e kanë specat, pastaj domatet dhe trangujt. Në periudhën dimërore më së shumti prodhohet sallata pastaj spinaqi dhe mangeli. Në kohë të fundit në sera kultivohet edhe lakra, patatja, qepa, etj. Rendimenti sipas njësisë së sipërfaqes në prodhimtarinë e zarzavateve nuk është në nivelin e dëshiruar gjë që është pasojë e përzgjedhjes së llojeve, zbatimi joadekuat i masave agroteknike, veçanërisht plehërimit, pastaj kushtet klimatike gjatë verës si dhe shpërndarja joadekuate e të reshurave.

Agrikultura- në zonën e Komunës së Tuzit, kultura dominuese të mbjellave janë: gruri, misri, jonxha, tërfoja, elbi, tritcale, etj. Sipas të dhënave të sekretariatit për bujqësi dhe zhvillimin rural për vitin 2019, gruri ka qenë i mbjellë në 131,1 ha, ndërsa kulturat tjera janë të mbjella në sipërfaqe jo të konsiderueshme. Misri kryesisht kultivohet për kokërr dhe miell dhe plasohet në tregun vendor, mirëpo në kohët e fundit ka filluar të prodhohet edhe për silazh.

Zona e Komunës së Tuzit posedon kushte të volitshme për kultivimin e duhanit dhe kjo kulturë është kultivuar tradicionalisht deri në vitet e nëntëdhjeta kur ka ardhur deri te paqëndrueshmëria ekonomike dhe shuarja e kombinatit të duhanit në Podgoricë që ka qenë blerësi kryesor i kësaj kulture. Mirëpo, viteve të fundit ka ardhur deri te themelimi i fabrikës së re për përpunimin e duhanit dhe prodhimi i duhanit ka filluar të rritet. Në vitin 2019 janë mbjellë 23 ha të duhanit me prodhim të ri vjetore 32,8 T. Sipas të dhënave të disponueshme në bazë të regjistrit të fermave bujqësore të Ministrisë së Bujqësisë dhe Zhvillimit rural në vitin 2020, të mbjellat e përgjithshme të duhanit janë bërë në 6,07 ha.

Prodhimi i bimëve aromatike dhe mjekuese rritet viteve të fundit dhe kultivimi i këtyre kulturave fillon të fitojë rëndësinë e vet. Sipërfaqet e përgjithshme në Komunën e Tuzit në raport me subvencionet e fituara nga ana e Ministrisë së bujqësisë dhe zhvillimit rural janë rreth 70ha. Sipas regjistrit të fermave bujqësore të Ministrisë së bujqësisë dhe zhvillimit rural të vitit 2020, sipërfaqet nën bimët aromatike dhe mjekuese kanë qenë 23,18 ha me qëllim të avancimit të prodhimit, nevojitet mbështetja në aspektin e grumbullimit të kapaciteteve të përpunimit.

Ullishtat - dhjetë vitet e fundit ka filluar kultivimi i kësaj kulture tejet atraktive dhe në zonën tonë është në rritje të vazhdueshme. Vitet e fundit janë krijuar disa ullishta me numër të konsiderueshëm të trungjeve. Më së shumti janë të përfshira sortat për prodhimin e vajit, prodhim që ngadalë po futet në përdorim në amvisëri, gjë që është tejet pozitive nga aspekti shëndetësor i shfrytëzuesit. Sipas të dhënave të regjistrit të fermave bujqësore të MBZHR në vitin 2020, sipërfaqet e përgjithshme në ullishta kanë qenë 16,07 ha.

Livadhet dhe kullotat – sipas të dhënave të Monstatit nga viti 2010, livadhet dhe kullotat në Komunën e Tuzit kanë përfshirë 6182,1 ha- gjë që paraqet 2,94 nga sipërfaqja e përgjithshme e livadheve dhe kullotave në Mal të Zi. Këto janë kryesisht livadhe natyrore ku nuk zbatohen masat agroteknike për ç’ shkak edhe rendimentet janë tejet të ulëta. Bari i këtyre kullotave dhe livadheve janë kryesisht me përbërje të dobët botanike ku është rritur pjesëmarrja e llojeve të pavlefshme dhe të dëmshme të bimëve.

Prodhimtaria organike

prodhimtaria organike është një sistem i tërë i menaxhimit të prodhimit të ushqimit që kombinon praktikën më të mirë ekologjike, shkallën e lartë të llojllojshmërisë biologjike (biodiversitetit), ruajtjen e resurseve natyrore, zbatimin e standardeve të larta për të mirën e kafshëve dhe mënyrën e prodhimit në pajtim me pritjet e konsumuesve, me ç’ rast përdoren vetëm substancat dhe qasje të natyrshme. Kjo veprimtari në njërën anë garanton të mira publike që kontribuojnë në mbrojtjen e mjedisit jetësor dhe mirëqenies së kafshëve, ndërsa në anën tjetër kontribuon në zhvillimin e zonave rurale. Komuna e Tuzit e ka natyrën e ruajtur dhe një paletë të gjerë të prodhimeve ushqimore si dhe zona të ndryshme klimatike dhe kushte

agroekologjike që mundësojnë prodhimtarinë e një numri të madh të prodhimeve bujqësore. Për fat të keq, prodhimtaria organike në prodhimtarinë e përgjithshme bujqësore nuk është e përfshirë në mënyrë adekuate. Në territorin e komunës vetëm një kultivues i shëgëve me sipërfaqe prej 1,2ha është në procesin e certifikimit. Prodhimtarisë organike duhet t'i kushtohet kujdes shumë më i madh, sepse edhe Mali i Zi edhe Malësia vështirë se mund të jenë konkurrentë me prodhimet e lira bujqësore në krahasim me rajonin.

Bimët mjekuese, aromatike dhe bimët për mjaltë

Ndonëse grumbullimi dhe përdorimi i bimëve aromatike, mjekuese dhe atyre për mjaltë në këtë zonë është e njohur që nga lashtësia, mënyra bashkëkohore e prodhimit dhe përpunimit të këtyre bimëve është vetëm në fillimet e veta. Prej të gjitha llojeve shëruese aromatike dhe llojeve për mjaltë që në mënyrë autonome rriten në këto hapësira, disa sosh mund të kultivohen me sukses në plantacione. Firmat e vogla apo të mëdha bujqësore janë të përshtatshme për këtë lloj veprimtaria bujqësore. Gjendja në këtë prodhimtari është e tillë që nuk i plotëson nevojat vendore, për këtë arsye aty ka hapësirë për zhvillim dhe prodhim të bimëve aromatike, mjekuese dhe për mjaltë, për tregun vendor dhe të rajonit.

Mbledhja e pakontrolluar e bimëve mjekuese në këto hapësira si dhe zjarret kanë për pasojë shkatërrimin e baraspeshës gjenetike të popullatës dhe të llojeve madje edhe të atyre që janë të mbrojtura me ligj. Kjo si pasojë ka erozionin gjenetik dhe zhdukjen e një numri të madh të llojeve të mbrojtura dhe të rrezikuara që i takojnë grupit të llojeve shëruese, aromatike dhe për mjaltë.

Prodhimi dhe përpunimi në plantacione i bimëve aromatike, shëruese dhe për mjaltë në zonën e Komunës së Tuzit mund të organizohet me sukses duke kyçur organizatat shkencore dhe profesionale.

Prodhimtaria blegtorale

Prodhimtaria blegtorale është njëri nga sektorët më të rëndësishëm për zhvillimin e komunës, shikuar nga aspekti i konfiguracionit të terrenit dhe resurseve natyrore. Prapëseprapë ky sektor nuk është mjaft i zhvilluar gjë që kushtëzohet me ferat e thërrmuara dhe me mënyrën tradicionale ekstensive të prodhimit. Njëri nga shkaqet e rëndësishme që ndikon në zhvillimin e kësaj dege të bujqësisë është edhe përzgjedhja e racave të kafshëve për kultivim.

Në Komunën e Tuzit prodhimtaria kryesisht bazohet në prodhimin e qumështit, blerjen e qumështit e bëjnë disa qumështore dhe përpunues të djathit ("Lazina"; "Drezga"; "Kadija": "Dijamant"; "Union Aliment" dhe "Vullash") që rregullisht i kompensojnë kooperantët e vet. Rëndësia e sektorit të qumështarisë mund të shihet në vlerën vjetore prej 2.150 000l qumësht prej afro 170 barinjsh, që jep një tregues të respektueshëm ekonomik dhe social. Duke pasur parasysh edhe numrin e lopëve, deleve dhe dhive për mjelje si dhe numrin e viçave, qengjave dhe kecape, kjo është në nivel të lakmueshëm, gjë që i shton më tej të ardhurat në ferma.

Kultivuesit e kafshëve nga Tuzi, të vetëdijshëm për faktorin limitues të kullotave gjatë periudhës verore, tradicionalisht i kanë shfrytëzuar livadhet e pasura rreth Liqenit të Shkodrës, dhe me vite janë organizuar me kafshët e veta të kalojnë 2 deri në 3 muaj atëherë kur thatësia ka qenë shkatërruese dhe kur niveli i ujit në Liqenin e Shkodrës ka qenë më i vogli (gusht-tetor). Ky ishte edhe një rast i mirë që para së gjithash të ruhen kafshët nga periudha e thatësisë, të zvogëlohen shpenzimet e prodhimit, por edhe të prodhohet djathë tejet kualitativ.

Tabela 24. Numri i kafshëve sipas llojeve

Kuaq dhe gomarë	Numri i kafshëve sipas llojeve				
	Gjedhë	Dele	Dhi	Derra	Shpezë
78	1.653	5.589	783	937	2.693

Burimi: Regjistrimi i bujqësisë 2010, Monstat

Kultivimi i gjedhëve - Kultivimi i gjedhëve është sektori më i rëndësishëm i prodhimit të kafshëve me 1653 kokë. Në këtë sektor kryesisht mbisundon një drejtim i dyfishtë i prodhimit (qumështi dhe mishi), rëndësia më e madhe e të cilit shihet në prodhimtarinë e qumështit. Përbërja racore e gjedheve është tejet e pavarur pasqyruar nga vlerësimi i fakultetit bioteknik në nivelin shtetëror, melez përbëjnë rreth 46% të popullatës së përgjithshme. Fermat që merren me gjedhëtarë janë kryesisht familjare, ndërsa subjekte juridike nuk ka. Mënyra dominuese e prodhimit është ekstensive në zonën malore derisa prodhimtaria e gjedhëve është më intensive në zonën e fushës. Sipas të dhënave të drejtorisë për sigurimin e ushqimit, veterinarë dhe çështjet fitosanitare për datën 27.07.2020 gjendja numerike e gjedhëve ishte 1699 kokë në 485 ferma.

Kultivimi i deleve- kultivimi i deleve paraqet një sektor të rëndësishëm të blegtorisë në radhë të parë për shkak të shfrytëzimit të sipërfaqeve me produktivitet të ulët, (livadhe dhe kullota) që dominojnë në sipërfaqet e përgjithshme bujqësore. Sipas regjistrimit të bujqësisë të vitit 2010, popullata e përgjithshme e deleve ishte 5589 kokë. Mishi i qengjit është prodhimi kryesor i këtij nën-sektori, në nivelin shtetëror 60-65%, pjesën tjetër e përbën qumështi, ndërsa leshi merr pjesë me një vlerë tejet të vogël. Është i njohur mishi i qengjit nga zona e Tuzit që ka të gjitha predispozitat të bëhet prodhim i brenduar në pajtim me shenjat e prejardhjes gjeografike. Dominues është kultivimi ekstensiv i deleve madje kryesisht të racës autoktone (Bardhoka) të cilën e karakterizon drejtimi i trefishtë i prodhimit - për prodhimin e qumështit, mishit dhe leshit. Ndërsa, kultivimi i racës lokale, Zhuja e Zetës, lokalisht e quajtur "Lkuqa" është në numër jo të konsiderueshëm. Sipas të dhënave të Drejtorisë për Sigurinë e Ushqimit, Veterinarë dhe Çështjet Fito-sanitare me 27.07.2020 gjendja numerike e deleve ka qenë 4281 copë në 88 ferma.

Kultivimi i dhive- kultivimi i dhive është tejet i rëndësishëm për zonën malore të Komunës së Tuzit, pasi që kushtet natyrore dukshëm janë më të papërshtatshme për kultivimin e llojeve tjera të përtypësve (gjedhëve apo deleve), ngase kushtet natyrore janë dukshëm jo të favorshme për kultivimin e llojeve tjera të përtypësve (gjedhëve apo deleve). Sipas regjistrimit të bujqësisë nga viti 2010, popullata e përgjithshme e dhive në Komunën e Tuzit ka qenë 783 kokë. Prodhimi kryesor i këtij nënsektori është qumështi i dhisë, ndërsa mishi ka vlerë më të vogël. Sipas të dhënave të drejtorisë për sigurim, gjendja numerike e dhive ka qenë 783 kokë në 13 ferma.

Kultivimi i derrave - kultivimi i derrave te ne ende nuk është mjaft i zhvilluar. Sipas regjistrimit të bujqësisë në vitin 2010, popullata e përgjithshme e derrave ka qenë 937 kokë. Mos zhvillimi i këtij nën-sektori lidhet me prodhimtarinë e vogël të ushqimeve të koncentruara në Mal të Zi që përdoret për kultivimin e derrave. Kryesisht mishi i derrave që prodhohet shfrytëzohet për përdorimin personal. Sipas të dhënave të Drejtorisë për Sigurinë e Ushqimit, Veterinarë dhe Çështjet Fito-sanitare, me 27.07.2020 gjendja numerike e derrave ka qenë 1482 në 135 amvisëri.

Kultivimi i shpezëve- në disa vitet e fundit kultivimi i shpezëve shënon një trend pozitiv të rritjes, është rritur numri i fermave bujqësore që merren me prodhimtarinë e vezëve, ndërsa prodhimi i *brojlerëve* (zogjve të shpezëve) nuk është i përhapur. Sipas regjistrimit të bujqësisë të vitit 2010 në Komunën e Tuzit, popullata e përgjithshme e shpezëve ka qenë 2.693 njësi, në Komunën e Tuzit ekziston vetëm një fermë e pulave për

vezë, në Rakiq me kapacitet 15.000 pula, me prodhimtari prej 4 milionë vezë në vjet. Sipas të dhënave të Drejtorisë për Sigurinë e Ushqimit, Veterinës dhe Çështjet Fito-sanitare, me 27.07.2020, gjendja numerike e pulave për vezë ka qenë 10.500.

Kultivimi i kuajve- kali më së shumti kultivohet në zonat malore ku është i pazëvendësueshëm për përpunimin e tokës dhe për bartjen e barrëve. Për shkak të depopullimit të fshatrave dhe përdorimit gjithnjë e më të madh të mekanizimit, numri i kuajve është në rënie të vazhdueshme kështu që statistika zyrtare sot evidenton 78 kuaj.

Bletaria- bletaria e ka një traditë të gjatë dhe të pasur në Komunën e Tuzit. Zhvillimit të kësaj dege ekonomike i kanë kontribuar sipërfaqe të mëdha të livadheve dhe kullotave të natyrshme, zona me florë dhe me bimë të pasura për mjaltë. Mjalti është prodhimi kryesor, mirëpo, vlera ekonomike e prodhimit të bletarëve do të mund të ishte shumë më e madhe sikur të zgjerohej asortimenti i prodhimeve me prodhimin e qumështit të bletës, propolisit, polenit, zgjojeve etj. Rëndësia e bletarisë posaçërisht është evidente për prodhimtarinë bimore për rolin që kanë bletët në pllenimit të pemëve dhe kulturave tjera të kultivimit. Numri i përgjithshëm i familjeve në vitin 2019 ka qenë 1700 prej të cilave 1.450 familje janë në pronën e shoqatës së bletarëve, ndërsa numri tjetër është pronësi e bletarëve që posedojnë numër më të vogël të familjeve (deri në 5 familje). Shoqata momentale e bletarëve “bletari” ka 45 anëtarë. Prodhimi kryesor i këtyre bletarëve është mjalti që është prodhim për prodhime komerciale dhe shitje kryesisht në “prag të derës”. Prodhimtaria vjetore e mjaltit në Komunën e Tuzit vlerësohet në përafërsisht 17.000 kg.

Tabela 25: Vlera ekonomike e prodhimeve bujqësore në Komunën e Tuzit në vitin 2019

Prejardhje bimore	Sipërfaqja (ha)	Rendimenti (kg)	Çmimi (Euro)	Vlera (Euro)
Rrush	80	10.000	0,80	640.000,00
Patatja	209,80	16.300	0,27	923.329,80
Shalqiri	133,38	42.600	0,25	1.420.497,08
Speci	43,77	24.100	0,45	474.685,65
Lakra	38,70	32.700	0,20	253.098,00
Pjepri	7,75	27.800	0,35	75.407,50
Kungujt	14,10	56.800	0,35	280.308,00
Domatet	1,65	33.300	0,90	49.450,50
Trangujt	0,66	29.100	0,40	7.682,40
Gruri	131,10	3.200	0,20	83.904,00
Duhani	23	32.800	2,20	72.155,60
Ulliri	5,4	1.300	1,00	7.020,00
GJITHSEJTË - I	689,31			4.287.538,53
Me prejardhje shtazore	sasia (kg ili l)	Për njësi	Çmimi (Euro)	Vlera (Euro)
Qumështi	2.150.000 litra		0,25	537.500,00
Mishi i viçit	1000 viça	80 kg	6,00	480.000,00
Mishi i qengjit	4000 qengja	15 kg	6,00	360.000,00
Mishi i kecit	1000 keca	12 kg	7,00	84.000,00
Mishi i derrit	937	110 kg	3,00	309.210,00
Vezët	4.000.000		0,10	400.000,00
Mjalti	17.000		10,00	170.000,00
GJITHSEJTË - II				2.340.710,00
GJITHSEJTË - I+II				6.628.248,53⁶

Përpunimi

Kapacitetet e përpunimit në Komunën e Tuzit mund të thuhet se janë modeste kur bëhet fjalë për prodhimtarinë bimore, ndërsa përpunimi i prodhimeve animale (kryesisht therja) ka një pozitë më të mirë.

⁶ Duke mos përfshirë prodhimtarinë e frutave, bimët mjekuese dhe aromatike dhe prodhimet e qumështit. Gjithashtu nuk ka të dhëna sa është vlera e shtuar e prodhimit të verës në Komunën e Tuzit.

Kur bëhet fjalë për përpunimin në ferma, atëherë duhet të veçohet përpunimi i prodhimeve të qumështit, pra prodhimtarinë e djathit që tradicionalisht është i përfshirë në të gjitha fermat që kultivojnë kafshët.

Sipas të dhënave të drejtorisë për sigurinë e ushqimit, veterinarë, dhe çështjet fito-sanitare në territorin e Komunës së Tuzit në vitin 2020 është regjistruar prodhimtaria dhe përpunimi i sasive të vogla të prodhimeve primare të prejardhjes animale të prodhuara në fermat bujqësore (përpunimi i qumështit) të 15 prodhues:

- 8 prodhues primarë që përpunojnë deri në 50l në ditë;
- 7 prodhues primarë që përpunojnë më se 50l në ditë.

Në zonën e Komunës së Tuzit prodhimtarinë, përpunimin dhe distributimin e ushqimit e bëjnë ndërmarrjet vijuese:

- prodhimtaria e ëmbëlsirave dhe petave për pite -“Gusto e Saporro Montenegro” sh.p.k dhe “Muminoviq” SH.P.K.
- Përpunimi i bimëve aromatike - “Agrolife Montenegro” sh.p.k
- Thertoret për thundrorë - “BIF” sh.p.k, “Shahoviq” sh.p.k; “Lujkoviç” sh.p.k dhe “ETC” sh.p.k

Organizatat dhe shoqatat bujqësore

Në zonën e Komunës së Tuzit veprojnë shoqata joqeveritare me një numër të vogël të anëtarëve, pa personel të paguar, të furnizuara dobët dhe me njohuri të dobëta të teknologjive informatike. Momentalisht ekzistojnë disa SHJQ nga fushat e ndryshme të prodhimtarisë bujqësore siç janë:

Shoqata e vreshtarëve, bletarëve, pemëtarëve, prodhuesve bujqësor, shoqata e kultivimit të bimëve mjekuese, shoqata e peshkatarëve si dhe një kooperativë bujqësore.

Evidente është nevoja e bashkimit të prodhuesve bujqësor në Sh.J.Q. apo në kooperativa, ku ato ndo të specializoheshin për veprimtari të posaçme në fushën e bujqësisë. Prodhuesit bujqësor në zonën e komunës janë jashtë formës së organizimit afarist, Sh.J.Q. dhe kooperativat do të duhej të orientoheshin në përpunimin, përpunimin e mëtejshëm dhe distribuimin e prodhimeve bujqësore dhe ushqimore. Veprimtarinë e anashkaluar të shoqatave lokale duhet nxitur me përmirësimin e kushteve që kanë të bëjnë me logjistikë dhe financa.

Në periudhën e ardhshme, avancimi i prodhimtarisë bujqësore duhet të realizohet përmes:

Mbështetjes së futjes së teknologjive të reja të prodhimit;

- Përmirësimin e kualitetit të prodhimit;
- Pajimin e fermave me mekanizime të reja, si dhe
- Lidhjes së bujqësisë me degët tjera të zhvillimit para së gjithash me veprimtarinë e shërbimeve.

Ministria e bujqësisë dhe zhvillimit rural ka definuar masa të shumta të politikës agrare që kanë tri qëllime themelore: zhvillimin e qëndrueshëm të bujqësisë, ngritjen e konkurrencës së prodhuesve dhe zhvillimin e zonave rurale. Për këtë qëllim në çdo vit buxhetor nëpërmes programit të agro-buxhetit definohet një set i masave nxitëse si për prodhimtarinë primare bujqësore ashtu edhe për sektorin e përpunimit.

Peshkataria në ujëra të ëmbla

Në përgjithësi sektori i peshkatarisë malaziasë është pamjaftueshëm i zhvilluar dhe kjo manifestohet edhe në zonën e Komunës së Tuzit. Duke u nisur nga fakti se në zonën e Komunës së Tuzit ekzistojnë vetëm ujëra të ëmbla (liqeni i Shkodrës dhe lumi Cem) këtu mund të flasim vetëm për peshkatarinë në ujëra të ëmbla. Peshkataria në ujëra të ëmbla në Mal të Zi është e rregulluar me Ligjin mbi Peshkimin në Ujëra të Ëmbla si dhe me dispozitat nënligjore që janë miratuar në bazë të këtij ligji. Në aspektin administrativ, Ministria e Bujqësisë dhe zhvillimit rural është kompetente për çështjen e peshkatarisë.

Sipas Ligjit mbi Peshkimin në Ujëra të Ëmbla, në ujëra për peshkim bën pjesë liqeni i Shkodrës, pjesa e të cilit gjendet edhe në zonën e Komunës së Tuzit, ku mund të organizohet peshkimi ekonomik, sportiv-rekreativ dhe peshkimi për qëllime shkencore-hulumtuese.

Pasi që liqeni i Shkodrës është vendqëndrim i natyrshëm i krapit dhe ngjalës, duhet të ndërmerren masa që të organizohet kultivimi i tyre në vetë liqe dhe/ose në brigjet e liqenit. Në tregun vendor dhe të jashtëm mbisundon kërkesa për krapin, e më e madhe për ngjalën.

Me planin e menaxhimit mund të parashihet organizimi i peshkimit sportiv si dhe i peshkimit për qëllime shkencore dhe hulumtuese edhe në lumin Cem.

Zhvillimi duhet të bazohet në peshkimin e organizuar dhe në përpunimin eventual të peshkut, me ç' gjë do të arrihej çmimi shumëfish më i lartë i shitjes.

Gjahu

Në Mal të Zi dallojmë pesë zona të gjahut që dallojnë sipas karakteristikave të veta orografike, e këto janë: zona mediterane e gjahut, zona submediterane e gjahut, zona qendrore e gjahut, zona lindore e gjahut dhe zona veriore e gjahut.

Territori i Komunës së Tuzit i takon zonës submediterane të gjahut dhe është i ndarë në tri zona gjahut: Podgorica (I); Podgorica (II) dhe Podgorica (III).

Në pajtim me Ligjin mbi Organizimin Territorial të Malit të Zi dhe statutit të Komunës së Tuzit, kjo komunë me seli në Tuz përfshin Tuzin si vendbanim të karakterit urban, 41 vendbanime dhe vendbanime tjera të përcaktuara me vendimin e posaçëm të komunës. Vendet e gjahut janë tërësi të gjëra hapësinore që janë përcaktuar në sipërfaqet bujqësore dhe të ujit, në sipërfaqet e mbuluara me pyje dhe në truallin pyjor, që paraqesin një tërësi të natyrshme dhe të rrumbullakuar të gjuetisë - ekonomike në të cilat ekzistojnë kushtet e natyrshme dhe kushtet tjera për zhvillimin e suksesshëm të gjahut dhe peshkimit.

Duke u bazuar në faktin se vendet e gjahut janë tërësi hapësinore dhe si të tilla përfshijnë territoret e komunave ekzistuese në territorin e Malit të Zi sipas të të cilave dhe e kanë marrë emrin, me të drejtë kërkohet ndërrimi i vendimit mbi themelimin e vendeve të gjahut dhe krijimin e vendit të gjahut me qellim të posaçëm ("Fleta Zyrtare e Malit të Zi, nr. 62/10") ku do të përfshihej edhe vendi i gjahut që përfshin territorin e Komunës së Tuzit sipas organizimit territorial të Malit të Zi dhe statutit të Komunës së Tuzit.

1.5.2. TURIZMI DHE HOTELIERIA

Turizmi në zonën e Komunës së Tuzit nuk është i zhvilluar, ndonëse ekzistojnë potencialet për zhvillimin e kësaj dege të ekonomisë. Kësaj fushë duhet t'i kushtohet kujdes. Me qellim të mbështetjes së zhvillimit të turizmit është themeluar edhe organizata lokale turistike Tuzi që ka filluar me punë në vitin 2019.

Sipas të dhënave të Sekretariatit për vetëqeverisjen lokale në territorin e Komunës së Tuzit janë regjistruar 27 objekte hotelerie. Fusha e hotelierisë është mjaft e zhvilluar në zonën e komunës gjendet një numër i madh i objekteve të suksesshme hotelerie, të kafeve dhe restoranteve. Restoranti më i njohur në stilin etno është "Troja" në Tuz që është i njohur edhe jashtë kufijve të Malit të Zi, pastaj restoranti nacional "Niagara" në lumin Cem, hoteli "Liria" dhe "Oasis", ekonomia fshatare "Stara Pjesma", kafeteritë "Teatro", "Martini" dhe "Main Street" në Tuz etj. Kur bëhet fjalë për kapacitetet e vendosjes në territorin e Komunës së Tuzit gjenden

dy hotele: “Oasis” dhe “Liria” me kapacitet të përgjithshëm 93 shtretër, moteli “Don” dhe akomodimi i regjistruar privat i Gjekë Sinishtajt.

Turizmi në zonën e Komunës së Tuzit, edhe përkundër potencialit ekzistues për zhvillimin e kësaj dege, është i pazhvilluar. Kësaj dege duhet tani t’i kushtohet kujdes. Me qëllim të mbështetjes zhvillimit të turizmit është krijuar Organizata turistike lokale Tuz, që ka filluar të punojë më 2019.

Sipas të dhënave të Sekretariatit për vetëqeverisje lokale, në territorin e Komunës së Tuzit janë regjistruar 27 objekte gastronomike. Fusha e hotelierisë /gastronomisë është mjaft e zhvilluar. Në zonën e Komunës së Tuzit gjendet një numër i madh i objekteve tejet të suksesshme gastronomike, i kafeterive dhe restoranteve. Restoranti më i njohur në stilin – etno është “Troja” në Tuz, i njohur edhe jashtë kufijve të Malit të Zi, pastaj restoranti nacional “Niagara” në lumin Cem, hotelet “Liria” dhe “Oasis”, ekonomia fshatare “Stara Pjesma”, kafeteritë “Teatro”, “Martini” dhe “Main street” në Tuz etj.

Kur bëhet fjalë për kapacitetet e akomodimit, në territorin e Komunës së Tuzit gjenden dy hotele: “Oasis” dhe “Liria” me kapacitet të përgjithshëm 93 shtretër, moteli “Don” dhe akomodimi i regjistruar privat i Gjekë Sinishtajt.

Tabela 26. Kapacitetet e hoteleve

Emri dhe lloji i objektit	Numri i dhomave	Numri i apartamenteve	Numri i shtretërve	Kategorizimi
HOTEL "OASIS"	20	10	60	4****
HOTELI I VOGËL "LIRIA"	15	1	33	3***

Burimi: Ministria e zhvillimit të qëndrueshëm dhe turizmit

Edhe pse ekzistojnë potenciale për zhvillimin e turizmit rural në zonën e Komunës së Tuzit ekziston e regjistruar vetëm një ekonomi rurale “Stara pjesma” që gjendet në fshatin Rudinë në afërsi të Tuzit. Ekonomia ka dy apartamente dhe ofron shërbime gastronomike duke shërbyer prodhime nga prodhimtaria vetjake.

Sipas strategjisë së zhvillimit të turizmit të Malit të Zi në vitin 2020, Komuna e Tuzit i takon klasterit “Liqeni i Shkodrës - Cetinë”, që është i pozicionuar në drejtim të zhvillimit të turizmit në natyrë, turizmit sportiv dhe rural me theks në përjetimin aktiv të natyrës, pushim, kulturë malaziasë të fshatit si dhe krijimin e shtigjeve për këmbësorë dhe çiklistë.

Ofertën turistike të Komunës së Tuzit duhet shikuar përmes ofertës së integruar të zonës së gjerë që shtrihet edhe në territoret e komunave fqinje me qëllim të krijimit të një prodhimi të njohur turistik, të një numri më të madh të programeve turistike, të aktiviteteve dhe aspekteve të turizmit, si dhe me zhvillimin e projekteve tejkuftare në fushën e turizmit me Shqipërinë.

Nga aspekti i nivelit të mobilitetit të turistëve, kjo zonë ka potencial për zhvillimin e turizmit tranzitor, duke marrë parasysh se përmes komunës kalon rruga magjistrale Podgorica-Tuz- kalimi kufitar Bozhaj që lidh Malin e Zi me Shqipërinë, si dhe rruga Podgoricë-Guci përkrye Shqipërisë që lidh veriun dhe jugun e Malit të Zi. Zhvillimi i këtij aspekti të turizmit nënkupton zhvillimin e përmbajtjeve përkatëse turistike krahas atyre ekzistuese.

Turizmi rural është formë e turizmit që përfshin të gjitha shërbimet turistike, aktivitetet dhe degët e turizmit brenda zonave rurale siç është turizmi i dimrit, rural, i gjahut dhe peshkimit, kulturor, ekoturizmi, etj. Turizmi rural është i lidhur me ambientin e fshatit dhe rrethit të tij të ngushtë si dhe të gjitha aktivitetet e tij (bujqësia, manifestimet, gastronomia, folklori, etnologjia dhe aktivitete tjera) që paraqesin një koncept më të ngushtë të turizmit rural.

Konceptin e turizmit rural e përbëjnë elementet themelore që janë parakusht të zhvillimit të tij në një zonë të caktuar rurale. Këto elemente përfshijnë të gjitha karakteristikat e bashkësisë rurale të cilat bashkësinë rurale e bëjnë destinacion më atraktiv turistik me vlerat e fshatit. Koncepti i turizmit fshatar përfshin katër elemente themelore:

- mjedisi i fshatrave (malet, lumenjtë, liqenet, pyjet, natyra e paprekur);
- trashëgimia kulturo-historike (tradita, arkitektura, objektet kulturo-historike);
- aktivitetet në zonën rurale (kalërimi, çiklizmi, shëtitjet, gjahu, peshkimi sportiv etj.) dhe
- mënyra e jetës në zonën rurale (ngjarjet lokale, gastronomia vendore, muzika tradicionale, zanatet etj.)

Komuna e Tuzit e ka natyrën e ruajtur dhe një diapazon të gjerë të prodhimeve ushqimore si dhe kapacitetet e pashfrytëzuara të fshatit që mund të lidhen në një tregim të suksesshëm siç është turizmi rural dhe i fshatit.

Njëri nga potencialet më të rëndësishme për zhvillimin e turizmit është valorizimi i portit të Narhelmit ku në bashkëpunim me vendorët dhe nëpërmes të edukimit të të gjithë *stakeholderëve* të përfshirë mund të krijohet një prodhim turistik.

Në afërsi gjendet edhe rezervati special “Pançeva oka – (syni i Pâcit) – vendorët e quajnë Syni i Funisë”, vendi për vëzhgimin e pelikanëve, gjë që paraqet një atraksion të llojit të vet mbi port gjendet edhe shtegu i regjistruar për këmbësorë prej të cilit shihet Llovqeni, Rumia, Shqipëria dhe Podgorica.

Potenciali turistik i Komunës së Tuzit shihet në: Pozitën e lakmueshme gjeografike (afërsia e lumenjve, detit, liqeve dhe bjeshkëve); resurset e ruajtura natyrore, pasuria me potenciale ujore, shtigjet e këmbësorëve dhe shtigjet malore, peshkimi sportiv (peshkimi me tojë), mundësia e vëzhgimit të llojeve të rralla të zogjve, ekzistimi i portit dhe mundësia e kajakut në liqe dhe raftingut në lumin Cem, trashëgimia e pasur kulturo-historike; begatia e traditës, multikulturariteti/ multinacionaliteti, mikpritja tradicionale e banorëve si dhe ekzistimi i hoteleve.

Në anën tjetër janë të dukshme edhe mangësitë: brendi i pa krijuar turistik i prodhimeve dhe rajonit, mungesa e ofertës së organizuar turistike; prezantimi i papërshtatshëm dhe i pamjaftueshëm i atraksioneve turistike, mosrregullimi i qasjeve liqenit dhe mosekzistimi i një vendi për larje në liqen, ndërtesat jolegale, infrastruktura e pamjaftueshëm e zhvilluar e komunikacionit, objektet e pa kategorizuara gastronomike, mosekzistimi i një studimi gjithëpërfshirës i të mirave kulturore, mosrregullimi i brigjeve të Cemit, sinjalizimi i pamjaftueshëm turistik si dhe mungesa e kuadrit profesional dhe të arsimuar në segmentin e turizmit.

Në territorin e Komunës së Tuzit ekzistojnë potencialet për zhvillimin e formave të ndryshme të turizmit siç janë:

- Turizmi shëtitor- Lumi Cem me kanionin dhe ujëvarën e vet, Niagarën, në Rakiq, lartësia prej rreth 10m, është një ndër shëtitoret më të popullarizuara të qytetit gjatë muajve të verës. Kanioni i Cemit është një prej lokaliteteve më të mëdha botanike si dhe vendqëndrimi i rëndësishëm i llojeve të mbrojtura të zogjve. Pasi bëhet fjalë për kanionin që në shumë lokacione është edhe më tutje i paprekur, ekzistojnë potencialet për zhvillimin e turizmit të bazuar në peshkim, vëzhgim të zogjve, çiklizëm dhe shëtitje. Gjithashtu prej lokacioneve potenciale për turizmin shëtitor veçohen: Vitoja, Narhelmi dhe shëtitoret tjera të popullarizuara.
- Eno-turizmi (turizmi i verërave) si nën-lloj i turizmit gastronomik është i përfshirë përmes aktiviteteve të kompanisë sh.a. “Plantaze 13. Jul”, e ka të bëjë me vizitën e vreshtave dhe kantinave të verës, degustimin e verës dhe specialitetet gastronomike. Në zonën e Komunës së Tuzit gjendet edhe bodrumi i verës Shipshanik, që gjendet në thellësinë mesatare prej 30 metrash nën tokë, në formë të tunelit me gjatësi 356m dhe shtrihet në 7.000 m², vizita e këtij bodrumi është pjesë e

pakapërcyeshme e programit turistik “Rruga e verës”. Gjithashtu në kuadër të verës mund të përfshihen edhe kantinat e vogla të verës “Fishta” dhe “Troja” si dhe kantinat që planifikojnë regjistrimin (“Cem”, “Tarri” si dhe kantina “P. Dedvukaj”).

- Turizmi kulturor- të mirat e shumta kulturore (fortifikatat, objektet profane, të mirat sepikulare e të ngjashme, ofrojnë kushte të shkëlqyeshme për prezantimin e turizmit kulturor historik). Turizmi kulturor përfshin më shumë segmente siç janë: ai fetar, festival, folklorik, turizmi kulturor i lidhur me trashëgiminë kulturo-historike, si dhe turizmi i kulturës jomateriale.
- Turizmi rural dhe i fshatit- stanet dhe fshatrat në pjesën e komunës.
- Ekoturizmi
- Turizmi i gjahut dhe peshkimit - Cemi, liqeni i Shkodrës, Trieshi
- Turizmi gastronomik
- Turizmi manifestativ i ngjarjeve - karnavali në Tuz
- Zhvillimi i turizmit të qashtëm dhe të qëndrueshëm.

1.6. ANALIZA E INFRASTRUKTURËS DHE GJENDJA E MJEDISIT JETËSOR

1.6.1. INFRASTRUKTURA E KOMUNIKACIONIT

Sistemi i komunikacionit në territorin e Komunës së Tuzit përbëhet nga dy lloje të komunikacionit: rrugor dhe hekurudhor. Përgjatë tërë territorit të Komunës së Tuzit kalon hekurudha Podgoricë-Shkodër, me stacionin hekurudhor dhe me zyrën doganore në Tuz që deri tani është shfrytëzuar ekskluzivisht për transportin e mallrave.

Infrastrukturën e komunikacionit në territorin e Komunës së Tuzit e përbëjnë rrugët magjistrale, rajonale, lokale, rrugët, trotualet dhe sheshet. Qasshmërinë ekzistuese të jashtme, të drejtpërdrejtë dhe indirekte të komunikacionit dhe lidhshmërinë e kësaj fushe me rrethin e afërt dhe të largët, veçanërisht me hapësirat me zhvillim ekonomik e garantojnë disa rrugë komunikacioni të rangut, kualitetit dhe fuqia e përshkueshmërisë, me të cilën zhvillohen komunikacioni rrugor dhe i mallrave. Gati të gjitha vendbanimet që e përbëjnë Komunën e Tuzit janë të lidhura me rrugë të asfaltuara të kategorive të ndryshme dhe kualitet të ndryshëm të mirëmbajtjes. Rruga më e rëndësishme magjistrale është ajo Podgorica-Tuz- kalimi kufitar Bozhaj, që në rrjetën e rrugëve lidhëse evropiane është e shënuar si E-762. Pjesa e kësaj rruge prej Podgoricës deri në Tuz me elementet e veta i plotëson kushtet e rrugës magjistrale (zona e qarkullimit është me gjerësi 6m), por pjesa prej Tuzit deri në kalimin kufitar këto kushte nuk i plotëson sepse nuk e ka gjerësinë e mjaftueshme të rrugës së asfaltuar (3.0-5.0 m) si dhe ka kthesa të ashpra dhe jo të dukshme. Rruga magjistrale në territorin e komunës lidhet në potezin prej kufirit të komunës kadastrorë Tuz dhe komunës kadastrorë Podgoricë 3 e deri në kalimin kufitar Bozhaj, ka gjatësi të përgjithshme 20km me shtresë përfundimtare të rrugës. Ngarkesa e madhe e komunikacionit, fuqia e vogël rrjedhëse (rrugë dy drejtimesh me krejtësisht dy shirita të komunikacionit), prishje të shumta përgjatë trasesë si dhe ngopja me numër të madh të qasjeve, e karakterizojnë si të pamjaftueshme gjendjen e rrugës magjistrale nëpër Komunën e Tuzit.

Rruga rajonale në territorin e Komunës së Tuzit lidhet në pjesën prej kishës katolike në Tuz deri në vendbanimin Mataguzh me gjatësi të përgjithshme 5km të shtresës përfundimtare të rrugës.

Rrugët lokale në zonën e Komunës së Tuzit kanë funksionin e lidhjes së vendbanimeve tjera që nuk gjenden pranë rrugës magjistrale apo rajonale dhe ku elementet e rrugës kryesisht janë të dobëta si në aspektin e rrezeve të kthesave, ashtu edhe përpjetave në rrugë dhe gjerësisë së rrugës, e për shkak të vjetritimit të mureve mbështetëse shpesh vjen edhe deri te shembja e tyre.

Në territorin e komunës janë regjistruar 27 rrugë lokale me gjatësi të përgjithshme përafërsisht 171,8 km, derisa rrugë të pa kategorizuara janë 17 me gjatësi të përgjithshme 395 km. Numri më i madh i rrugëve lokale është me shtresë të asfaltit dhe në përgjithësi mirëmbajtja ka të bëjë vetëm me rregullimin e gropave goditëse dhe me rishtrimin e pjesëve të prishura në konstruksionin e komunikacionit. Rrugët ekzistuese në territorin e Komunës së Tuzit me korridoret e veta kryesisht përputhen me dokumentet e planifikimit, mirëpo me gjerësi llojin e konstruktit të rrugës si dhe me karakteristika të tjera në mënyrë të përgjithshme nuk i plotësojnë kërkesat e parapara me dokumente të planifikimit.

Sipërfaqja e përgjithshme e trotuareve në zonën e bërthamës së qytetit është diku 7840 m². Kryesisht janë të punuar nga betoni dhe behatoni. Shumica e trotuareve janë në gjendje të dobët përpos pjesës së trotuarit në vendbanimin Shipshaniq dhe në qendër të Tuzit që kanë 1025 m² e që janë punuar kohëve të fundit. Përpos ndërtimeve të reja në planet urbanistike duhet të parashihet edhe rikonstruktimi i trotuareve ekzistuese.

Në territorin e Komunës së Tuzit ekziston një shesh, në qendër, me sipërfaqe 3916, 86 m².

Parkimi në tërë hapësirën e planifikimit nuk është i zgjedhur, e posaçërisht është i shprehur problemi në pjesën qendrore të Tuzit në afërsi të ndërtesave publike dhe bërthamës të Tuzit si pjesës më atraktive të qytetit. Sipërfaqet ekzistuese për parkim nuk janë të mjaftueshme.

Me transportin publik me autobus me kryeqytetin janë të lidhura vendbanimet Tuz, Dushiq, Vrane, Vllanë dhe Lekaj. Vendbanimet tjera nuk kanë kurrfarë transporti publik të organizuar.

Shikuar në mënyrë të përgjithshme, komunikacioni rrugor është pamjaftueshëm i zhvilluar. Lidhja e vetme ndërmjet veriut dhe jugut është rruga magjistrale nëpër qendrën e Tuzit që ka për pasojë transitin e tërë komunikacionit të rëndë ndërkombëtar. Gjatë verës intensiteti i komunikacionit rritet, kolonat e autobusëve dhe automobilave që vijnë nga Shqipëria apo edhe bashkëvendësit tanë nga diaspora. Frekuenca e tillë pamundëson çfarëdo aktiviteti rekreativ.

Të rëndësishme për Komunën e Tuzit duhet theksuar hapjen e kalimit kufitar Gërriçar-Vërmosh-Dinoshë-Podgoricë, si dhe këtë vit hapjen e kalimit kufitar Grabom- Cem i Trieshit. Me vendosjen në funksion të kësaj rruge të komunikacionit do të krijohen kushtet për hapje gjithnjë më kualitative të kësaj zone edhe ndaj kësaj pjese të Malit të Zi dhe rajonit në përgjithësi dhe do të krijohen predispozitat për një transport më vëllimor dhe për transport të njerëzve ballit dhe kapitalit.

Në plan është fillimi i komunikacionit hekurudhor për udhëtarë në relacion Tuz-Shkodër-Tuz në kuadër të projektit "IPA" në pajtim me bashkëpunim me Ministrinë e Komunikacionit.

1.6.2 INFRASTRUKTURA ELEKTRO-ENERGJETIKE

Zona e Komunës së Tuzit furnizohet me energji elektrike përkrye largpërçuesit 35kV nga pajisja shpërndarëse me trafostacion 110/35kV, Podgorica 1, dhe me fuqi të instaluar 166 MVA të përcaktuar në Podgoricë deri në trafostacionin 35/10kVA Tuz, me të lidhjen 35kV T largpërçuesit prej TS, trafostacionit 35/10kV në Ubla. Për këtë arsye kjo paraqet një pikë të dobët sepse për shkak të prishjes në lidhjen T, pa furnizim mbetet konsumi që furnizon këto trafostacione.

Pjesa më e madhe e konsumit në zonën e Komunës së Tuzit furnizohet nga TS 35/10kV Tuz. Ndonëse ngarkesa maksimalisht e shënuar e trafostacionit është dukshëm më e vogël se fuqia e saj e instaluar (12,5mVa). Mangësi është që ky trafostacion ka vetëm një transformator, kjo do të thotë se në rast të prishjes së transformatorit do të vinte deri te shpërbërja e furnizimit të një pjese të konsiderueshme të konsumit. Furnizimi alternativ i kësaj zone është i siguar përkrye TS 35/10kV Ubla, që furnizohet nga TS 110/35kV Mojkovac. Kjo mënyrë e furnizimit është e përcjellë me kushte të dobëta të tensionit për shkak të distancës së largët të trafostacionit furnizues 110/35kV.

Tabela 27: Infrastruktura elektroenergjetike⁷

35 kV largpërçues, gjatësia (km)	Prej lidhjes T 14,9
Trafostacioni 35/10 kV, fuqia e instaluar (MVA)	12,5
Trafostacioni 35/10 kV, fuqia e angazhuar (MVA)	8,64
Trafostacioni 10/4 kV, fuqia e instaluar (MVA)	30.276
Numri i daljeve 10kV	Dalja kablllore 3
	Dalja mbitokësore 4
Rritja mesatare e shpenzimit 2019/2018 N(%)	E marrë 2018 **36,897,880

⁷ Për shkak të konfigurimit të rrjetit, energjia e marrë nuk mund të përcaktohet për Komunën e Tuzit, kështu që të dhënat për të janë llogaritur në bazë të të dhënave mbi energjinë e realizuar dhe të dhënave mbi humbjet mesatare për Rajonin 2.

	E marrë 2019 **38,182,474
	Rritja në %= 3,36%
Energjia elektrike e faturuar për vitin 2018 (kWh)	E faturuar 32.400.668 kWh
Energjia elektrike e faturuar për vitin 2019 (kWh)	E faturuar 33.736.062 kWh
Pjesëmarrja e tensionit mesatar në shpenzim (%)	5,8%

Burimi: CEDIS

Rrjeti distributiv elektroenergjetik me të cilin lidhet konsumi në zonën e Komunës së Tuzit është në gjendje të mirë, ndërsa furnizimi i konsumatorëve është cilësor dhe stabil.

Me përfundimin e punëve në rikonstruktimin e rrjetit të largpërçuesit 10kV në Dushiq dhe Hot, që pritet se do të kryhet deri në fund të vitit, stabiliteti i rrjetit do të përmirësohet edhe më tutje.

Përpos kësaj, në kualitetin e furnizimit do të ndikojë dukshëm edhe rikonstruktimi i 7 trafostacioneve në shtylla me rritjen e kapacitetit (TSSH- Hakshabanaj, TSSH- Dushiq 3, TSSH- Sukruq 9, TSSH- Sukruq 8; TSSH Sukruq 6, TSSH Vulaj 2 dhe TSSH Gurrec) që janë të planifikuara për periudhë e ardhshme.

Rrjeti distributiv 0,4 kV në territorin e Komunës së Tuzit është gjithashtu në gjendje të mirë. Pjesa më e madhe e rrjetit të tensionit të ultë është e rikonstruktuar gjatë projektit AMM. Është vendosur numër i madh i shtyllave të betonit të armiruar, ndërsa, përçuesit e pa izoluar janë zëvendësuar me përçues kabllorë vetëbartës.

Në rrjetin distributiv 35 kV, pikë potencialisht të dobët paraqet TS 35/10 kV Tuz. Trafostacioni furnizohet nga lidhja T 35 kV e largpërçuesit prej TS 110/35 kV Podgoricë 1 deri në TS 35/10 kV Ubla, për ç' arsye me rast të prishjes në lidhjen T, pa furnizim do të mbeste një pjesë e konsumit që furnizohet nga ky TS.

Në territorin e komunës ekziston rrjeti i tensionit të mesëm i përbërë nga 92, TS 10/04 kV me përçues përkatës kabllorë në zonën e qytetit dhe me përçues ajror jashtë zonës së qytetit. Rrjeti distributiv 10kV në territorin e Komunës së Tuzit është në gjendje të mirë, e që pas rikonstruktimit të parashikuar dhe lidhjes së ndërsjellët të TS-ve ekzistuese sipas planit të CEDIS-it, do të sjellë deri në gjendjen optimale.

Pikat e dobëta në kapacitetet e transformatorëve për shkak të zhvillimit të bujshëm gjatë vitit paraqiten përkohësisht si mbingarkesë e trafostacioneve të veçanta 10/04 kV, kështu që ato mund të jenë ngushtica në kapacitetet e transformatorëve. Këto janë TSSH Hakshabanaj, TSSH Dushiq 3, TSSH Sukruq 9, TSSH Sukruq 8, TSSH Sukruq 6, TSSH Vulaj 2 dhe TSSH Gurrec, që janë të planifikuara për rikonstruktim në periudhën e ardhshme.

Tabela 28. Specifikat e trafostacionet, rrjetës dhe pajisjeve ⁸

Emri	Gjatësia/numri	Fuqia e transformatorit (kVA)	Numri i TS (copë)	Fuqia e instaluar (kVA)
Largpërçuesi 35kV (km)	14,9	630	22	13860
Largpërçuesi 10kV (km)	97,32	400	3	1200
Gjithsejtë rrjeti mbitokësor (km)	112.22	250	11	2750
Numri i shtyllave për 35kV	61	160	66	10560
Numri i shtyllave për 10kV	1467	100	17	1700
Gjithsejtë shtylla	1528	50	4	200
Rrjeti kabllor 10kV (km)	24,25	Gjithsejtë	92	30270
Gjithsejtë rrjeti kabllor (km)	24,25			

Burimi : CEDIS

⁸ Në punim është baza e të dhënave mbi rrjetin 0,4kV për ç'arsye CEDIS-i momentalisht nuk është në mundësi t'i japë të dhënat e kërkuara mbi gjatësinë e rrjetit nëntokësor dhe.

Në TS 35/10kVA Tuz janë të lidhur në nivelin e tensionit 10kV 14 konsumues, derisa në 04kV në nivelin e tensionit janë të lidhura 5589 amvisëri dhe 896 shpenzues të tjerë. Fuqia e përgjithshme e angazhuar në 35/10kV në nivelin e tensionit në 35/10kV është 8,64mVA dhe nga e thëna del se trafostacioni 35/10kV posedon një rezervë të konsiderueshme prej 31% në këtë nivel të tensionit. Mund të konstatohet se ekzistojnë ngushtime në furnizimin me energji elektrike për zona të caktuara dhe ato nuk mund të evitohen pa ndërhyrje të konsiderueshme investuese. Ekzistojnë lokalitetet që në aspektin energjetik nuk janë të ngarkuara dhe në të cilat mund të mundësohet pa kushte të posaçme lidhja e konsumatorëve të rinj, gjegjësisht t'u lejohet rritja e shpenzimit të konsumimit blerësve ekzistues. Rikonstruktimi është i duhur në të gjitha trafostacionet 10/04kV, ku transformatorët janë të vjetër dhe nevojitet ndërrimi i tyre. Instalimi i trafostacioneve të reja do të realizohej në ato lokacione ku vjen deri te ndërtimi i objekteve të reja dhe sipas nevojave në trafostacionet ekzistuese.

Nga trafostacionet distributive përçimi i energjisë elektrike deri te konsumuesi bëhet përmes rrjetit të tensionit të ulët 04 kV që pjesërisht është kablovik, dhe në masën më të madhe është mbitokësor. Rrjeti i tensionit të ulët i pjesës së ngushtë të qytetit dhe pjesërisht pjesës së periferisë është konstruktuar ashtu që është punuar një rrjet e re me shtylla betonit të armiruar, me litar vetëbartës kabllor LVK. Me këtë rekonstrukcion me të cilin është rritur edhe siguria dhe besueshmëria e furnizimit të konsumatorëve. Të dhënat tregojnë se gjendja në rrjetin e pjesës fshatare nuk i plotëson kushtet më të larta për shkak të terrenit të shpërndarë, përçuesve të gjatë dhe në prerje tërthore të vogla për ç' shkak vjen deri te humbja teknike dhe ndërprerjet në furnizim.

Në periudhën e ardhshme në zonën e Komunës së Tuzit janë parashikuar këto aktivitete investuese:

- Ndërtimi TS 10/0.4kV 2x1000kVA "Nova 2" me kyçje në rrjetin 10kV dhe rrjetin e tensionit të ulët Dheu i Zi-Podgoricë.
- Ndërtimi i TSSH 10/04kV "Sukruq 16" me kabllon lidhëse 10kV-tëshe
- Ndërtimi i TS 10/04kV 2x1000kVA "Nova 4" dhe futja në rrjetin "TM" dhe në rrjetin e tensionit të ulët "NU" dhe "SN"- PG
- Rikonstruktimi i TSSH-së ekzistuese 10/0.4kV 100kVA "Lekaj 1", ndërrimi i transformatorit me një transformator të ri prej 160kVA, PG
- Rikonstruktimi i TS 10/04kV, Shtëpia e Shëndetit Tuz, TMBlllok PG;
- Rikonstruktimi i TS 10/04kV në Dheun e Zi 2, TMBlllok-PG

1.6.3 TEKNOLOGJITË DHE SHËRBIMET INFORMATIVE-KOMUNIKATIVE

Teknologjitë informative-komunikative kanë ndikim të rëndësishëm në zhvillimin ekonomik, në punësim dhe në resurset njerëzore. Për këtë arsye paraqesin gjenerator të zhvillimit, njërën nga shtyllat e moderne të ekonomive të zhvilluara dhe nxitës të ndryshimeve. Janë të përfshira në sfera të ndryshme: në menaxhim, mjekësi, arsimim, ekonominë bankare, ekonomie të tjera, veçanërisht viteve të fundit kur në këtë fushë janë bërë lëvizje të konsiderueshme në krijimin e e-administratës (e-uprava), e-arsimit (e-skolstvo), e-shëndetësisë (e-zdravstvo), e-bankingut, regjistrave qendrore etj.

Telefonia fikse

Shërbimet e telefonisë fikse në territorin e Komunës së Tuzit i ofrojnë operatorët vijues:

- Crnogorski Telekom a.d. (Telekomi malazias sh.a.)
- M-tel, sh.p.k.

Numri i lidhjeve aktive të telefonisë fikse në komunën e Tuzit:

- Telekom malazias ka 844 lidhje aktive
- M-tel ka 994 lidhje aktive

Nëpërmes të komunikimit fiks elektronik konsumatorët e telekomit të Malit të Zi kanë qasje në teknologjisë ADSL (asymmetric digital subscriber line) që mundëson shfrytëzim të njëhershëm të internetit dhe telefonit si dhe VDSL (very-high-bit-rate DSL) teknologjia DSL që ofron të dhëna më të shpejta se ADSL-ja përkrye lidhjes telefonike, kualiteti i të cilit varet nga largësia e shfrytëzuesit nga nyjëzimi.

Telefonia mobile

Në zonën e Komunës së Tuzit janë tre operatorë të telefonisë mobile:

- Telenor sh.p.k.
- Crnogorski Telekom (Telekomi i Malit të Zi) a.sh.
- M-tel sh.p.k.

Zona e komunës është e mbuluar me sinjalin e telefonisë mobile nëpërmes të sistemit të stacioneve bazike 2G/3G/4G. Mbulueshmëria e zonës me telefoni mobile është e mjaftueshme. Për këtë arsye është e kënaqshme. Të gjithë operatorët e telefonisë mobile ofrojnë shërbime të internetit mobil të domenit të gjerë. Numri i shfrytëzuesve të telefonisë mobile në Komunën e Tuzit sipas operatorëve:

- Telenori ka 1659 shfrytëzues;
- M-teli ka 1275 shfrytëzues;

Agjencia për komunikime elektronike dhe për veprimtari të postës nuk posedon të dhëna mbi shfrytëzuesit e operatorit "Telekomi i Malit të Zi" sh.a., për shkak se Telekom i Malit të Zi, SHA, nuk ka dhënë të dhëna për Komunën e Tuzit. Të dhënat e paraqitura statistikore për operatorë të telefonisë mobile, Telenor dhe M-tel, tregojnë një penetrim jashtëzakonisht të lartë të telefonisë mobile. Përqindja e lartë e shfrytëzimit të telefonisë mobile tregon nevojën e zhvillimit jo vetëm të internetit por edhe të serviseve mobile.

Interneti

Në zonën e Komunës së Tuzit shërbimet e qasjes në internet në vitin 2019 duke shfrytëzuar teknologji të ndryshme të qasjes kanë ofruar disa operatorë: Crnogorski Telekom a.d. (Telekomi i Malit të Zi sh.a.), M-tel sh.p.k. dhe Telenor sh.p.k.. Të dhënat tregojnë se numri i përgjithshëm i shfrytëzuesve dial-up është në zvogëlim, gjë që është pasojë e orientimit gjithnjë më të madh në qasjen e diapazonit të gjerë. Numri i

përgjithshëm i kyçjeve në diapazon të gjerë në Tuz, pavarësisht nga teknologjia që përdoret për qasje (ViMAX, XDSL, FTTH/M, HFC/KNS) është në rritje të dukshme, ai paraqet 2238.

Tabela 29. Pasqyra e kyçjeve në diapazon të gjerë në Tuz sipas teknologjisë së qasjes

Teknologjia e qasjes	Numri i kyçjeve
xDSL (Digital Subscriber Line) - ADSL	252
xDSL (Digital Subscriber Line) - VDSL	132
FTTH/B (Fiber To The Home/ Building)	1.843
HFC/KDS (Hybrid Fiber/Coaxial/ sistemi distributiv kablovik)	7
tehnologjia WiMAX	4

Burimi: Agjencia për Komunikime Elektronike dhe veprimtari të postës të Malit të Zi

Mjetet e informimit

Tuzi nuk ka servis të vet publik lokal në gjuhën shqipe. Në servisin shtetëror publik për çdo ditë emetohen lajme të shkurtra e një herë në javë emetohet edhe emisioni 30 minutash “Mozaiku”. Radioja e Malit të Zi për çdo ditë emeton lajmet në gjuhën shqipe.

Përpos mediave publike në Tuz ekziston edhe televizioni i vetëm privat “Tv Boin” që emeton program 24 orësh në gjuhën shqipe. Mirëpo programi është i varfër dhe pjesa më e madhe merret nga stacionet tjera televizive, nga Shqipëria dhe Kosova. Televizioni “Boin” nuk ka mundësi materiale dhe kuadrovike për një program më voluminoz, më përmbajtësor dhe më cilësor. Nga mediat e shtypura në gjuhën shqipe në Mal të Zi del vetëm revista javore “Koha javore” ndërsa gazeta ditore nuk ka aspak..

1.6.4 VEPRIMTARIA KOMUNALE

Veprimtaritë komunale dhe ofrimin e shërbimeve komunale në Komunën e Tuzit i është besuar shoqërisë ekonomike sh.p.k. “Komunalno/komunale” Tuz.

Pasi që procesi i kufizimit dhe ndarjes së pasurisë ndërmjet Komunës së Tuzit dhe kryeqytetit- Podgoricës ende nuk është përfunduar, punët e mirëmbajtjes së ujësjellësit dhe furnizimit me ujë, mirëmbajtjes së sistemit të ujësjellësit në zonën fshatare, largimin dhe pastrimin e ujërave të ndotura nga kanalizimi dhe mirëmbajtja e sistemit për pranimin dhe çuarjen e ujërave atmosferike e kryen “Vodovod i kanalizacija” sh.p.k.- Podgoricë. Deri te kufizimi definitiv me kryeqytetin dhe krijimi i kushteve për kryerjen e të gjitha punëve që janë të parapara me statut, kontratë dhe me akte tjera themeluese, sh.p.k. “Komunalno-komunale” i kryen këto veprimtari: rregullimi dhe mirëmbajtja e sipërfaqeve publike; rregullimi i rrugëve lokale dhe të pa kategorizuara; shërbimet e tregut; menaxhimi i mbetjeve komunale voluminoze (mbledhja, transporti dhe deponimi); menaxhimi dhe mirëmbajtja e lugjeve të ujërrjedhave me rëndësi lokale dhe mirëmbajtja e varrezave publike. Me vonesën e kufizimit me kryeqytetin, çështje të parregulluara të ndarjes së resurseve njerëzore dhe materialeve ndërmjet “Komunalno/komunale” Tuz dhe shoqërive komunale ekonomike nga Podgorica e vështirësojnë dukshëm funksionimin, gjë që sjell deri te shtyrja dhe pranimi i veprimtarive komunale dhe mekanizimi që është dashtë t’i dorëzohen me rast të ndarjeve të kompetencave.

1.6.5 FURNIZIMI ME UJË DHE MENAXHIMI I UJËRAVE TË NDOTURA

Sistemi i ujësjellësit “Tuz” furnizon me ujë Komunën e Tuzit. Kapaciteti i përgjithshëm i instaluar është diku 210 l/s. Ujin e përdor nga pusët:

- SP “Tuz” 12 l/s
- SP “Milesh” 78 l/s (43 l/s, 20 l/s, 15 l/s)
- SP „Vuksanlekaj“ 130 l/s (45 l/s, 85 l/s)

Nga sistemi i ujësjellësit në Tuz në periudhën janar/shkurt 2019 janë nxjerrë 2.308.151 m³ ujë e është faturuar sasia e përgjithshme prej 644.402 m³ ujë. Nga sasia e përgjithshme e ujit të nxjerrë nga ky sistem i ujësjellësit 204.000 m³ (nga pusi “Vuksanlekaj 2”) janë nxjerrë dhe janë shtyrë drejt sistemit të ujësjellësit Podgoricë, gjegjësisht komunës në kuadër të kryeqytetit- Gollubovci.

Ky sistem disponon me tre rezervuare:

- Rezervuari “Vuksanlekaj”, me kapacitet 800 m³;
- Rezervuari “Milesh”, me kapacitet 200 m³ dhe
- Rezervuari “Mali i Lekajve”, me kapacitet 800 m³.

Kapaciteti i përgjithshëm i rezervuarve është 1800 m³.

Si pjesë përbërëse e sistemit unik të ujësjellësit “Tuz” nga viti 2019 ekziston edhe sistemi i ujësjellësit “Malësia jugore” që përfshin tri bashkësi lokale: Sukruqin, Vuksanlekajt dhe Vranjen.

Sistemi i ujësjellësit “Dinoshë” furnizon konsumuesit e vendbanimit Dinoshë.

- Një pus, kapaciteti 28 l/s.

Ky kapacitet disponon me:

- Rezervuar të kapacitetit 400 m³.

Nga ky sistem i ujësjellësit në periudhën janar/dhjetor 2019 janë përcjellë 156.836 m³, prej ujit të nxjerrë është faturuar sasia e përgjithshme prej 68.513 m³.

Sistemi i ujësjellësit së Komunës së Tuzit është me karakter shtyrës dhe përbëhet nga:

- Rrjeti primar ($\phi \geq 80\text{mm}$), D=100.875m
- Rrjeti sekondar ($25\text{mm} \leq \phi \leq 80\text{mm}$), D=28.387m

Me sistemin e ujësjellësit në ditë me datën 01.05.2020 janë përfshirë:

- 3178 persona fizikë;
- 229 persona juridikë;

Humbjet në rrjetin e ujësjellësit shkaktohen kryesisht për shkak të rrjetit të vjetruar në disa zona si dhe numrit të madh të konsumatorëve të paregjistruar. Me qëllim të zvogëlimit të humbjeve në zonën e Komunës së Tuzit, në periudhën e përparshme është kryer punimi i komplet kadastrës së instalimeve. Është i përfshirë edhe një numër i caktuar i konsumuesve jolegalisht të kyçur që në periudhën e përparshme kanë qenë të regjistruar.

Kanalizimi fekal në territorin e Komunës së Tuzit nuk është i ndërtuar si sistem unik dhe bazohet në rrjetat interne të vogla me gropa të zeza. Ky aspekt i kanalizimit fekal është burimi kryesor i ndotjes së ujit në këtë hapësirë.

Me planin e menaxhimit të ujërave të zeza komunale (2020-2035) në Mal të Zi janë definuar masat dhe aktivitetet qëllimi përfundimtar i të cilave është akordimi i plotë me direktivën mbi ujërat e zeza komunale (91/271/EEC). Kjo nënkupton pajisjen e plotë të të gjitha anglomeracioneve të nevojitura për infrastrukturë: pajisje për trajtimin e ujërave të zeza komunale dhe sistemet e kolektorëve, bashkimin, pastrimin dhe derdhjen e ujërave të zeza komunale në pajtim me standardin. Për anglomeracion të Tuzit, pajimi i plotë me pajisje adekuate për trajtimin e ujërave të zeza komunale dhe rrjetit të kanalizimit është planifikuar deri në vitin 2035. Kapaciteti përfundimtar PPOV është i projektuar në ES-9000 në kuadër të masave të propozuara teknike vlerësohet se do të duhet të punohen 29,0 km rrjet të kanalizimit.

1.6.6 MENAXHIMI I MBETURINAVE

Në territorin e Komunës së Tuzit gjenden 416 enë për ngarkimin e mbeturinave komunale prej të cilave gjysma janë të vjetruara dhe kanë vëllim 1.1 m³ në 261 lokacione. Në territorin e komunës bëhet zbrazja e një kontejneri gjysmë nëntokësor në lokacionin Cem PN, pranë varrezave të reja. Enët metalike për shkarkimin e mbeturinave komunale gjenden në vendbanimet Omerbozhaj, Rrogath, Dheu i Zi, Mileshe, Sukruq, Vuksanlekaj, Kodrabudan, Hakshabanaj, Dreshaj, Narhelm, Haxhaj, Tojeq, Rakiq, Shipshanik, Vllanë, Dushiq, Vranje, Lekaj, Dinoshë.

Zbrazja e enëve metalike për mbledhjen e mbeturinave komunale bëhet për çdo ditë me një automjet të mbeturinave në ndërrimin e parë, derisa në ndërrimin e dytë bëhet përsëri zbrazja e kontejnerëve në qendrën e Tuzit dhe në Dheun e Zi. Gjithashtu me makinë të specializuar me vinç bëhet zbrazja e kontejnerit gjysmë-nëntokësor. Një herë në javë angazhohen makinat për mbledhjen dhe spastrimin e mbeturinave pranë dhe përreth kontejnerit e sipas nevojës edhe më shumë herë në varësi nga gjendja në teren.

Me shërbimet për mbledhjen dhe transportin e mbeturinave në territorin e Komunës së Tuzit duke përfshirë 2 qershorin 2020, janë përfshirë 2034 persona fizikë, 13 persona juridikë, 5 subjekte ekonomike (2200 objekte afariste).

Përpos angazhimit të përditshëm të automjeteve për mbeturina që bëjnë zbrazjen e kontejnerëve për mbledhjen e mbeturinave komunale si dhe makinës speciale për zbrazjen e kontejnerëve gjysmë-nëntokësor me vinç, në punët e mirëmbajtjes së higjienës ambientale janë të angazhuar 3 punëtorë dhe shefi i tyre. Në mirëmbajtjen e higjienës së ambientit merr pjesë edhe një grup i punëtorëve të intervencave të shpejta që përpos pastrimit të drejtimit të rrugës magjstralja e Tuzit dhe Dheu i Zi deri në qendër të Tuzit, bën edhe punët e spastrimit të hapësirave publike. Sipas nevojës angazhimi i këtyre punëtorëve bëhet deri në kalimin kufitar Bozhaj.

Në pajtim me planin teknik-operativ në detyrat e pastrimit të deponive jolegale rreth enëve për zbrazjen e mbeturinave komunale rregullisht angazhohet mekanizimi (makinat punuese, kiperët, grajferët) me numër të caktuar të punëtorëve. Gjithashtu për shkak të derdhjes së shpeshtë të mbeturinave nga ana e personave fizik dhe juridik të papërgjegjshëm, shoqërisë i duhet disa herë gjatë javës të angazhojë mekanizimin që kryen largimin e deponive të krijuara në mënyrë jolegale.

Në territorin e Komunës së Tuzit gjenden edhe tri vende të përkohshme për hedhjen e mbeturinave bimore: Vuksanlekaj-Tuzi i poshtëm; Sukruq pranë stacionit të pompës dhe Mileshe në qendër të vendbanimit.

Përpos deponive jolegalisht të formuara pranë enëve për derdhjen e mbeturinave komunale, të cilat kjo shoqëri i eviton me angazhimin e mekanizmit dhe fuqisë punëtore, në hapësirën e territorit të Komunës së Tuzit bëhet edhe regjistrimi i vendhedhjes së mbeturinave e pas kësaj bëhet edhe sanimi i tyre.

Pasi që shumë vite me radhë bëhet sanimi i vendderdhjes së tyre, disa nga lokacionet që janë të njohura si objekte shumëvjeçare të pastrimit janë: Vranja (lokaliteti në afërsi të “Klubit Kalorsiak” Vranje); Kodërbudan (rruga lokale drejt Liqenit të Shkodrës), Dinoshë (pjesa lindore e deponisë “livadhet”), Vuksanlekaj (pranë lumit Urrelë, në afërsi të përmendores), Hakshabanaj (në afërsi të stacionit hekurudhor), Sukruq (ana jugore e burimit të ujit), Shipshanik (pranë rrethimit të plantacioneve “13 Jul”).

1.6.7 MBROJTJA E MJEDISIT JETËSOR

Mbrojtja e mjedisit jetësor nënkupton një sërë procesesh dhe masash të ndryshme që parandalojnë rrezikimin e mjedisit jetësor me qellim të ruajtjes së baraspeshës biologjike. Mbrojtja ekologjike është multidisiplinare dhe duhet të paraqesë obligim të përhershëm të të gjithë anëtarëve të shoqërisë. Mjedisi i shëndoshë jetësor është bazë për ruajtjen e ekzistencës njerëzore, zhvillimit të shëndetshëm të shoqërisë dhe është faktor i rëndësishëm për nivelin e jetës së popullit.

Procesi i urbanizimit që padyshim është rritje dhe nuk është në pajtim me dispozitat ekzistuese ligjore dhe me kërkesat e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe mundësitë afatgjate zhvillimore, bën një presion të fuqishëm në mjedisin jetësor (duke shfrytëzuar resurset e ujit, emisionin e materieve të dëmshme, sasi të mëdha të mbeturinave, presion në të mira të mbrojtura natyrore, ndryshim të destinacionit të truallit bujqësor). Gjithashtu mosekzistimi i infrastrukturës komunale, derdhja e parregulluar e mbeturinave dhe ujërave të zeza, përdorimi i teknologjive joadekuate, frekuenca intensive e komunikacionit ngarkojnë në mënyrë të dukshme mjedisin jetësor.

Bujqësia është veprimtaria udhëheqëse në Komunën e Tuzit, dhe është një prej ndotësve të konsiderueshëm, dhe si e tillë bën presion të fuqishëm në mjedisin jetësor si në mënyrë mekanike (lavrimi, ujitja, paraqitja e dukurive të erozionit) dhe kimike (pesticide, plehra minerare, thartimi i truallit).

Trualli dhe ruajtja e tij është faktor i rëndësishëm i mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe zhvillimit të qëndrueshëm. Janë të shumtë faktorët që ndikojnë në humbjen e cilësive karakteristike të truallit por në mesin e tyre dallohet ndërrimi i truallit bujqësor në truall ndërtimor.

Ndotja e ajrit në zonën e Komunës së Tuzit bëhet me emetimin e vazhdueshëm apo të përkohshëm të gazrave të dëmshme dhe të materialeve që në atmosferë arrijnë kryesisht nga objektet dhe pajisjet që kanë lokacionin në territorin e kryeqytetit-Podgorica. Ndotësit potencialë në zonën e Komunës së Tuzit janë objektet që kanë pajisjet me lëndë djegëse në formë gazi dhe të ngurta (shkollat fillore dhe të mesme, amvisëritë individuale, institucionet publike etj.). Ndotjes së ajrit i ndihmon në sasi të dukshme edhe zhvillimi i komunikacionit në këtë zonë me ç’ rast nga automjetet emitohen sasi të mëdha të monoksidit të karbonit, plumbit, oksideve të azotit dhe hidroksidit të karbonit që është posaçërisht karakteristike në vendet ku është frekuenca më e madhe e komunikacionit.

Resurset e ujit janë të ruajtura relativisht mirë, Komuna e Tuzit disponon me ujëra cilësore nëntokësore dhe sipërfaqësore dhe që paraqesin komponentë të rëndësishëm për zhvillim. Ujërat përdorën për nevojat e popullsisë dhe për vaditje në bujqësi. Sistemi i mbrojtjes së ujit karakterizohet me mosekzistimin e infrastrukturës për pastrimin e ujërave të mbetura dhe kontrolli i pamjaftueshëm i burimeve të shumta të ndotjes.

Pozita e volitshme gjeografike e komunës, përbërja gjeomekanike dhe pedologjike e truallit si dhe karakteristikat e volitshme hidrologjike (Liqeni i Shkodrës, lumi Cem, përrojet e përkohshme, burimet e përhershme dhe të përkohshme) kanë mundësuar që në territorin e Tuzit të zhvillohet një botë e ndryshme bimore dhe shtazore. Të mirat natyrore të mbrojtura në territorin e Komunës së Tuzit janë: kanioni i lumit Cem, kategoria e tretë e mbrojtjes “përmendore e natyrës”, me sipërfaqe 2022,2 km² dhe Liqeni i Shkodrës, park nacional i natyrës që përfshin sipërfaqen prej 40.000 ha prej të cilave 25.400 të sipërfaqes së ujit dhe 812 ha e ka statusin e mbrojtur përherë të rezervatit ornitologjik.

Kanioni i lumit Cem paraqet qendër të florës dhe faunës endemike në Mal të Zi, deri tani janë të regjistruar 813 lloje të bimëve, ndërsa në zonën e gjerë të lumit Cem janë regjistruar 959 lloje të bimëve gjë që paraqet 1³ e florës së përgjithshme të Malit të Zi si edhe mbi 30 bashkësi bimore. Llojet endemike të shpërndarjes së ngushtë japin specifikën e biodiversitetit të një terreni dhe janë të përfshira në 24 lloje të mbrojtura dhe 50 lloje potenciale për mbrojtje si dhe një numër i llojeve aromatike. Është e konsiderueshme edhe prezenca e 22 llojeve të peshkut.

Zona e mbrojtur e Liqenit të Shkodrës përbëhet nga vendqëndrimet e ndryshme: të ujit të ëmbël, të ujit të më të njelmët (jo të pijshëm), të vendqëndrimeve ujore, të kënetave të ujit të ëmbël, të kullotave të lagshta, të brigjeve ranore dhe të vendqëndrimeve shkëmbore në të cilat gjenden rreth 900-1000 lloje të bimëve. Lidhshmëria me lumin Buna dhe me Drinin mundëson migrimin e 150 llojeve të peshkut në rajon prej Detit Adriatik nëpërmes të Liqenit të Shkodrës dhe deri te Liqeni i Ohrit dhe i Prespës. Zona rregullisht pranon më se 250.000 zogj shtegtarë që vendosen në zonat ujore gjatë dimrit por edhe ky numër për shkak të ndikimit të njeriut në natyrë është në rënie. Liqeni i Shkodrës është në listën e lokacioneve Ramsare në Mal të Zi si dhe në Shqipëri.

Me qellim të ruajtjes së diversitetit të florës dhe faunës e në veçanti të llojeve bimore dhe shtazore që janë endemike, të rralla dhe të rrezikuara, duhet të ndërmerren të gjitha masat e duhura të mbrojtjes në mënyrë që të ruhet vendqëndrimi i tyre, e me këtë edhe këto lloje nga shuarja. Në bashkësinë lokale është gjithnjë e më i shprehur presioni intensiv në biodiversitet që shprehet nëpërmes të shndërrimit të truallit bujqësor në atë ndërtimor, eksploatimin e zmadhuar dhe të pakontrolluar të resurseve natyrore, prodhimtarinë intensive konvencionale bujqësore me përdorim të tej mase dhe të pakontrolluar të pesticideve dhe të helmeve minerale.

1.7. COVID-19 PËRGJIGJE URGJENTE NË KRIZË DHE SHËRIMI

Paraqitja e COVID-19 dhe shpallja e pandemisë ka ndikuar dukshëm në lëvizje të shumta shoqërore. Rastet e para të COVID-19 në Mal të Zi janë regjistruar me 17.03.2020, ndërsa pandemia është shpallë 6 ditë para kësaj. Si përgjigje preventive në përhapjen e mundshme të virusit, pushteti i Malit të Zi si edhe i shumicës së vendeve kanë ndërmarrë masa të distancës fizike, ndërsa veprimtaritë e shumta janë ndërprerë. Masat e tilla kanë dhënë efekte në kuptimin e kontrollit të produktivitetit, mungesës së mjeteve financiare, mungesës së punësuarve, zvogëlimit të likuiditetit etj. Për shkak të rrethanave të krijuara rishtazi, parashihet recension. Sipas vlerësimeve fillestar të Bankës Botërore, pritet një rënie ekonomike për vitin 2020 në diapazonin prej -5,6 deri në -8,9%. Efektet e sezonit turistik janë dukshëm nën pritjet gjë që tregon se rënia ekonomike do të mund të zëntë vend të rëndësishëm. Me qellim të ballafaqimit me pasojat e krizës së COVID-19, qeveria ka ndërmarrë masa për ndihmën dhe zbutjen e ndikimeve ekonomike dhe sociale në pajtim me preferencat e organizatave ndërkombëtare financiare. Qeveria e Malit të Zi deri më tani i ka realizuar 3 paketa të masave për mbështetje ekonomisë dhe qytetarëve:

Pakoja e parë e masave socio-ekonomike:

- Prolongimi i pagimit të kredive të subjekteve ekonomike nga ana e fondit investues zhvillimor;
- Prolongimi i pagimit të tatimeve dhe taksave për në rruga si dhe obligimi në pajtim me ligjin mbi reprogramimin për 90 ditë;
- Krijimi i linjës së re kreditore të fondit investues zhvillimor FIZH të destinuar për përmirësimin e likuiditetit të ndërmarrësve;
- Ndihma e njëhershme financiare për pensionistët me pensionet më të ulëta dhe me shfrytëzuesit e sigurimeve materiale në shumën prej 50 eurosh.
- Prolongimi i pagesës së blerjes së patundshmërive që janë në pronën shtetërore për një periudhë prej 90 ditësh duke filluar nga 1 prilli 2020.
- Lehtësimet në pagimin e llogarive për rrymën elektrike.

Pakoja e dytë e masave ekonomike:

- Subvencionet në lartësi prej 50 deri në 100% të bruto fitimit të të punësuarve.
- Lehtësimet me qëllim të përshpejtimit të likuiditetit të ekonomisë nëpërmes zvogëlimit të afatit të kthimit të PDV-së dhe zgjatjes së afatit të limitit të garancisë doganore për pagesë të prolonguar të borxhit doganor.
- Zvogëlimi i rrogave për grupet e të punësuarve A dhe B në nenin 22, 23 dhe 24 të Ligjit mbi Rrogat e të Punësuarve në Sektorin Publik në periudhë të zgjatjes të pakos së dytë
- Ndihma e njëhershme financiare për të papunësuar të evidentuar në Entin për punësim që nuk realizon të drejtat në kompensim material dhe për pensionistët që nuk e tejkalojnë pensionin më të vogël.
- Pagesa me avans në 80% të premive fermave bujqësore,
- Pagesa e kompensimit të jashtëzakonshëm shfrytëzuesve të kompensimit të pleqve,
- Pagesa e mbështetjes së njëhershme për peshkatarët profesionalë;
- Pagesa e kontributeve të siguruarve në bujqësi për 6 muaj;
- Linja e re e volitshme kreditore e FIZH për bujqësi dhe peshkatar;
- Subvencionimi i kamatës për linjën e re kreditore të FIZH të destinuar për bujqësi dhe peshkatar;
- Programi i intervenimit në treg;
- Mbështetja e blerjes së prodhimeve vendore;
- Mbështetja e pagesës në kohë të duhur të obligimeve ndaj prodhuesve nga ana e firmave tregtare.

Pakoja e tretë e masave socio-ekonomike:

1. Masat afatshkurta:

- Mbështetja sektorit të turizmit;
- Nxitja e bujqësisë, agro-industriës dhe peshkatarisë;
- Programi i avancimit të konkurrencës së ekonomisë;
- Mbështetja e ekonomisë përmes të fitimeve të subvencionuara;
- Mbështetja e njëhershme e kategorive vulnerable të popullsisë.
- Krijimi i hapësirës shtesë fiskale.

2. Masat në afat të shkurtër dhe të gjatë:

- Përforsimi i veprimtarisë IT
- Mbështetja sektorit të turizmit
- Koncepti i shpërthimeve të shpejta në sektorin e bujqësisë dhe të peshkatarisë
- Masat ekonomike sanuese/zhvillimore
- Mbështetja komunikacionit

Kur bëhet fjalë për realizimin e paketës së tretë të masave, kjo paketë në janar të vitit 2021, ka fituar me ndihmën e agjencisë për mbrojtjen e konkurrencës gjithsejtë një pjesë e mjeteve të parapara me paketën e tretë është realizuar, ndërsa një pjesë e caktuar e mbështetjes është kontraktuar për realizim në vitin 2021.

Në janar të vitit 2021 janë miratuar masat afatshkurtra të mbështetjes së ekonomisë dhe qytetarëve qëllimi i të cilave është mbështetja më intensive e ekonomisë, në mënyrë që të ruhet baza e saj, si parakusht për masat e ardhshme të shërimit dhe zhvillimit të aktiviteteve ekonomike për kuartalin e parë të vitit 2021 janë paraparë masat që vijnë:

1. Mbështetja e kategorive të lëndueshme (vulnerable) të popullatës
 - Ndihma e njëhershme e financiare për persona të cilët gjinden në evidencën e Entit për Punësim, për shfrytëzuesit e sigurimit material dhe të drejtës për pensionin invalidor personal, për pensionistët që janë shfrytëzues të pensionit minimal.
2. Mbështetja e ekonomisë
 - Mbështetje e ekonomisë përmes subvencionimit të rrogave;
 - Prolongimi dhe riprogramimi i pagesës së tatimeve dhe taksave në të ardhura;
 - Mbështetja e punësimit të ri;
 - Mbështetja e njëhershme e ekonomisë për vendosjen e sistemit të fiskalizimit elektronik.
 - Rritja e limitit të qarkullimit të realizuar prej 18.000 euro në 30.000 euro si kusht për regjistrimin e obligueshëm TVSH-së
 - Zvogëlimi i çmimit të qerasë në hapësira në pronësinë e shtetit dhe
 - Prolongimi i obligimeve sipas të njëjtës bazë
 - Shkurtimi i afatit të kthimit të TVSH-së
3. Masat shtesë të mbështetjes për turizëm dhe hotelieri:
 - Zvogëlimi i shpenzimit vjetor për shfrytëzimin e të mirave detare;
 - Subvencionimi i operatorëve;
 - Vauçerët turistikë për punëtorë të arsimit dhe të shëndetësisë dhe mbështetja për akomodimin privat;
4. Masat shtesë të mbështetjes për bujqësi dhe peshkatori;
 - Programi i intervenimit në tregun e prodhimeve bujqësore, prodhimeve të peshkatarisë dhe akua-kulturës;
 - Mbështetja për blerjen e prodhimeve vendore.

Në nivelin lokal si përgjigje në pandemi është marrë vendimi mbi masat për zbutjen e pasojave financiare të paraqitura për shkak të pandemisë COVID-19 në Komunën e Tuzit⁹ me të cilën është përcaktuar:

- Që të gjitha njësitë e konsumuesve janë të obliguara që të dalat e rrjedhshme t'i zvogëlojnë në masën më të madhe të mundshme,
- Mbështetja e sektorit të bujqësisë në territorin e Komunës së Tuzit me 100.000 euro shtesë për programin e depozitimit të tepricave të prodhimeve bujqësore;
- Lirimi i personave fizikë nga tatimi për tokën në vitin 2020, gjë që nënkupton se nuk do të realizohet dërgimi i vendimeve mbi tatimet e përcaktuara për tokë në vitin 2020 për persona fizikë.
- Prolongimi i pagimit të taksave për tatime në të ardhura të personave fizikë për periudhën prej 4 muajsh (në kërkesë të obliguesit);
- Prolongimi i pagimit të tatimeve në patundshmëri për këstin e parë deri me 31.08.2020 ndërsa për këstin e dytë deri me 30.11.2020 (në kërkesë të obliguesit tatimor);

⁹ Vendimi mbi masat për zbutjen e pasojave financiare të shkaktuara për shkak të pandemisë COVID-19 në Komunën e Tuzit (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi- dispozita komunale) numër 020/20 datë 17.06.2020, 024/20 datë 07.07.2020

- Prolongimi i pagimit të kompensimit mujor për pajimin komunal të tokës së ndërtimit për të gjithë investitorët që kanë kontrata të lidhura me dinamikën e pagesës në këste për afat prej 3 muajsh (në kërkesë të obliguesit). Për periudhën e caktuar nuk llogaritet kamata për obligimet e parealizuara e të arritura.
- Lirimi i pagimit të kompensimit për shfrytëzimin e objekteve komerciale të cilave u mundësohet qasja nga rruga komunale për periudhë prej 4 muajsh.
- Ndërprerja e të gjitha masave të pagesës së dhunshme në afatin prej 4 muajsh.
- Lirimi i pagimit të taksës lokale komunale, të përcaktuara në bazë të marrjes së sipërfaqes publike (tarracat verore, tarracat e mbyllura dhe objektet tjera lëvizëse) për periudhën prej 4 muajsh.
- Lirimi i pagimit të kontributit për anëtarë të Organizatës Turistike në afat prej 4 muajsh;

UNDP- me mbështetjes së UNESCO-së dhe UN Women ka përgatitur raportin “Vlerësimi i ndikimit të COVID-19 në sektorin afarist dhe perspektivat e zhvillimit të ekonomisë së Malit të Zi” në kuadër të së cilit është bërë analiza e ndikimit të COVID-19 dhe përgjigjet e propozuara për situatën e krijuar rishtazi, duke theksuar mekanizmat kyçe për përsheptim: tranzicionin e gjelbër dhe transformimin digjital. Raporti përmban rezultate të anketës MMSP mbi ndikimin COVID-19 që është bërë në një mostër reprezentative që ka përfshirë ndërmarrjet nga sektorët më të rëndësishëm të ekonomisë. Sipas rezultateve të anketës së zhvilluar MMSP pandemia ka ndikuar në: ndryshimin e kohës së punës dhe rënien e të ardhurave, rënien e shitjes dhe rritjen e humbjeve, probleme me pagimin e obligimeve dhe me mbijetesën e ndërmarrjes, zvogëlimi i kërkesës i shkaktuar me mbylljen dhe me pagimin e kërkesave. Me qëllim të zhvillimit afatgjatë kompanitë propozojnë: bashkëpunim me institucionet financiare (grantet, huazimet dhe linjat e posaçme kreditore për MMSP), lehtësimet tatimore, politika sociale, mbështetja e punësimit etj. Në pajtim me rezultatet e analizës është propozuar tranzicioni i gjelbër (dekarbonizimi) dhe transformimi digjital si bazë e rritjes dhe zhvillimit të mëtutjeshëm ekonomik të qëndrueshëm që përfshin fushat: specializimi i mençur dhe transformimi digjital, politika industriale, politika energjetike, bujqësia e qëndrueshme, turizmi, reformat strukturore dhe ndërmarrësia.

Në pajtim me përvojat e lidhura me COVID-19 duke përcjellë gjendjen e zhvillimit të situatës në terren janë të njohura fushat që vijnë për përgjigje urgjente në krizë dhe shërim:

1. Ekonomia- në kuadër të ofrimit të përgjigjes gjithëpërfshirëse ekonomike në krizë, Komuna e Tuzit në varësi nga zhvillimi i situatës me pandeminë COVID-19 do t'i definojë një set masash ndihmëse që mund të përfshijnë prolongimin e pagesave të tatimeve lokale dhe kompensimeve (tatimet në taksat, tatimet në patundshmëri, kompensimet për pajisjen komunale të truallit ndërtimor e të ngjashme), si dhe lirimin e kompensimeve të caktuara në pajtim me vendimin e posaçëm në mënyrë që të mundësohet tejkalimi më i lehtë i jolikuditetit momental të ndërmarrësve dhe MMSP dhe të zvogëlohet riziku nga humbja e vendeve të punës.
2. Serviset sociale- Komuna e Tuzit do të tentojë që të sigurojë kontinuitet në punën e serviseve sociale për grupet më të lëndueshme në bashkëpunim me partnerët në nivelin lokal dhe shtetëror nëpërmes zhvillimit të serviseve sociale (me ndihmë në shtëpi, linja telefonike SOS, etj.). Si shtesë do të përforcohet bashkëpunimi me sektorin joqeveritar, e posaçërisht me Kryqin e Kuq me qëllim të mobilizimit të mbështetjes shtesë për segmentet më të rrezikuara të popullatës.
3. Shërbimet publike me qëllim të sigurimit të ofrimit papengesa të shërbimeve publike, aktivitetet do të orientohen në digjitalizimin e shërbimeve me qëllim të promovimit e shfrytëzimit të shërbimeve ekzistuese elektronike dhe/ose futjen e shërbimeve tjera në mënyrë që qytetarëve dhe ekonomisë t'u mundësojnë kalimin në procese elektronike si alternativë për mënyrën tradicionale të komunikimit dhe punës në numrin sa më të madh të fushave.

Komuna e Tuzit ka fituar shpërblimin PA Award për administrimin publik për Ballkanin Perëndimor në vitin 2020- Western Balkans Public Administration Awards 2020, iniciativa që e ka iniciuar RESPA dhe OED Sigma OECD, me qëllim të përmirësimit të nismës së menaxhimit dhe mbështetjes së vendosjes së sisteme të fuqishme të qeverisjes publike në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Çmimet janë ndarë në disa fusha, por kanë qenë të lidhura me përgjigjen e institucionit për krizën e shkaktuar me COVID-19, komuna ka fituar çmimin që ka të bëjë me inovacionet shoqërore. Komuna në negociata me organizatën RESPA për realizimin e projekteve të caktuara në digjitalizimin e shërbimeve në nivelin lokal, gjithashtu, në periudhën e ardhshme do të realizohet bashkëpunimi në këtë fushë në Ministrinë e administratës publike, shoqërisë digjitale dhe mediave.

1.8 ORGANIZIMI, SHFRYTËZIMI DHE DESTINIMI I HAPËSIRAVE SIPAS DOKUMENTEVE TË PLANIT

Me planifikimin e hapësirës nënkuptohet përcaktimi i destinimit dhe shfrytëzimit të hapësirave me sjelljen e planeve hapësinore dhe urbanistike si dhe me përcjelljen e realizimit të tyre.

Hapësira e Komunës së Tuzit është e planifikuar me PUH të kryeqytetit të Podgoricës. Të gjitha dokumentet lokale të planit janë plane të rendit më të ulët (DUP, UP dhe LSL), ata punohen në pajtim me orientimet nga PUH dhe i përpunojnë në mënyrë të detajuar kushtet e ndërtimit dhe rregullimit të ndërhyrjeve të caktuara në hapësirë veçanërisht në raport me destinimin, pozitën, madhësinë, drejtimit kryesore, formësimin dhe mënyrën e kycjes në infrastrukturën publike, komunale dhe infrastrukturën tjetër si dhe i përcakton masat për mbrojtjen e vlerave natyrore dhe vlerave tjera të përcaktuara me ligj.

Plani hapësinor i kryeqytetit Podgoricës është miratuar në vitin 2014 dhe vlen deri në vitin 2025 (kontrata nr. 01-031/10-3604, datë 03.06.2010).

Baza për përgatitjen e PUH të kryeqytetit-Podgorica janë dokumentet e planifikimit dhe strategjitë e miratuara në nivelin shtetëror, rajonal të kryeqytetit si dhe në nivelin e sektorëve të caktuar si dhe studimet e bëra për nevojat e këtij dokumenti: studimi bazë i mjedisit jetësor, studimi bazë i politikës së truallit, strategjia e zhvillimit socio-ekonomik dhe studimi bazë i komunikacionit që paraqesin pjesë përbërëse të dokumentacionit të këtij planit. Nga dokumentacioni ekzistues i planifikimit zbërthimet e detajuara që janë miratuar para PUH të kryeqytetit e që është i miratuar në vitin 2014, e që janë të lidhur me territorin e Komunës së Tuzit janë:

- LSL Tregu- parcela kadastrale 2315/4 në Tuz, dhjetor 2011, përfshin sipërfaqen prej 26,14ha
- LSL Tuzi (pjesë e zonës së planifikimit 19), korrik 2013, përfshin sipërfaqen prej 19,1ha

Detyrat themelore të punimit të LSL-ve të përmendur në Tuz janë të analizohet gjendja e deritashme e ndërtimit dhe planifikimit, shkalla OVIJENI, dhe kualiteti i realizimit dhe të tentohet që në hapësirat e pa ndërtuara të futen përmbajtjet programore të lidhura me investuesit potencialë dhe në pajtim me detyrën themelore- programin për këto zona. Pas sjelljes së PUP-it të kryeqytetit Podgoricë, më 2014, është vendosur regjimi i planifikimit të hapësirës brenda kufijve të zgjidhjes gjenerale urbanistike të Tuzit. Prej planeve që janë miratuar për këtë periudhë janë:

- Plani urbanistik “Mali i Shipshanikut 1”, prill 2015, përfshin sipërfaqen prej 16,45 ha;
- Plani i detajuar urbanistik “Dheu i Zi” dhjetor 2016, përfshin sipërfaqen prej 155,92ha;

Sipas ligjit të ri mbi planifikimin hapësinor dhe ndërtimin e objekteve, (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi nr. 064/17, datë 06.10.2017, 044/18 , datë 06.07.2018, 063/18 , datë 28.09.2018, 011/19 , datë 19.02.2019, 082/20 ,

datë 06.08.2020), dokumentet e planifikimit i punon Ministria e Zhvillimit të qëndrueshëm dhe turizmit në bazë të vendimit që e merr qeveria.

Qeveria e Malit të Zi ka marrë vendimin mbi punimin e PUDTuzi- qendra, më 2019. Punimi i këtij dokumenti të planit, në shkallë të detajizimit ende nuk ka filluar.

Në periudhën e ardhshme nevojitet që paralelisht të punohen PUH i Komunës së Tuzit dhe planet e detajuara të definohen në mënyrë që të mundësohet implementimi i tyre dhe avancimi i planit të hapësirës.

Përmes punimit të PUP-it të Komunës së Tuzit, eventualisht përmes përpunimit të planit hapësinor të Malit të Zi dhe planit të rregullimit gjeneral të Malit të Zi, për të cilat qeveria e ka marrë vendimin mbi -punimin është tejet e rëndësishme të që në dokumentet e planeve të implementohen disa nga qëllimet strategjike siç janë transiti perëndimor, valorizimi i potencialit që ka Liqeni i Shkodrës, zhvillimi i turizmit me aspekt të posaçëm në zhvillimin rural për të cilin ekziston një potencial i madh, lidhshmëria e komunikacionit me vendet fqinje përmes komunikacionit rrugor dhe ujqor etj.

1.9 KAPACITETET ADMINISTRATIVE DHE FINANCIARE

Në pajtim me Ligjin mbi Vetëqeverisjen Lokale, organizimi i dhe puna e organeve komunale definohen me statutin e Komunës e Tuzit ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi-dispozitat komunale", nr. 24/19 05/20) dhe me Vendimin mbi organizimin dhe mënyrën e punës së qeverisjes lokale të Komunës së Tuzit ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi-dispozitat komunale", nr. 043/20).

Organet e Komunës së Tuzit janë: Kuvendi i komunës; - Pushteti ligjdhënës dhe Kryetari i komunës- pushteti ekzekutiv.

Me vendimin mbi organizimin dhe mënyrën e punës së qeverisjes lokale të Komunës së Tuzit, qeverisja lokale është e organizuar në mënyrë siç është e paraqitur në tabelën vijuese.

Tabela 30. Organizimi i qeverisjes lokale

Organi i qeverisjes/shërbimit	Numri i përgjithshëm i të punësuarve	Struktura e të punësuarve sipas gjinisë		Struktura arsimore e të punësuarve						
		M	F	I	II	III	IV	V	VI	VII
Shërbimi i kuvendit	4	2	2				2			2
Shërbimi i Kryetarit të komunës	24	15	9		4		7		1	12
Shërbimi i Administratorit kryesor	1	1								1
Shërbimi i policisë komunale	12	8	4				8			4
Sekretariati për financa	9	3	6				1			8
Sekretariati për zhvillimin ekonomik	3	2	1							3
Sekretariati për vetëqeverisje lokale	11	4	7				3		1	7
Sekretariati për urbanizëm	3	1	2							3

Sekretariati për bujqësi dhe zhvillimin rural	6	4	2				1			5
Sekretariati për pasuri	2	1	1							2
GJITHSEJTË	75	41	34	0	4	0	22	0	2	47

Burimi: Zyra për resurset njerëzore/ Sekretariati për vetëqeverisje lokale i Komunës së Tuzit

Komuna e Tuzit mund të lavdërohet me pjesëmarrjen e grave në strukturën e të punësuarve si në tërësitë organizative ashtu edhe në nivelin e përgjithshëm kështu që numri momentalisht është i barazuar.

Sipas strukturës së arsimimit të të punësuarve, në komunë punojnë 47 me shkollë të larta, gjë që përbën pjesëmarrjen e këtij kuadri prej 62% në raport me numrin e përgjithshëm të të punësuarve.

Komuna është themelues i shoqërisë ekonomike “Komunalno-Komunale” sh.p.k. Tuz, që ofron shërbime nga interesi publik i qytetarëve të Komunës së Tuzit dhe i Organizatës lokale turistike “Tuz”, ndërsa të drejtat e themelimit dhe obligimet i kanë marrë edhe në raport me Klubin e futbollit “Deçiq” në Tuz.

Kapacitetet teknike

Kapacitetet teknike me të cilat disponon Komuna e Tuzit, në aspektin hapësinor janë në nivel të kënaqshëm. Çdo zyrë është e pajisur me kompjuter, me internet, me sistemin e ngrohjes dhe të ftohjes.

Hapësirat e ndërtesës së Komunës së Tuzit i përbëjnë përdhësja (1 lokal i portierit, 2 hapësira të sportelit, 13 zyra, 5 tualete, 1 sallë për mbledhje, 1 sallë për kuvend, 2 depo dhe 1 bife dhe korridori me shkallë, si dhe kati i parë 18 zyra, 4 tualete, 2 depo, 1 bife dhe korridori me shkallë). Hapësirat e Komunës së Tuzit i shfrytëzon edhe filiali i Ministrisë së Punëve të Brendshme MBP e Malit të Zi, si dhe filiali i Drejtorisë Tatimore të Malit të Zi..

Kapacitetet për shfrytëzimin e fondeve BE

Komuna e Tuzit ka përvojë të konsiderueshme në përgatitjen dhe implementimin e projekteve të BE-së. Në periudhën e statusit të komunës urbane, komunës në kuadër të kryeqytetit dhe Komunës së Tuzit janë implementuar këto projekte:

Tabela 31. Realizimi i projekteve BE

Emri i projektit	Viti i implementimit	Programi	Vlera
Promovimi i turizmit të qashtëm dhe të qëndrueshëm për të ardhmen – PAST4future	2018/2020	INTERREG Itali-Shqipëri-Mali i Zi	1.113.056,25 € (162.167,50 € buxheti i Komunës së Tuzit)
Pakti tej-kufitar- trashëgimia kulturore pa kufij	2011/2012	Mali i Zi - Shqipëria	96.900,00 €
Plani i përbashkët aksionar për mbrojtjen ekologjike të lumit Cem dhe zhvillimi i qëndrueshëm i mjedisit jetësor në rajonin tejkuftar	2014/2015	Mali i Zi - Shqipëria	249.980,00 €
EUFIN	2015	EU	80.000,00 €

Burimi: Sekretariati për Financa dhe Zhvillim Ekonomik

Në projektin e LEC, Komuna e Tuzit është partner udhëheqës, e do të bashkëpunojë me partnerët: qyteti i Tiranës- Shqipëri, konfin industrial Itali, komuna e Mirabellos Anitico- Itali në periudhën e implementimit prej 1.07.2020 deri më 31.01.2021.

Në projektin Adria alliance, Komuna e Tuzit është partnere, Ministria e ekonomisë së Malit të Zi është partner i bashkëngjitur, partneri udhëheqës është nga Italia UC Grecia Salentina, partnerët tjerë janë komuna e Malësisë së Madhe nga Shqipëria, ESCOOP dhe Galbonis 2000 nga Italia. Periudha e implementimit është 01.7.2020- 31.01.2021.

Nëpërmes përgatitjes së projekteve të reja dhe implementimit të atyre ekzistuese, Komuna e Tuzit është njohur si partner i besueshëm, i përgjegjshëm dhe efikas në raportin financiar dhe narrativ si dhe për arritjen e qëllimeve të projektit.

Me vendimin mbi organizimin dhe mënyrën e punës së qeverisjes lokale të Komunës së Tuzit, është formuar edhe zyra për bashkëpunimin ndërkombëtar brenda shërbimit të kryetarit të komunës. Zyra parashikon 3 vende të punës prej të cilave një është i plotësuar.

Zyra për bashkëpunimin ndërkombëtar ka aplikuar te etika për projektin e rregullimit të mjedisit dhe evitimin e mbeturinave në Komunën e Tuzit që nënkupton donacionin dhe blerjen e automjeteve për vozitjen e mbetjeve komunale. Ky aplikacion është zgjidhur pozitivisht dhe projekti do të realizohet në kuartalin e dytë të vitit 2021.

Në zhvillim e sipër është realizimi i projektit A4EUS- aksioni për solidaritetin evropian, tema qendrore e projektit janë migrimet, Komuna e Tuzit është partnere

Tabela 32. Pasqyra e gjendjes financiare të Komunës së Tuzit në tri vitet e fundit

Viti:	Plani i buxhetit €	Realizimi i buxhetit €	Indeksi
2017	2.313.500,00	703,430,73	30,41 %
2018	2.514.800,00	857.517,94	34,10%
2019*	1.908.625,12	1.256.821,00	65,85%
2019	1.680. 300,00	1.808.351,79	107,62 %
2020	4.024.886,81	3.229.797,06	97,46%
GJITHSEJTË	10.761.811,93	7.152.487,79	66,46%

Burimi: Sekretariati për Financa dhe Zhvillimin Ekonomik

Siç shihet nga tabela në vitin 2017 dhe 2018 ishte përqindje e dobët e realizimit të buxhetit të planifikuar. Buxheti i planifikuar për periudhën prej 1. 1. 2019 - 31. 07. 2019 u planifikua në kuadër të buxhetit të kryeqytetit si komunë në kuadër të kryeqytetit, (vendimin për buxhetin e Kryeqytetit Podgoricë për vitin 2019, neni 12 në shumën prej 1.908.625,12 euro prej të cilit u realizuan 1.256.821,00 euro, gjegjësisht 65,85%).

Buxheti i parë autonom i Komunës së Tuzit i miratuar në kuvend me 19. 07. 2019 për periudhën prej 1. 08. 2019 deri më 31. 12. 2020 në shumën prej 1.680.300,00 euro të ardhurat e planifikuara në shumën prej 1.680.300,00 euro u realizuan 107,62% në shumën absolute prej 1.808.356,79 euro pra 7,62% më shumë seç u planifikua.

Strukturën e të ardhurave të përgjithshme të realizuara për periudhën 01. 01. 2020- 31. 12. 2020 e përbëjnë:

- Tatimet - të ardhurat që janë të realizuara në shumën prej 1.265.954,78 euro, gjegjësisht 135,40% më shumë se shuma e planifikuar.
- Taksat - të ardhurat që janë realizuar në shumën 26,661,29 gjegjësisht 51,53% më pak se shuma e planifikuar.
- Kompensimet - të ardhurat që janë të realizuara në 144,327,01 euro, gjegjësisht 23,88% më pak se shuma e planifikuar.
- Të ardhurat tjera
Të ardhurat e realizuara në shumën prej 10.223,42 euro, gjegjësisht 76,76% më pak se shuma e planifikuar.
- Mjetet e kapërcyera nga viti i kaluar janë realizuar në shumën prej 461.656,81 euro gjegjësisht 100% nga shuma e planifikuar.
- Donacionet janë realizuar në shumën e përgjithshme 495.626,22, gjegjësisht 37,24 më pak se shuma e planifikuar. Transferët janë realizuar në shumën e përgjithshme prej 1.550.000,00 euro, gjegjësisht 100% të shumës së planifikuar.

Në kuadër të të ardhurave vetjake të ardhurat më të rëndësishme janë kompensimet për rrugë në shumën prej 128.953,52 euro dhe tatimet në patundshmëri në shumën prej 727,442,54 euro.

Shpenzimet e përgjithshme 01. 01. – 31. 12. 2020 janë 2.84.191,93 euro. Të ardhurat bruto dhe të ardhurat tjera personale janë realizuar në shumën prej 801.499,12 euro, realizimi i buxhetit kapital ishte 63,20% gjegjësisht 954.449,55 euro.

Komuna e Tuzit i ka paguar rregullisht të gjitha tatimet dhe kontributet për të punësuarit e vet, kështu që nuk ka pasur nevojë për lidhjen e kontratave për reprogramin e obligimeve ndaj shtetit, për vitin 2021 është planifikuar buxheti në shumën prej 6.049.706,00 euro.

1.10 ANALIZA E REALIZIMIT TË PLANIT STRATEGJIK TË ZHVILLIMIT TË KRYEQYTETIT- PODGORICËS (2012-2017) NË PJESËN QË KA TË BËJË ME KOMUNËN E TUZIT

Me ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit mbi Organizimin Territorial të Malit të Zi- Tuzi me 1 shtator të vitit 2018 e fitoi statusin e komunës së pavarur.

Deri atëherë Tuzi ishte pjesë e Kryeqytetit- Podgoricës që nga viti 2006 me statusin e komunës urbane e nga viti 2016 si formë e realizimit të vetëqeverisjes lokale- komunë në kuadër të Kryeqytetit.

Për këtë arsye analiza e realizimit të Planit Strategjik të Zhvillimit për periudhën e përparshme bazohet në të dhënat mbi realizimin e Planit strategjik të zhvillimit të kryeqytetit- Podgoricës (2012-2017) në pjesën e projekteve që janë planifikuar për zonën e Komunës së Tuzit.

Plani i parë strategjik i zhvillimit të kryeqytetit- Podgoricës, i miratuar për periudhën 2012-2017 ka definuar vizionin e zhvillimit të qytetit, prioritetet dhe masat dhe i ka përfshirë 174 projekte.

Në pajtim me metodologjinë e punimit të përcaktuar me rregulloren mbi metodologjinë e punimit të planit strategjik të zhvillimit të njësisë së vetëqeverisjes lokale (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi nr. 37/11) Ministria e Ekonomisë së Malit të Zi, me Planin strategjik të zhvillimit të kryeqytetit (2012-2017) ka përfshirë edhe një numër të projekteve që ishin në kompetencë të ministrisë, organeve të qeverisjes shtetërore dhe personave tjerë juridikë (Ministria e Arsimit, Ministria e Komunikacionit dhe Detarisë, Ministria e Punëve të Brendshme, Drejtoria për të Rinjtë dhe për Sport, Drejtoria për Pyje, Enti për Punësim i Malit të Zi, Federata e Futbollit të Malit të Zi etj.), si dhe projektet, bartës i të cilave ishte sektori civil.

Pra, në planin e përparshëm janë gjetur projekte të përbashkëta që janë financuar nga ana e kryeqytetit, buxhetit të Malit të Zi, nëpërmes aktiviteteve kreditore, donacioneve dhe kapitalit privat. Plani strategjik ka përfshirë mes tjerash dhe pasqyrën e projekteve që kanë kandiduar për financim nga fondet ndërkombëtare (në momentin e shkrimit të planit), raportet financiare të të cilëve janë të larta, kështu që e rrisin vlerën financiare të të gjithë projekteve të parashikuara me planin strategjik. Futja e këtyre projekteve është bërë sipas instruksioneve të Ministrisë së Ekonomisë në mënyrë që gjatë kandidimit të tyre të plotësohet njëri nga kriteret e financimit nga fondet ndërkombëtare, e ky është kriteri i relevancës së projektit, gjegjësisht që projekti duhet të jetë i verifikuar me dokumente strategjike të njësive të vetëqeverisjes lokale.

Duke pasur parasysh orientimet e përcaktuara me planin e cekur strategjik të zhvillimit, është e qartë se në periudhën e kaluar në masë të konsiderueshme janë përmirësuar kushtet e punës dhe kualiteti i jetës së qytetarëve të Kryeqytetit- Podgoricës.

Mirëpo, nëse përjashtohen projektet që janë realizuar në territorin e Komunës së Tuzit mund të shihet se kushtet e punës dhe kualiteti i jetës së qytetarëve të Tuzit në periudhën e përparshme nuk janë avancuar në masë të mjaftueshme.

Nga gjithsejtë 18 projekte që janë paraparë me Planin strategjik të zhvillimit të kryeqytetit për periudhën 2012-2017, për zonën e Komunës së Tuzit në periudhën raportuese 5 vjeçare, plotësisht janë realizuar 7 projekte, 4 projekte janë realizuar pjesërisht ose janë në fazën e realizimit, ndërsa 7 projekte nuk janë realizuar.

Tabela 33: Statusi i realizimit të projekteve në periudhën 2012-2017

Projekti	Statusi i realizimit
Rikonstruktimi i rrugës Podgoricë-Tuz	PJESËRISHT I REALIZUAR
Ndërtimi i rrugës Dinoshë- Pikalë-Triesh	PJESËRISHT I REALIZUAR
Ndërtimi i rrugës që lidh vendbanimin Dinoshë me autostradë	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Rikonstruktimi i rrugës Gollubovc-Mataguzh-Tuz	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Ndërtimi dhe sanimi i infrastrukturës për furnizim me ujë të KU Tuz dhe KU Gollubvc	I REALIZUAR
Ndërtimi i kapaciteteve të reja në burimin e ujit Dinoshë	I REALIZUAR
Ndërtimi i varrezave në Tuz dhe zgjerimi i varrezave në Dinoshë	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Ndërtimi i objektit të tregut të gjelbër me qendrën për shopping në Tuz	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Ndërtimi i institucioneve të reja parashkollore (kopshtet dhe çerdhe) në Tuz	I REALIZUAR
Rikonstruktimi i objektit QKI “Malësia”	I REALIZUAR
Ndërtimi i sallës së sportit në Tuz	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Ndërtimi i tribunës së stadiumit FK “Deçiq”	PJESËRISHT I REALIZUAR
Ndërtimi i shtëpisë shoqërore në vendbanimin Dinoshë	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Punimi i studimit të realizueshmërisë për rregullimin e vendbanimeve pranë brigjeve të liqenit në Narhelm	NUK ËSHTË I REALIZUAR
Shpallja e kanionit të lumit Cem për të mirë të mbrojtur natyrore	I REALIZUAR
Modernizimi i ndriçimit të qytetit	PJESËRISHT I REALIZUAR
Blerja e pajisjes teknike për qendrat kulturo-informatike në qytet dhe në komunat urbane	I REALIZUAR
Zhvillimi i rrjetit të komunikimit të gjeneratës së re	I REALIZUAR

Burimi: Plani strategjik i zhvillimit të Kryeqytetit, 2012-2017

Përpos projekteve të cekura kapitale është zhvilluar edhe një numër i caktuar i masave, gjegjësisht projekteve në fushën e bujqësisë, ndërmarrësisë, çështjeve sociale dhe ekonomike, mbrojtjes së mjedisit jetësor, të kulturës dhe të ngjashme, realizimi i të cilave është bërë në kontinuitet dhe pjesërisht në zonën e Komunës së Tuzit:

1. Nxitja e investimeve në ekonomi;
2. Organizimi i punimeve publike lokale;
3. Promovimi i masave stimuluese me realizimin e vendeve të reja të punës;
4. Punimi i planit lokal të veprimit për të rinjtë;
5. Ndihma dhe kujdesi në shtëpi
6. Banimi krahas mbështetjes për të rinjtë pa përkujdesje të prindërve
7. Menaxhimi i resurseve njerëzore
8. Evitimi i barrierave të biznesit dhe promovimi i masave stimuluese për investime
9. Promovimi i krijimit të klasterëve
10. Popullarizimi, promovimi dhe prezantimi i prodhimeve organike
11. Krijimi i kushteve për prodhimtarinë sipas planit, blerja dhe plasmani i prodhimeve bujqësore
12. Nxitja, ndërtimi dhe promovimi i kapaciteteve dhe kualitetit të akomodimit privat
13. Ndërtimi dhe realizimi i planit të edukimit në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe
14. Rritja e vetëdijes dhe edukimi i qytetarëve për çështjen e efikasitetit energjetik.

Ndonëse plani i cekur strategjik ka kaluar në vitin 2017, nuk mund të thuhet se edhe pas kësaj periudhe nuk kanë vazhduar të zbatohen aktivitetet nga ky dokument. Përpos kësaj, zhvillimi i Kryeqytetit e me të edhe zhvillimi i komunave urbane është bazuar edhe në një sërë dokumentesh të vlefshme. Në rend të parë kemi

të bëjmë me dhjetëra dokumente të miratuara dhe të zbatuara të planifikimit, siç është përcaktuar me dokumentit kulmor të planifikimit të kryeqytetit, planin urbanistik hapësinor të Podgoricës PUP, si dhe një sërë strategjish nga fushat e ndryshme me të cilat është përfshirë edhe zona e Komunës së Tuzit.

Nga të dhënat e cekura mund të vihet në përfundim se një numër i madh i projekteve nuk është realizuar, e shkakton për mosrealizimin e tyre është mungesa e financave, interesimi i pamjaftueshëm i institucioneve kompetente për zhvillimin e kësaj zone, por edhe fakti se shumë vështirë ka qenë të planifikohet dhe të precizohet afati i saktë për realizimin e projektit dhe të verifikohet shprehja financiare e projekteve të veçanta që në momentin e përpilimit të planit strategjik kanë qenë vetëm në fazën e idesë pa ekzistimin e dokumentit projektues, gjegjësisht pa predispozita formale-juridike për realizimin e projekteve të caktuara.

Si shkak për mosrealizimin e projekteve të planifikuara mund të merret edhe vështirimi joreal i zhvillimit të komunës në këtë periudhë.

Me qëllim të krijimit të ambientit më të volitshëm për realizimin e zhvillimit më të shpejtë ekonomik-social, kulturor, infrastrukturor përmes bashkëpunimit aktiv dhe sistematik si dhe koordinimit me të gjithë faktorët dhe bartësit që veprojnë në Komunën e Tuzit dhe në Mal të Zi, projektet që nuk janë realizuar por janë të zbatueshëm në periudhën 2020-2026, mund të përsëritën në planin e ri strategjik.

1.11 ANALIZA SWOT

FUQIA	DOBËSIA
- Pozita e mirë gjeostrategjike dhe gjeopolitike - Resurset natyrore (uji, trualli, lëndët e para minerale, zonat e natyrës, biodiversiteti e të ngjashme); - Kushtet e volitshme hidrologjike dhe klimatike; - Zonat e mbrojtura dhe ekzistimi i një biodiversiteti shumë të rrallë; - Ekzistimi i zonës së gjahut me faunë të pasur dhe me llojllojshmëri të fondit të peshqve në ujërat lokal; - Llojllojshmëria dhe atraktiviteti i ambientit rural; - Sipërfaqet e disponueshme bujqësore dhe potenciali i volitshëm pedologjik; - Kushtet e volitshme për zhvillimin e prodhimtarisë organike; - Tradita e prodhimtarisë bujqësore, prodhimtaria ekzistuese bujqësore (fermat, vreshtat, pemishtet, prodhimi në hapësirë të mbyllur, etj.) dhe prodhimet kualitative; - Ekzistimi i subjekteve ekonomike në fushën e hotelërisë dhe përpunimit; - Programet e mbështetjes për prodhimtarinë bujqësore në nivelin lokal; - Ekzistimi i sistemit shkollor gati në të gjithë nivelet (shkollimi parashkollor, fillestar dhe i mesëm); - Ekzistimi i mbështetjeve të banorëve të rrezikuar në aspektin social në nivelin shtetëror dhe lokal; - Ekzistimi i shërbimeve shëndetësore të mbrojtjes primare shëndetësore; - Trashëgimia e pasur kulturo-historike; - Lidhshmëria e mirë ndërrbane me komunikacionin; - Qasshmëria në shërbime dhe operatorë të ndryshëm të telekomunikimit (telefoni, interneti, telefonia mobile) - Mbulimi i mirë me shërbime të mbledhjes së mbeturinave; - Mjedisi i ruajtur jetësor; - Kapacitetet e mira teknike dhe kuadrovike të qeverisjes lokale; - Ekzistimi i shërbimeve profesionale për mbështetje të bujqësisë; - Administrata efikase lokale.	- Plakja demografike e popullatës dhe migrimi i popullatës; - Papunësia dhe struktura arsimore e personave të papunë; - Qasja e vështirësuar në shërbimet sociale dhe niveli i ulët i kapitalit social; - Infrastruktura afariste e zhvilluar pamjaftueshëm; - Lidhshmëria pamjaftueshëm e mirë e komunikacionit në nivelin lokal, në veçanti të zonave rurale; - Organizimi i pamjaftueshëm i prodhimtarisë bujqësore dhe gjendja e segmenteve të tjerë në këtë sektor (pronat e thërrmuara, niveli i ulët i specializimit, përbërja e pavolitshme e racave, kualiteti i ulët i inputit dhe çmimi i lartë, moslidhshmëria me tregtarë dhe problemi i plasmanit, rendimenti i ulët, niveli i ulët i sigurimit të prodhimtarisë, kontrolli i dobët i kualitetit të prodhimeve, informimi i dobët, shkalla e ulët e interesimit për edukim, etj.) - Ndërlikueshmëria e administratës në kontrollin dhe fitimin e lejeve për eksport; - Mungesa e sistemit informativ dhe mbështetja e pamjaftueshme logjistike (proгноza, shërbimi, regjistri, kadastra, LPIS) - Mungesa e kapaciteteve përpunuese dhe qendrës për plasman të prodhimeve bujqësore; - Infrastruktura e zhvilluar pamjaftueshëm për zhvillimin e bujqësisë (rrugët fushore, vaditja, kullimi) - Konkurrenca e ndërmarrjeve dhe zbatimi i pamjaftueshëm i njohurive dhe teknologjive moderne; - Mosekzistimi i zonës së gjahut të territorit të Komunës së Tuzit si një tërësi; - Sektori turistik i zhvilluar pamjaftueshëm (mungesa e ofertës së organizuar turistike), infrastruktura e pazhvilluar turistike, prezantimi joadekuat i ofertës turistike, mungesa e kuadrit të arsimuar etj.; - Pajisja joadekuate teknike dhe teknologjike të institucioneve arsimore;

- Hekurudha dhe stacioni hekurudhor në territorin e Tuzit; - Afërsia e aeroportit; - Kalimi kufitar me Shqipërinë	- Numri i kufizuar dhe kushtet joadekuate të objekteve të mbyllura sportive; - Kualiteti i dobët i rrugëve lokale; - Komunikacioni stacionar me zgjedhje joadekuate - Sistemi i menaxhimit të mbeturinave dhe dukuritë e depove të parregulluara joadekuate; - Sistemi joadekuat i menaxhimit të ujit dhe mosekzistimi i infrastrukturës për trajtimin e ujërave të ndotura; - Sistemi pamjaftueshëm i zhvilluar i menaxhimit dhe ruajtjes së mjedisit jetësor dhe sistemi i mbrojtjes nga vërshimet; - Degradimi i truallit, mosrregullimi i rrjedhës së ujërave dhe kanaleve; - Mosekzistimi i dokumentacionit hapësinor planifikues në nivelin lokal; - Mosekzistimi i përcjelljes statistikore i të dhënave; - Mosekzistimi i qendrës për grumbullimin e prodhimeve bujqësore; - Moslidhshmëria e prodhuesve bujqësorë në klaster me sektorin hotelierik-gastronomik; - Përdorimi i tepërt dhe i pakontrolluar i mjeteve të mbrojtjes në bujqësi; - Mosekzistimi i zonave të biznesit për zhvillimin e ndërmarrësisë; - Sipërfaqe të pamjaftueshme të truallit në pronën e komunës.
SHANSET	KËRCËNIMET
- Valorizimi i resurseve të disponueshme natyrore; - Avancimi i sistemit të menaxhimit me tokën bujqësore dhe resurset tjera natyrore; - Zhvillimi i prodhimtarisë organike; - Prodhimtaria e prodhimeve me prejardhje gjeografike i bimëve mjekuese, aromatike dhe të mëlmesave; - Lidhja e turizmit me sektorin e bujqësisë; - Ndërtimi i eko fshatrave/ eko kampeve; - Zhvillimi i aspekteve të ndryshme të turizmit (turizmi eko, kulturor, rural, fshatar, shëtitor, gastronomik, i verës, manifestativ);	- Vazhdimi i lëvizjeve negative demografike; - Rritja e varfërisë rurale dhe dallimeve rajonale në varfëri; - Ndryshimet e mëdha në treg të shkaktuar me teknologjitë e reja në të cilat subjektet lokale nuk do të mund të përshtaten mjaft shpejt; - Ngecja dhe konkurrenca e rritur pas shteteve me prodhimtari të subvencionuar dhe nivel të lartë; - Mosinteresimi, mungesa e motivimit të prodhuesve për pranimin e njohurive dhe teknologjive të reja, zvogëlimi i ardhjes së investimeve dhe mungesa e interesimit të investitorëve strategjikë për vepra të rëndësishme;

- Bashkimi i ndërmarrjeve dhe bujqve nëpërmes të klasterëve dhe kooperativave; - Futja e standardeve të kodeksit të praktikës së mirë bujqësore; - Hulumtimet shkencore, futja e teknologjive dhe inovacioneve të reja; - Sistemi i klasifikimit të mbeturinave dhe përdorimi i tyre; - Valorizimi i të mirave kulturore; - Qasshmëria e tregjeve të jashtme dhe mundësia e rritjes së eksportit; - Formimi i rrjetave sociale-lokale; - Procesi i afrimit Bashkimit Evropian- fondet parahyrëse (fondet IPA dhe CBC) të BE-së; - Mundësia e shfrytëzimit të programit të BE-së (Horizon 2020, COSME, Erasmus+, Life, EaSI, Creative Europe etj.); - Institucionet dhe organizatat ndërkombëtare (EIB, EBRD, GIZ, KfW, USAID, SNV, ADA, IBRD, IDA, IFC, UNDP, GEF, TIKA, LuxDev etj.); - Mundësia e futjes në rikualifikim dhe kualifikim të mëtijshëm të të papunësuarve; - Programet e mbështetjes në nivelin shtetëror për rritjen e konkurrencës dhe zhvillimin e ekonomisë; - Masat e politikës agrare në nivelin shtetëror, mjetet e BE-së dhe Bankës Botërore për ngritjen e konkurrencës së bujqësisë; - Programi i efikasitetit energjetik në ndërtesat publike; - Bashkëpunimi ndërkomunal në projektet infrastrukturore; - Partneriteti privat-publik; - Decentralizimi i administratës; - Intensifikimi i bashkëpunimit rajonal tejkuftar; - Kyçja në projekte ndërkombëtare dhe të gjitha aspektet tjera të bashkëpunimit ndërkombëtar; - Unifikimi i zonave të gjahut në një tërësi të gjahut sipas Ligjit mbi Organizimit Territorial të Malit të Zi dhe statutit të Komunës së Tuzit;	- Politika e pavalitshme kreditore dhe ndryshimi i dispozitave tatimore; - Mungesa e prodhimeve dhe paketave të ofertës specifike bankare, shkallët e larta të kamatave dhe mospranimi i patundshmërisë së mjeteve të garancisë; - Varësia e shitjes së prodhimeve vendore bujqësore nga importi dhe konkurrenca jolojale nga rajoni; - Ekzistimi i ekonomisë informale dhe i monopolit në anën e përpunimit dhe tregtisë së jashtme; - Rënia e mëtutjeshme e standardit dhe fuqisë blerëse në vend dhe në rajon; - Procesi i gjatë i kufizimit të territorit dhe ndarjes së pasurisë me Kryeqytetin; - Fatkeqësitë natyrore (vërshimet, thatësitë, të reshurat e tepërta, erërat fortunore, valët e ngrohta dhe zjarret); - Mbrojtja joadekuate e resurseve natyrore (ndërtimtaria jolegale, erozioni i tokës bujqësore, sasi të mëdha të mbetjeve, presioni në të mirat e mbrojtura natyrore, ndryshimi i destinacionit të tokave bujqësore, përdorimi i pakontrolluar i kimisë në prodhimtari etj.); - Sistemi joefikas i menaxhimit me truallin, me potencialet pyjore dhe ujore; - Mungesa e koordinimit të aktiviteteve të ministrive përkatëse; - Mosekzistimi i vullnetit të shtetit dhe institucioneve kompetente për pranimin e gjendjes faktike mbi ekzistimin e territorit të komunës si një tërësi në bazë të së cilës do të përcaktohet zona e gjahut; - Mungesa e burimeve të financimit; - Kriza e shkaktuar me COVID-19; - Jo stabiliteti politik dhe ekonomik në vend, rajon dhe në nivelin global; - Mbështetja e pamjaftueshme nga buxheti shtetëror
--	--

II. QËLLIMET ZHVILLIMORE TË KOMUNËS

Plani Strategjik i Zhvillimit është i strukturuar përmes hierarkisë së qartë të qëllimeve zhvillimore si vijon:

- Qëllimi i përgjithshëm e tregon drejtimin, gjegjësisht atë që duhet arritur për një afat të gjatë duke i realizuar një sërë qëllimesh specifike strategjike;
- Qëllimet specifike strategjike bazohen në ndryshimet që duhet arritur në fusha të caktuara, në të cilat janë identifikuar mundësitë dhe potencialet zhvillimore gjatë analizës së gjendjes ekzistuese dhe analizës SWOT;
- Prioritetet janë: fushat e ngushta që paraqesin përpunimin dhe konkretizimin e qëllimeve specifike strategjike. Prioritetet janë të identifikuara gjatë analizave të problemeve apo grupeve të problemeve.

Me planin strategjik janë të parapara edhe projektet më të rëndësishme që do të realizohen gjatë periudhës së planifikuar 2021-2026, por lista e projekteve nuk është përfundimtare dhe do të plotësohet, ndërsa projektet do të përpunohen në kuadër të planeve vjetore të veprimit.

QËLLIMI KRYESOR

Zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik dhe avancimi i kualitetit të jetës së qytetarëve të Komunës së Tuzit

QËLLIMET SPECIFIKE STRATEGJIKE

QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare.

Indikatorët për përcjelljen e realizimit të qëllimit:

- 40 subjekte të reja të krijuara afariste (ndërmarrjet dhe ndërmarrësit);
- 10% më shumë për numrin e fermave bujqësore;
- 10% më shumë sipërfaqe të përpunuara;
- 15% më shumë të prodhimtarisë së kontraktuar;
- 5 objekte turistike dhe hotelerie të reja;

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Avancimi i infrastrukturës, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Indikatorët për përcjelljen e realizimit të qëllimit:

- 3 ujësjellës të ndërtuar rishtazi;
- 7,9 km rrugë të punuara;
- 6,98 km rrugë të rikonstruktuar;
- 60 km të drejtimeve lokale të rrugëve të rikonstruktuar, sanuara dhe veshura me asfalt;
- 4 objekte publike të ndërtuara;
- 3 objekte publike të rikonstruktuar;
- 2 qendra të riciklimit;
- Azili për kafshë;
- Tregu i qytetit;
- Varrezat e qytetit

QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore

Indikatorët për përcjelljen e realizimit të qëllimit:

- Ndihma e shpejtë mjekësore (NSHM) Tuz
- 50 shfrytëzues të shërbimeve të ndihmës në shtëpi për personat e moshuar;
- 20 shfrytëzues të Qendrës Ditore për fëmijë dhe të rinj me pengesa në zhvillim;
- 20 familje të kërcënuara në aspektin social me çështje të zgjedhur banesore;
- 1 objekt i ri i shkollës fillore;
- 1 objekti i ri i ndërtuar sportiv,
- 1 objekt sportiv i rikonstruktuar;
- 3 fusha loje për fëmijë të ndërtuara;
- Numri i manifestimeve sportive dhe kulturore

PRIORITETET

Qëllimi strategjik 1. Zhvillimi ekonomik dhe zhvillimi në fushat prioritare;

Prioriteti 1.1 Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe për tërheqjen e investimeve

Prioriteti 1.2. Zhvillimi i prodhimtarisë bujqësore dhe avancimi i konkurrencës.

Prioriteti 1.3. Krijimi i kushteve për zhvillimin dhe diversifikimin e turizmit dhe ofertës turistike

Prioriteti 1.4. Valorizimi i resurseve natyrore.

Qëllimi strategjik 2. Avancimi i infrastrukturës, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.1 Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale

Prioriteti 2.2. Avancimi i menaxhimit me ujëra të ndotura

Prioriteti 2.3. Avancimi i zhvillimit të shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale

Prioriteti 2.4. Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore

Prioriteti 2.5. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike

Prioriteti 2.6. Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.7. Avancimi i efikasitetit energjetik, burimeve të ripërëritshme të energjisë dhe përshtatshmëria në ndryshimet klimatike

Qëllimi strategjik 3. Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore

Prioriteti 3.1. Avancimi i mbrojtjes shëndetësore

Prioriteti 3.2. Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzimi të grupeve të lëndueshme

Prioriteti 3.3. Avancimi i kushteve dhe kualitetit të arsimit

Prioriteti 3.4. Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit

Prioriteti 3.5. Promovimi dhe zhvillimi i kulturës

PLANI VJETOR I VEPRIMIT (ME PROJEKSION PËR VITIN E ARDHSHËM) ME PËRSHKRIM TË PROJEKTEVE TË PLANIFIKUARA

Në kuadër të planit strategjik është zhvilluar përgatitja e planit vjetor për veprim për vitin në vijim dhe projeksionet për vitin e ardhshëm. Në kuadër të planit vjetor të veprimit janë prezantuar projektet prioritare për atë vit në formë të shkurtër (koncepti i projektit). Dokumentet e detajuara të projektit do të punohen gjatë zbatimit të planit zhvillimor strategjik, në pajtim me burimet e financimit dhe definimin e kërkesave. Gjatë periudhës së zbatimit të planit zhvillimor strategjik, çdo vit përgatitet dhe miratohet plani i ri vjetor i veprimit për realizimin e tij. Njëkohësisht me përgatitjen e planit të ri vjetor të veprimit, përgatitet edhe raporti mbi përparimin dhe rezultatet e realizuara gjatë zbatimit të planit të përparshëm vjetor të veprimit. Planit vjetor i veprimit dhe raporti mbi realizimin e planit të veprimit për vitin e kaluar i dorëzohen grupit konsultativ, kuvendit të NJVL dhe Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik në pajtim me Ligjin mbi zhvillimin rajonal.

PLANI I VEPRIMIT PËR VITIN 2021

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxhet i i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
Qëllimi strategjik 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare									
Prioriteti 1.1 Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe për tërheqjen e investimeve									
1.Mbështetja në aplikimin për projektin “programi i granteve për vetëpunësim	Mbështetja të papunësuarve për vetëpunësim	Numri i planeve dhe aplikacioneve të përpunuara të biznesit	2021	Komuna e Tuzit	EPP MZ (ZZZCG)	3.000	3.000		
2.Projekti i mbështetjes, organizimit dhe zbatimit të panaireve të ndryshme në fushën e ekonomisë	Promovimi i ndërmarrësve	Numri i ndërmarrësve pjesëmarrës në panaire	2021	Komuna e Tuzit		20.000	20.000		
Prioriteti 1.2. Zhvillimi i prodhimtarisë bujqësore dhe avancimi i konkurrencës									
3. Masat për zhvillimin e bujqësisë	Stabilizimi i tregut dhe	- 200 prodhues bujqësorë, të	2021	Komuna e Tuzit		192.900	240.000		

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
-Masat e intervenimit në tregun e brendshëm; -Mbështetje korrejtëse së drithërave dimërore; -Mbështetja e zhvillimit të prodhimit të tregtare të qumështit	sigurimi i të ardhurave për prodhuesit bujqësor; Zvogëlimi i shpenzimeve dhe stimulimi. Ruajtja dhe rritja e fondit të kafshëve, rritja e sasisë së prodhimit të qumështit të papërpunuar	zarzavateve dhe kulturave të bujqësisë; -85 prodhues të drithërave dimërore - 200 koperantë, prodhues të qumështit të papërpunuar				6.100 41.000			
4. Ndërtimi i qendrës së grumbullimit me frigoriferë dhe themelimi i bursës së prodhimeve bujqësore	Problemi i zgjidhur i deponimit të prodhimeve Tregtia e prodhimeve bujqësore në distancë		2021-2023	Investitori privat	Komuna e Tuzit	-			
Prioriteti 1.3 Krijimi i kushteve për zhvillimin dhe diversifikimin e turizmit dhe ofertës turistike									
5. Adaptimi i përmendoreve kulturore-historike (masat e konservimit dhe hulumtimet arkeologjike)	Hulumtimi dhe mbrojtja e trashëgimisë kulturore	Numri i përmendoreve të adaptuara kulturore	2021	Komuna e Tuzit		10.000	10.000		
Prioriteti 1.4. Valorizimi i resurseve të natyrës									
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale a avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor									
Prioriteti 2.1: Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale									
6. punimi i projekteve të rrjetit ujësjellës për vendbanime	Krijimi i dispoz. për ndërtimin e ujësjellësit	Ndërtimi i projektit kryesor	2021	Komuna e Tuzit		68.000	68.000		

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxhet i i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
Prioritet 2.2 –Avancimi i menaxhimit me ujëra të ndotura									
Prioritet 2.3 Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale									
7. Aftësimi i sh.p.k. “Komunalno/Komunale”Tuz me pajisjen dhe mekanizimin e duhur	Zhvillimi dhe avancimi i kualitetit të shërbimeve komunale	Makineria e fituar	2021	sh.p.k.. “Komunalno/Komunale” Tuz	Komuna e Tuzit	Donacion			
8. Përcaktimi i lokacionit për deponimin e përkohshëm të mbeturinave voluminoze, bimore dhe të ndërtimtarisë	Përcaktimi i lokacionit për grumbullimin e mbeturinave	Vendimi për lokacionin	2021	sh.p.k.. “Komunalno/Komunale” Tuz	Komuna e Tuzit	-			
Prioriteti 2.4. Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore									
9. Punimi i dokumentacionit projektues për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe periferisë	Krijimi i dispozitave për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve	Punimi dhe revizioni i projekteve kryesore	2021	Komuna e Tuzit		70.000	70.000		
10. Rikonstruktimi, sanimi dhe veshja e drejtimeve rrugore	Infrastruktura e avancuar e komunikacionit	11,16km të rikonstruktuar dhe sanuara	2021	Komuna e Tuzit		1.085.400	1.085.400		
Prioriteti 2.5. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike									
11. Ndërtimi i objektit të bashkësisë lokale Dheu i Zi	Ndërtimi i objektit	Punimi dhe revizioni i zgjedhjes ideore dhe projektit kryesor	2021	Komuna e Tuzit		87.000	57.000		30.000
12. Ndërtimi i objektit të Bashkësisë Lokale Dushiq-Lekaj	Ndërtimi i objektit	Objekti i BL	2021	Komuna e Tuzit		20.000	20.000		
13. Ndërtimi i objektit të BL Omerbozhaj	Ndërtimi i objektit	Objekti i BL	2021	Komuna e Tuzit		40.000	40.000		

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxheti i i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
14. Rikonstruktimi i "Shtëpisë së rinjve" në Sukruq	Avancimi i gjendjes së objektit	Objekti i rikonstruktuar	2021	Komuna e Tuzit		50.000	50.000		
15. Rikonstruktimi i objektit për nevojat e BL Kojë dhe BL Traboin	Avancimi i gjendjes së objektit	Rikonstruktimi i dy objekteve	2021	Komuna e Tuzit		17.000	17.000		
16. Ndërtimi i objektit të Komunës së Tuzit	Avancimi i kapaciteteve të qeverisjes lokale	Punimi dhe revizioni i projektit kryesor	2021	Komuna e Tuzit		37.000	37.000		
17. Rregullimi i sipërfaqeve të reja të gjelbra në territorin e Komunës së Tuzit	Rregullimi i sipërfaqeve të gjelbra	Sipërfaqet e rregulluara të gjelbra	2021	sh.p.k.. "Komunalno/Komunale" Tuz	Komuna e Tuzit	15.000	15.000		
Prioriteti 2.6. Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor									
18. Promovimi dhe marketingu- rëndësia e ruajtjes së mjedisit jetësor dhe e zonave të ruajtura	Edukimi i fëmijëve mbi çështjet bazë ekologjike. Njoftimi i opinionit me ditët e rëndësishme për mbrojtjen e natyrës. Inputi i banorëve lokalë për mënyrën e menaxhimit të zonave të mbrojtura.	Rreth 30 nxënës të shkollave fillore, numri i manifestimeve mbi mbrojtjen e natyrës, numri i pjesëmarrësve të kyçur përmes konsultimeve	2021	Komuna e Tuzit	Shkollat fillore	5.850	5.850		
19. Shënimi i kufirit dhe lokacionit të përmendores së natyrës "Kanionit të Cemit" dhe vendosja e mbrojtjes rreth bashkësive bimore- adianto-pinguicetium hirtiflora	Shënimi i kufijve të jashtëm dhe kufijve të zonës së mbrojtjes. Mbrojtja e bashkësive bimore	Shënimi i kufijve si të jashtëm ashtu edhe të kufijve të zonave në brendësi. Rrethimi i llojeve bimore	2021	Komuna e Tuzit		3.400	3.400		

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxheti i i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
20. Ndërtimi i kadastrës së ndotësve	Evidentimi i të gjithë ndotësve të mundshëm të mjedisit jetësor	Përpilimi i kadastrës së ndotësve	2021	Komuna e Tuzit		2.500	2.500		
<i>Prioriteti 2.7. Avancimi i efikasitetit energjetik, të burimeve ripërtëritse të energjisë dhe përshtatja në ndryshimet klimatike</i>									
21. Projekti LEC- bashkësitë lokale energjetikisht të qëndrueshme	Miratimi i planit të përbashkët të veprimit për EE dhe 4 bashkësi lokale energjetike	4 bashkësi të qëndrueshme lokale energjetike (LEC): 1 plan i përbashkët për EE dhe prodhimin e qëndrueshëm të energjisë	2021	Komuna e Tuzit	Confindustria Bari e Barletta-Andria - Trani, Komuna Mirabello, Komuna Tiranë	191.495,59	28.724,34		162.771,25
22. Projekti Adria_Alliance	Avancimi i sistemit EE përmes planifikimit strategjik, rritja e vetëdijes së palëve të interesuara dhe realizimi i pilot projekteve	Numri i ndërmarrjeve inovative në tregun e OIE; numri i pilot-programeve për efikasitetin e ndërtesave publike të partnerëve; rrjetet lokale mikro në ndërtesat publike për këmbimin e energjisë dhe të dhënave	2021	Komuna e Tuzit	Lidhja e komunave "Greca Salentina" (IT) lag molise verso il 2000 (itescoop)kooperativa sociale italiane (IT) Komuna e Tuzit,Komuna Malësi e Madhe-AL dhe partnerët e bashkëngjitur Ministria e ekonomisë së Malit të Zi, Drejtorja për efikasitetin energjetik FEDERESCO	107.009,65	16.051,45		90.958,20
QËLLIMI STRATEGJIK 3. Qasshmëria e avancuar dhe kualitetit të shërbimeve shoqërore									
<i>Prioritet 3.1 Avancimi i mbrojtjes shëndetësore</i>									
<i>Prioriteti 3.2. Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve të lëndueshme (vulnerable)</i>									

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
23. Plani lokal i veprimit (LPA) për mbrojtjen e personave me invaliditet nga diskriminimi dhe promovimi i barazisë	Mbrojtja e personave me invaliditet nga diskriminimi dhe promovimi i barazisë	Plani i përpiluar lokal	2021	Komuna e Tuzit		1,500	1,500		
24. Projekti i mbështetjes së rrezikuarve sociale-ndihma e njëhershme	Mbështetja e personave të rrezikuar sociale	Min. 200 shfrytëzues	2021	Komuna e Tuzit		28.000	28.000		
25. Ndihma e njëhershme për prindërit- fëmijët e porsalindur	Ndihma financiare dhe mbështetja me qellim të zgjerimit të familjes	200 familje	2021	Komuna e Tuzit		40.000	40.000		
<i>Prioriteti 3.3 Avancimi i kushteve dhe kualitetit të arsimit</i>									
26. Ndihma studentëve dhe nxënësve të shkollave të mesme për avancim me arsimimin akademik- bursat	Nxitja për studentë/nxënës për shkollim të mëtutjeshme	Mesatarisht 10 studentë- nxënës në vit	2021	Komuna e Tuzit		7.000	7.000		
<i>Prioriteti 3.4. Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit</i>									
27. Rikonstruktimi i tribunave të stadiumit të klubit të futbollit “Deçiç”	Modernizimi i tribunave të stadiumit të KF “Deçiç”	Punimi dhe reviz. i zgjedhjes ideore dhe projektit kryesor	2021	Komuna e Tuzit	Qeveria e Malit të Zi, Federata e Futbollit të Malit të Zi	35.670	35.670		
28. Festivali i sportit	Promovimi i sportit dhe organizatave të aktiv. sportive	10 aktivitete sportive	2021	Komuna e Tuzit		8.500	85.00		
29. Plani lokal i veprimit për të rinjtë	Plani lokal i veprimit për të rinjtë	Min. 100 të rinj (15-30 vjeç) të kyçur në realizimin e planit	2021	Komuna e Tuzit		4.000	4.000		

Emri i projektit	Efektet e pritura	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në zbatimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxhet i i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
Prioriteti 3.5. Promovimi dhe zhvillimi i kulturës									
30. Vera në Malësi	Promovimi i kulturës dhe turizmit	Numri i vizituesve, numri i aktiviteteve të realizuara	2021	Komuna e Tuzit		16.100	16.100		
31. Pazari dimëror në Malësi	Prezantimi i krijuesve me moton e festave të Vitit të Ri	Minimum 20 pjesëmarrës	2021	Komuna e Tuzit		14.000	14.000		
32. Kolonia artistike	Njohja e autorëve nga vendi dhe rajoni me karakteristikat kulturore dhe artistike që ka Malësia	Minimum 15 pjesëmarrës	2021	Komuna e Tuzit		5.000	5.000		
33. Elaborati i prezantimit dhe evidentimi i trashëgimisë kulturore, materiale të Komunës së Tuzit	Elaborati i punuar	Elaborati i punuar	2021	Komuna e Tuzit		5.100	5.100		

Në kuadër të Planit Zhvillimor Strategjik përgatitet edhe Plan i Vjetor i Veprimit për vitin në vijim me projeksione për vitin e ardhshëm. Në kuadër të projeksioneve të planit të veprimit për vitin 2022 janë prezantuar projektet për të cilat mund të thuhet me siguri se do të realizohen. Lista e projekteve do të plotësohet më vonë pas miratimit të buxhetit kapital në nivelin shtetëror dhe konsultimeve në nivelin lokal, në bazë të kësaj do të definohen në mënyrë precize burimet e financimeve dhe indikatorët për vlerësimin e suksesit të projekteve.

PLANI PRELIMINAR I VEPRIMIT PËR VITIN 2022

Emri i projektit	Efekti i pritur	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në realizimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejt ë	Buxheti i NjVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja ekonomike dhe zhvillimi në fushat prioritare									
Prioriteti 1.1 Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqja e investimeve									
1. Projekti i mbështetjes së organizimit dhe zbatimit të panaireve të ndryshme nga fusha e ekonom.	Promovimi i ndërmarrësve	Numri i ndërmarrësve pjesëmarrës në panaire	2022	Komuna e Tuzit		20.000	20.000		
2. Krijimi i zonës së biznesit	Ambienti më i mirë afarist dhe infrastrukturor për investues në zonën e biznesit	Vendimi mbi krijimin e zonës së biznesit me karakter lokal	2022	Komuna e Tuzit					
3. Mbështetja për ndërmarrësinë e grave	Kyçja e grave në ndërmarrësi	Tri ndërmarrëse të reja të regjistruara	2022	Komuna e Tuzit		15.000	15.000		
4. Mbështetja për ndërmarrësit e rinj	Kyçja e të rinjve dhe zhvillimi i ndërmarrësisë	Tre ndërmarrës të ri të regjistruar	2022	Komuna e Tuzit		15.000	15.000		
5. Marketingu i aktiviteteve të komunës me qëllim të promovimit të potencialit për investim	Prezantimi kualitativ i mundësive të investimit. Qasshmëria në informata për investuesit potencialë në vend dhe jashtë vendi	Numri i aktiviteteve të organizuara promouese. Numri i investimeve të realizuara	2022	Komuna e Tuzit					

Emri i projektit	Efekti i pritur	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në realizimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejt ë	Buxheti i NjVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
6. Masat për avancimin e ambientit të investimit-subvencionet dhe mbështetja për investimet në biznes në Komunën e Tuzit	Ambient i volitshëm për investime. Numri më i madh i investuesve	Numri i investuesve	2020						
<i>Prioriteti 1.2 Zhvillimi i bujqësisë dhe prodhimit si dhe avancimi i konkurrencës</i>									
7. Masat për zhvillimin e bujqësisë	Mbështetja për zhvillimin e prodhimtarisë bujqësore	Numri i prodhuesve bujqësor-shfrytëzuesve bujqësorë	2022	Komuna e Tuzit		240.000	240.000		
8. Ndërtimi i qendrës së grumbullimit me frigoriferë për themelimin e bursës së prodhimeve bujqësore	Problemi i deponimi të prodhimeve është i realizuar. Shitja në distancë të prodhimeve bujqësore	Qendra e grumbullimit e ndërtuar. E punuar platforma për tregtinë e prodhimeve bujqësore. Numri i shfrytëzuesve të qendrës së grumbullimit	2021-2023	Investitor privat	Komuna e Tuzit				
<i>Prioriteti 1.3 Krijimi i kushteve për zhvillim dhe diversifikim të turizmit dhe ofertës turistike</i>									
<i>Prioriteti 1.4. valorizimi i resurseve të natyrës</i>									
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe mbrojtja e mjedisit jetësor									
<i>Prioriteti 2.1 Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale</i>									
Ndërtimi i ujësjellësit për vendbanimin Drume	Furnizimi i banorëve me ujë të pijshëm	Numri i kyçjeve në ujësjellës	2022	Komuna e Tuzit	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe ekonomisë ujore				
<i>Prioriteti 2.2 Avancimi i menaxhimit të ujit të ndotur</i>									

Emri i projektit	Efekti i pritur	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në realizimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejt ë	Buxheti i NjVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
Prioriteti 2.3 Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale									
Aftësimi i sh.p.k. “Komunalno/Komunale ” Tuz me mekanizimin dhe pajisjet e nevojshme	Zhvillimi dhe avancimi i kualitetit të shërbimeve komunale	Mekanizimi i blerë	2022	sh.p.k. “Komunalno/ Komunale” Tuz	Komuna e Tuzit				
Prioriteti 2.4 Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore									
Ndërtimi i dokumentacionit projektues për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe të periferisë	Krijimi i dispozitave për ndërtim dhe rikonstruktim	Punimi i revizionit të projekteve kryesore	2022	Komuna e Tuzit					
Rikonstruktimi, sanimi dhe veshja e drejtimeve rrugore	Infrastruktura e komunikacionit e avancuar	Gjatësia e rrugëve të rikonstruktura dhe të sanuara	2022	Komuna e Tuzit					
Prioriteti 2.5 Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike									
Ndërtimi i objektit të BL Dheu i Zi- vazhdimi i punëve	Punimi i objektit	Objekti BL	2022	Komuna e Tuzit			-		
Ndërtimi i objektit të BL Dushiq-Lekaj- vazhdimi i punëve	Ndërtimi i objektit	Objekti i BL	2022	Komuna e Tuzit			40.000		
Ndërtimi i objektit të BL Omerbozhaj- vazhdimi i punëve	Ndërtimi i objektit	Objekti i BL	2022	Komuna e Tuzit			-		
Rregullimi i sipërfaqeve të reja të gjelbra në territorin e Komunës së Tuzit	Rregullimi i sipërfaqeve të gjelbra	Sipërfaqja e rregulluar e sipërfaqeve të gjelbra	2022	Sh.p.k. “Komunalno/ Komunale” Tuz	Komuna e Tuzit		15.000	15.000	
Prioriteti 2.6 Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor									
Përpilimi i planit lokal të veprimit për biodiversitetin	Orientimet e zhvillimit të qëndrueshëm në fushën e mbrojtjes	I punuar plani lokal për veprim për biodiversitetin	2022	Komuna e Tuzit			15.000	15.000	

Emri i projektit	Efekti i pritur	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në realizimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejt ë	Buxheti i NjVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
Punimi i planit të menaxhimit për përmendoren e natyrës “Kanioni i Cemit”.	Drejtimet për menaxhimet e zonës së mbrojtur	plani i menaxhimit i punuar	2022	Komuna e Tuzit		15.000	15.000		
<i>Prioriteti 2.7 Avancimi i efikasitetit energjetik, burimeve ripërtëritëse të energjisë dhe përshtatshmëria në ndryshimet klimatike</i>									
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore									
<i>Prioriteti 3.1 Avancimi i mbrojtjes shëndetësore</i>									
<i>Prioriteti 3.2 Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve të lëndueshme</i>									
Plani lokal i veprimit (LPA) për promovimin e barazisë ndërmjet gjinive në Komunën e Tuzit	Promovimi i barazisë ndërmjet gjinive	Plani lokal i veprimit i punuar, numri i aktiviteteve të realizuara	2022-2026	Komuna e Tuzit					
Plani lokal i veprimit (LPA) për mbrojtjen e personave me invaliditet nga diskriminimi dhe promovimi i barazisë	Mbrojtja e personave me invaliditet nga diskriminimi dhe promovimi i barazisë	Numri i aktiviteteve të realizuara	2022-2023	Komuna e Tuzit		43.500	43.500		
Projekti i mbështetjes së të rrezikuarve socialë- ndihma e njëhershme	Mbështetja e personave të rrezikuar socialë	Min. 200 shfrytëzues	2022	Komuna e Tuzit		28.000	28.000		
Ndihma e njëhershme prindërve - fëmijët e porsalindur	Ndihma financiare për mbështetjen me qellim të zgjerimit të familjes	200 familje	2022	Komuna e Tuzit		40.000	40.000		
<i>Prioriteti 3.3 Avancimi i kushteve dhe kualitetit të arsimit</i>									
Ndihma studentëve dhe nxënësve të shkollave të mesme për avancimin dhe arsimimin akademik-bursat	Nxitja për studentë/nxënës për shkollimin e mëtutjeshëm	Mesatarisht 10 studentë/nxënës në vit	2022	Komuna e Tuzit		7.000	7.000		

Emri i projektit	Efekti i pritur	Indikatorët	Korniza kohore	Bartësi i projektit	Pjesëmarrësit tjerë në realizimin e projektit	Burimet e financimit			
						Gjithsejt ë	Buxheti i NjVL	Buxheti i Malit të Zi	Burimet tjera të financimit
Prioriteti 3.4 Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit									
Festivali i sportit	Promovimi i sportit dhe organizimi i aktiviteteve sportive	10 aktivitete sportive	2022	Komuna e Tuzit		8.500	8.500		
Plani lokal i veprimit për të rinjtë	Zhvillimi i politikave rinore	Numri i aktiviteteve të realizuara	2022	Komuna e Tuzit					
Prioriteti 3.5 Promovimi dhe zhvillimi i kulturës									
Vera në Malësi	Promovimi i kulturës dhe turizmit	-Numri i vizituesve -Numri i aktiviteteve të realizuara	2022	Komuna e Tuzit		16.100	16.100		
Pazari dimëror në Malësi	Prezantimi i krijuesve me moton e festave të vitit të ri	Min. 20 pjesëmarrës	2022	Komuna e Tuzit		14.000	14.000		
Kolonia artistike	Njohja e autorëve nga shtetet e rajonit me karakteristikat kulturore dhe historike që i posedon Malësia	Min. 15 pjesëmarrës	2022	Komuna e Tuzit		5.000	5.000		

ZBËRTHIMI I PROJEKTEVE PËR VITIN 2021

Projekti 1. Mbështetja në aplikimin për projekte “Programi i granteve për vetëpunësim”
QËLLIMI STRATEGJIK 1. Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.1. Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqja e investimeve
Përshkrimi i projektit: Lënda e projektit është mbështetja shtesë teknike të cilën e ka siguruar Komuna e Tuzit me rastin e përgatitjes së aplikimit dhe punimit të planit të biznesit për persona të interesuar të papunësuar, me qëllim të tërheqjes së mjeteve sa më të mëdha që ndahen përmes projektit “Programi i granteve për vetëpunësim” që e realizon Enti për Punësim i Malit të Zi dhe financohet nga fondet parahyrëse në BE. Granti për vlerë të përgjithshme prej 3,5 milionë EUR jepet në tri cikle vjetore për më se 400 shfrytëzues të granteve për vetëpunësim. Në kuadër të projektit “Programi i granteve për vetëpunësim” janë shpallur thirrjet publike për vitin 2019 dhe 2020.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Nxitja dhe ndihma në vetëpunësim për personat që merren me veprimtarinë e pavarur të ndërmarrësisë me qëllim të zvogëlimit të shkallës së papunësisë dhe zhvillimit të frymës së ndërmarrësisë te qytetarët e Komunës së Tuzit
Aktivitetet: Organizimi dhe realizimi i aktiviteteve të ndryshme, ndihma dhe mbështetja gjatë aplikimit, përpilimi i planit të biznesit, dhënia e këshillave në lidhje me procesin e përgjithshëm të regjistrimit dhe paraqitjes së ndërmarrësve, mbajtja e punishteve në bashkëpunim me Entin për Punësim të Malit të Zi dhe veprimet tjera të duhura për aplikim në projektin e cekur.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Përpilimi i planeve të biznesit dhe aplikimi për projektin “Programi i granteve për vetëpunësim”
Indikatorët dalës: Minimum 10 plane dhe aplikacione të përpiluara të biznesit
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale, Enti për Punësim i MZ
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 3.000 EUR buxhet nga buxheti i Komunës së Tuzit, mjetet nga fondet e BE-së, mjetet nga Enti për Punësim i MZ
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Personat e papunësuar
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale dhe Enti për punësim i Malit të Zi

Projekti 2. Projekti i mbështetjes, organizimit dhe realizimit të panaireve të ndryshme nga fusha e ekonomisë
QËLLIMI STRATEGJIK 1. Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.1. Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe për tërheqjen e investimeve
Përshkrimi i projektit: Projekti i mbështetjes, organizimit dhe realizimit të panaireve të ndryshme nga fusha e ekonomisë i destinuar për ndërmarrjet nga zona e Komunës së Tuzit. Pjesëmarrja në panair paraqet një shans të mirë për lidhjen e ndërmarrësve lokalë me ekonominë nga vendi dhe rajoni si dhe prezantimin e mundësive investuese për investime në Komunën e Tuzit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Njohja dhe prezantimi i aktiviteteve të ndërmarrësve nga Komuna e Tuzit. Rritja e vetëdijes te njerëzit mbi rëndësinë e marrjes me veprimtari ekonomike dhe me ndikimin e saj në karakterin e përgjithshëm ekonomik e shoqëror. Shkëmbimi i përvojave, transferimi i dijes, futja e teknologjive të reja, plasmani i prodhimeve
Aktivitetet: Mbështetja, organizimi dhe realizimi i panaireve, përcjellja e rrjedhave të tyre dhe veprimet tjera të rëndësishme për vetë projektin.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Promovimi i ndërmarrësve në panairin e prodhuesve bujqësor, zejtarisë/punimeve të dorës, pjesëmarrja në panaire të ndërmarrësisë në vend dhe në rajon etj.
Indikatorët dalës: Numri i ndërmarrësve pjesëmarrës në panaire. Numri i prodhuesve bujqësor pjesëmarrës në panaire
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik dhe Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 20.000 EUR, buxhet i Komunës së Tuzit- viti 2021
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Ndërmarrësit nga fushat e ndryshme të ekonomisë, prodhuesit bujqësor dhe qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik dhe Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural

Projekti 3. Masat për zhvillimin e bujqësisë

QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare

Prioriteti 1.2.: Zhvillimi i prodhimit bujqësor dhe avancimi i konkurrencës

Përshkrimi i projektit:

Sektori i bujqësisë ka një rol të rëndësishëm në ekonominë me pjesëmarrje të konsiderueshme në bruto prodhimtarinë vendore (8% në vitin 2013, duke përfshirë edhe pylltarinë dhe peshkatarinë) edhe pse bujqësia është prioritet zhvillimor dhe ekonomik i ekonomisë nacionale të Malit të Zi, në bujqësi janë të punësuar me kohë të plotë gjithsejtë 1,6% nga numri i përgjithshëm i banorëve të Malit të Zi. Mirëpo, sipas regjistrimit të bujqësisë nga viti 2010 në fermat bujqësore janë të angazhuar me punë rreth 30% nga numri i përgjithshëm i të punësuarve në nivelin shtetëror. Në zonën e Komunës së Tuzit ka 583 ferma të regjistruara bujqësore që në rast të problemit që ka të bëjë me realizimin e prodhimit presin intervenimin e qeverisjes lokale. Gjatë periudhës së shtrembërimeve të tregut, komuna mund të marrë vendim urgjent mbi dhënien e mbështetjes me qellim të intervenimit në treg, me kusht që intervenimi i tillë të mos e prish funksionimin e tregut të brendshëm dhe që të përcjellë në mënyrë të prerë qëllimin e stabilizimit të sektorit të prehur. Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural për vitin vijues do të llogaritë se sa është çmimi i prodhimit të kulturave bujqësore nën të cilin nuk do të duhej të binte çmimi i tregut në mënyrë që të sigurohej stabiliteti i të ardhurave të prodhuesve. Në vitin 2020 komuna ka intervenuar në çmimin e patateve dhe shalqirit në tregun e brendshëm (patatet 60 ferma dhe shalqiri 35 ferma). Agrikultura është dega udhëheqëse e prodhimit bimorë dhe ka për detyrë themelore që të sigurojë rendiment gjithnjë e më të madh të bimëve të kultivuara duke arritur kualitetin maksimal të mundshëm të prodhimit. Për kultivimin e këtyre kulturave nevojiten sipërfaqe të mëdha gjë që nuk është karakteristikë e fermave tona bujqësore në kushtet tona prodhimi i agrikulturave është tejet e shtrenjtë, por as rendimenti nuk është në nivelin e lakmueshëm. Mirëpo, duke u nisur nga fakti se drithërat janë kulturë tejet e rëndësishme nga aspekti i aktivitetit biologjik të truallit, është tejet me rëndësi të mbështet prodhimtarinë e tyre. Në vitin 2020 korra e këtyre drithërave është realizuar në 80 ferma.

Prodhimi i përgjithshëm i qumështit në Komunën e Tuzit sillet rreth 2 milionë litra në vit të qumështit të blerë, gjë që paraqet një potencial të madh për zhvillimin e kultivimit të kafshëve veçanërisht në pjesën rurale të komunës. Në nivelin mujor në vitin 2020 Komuna e Tuzit ka mbështetur rreth 90 ekonomi bujqësore. Mbështetja u jepet prodhuesve që e dorëzojnë qumështin objekteve të miratuara për përpunimin e qumështit (qumështoreve, fabrikave të djathit), që janë të regjistruara në regjistrin qendror. Rritja e konkurrencës së sektorit të qumështit përmes mbështetjes drejtpërdrejt prodhuesve mund ta avancojë dukshëm zhvillimin e prodhimit të qumështit dhe përshtatjen e kësaj prodhimtarie standardeve, rritjen e prodhimit të përgjithshëm të kësaj lënde bazë shumë të rëndësishme si dhe rritjen e të ardhurave për ekonominë bujqësore.

Në zonën e fushës së Tuzit ka 583 ekonomi të regjistruara bujqësore, të cilat në rast të problemit që ka të bëjë me realizimin e prodhimit, presin intervenimin e qeverisjes lokale. Zgjedhja e masave për mbështetje zakonisht varet nga realizimi i prodhimit final në treg e kjo krejtësisht me qellim të rritjes së konkurrencës së të ardhurave të ekonomive bujqësore.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Masat e propozuara kanë për qëllim rritjen zhvillimin ekonomik të prodhimit bujqësor dhe avancimin e konkurrencës të prodhimeve bujqësore. Këto masa do të realizohen përmes sigurimit të mbështetjes për ekonominë bujqësore, mbështetjes së korrjes së drithërave dimëror, rritjes së çmimit të grumbullimit të qumështit dhe intervenimit në tregun e brendshëm, gjegjësisht stabilizimit të çmimit në tregun e prodhimeve bujqësore, stabilizimin e të ardhurave të prodhuesve bujqësorë si dhe tërheqjeve të tepërta të prodhimeve bujqësore nga tregu.

Aktivitetet:

Baza për llogari dhe për pagesë të kompensimit për deponim paraqet një kontratë mbi deponimin dhe qarkullimin ndërmjet subjektit të miratuar dhe komunës, vendimin mbi mbështetjen e korrjes për vitin aktual dhe vendimi mbi premitë për prodhimin e qumështit për muaj. Aktivitetet që kanë të bëjnë me këtë masë janë:

- verifikimi i destabilizimeve të tregut;
- marrja e vendimeve për mbështetje;
- vizita në terren dhe përcaktimi i gjendjes faktike;
- kompletimi i dokumentacionit, llogaritja dhe pagesa e mjeteve;

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Stabilizimi i tregut dhe siguri i të ardhurave për prodhuesit bujqësorë
Zvogëlimi i shpenzimeve dhe stimulimi i prodhimit të drithërave dimërore,
Ruajtja dhe rritja e fondit të kafshëve, rritja e sasisë së prodhimit të qumështit

Indikatorët dalës: - Mbështetja për rreth 250 prodhues bujqësor nga fusha e prodhimtarisë së zarzavateve, kulturave të drithërave dhe prodhimit të qumështit. - Mbështetja për afro 200 prodhues bujqësor, të zarzavateve dhe prodhimeve të agrikulturës; - Mbështetja për rreth 85 prodhues të drithit të dimërit; - Mbështetja për rreth 200 kooperantë prodhues të qumështit;
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 192.900 EUR masa intervenimi në tregun e brendshme; - 6.100 EUR mbështetje korrjes së drithërave dimërore; - 41.000 EUR mbështetje zhvillimit të tregut të prodhimit të qumështit; 240.000 EUR komuna
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Prodhuesit bujqësorë, gjegjësisht ekonomitë e regjistruara bujqësore.
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe për Zhvillimin Rural

Projekti 4: Ndërtimi i qendrës së grumbullimit me frigoriferë dhe themelimi i bursës së prodhimeve bujqësore**QËLLIMI STRATEGJIK 1:** Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare**Prioriteti 1.2. Zhvillimi i prodhimtarisë bujqësore dhe avancimi i konkurrencës****Përshkrimi i projektit:**

Projekti përfshin ndërtimin e objektit të qendrës së grumbullimit me frigoriferë për deponimin e prodhimeve bujqësore të prodhuesve nga zona e Komunës së Tuzit. Disa fruta nuk piquen njëkohësisht kështu që nevojitet vjelja e shumëhershme për t'u siguruar të ardhurat maksimale. Për ta siguruar kualitetin më të lartë dhe kohëzgjatjen e frutave nevojitet të sigurohet edhe deponimi adekuat në kushte të klimatizuara të frigoriferëve (dhomave) që do të parandalonte çfarëdo ndryshimi në frute në aspektin e prishjes së tyre që mund të paraqiten për shkak të temperaturave më të larta apo të lagështisë më të ulët të ajrit. Themelimi i bursës lokale të prodhimeve bujqësore do të organizohet në kuadër të qendrës së grumbullimit që duhet pajisur teknikisht. Në kuadër të bursës do të krijohet edhe platforma që do të mundësojë qasje të ofertave dhe shitjeve në distancë.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Deponimi i prodhimeve deri te shitja përfundimtare, barazimi i kualitetit të prodhimit dhe ambalazhit, standardizimi i prodhimit. Mundësia e qasjes ofertave të prodhimeve bujqësore në distancë, shitja në distancë dhe shitja e shtuar.

Aktivitetet:

Punimi i studimit të realizueshmërisë
Punimi i dokumenatacionit projektues dhe planifikues
Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve;
Kryerja e punëve;
Pajisja;
Punimi i platformës për bursë të prodhimeve bujqësore.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Problemi i zgjedhur i deponimit të prodhimeve, tregtia në distancë në prodhime bujqësore;

Indikatorët dalës:

- Qendra e punuar e grumbullimit
- Platforma e punuar për tregti të prodhimeve bujqësore;
- Numri i shfrytëzuesve të qendrës së grumbullimit
- Numri i shfrytëzuesve të bursës

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit, investues privat

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

Vlera do të definohet më vonë pas punimit të studimit të realizueshmërisë dhe dokumentacionit projektues

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Prodhuesit bujqësor; Ndërmarrjet; Banorët;

Periodha e implementimit:

Viti 2021-2023

Monitorimi dhe evaluimi:

Komuna e Tuzit, investuesi privat

Projekti 5. Adaptimi i përmendoreve kulturo-historike, objekteve interesante për eksploatin turistik
QËLLIMI STRATEGJIK 1.: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.3.: <i>Krijimi i kushteve për zhvillim dhe diversifikim të turizmit dhe ofertës turistike</i>
Përshkrimi i projektit: Trashëgimia kulturo-historike e Komunës së Tuzit nuk është e valorizuar në mënyrë adekuate dhe nuk shfrytëzohet me qëllim të potencialeve turistike, kulturore. Nevojitet sanimi dhe adaptimi i objekteve ekzistuese të kulturës dhe përmendoreve kulturo-historike. Nevojitet mbrojtja integrale e trashëgimisë kulturore përmes kontrollit konstant, evidentimit, dokumentimit, valorizimit dhe prezantimit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Mbrojtja, promovimi dhe valorizimi i trashëgimisë kulturo-historike në qëllime turistike.
Aktivitetet: Masat e konservimit; Hulumtimet arkeologjike;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Hulumtimi dhe mbrojtja e trashëgimisë kulturore
Indikatorët dalës: Numri i përmendoreve të adaptuara të kulturës
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 10.000 EUR, Masat e konservimit dhe hulumtimet arkeologjike - Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Banorët, turistët,
Periodha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 6. Punimi i projektit të rrjetit të ujësjellësit për vendbanime
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale a avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.1: <i>Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale</i>
Përshkrimi i projektit: Furnizimi me ujë paraqet nevojën primare të qytetarëve, pjesa më e madhe e popullatës që nuk ka sistem të furnizimit të organizuar me ujë, gjendet në zonën malore. Të vetëdijshëm për nevojën primare të popullatës nga kjo zonë, rrjeta e ujësjellësit para së gjithash duhet të punohet me përcaktimin paraprak të kushteve ujore dhe me dhënien e pajtueshmërisë për ujë nga ana e organit të qeverisjes së Komunës së Tuzit, që është kompetent për punët e dhënies së akteve ujore.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Projekti ka për qëllim që të sigurojë ujë të pijshëm kualitativ edhe për banorët e vendbanimeve që nuk kanë rrjet të punuar të ujësjellësit.
Aktivitetet: - Prokurimi publik; - Zgjedhja e kryesit të detyrës; - Përpilimi i projektit - Punimi i revizionit të parë të projektit kryesor të rrjetit të ujësjellësit në vendbanimin Drume - Punimi i projektit ideor dhe kryesor i rrjetit të ujësjellësit në BL Rranxa e Sukës; - Punimi i projektit ideor dhe kryesor i rrjetit të ujësjellësit në BL Këshevë;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Dokumentacioni projektues i përfunduar.
Indikatorët dalës: Projektet kryesore të rrjetit të ujësjellësit për vendbanimet: Drume, BL Rranxa e Sukës dhe BL Këshevë.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Punimi e projekteve 68.000 EUR- Komuna e Tuzit; - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor të rrjetit të ujësjellësit për vendbanimin Drume- 18.000 EUR; - Punimi i projektit ideor dhe kryesor të rrjetit të ujësjellësit në BL Rranxa e Sukës- 25.000 EUR; - Punimi i projektit ideor dhe kryesor të rrjetit të ujësjellësit në BL Këshevë- 25.000; - Shuma e vlerësuar e punëve ndërtimore do të definohet pas punimit të dokumentacionit projektues
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Banorët e vendbanimeve Drume, BL Rranxa e Sukës dhe BL Këshevë;
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 7. Aftësimi i sh.p.k. "Komunalno-Komunale" Tuz me mekanizimin dhe pajisjen e duhur**QËLLIMI STRATEGJIK 2. :** Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 2.3.: Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale****Përshkrimi i projektit:**

Si shoqëri e formuar rishtazi sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz, asaj i janë besuar punët nga veprimtaritë komunale që janë me interes publik mes të cilave është edhe ruajtja e pastërtisë në territorin e Komunës së Tuzit. Mirëpo në vetë funksionimin po ballafaqohemi me problemet e shumta para së gjithash në aspektin e ofrimit të shërbimit qytetarëve dhe mirëmbajtjen e pastrimit të qytetit, mirëmbajtjen e rrugëve dhe rrjedhave lokale të ujit, gjë që është shkaktuar me vonesën e procesit të kufizimit dhe ndarjes së pasurisë me Kryeqytetin e Podgoricës. Mungesa e mekanizimit dhe pajisjeve të domosdoshme për kryerjen e veprimtarive komunale, drejtpërdrejt ndikon në rrezikimin e mjedisit jetësor dhe krijimin e depove jo legale ku problem të posaçëm paraqesin bio mbeturinat voluminoze. Pajimi minimal teknik dhe pajisjet e duhura për aftësimin e shoqërisë, blerja e të cilës është obligim i themeluesit janë:

Lloji i makinës	Kapaciteti i makinës	Numri i makinave
Makina për auto-mbeturina për zbrazjen e kontejnerëve nëntokësorë	-	1
Makina për auto-mbeturina zbrazjen e kontejnerëve me vëllim 1,1 m ³	5-6 m ³	2
Makina me autovinç për kontejnerët të mbeturinave voluminoze	-	1
Autocisterna	11 m ³	1
Makinë e hapur-kiper	8t	1
Makina e hapur-grajfer kiper	5-8t	1
Makinë e kombinuar e ndërtimtarisë	-	1
Makinë për zënien e kafshëve të braktisura dhe të humbura shtëpiake	-	1
Makinë gjysmë-ngarkuese- pickup	-	2
Grimcuesja e degëve	-	1
Prerësja e asfaltit	-	1
Kosat motorike	-	1
Ruli	2t	1

Lloji i pajisjes	Numri
Enët për mbeturinat komunale - kontejnerët 1.1 m ³	200
Kontejnerët nëntokësor për mbetjet komunale- 5 m ³	10
Kontejnerët nëntokësor për mbetjet komunale - 3 m ³	10
Kontejnerët për llojet e ndryshme të mbetjeve voluminoze- 10 m ³ (për dru, teknik të bardhë, metal, poliestër, plastikë dhe stiropor	10

Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me furnizimin dhe sigurimin e pajisjeve të domosdoshme teknike për kryerjen e veprimtarisë mundësohet ofrimi efikas, i qëndrueshëm dhe kualitativ i shërbimeve për qytetarët, mirëmbajtja e pastrimit në territorin e Komunës së Tuzit, zgjidhja e problemeve me deponimin e të gjitha llojeve të mbeturinave jashtë kontejnerëve. Është i domosdoshëm zëvendësimi i kontejnerëve ekzistues që janë në gjendje të dobët dhe është i pamundshëm deponimi i mbeturinave në to, apo zbrazja e tyre. Medoemos duhet të shtohen kontejnerë të rinj në disa lokacione, pra, në pjesët më të banuara të Komunës së Tuzit. Në realizimin e këtij qëllimi benefitet më të mëdha do t'i kenë shfrytëzuesit e shërbimeve në fushën e veprimtarive komunale, gjegjësisht qytetarët, personat fizikë dhe juridikë, përmes ruajtjes së mjedisit jetësor edhe shëndetit të njerëzve, kështu që edhe përmes krijimit të ambientit të volitshëm për përtëritjen dhe zhvillimin ekonomik të Komunës së Tuzit.
Aktivitetet: - Blerja e automjeteve, mekanizimit dhe pajisjeve, me anë të shpalljes së tenderëve dhe zgjedhjes së ofertës më të mirë; - Përcaktimi i lokacioneve për vendosjen e kontejnerëve nëntokësor; - Sigurimi i lokacionit adekuat për parkimin e automjeteve dhe mekanizimeve të shoqërisë; - Punimi i dokumentimit projektues dhe planifikues;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Zhvillimi dhe avancimi i kualitetit të shërbimeve komunale si dhe avancimi i organizimit dhe efikasitetit të punës përmes blerjes së mekanizimit dhe pajisjeve së duhura.
Indikatorët dalës: Mekanizmi dhe pajisjet e blera;
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit - sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Në vitin 2021- donacionet; vlera e përgjithshme e mjeteve të duhura do të përcaktohet më vonë pas ndarjes me kryeqytetin. Buxheti i Komunës së Tuzit, donacionet
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Banorët lokalë, Komuna e Tuzit dhe sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz

Projekti 8. Përcaktimi i lokacionit për deponimin e përkohshëm të mbeturinave inerte, bimore dhe të ndërtimtarisë**QËLLIMI STRATEGJIK 2:** Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 2.3:** *Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale***Përshkrimi i projektit:**

Disa nga banorët e Tuzit por edhe të qyteteve në afërsi i hedhin në mënyrë jo të rregullt mbeturinat dhe kështu krijojnë deponi “ilegale” kështu që për çdo ditë pranë kontejnerëve, rrugëve, shkollave dhe hapësirave tjera, hidhen të gjitha llojet e mbeturinave e posaçërisht mbeturinat inerte, qoftë bimore apo mbeturina të ndërtimtarisë. Hedhja e pakontrolluar i mbeturinave ngadalëson procesin e punës për shkak të qasjes së vështirësuar në kontejnerë dhe me mekanizimin përkatës dhe i shumëfishon shpenzimet e shoqërisë të realizuara në këtë bazë. Për shkak të dukurive të tilla, apelohet te qytetarët që të thërrasin sh.p.k. “Komunalno/Komunale” Tuz për mbledhjen dhe largimin e mbeturinave voluminoze qoftë bimore apo të ndërtimtarisë. Pasi momentalisht nuk ekziston asnjë lokacion që do të ishte i përshtatshëm për deponimin e përkohshëm të materialit problematik, duhet të përcaktohen saktësisht parcelat në territorin e Komunës së Tuzit që do të rrethoheshin në mënyrë adekuate. Në këtë mënyrë do të mund të organizohej mbledhja dhe largimi i mbeturinave voluminoze, qoftë bimore apo të ndërtimtarisë si dhe zgjedhja e përkohshme për ndërtimin e oborrit apo qendrës së riciklimit për përpunimin e mëtutjeshëm. Ruajtja e mjedisit jetësor dhe ndikimi pozitiv në vetëdijen e qytetarëve mbi funksionimin e sh.p.k. “Komunalno/Komunale” Tuz, zvogëlimi i shpenzimeve të shoqërisë në bazë të mbledhjes dhe largimit të mbeturinave deri te depoja e përkohshme.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Caktimi i lokacionit për deponimin e përkohshëm të mbeturinave, do të zvogëlojë dukshëm sasinë e të gjitha llojeve të mbeturinave, posaçërisht atyre voluminoze qoftë bimore apo të ndërtimtarisë pranë kontejnerëve, në hapësirat publike, rrugës magjistrale. Qëllimi i këtij projekti shihet në organizimin e mbledhjes dhe largimit të mbeturinave, përmirësimin dhe avancimin e mjedisit jetësor përmes ofrimit të rregullt të shërbimeve për shfrytëzuesit, njoftimin e opinionit, pra, të qytetarëve të Komunës së Tuzit për lokacionet e caktuara. Nxitja e vetëdijes së popullatës lokale mbi lajmërimin e obligueshëm për deponimin e mbeturinave voluminoze bimore apo të ndërtimtarisë, në pajtim me dispozitat ekzistuese.

Aktivitetet:

- Përcaktimi i lokacioneve (vendimi mbi lokacionin);
- Rrethimi i parcelës;
- Mbledhja dhe transporti i materialeve deri te depoja e përkohshme;

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Përcaktimi i lokacionit për deponimin e përkohshëm të mbeturinave në mënyrë që të vazhdohet me procesin e punës në mënyrë më të organizuar.

Indikatorët dalës:

Vendimi i marrë për lokacionet

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit,
sh.p.k. “Komunalno/Komunale” Tuz

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

Buxheti i Komunës së Tuzit

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Popullsia lokale dhe rajonale, Komuna e Tuzit dhe sh.p.k. “Komunalno/Komunale” Tuz

Periudha e implementimit:

Viti 2021-2026

Monitorimi dhe evaluimi:

Komuna e Tuzit, sh.p.k. “Komunalno/Komunale” Tuz

Projekti 9. Punimi i dokumentacionit projektues për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe rrugëve periferike
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Projekti nënkupton punimin e dokumentacionit projektues për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe atyre periferike: - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor të rrugëve pranë stadiumit të KF “Deçiq” - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor i rrugëve në Tuzin e poshtëm, gjatësia 2km; - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor të rrugëve me trotuar që nga ndërtesa e komunës deri te rreth rrotullimi i planifikuar në Tuz, gjatësia 550m. - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor i rrugës me trotuar nga rrethrrrotullimi i planifikuar deri te kufiri i planit të detajuar urbanistik “Tuzi qendër” dhe planit të detajuar urbanistik “Tuzi 3”, gjatësia 800m.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Krijimi i dispozitave për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve me infrastrukturën përcjellëse që janë të parapara me dokumentet ekzistuese të planit me të cilat avancohet infrastruktura e komunikacionit dhe infrastruktura tjetër e Komunës së Tuzit.
Aktivitetet: - Fitimi i kushteve urbanistike-teknike; - Punimi i zgjidhjes ideore; - Punimi i studimit mbi arsyetueshmërinë ekonomike-teknike; - Zgjedhja e projektuesit dhe revizorit; - Punimi i dokumentacionit projektues; - Revizioni i projektit
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Krijimi i dispozitave për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve
Indikatorët dalës: Dokumentacioni i punuar projektues
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Qeveria e Malit të Zi
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Punimi i projekteve 70.000 EUR-Komuna e Tuzit - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor të rrugëve te stadiumi KF “Deçiq” 22.000 EUR - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor të rrugës në Tuzin e poshtëm me gjatësi 2km- 27.000 EUR - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor të rrugës me trotuar që nga ndërtesa e komunës deri te rrethrrrotullimi i planifikuar në Tuz, gjatësia 550m- 7.500 EUR - Punimi dhe revizioni i projektit kryesor i rrugës me trotuar nga rrethrrrotullimi i planifikuar deri te kufiri i planit të detajuar urbanistik “Tuzi qendër” dhe planit të detajuar urbanistik “Tuzi 3”, gjatësia 800m, 13.500 EUR
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 10. Rikonstruktimi, sanimi dhe veshja e drejtimeve rrugore
QËLLIMI STRATEGJIK 2.: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor.
Prioriteti 2.4.: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Projekti nënkupton rikonstruktimin e sanimit dhe shtruarjen e drejtimeve rrugore: - Rikonstruktimi dhe sanimi i aksit rrugor Poprat-Koritë, gjatësia 3,1km; - Rikonstruktimi dhe sanimi i aksit rrugor Rakiq, gjatësia 2,4km; - Shtruarja aksit rrugor Dushiq-Lekaj-Vranë, gjatësia 2,23 km; - Shtruarja aksit rrugor Shipshanik-Dheu i Zi, gjatësia 2,23 km; - Shtruarja aksit rrugor në vendbanimin Vllanë, prej rrugës kryesore Tuz-Mataguzh deri te xhamia, gjatësia 1,2 km;
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Rikonstruktimi i rrugëve me infrastrukturën përcjellëse të paraparë me dokumentet ekzistuese dhe të vlefshme të planit. Në këtë mënyrë do të avancohet infrastruktura e komunikacionit dhe infrastruktura tjetër në Komunën e Tuzit
Aktivitetet: - Shpallja e tenderit për zgjedhjen e realizuesit për ndërtimin e rrugëve; - Realizimi i punëve; - Përcjellja e realizimit të punëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Infrastruktura e avancuar e komunikacionit në Komunën e Tuzit
Indikatorët dalës: 11,16 km rrugë të rikonstruktura në Komunën e Tuzit
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 1.085.400 EUR, Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 11. Ndërtimi i objektit të bashkësisë lokale Dheu i Zi
QËLLIMI STRATEGJIK: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor Prioriteti 5.2: Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Dheu i Zi si njëra nga bashkësitë lokale të mëdha në Komunën e Tuzit duhet t'i ketë hapësirat e veta ku do të mbahen aktivitetet e bashkësisë lokale dhe ku shërbimet tjera komunale do t'i kenë hapësirat e veta për funksionim më të mirë të komunës dhe për shërbim më të mirë të qytetarëve nga kjo zonë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me ndërtimin e objektit të bashkësisë lokale krijohen kushtet për punën kualitative të kësaj bashkësie lokale dhe për punën e organeve dhe shërbimeve tjera të komunës që do të mund t'i shfrytëzojnë hapësirat në këtë objekt.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndërtimi i objektit të bashkësisë lokale Dheu i Zi.
Indikatorët dalës: Objekti i bashkësisë lokale Dheu i Zi.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Qeveria e Malit të Zi
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Punimi i projektit 7.000 EUR (punimi i projektit kryesor të objektit BL Dheu i Zi 5500 EUR, revizioni i projektit kryesor të objektit BL Dheu i Zi 1500 EUR); - Punimet e ndërtimtarisë 80.000 EUR (50.000 EUR Komuna e Tuzit, 30.000 EUR të tjerët)
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e bashkësisë lokale dhe Komuna e Tuzit.
Periudha e implementimit: Viti 2021-2022
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 12. Ndërtimi i objektit të bashkësisë lokale Dushiq-Lekaj
QËLLIMI STRATEGJIK- Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Bashkësia lokale Dushiq- Lekaj është bashkësia më e re lokale në territorin e Komunës së Tuzit. Me ndërtimin e objektit kjo bashkësi lokale do të fitojë hapësirat e veta ku do të mund të mbahen aktivitetet e bashkësisë lokale dhe ku shërbimet tjera komunale do t'i kenë hapësirat e veta për funksionim më të mirë të komunës dhe për shërbim më të mirë qytetarëve nga kjo zonë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me ndërtimin e objektit të bashkësisë lokale krijohen kushtet për punë cilësore të kësaj bashkësie lokale dhe për punë të organeve dhe shërbimeve tjera të komunës që do të mund të shfrytëzojnë hapësirat në këtë objekt.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndërtimi i objektit të bashkësisë lokale Dushiq-Lekaj
Indikatorët dalës: Objekti BL Dushiq-Lekaj
Pala përgjegjëse: -Komuna e Tuzit - Qeveria e Malit të Zi
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 20.000 EUR Komuna e Tuzit në vitin 2021, 60.000 EUR në tërësi; Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, organizatat ndërkombëtare dhe donacionet
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e bashkësisë lokale dhe Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021/2022
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati i për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 13. Ndërtimi i objektit BL Omerbozhaj
QËLLIMI STRATEGJIK 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5 Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Bashkësia lokale Omerbozhaj nuk ka lokal të vetin. Me ndërtimin e objektit do të mundësohet hapësira ku do të mbahen aktivitetet e bashkësisë lokale dhe ku shërbimet tjera komunale do t'i kenë hapësirat e veta për funksionim më të mirë të komunës dhe shërbim më të mirë të qytetarëve nga kjo zonë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me ndërtimin e objektit të bashkësisë lokale krijohen kushtet për punë kualitative të kësaj bashkësie lokale dhe për punë të organeve dhe shërbimeve tjera të komunës që do të mund t'i shfrytëzojnë hapësirat në këtë objekt.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesve dhe mbikëqyrja e punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndërtimi i objektit të bashkësisë lokale- Omerbozhaj
Indikatorët dalës: Objekti i BL Omerbozhaj
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Qeveria e Malit të Zi
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 40.000 EUR- 2021, - 80.000 EUR në përgjithësi - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, organizatat ndërkombëtare dhe donacionet
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e bashkësisë lokale dhe Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021/2022
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretarati për Urbanizëm

Projekti 14. Rikonstruktimi i “ Shtëpisë së rinisë “ në Sukruq
QËLLIMI STRATEGJIK 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 5.2.: Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Objekti “Shtëpia e rinisë” në Sukruq është i punuar në fillim të viteve të 90-ta, me destinim për rininë, me qëllim që aty të mbledhen, të organizojnë manifestime të ndryshme siç janë koncertet e shoqërive folklorike, maskenballi, vizitat e ndryshme si dhe aktivitetet tjera shoqërore. Objekti momentalisht është në gjendje të dobët dhe kërkon rikonstruktimin që të kthehet në funksion.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me ndërtimin e objektit e bashkësisë lokale krijohen kushte për punë kualitative të kësaj bashkësie lokale dhe për punë të organeve dhe shërbimeve tjera të komunës që do të mund t’i shfrytëzojnë lokalet në këtë objekt.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesve dhe mbikëqyrjes së punës; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve të kryera;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Avancimi i gjendjes së objektit
Indikatorët dalës: Objekti i rikonstruktuar
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 50.000 EUR, Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e bashkësisë lokale dhe Komuna e Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për urbanizëm

Projekti 15. Infrastruktura Rikonstruktimi i objekteve për nevoja të BL Kojë dhe BL Traboin
QËLLIMI STRATEGJIK 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Objektet e BL Kojë dhe BL Traboin nuk janë në nivel të kënaqshëm dhe kërkojnë rikonstruktim. Me rikonstruktimin e objekteve të bashkësive lokale do të fitohet një hapësirë adekuate ku do të mbahen aktivitetet e bashkësive lokale për nevojat e qytetarëve nga zona e vendbanimit të cilat u takojnë bashkësive lokale të përmendura.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me rikonstruktim të objekteve që janë të destinuara për shfrytëzim të këtyre bashkësive lokale do të krijohen kushte për punë kualitative.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve - Pranimi i punëve
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Gjendja e avancuar e objekteve të BL Kojë dhe BL Traboin
Indikatorët dalës: Objektet e rikonstruara BL Kojë dhe BL Traboin
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit- Qeveria e Malit të Zi
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 17.000 EUR- Komuna e Tuzit viti 2021 (rikonstruktimi i objektit për nevoja të BL Kojë 7.000 EUR; rikonstruktimi i objektit për nevoja të BL Traboin 10.000 EUR)
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e bashkësisë lokale dhe Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 16. Ndërtimi i objektit të Komunës së Tuzit
QËLLIMI STRATEGJIK 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe mbrojtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Që nga themelimi i Komunës urbane Tuz, të punësuarit janë të vendosur në hapësira që kanë plotësuar nevojat e atëhershme. Me rritjen e statusit të komunës së pavarur të Tuzit dhe marrjen e të gjitha kompetencave të qeverisjes lokale, kapacitetet hapësinore në të cilat janë të vendosur të punësuarit në komunë paraqesin një faktor kufizues për punë dhe zhvillim. Me qëllim të avancimit të kapaciteteve është planifikuar ndërtimi i objektit të ri administrativ në lokacion të ri.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Objekti është i destinuar për organet e qeverisjes lokale. Qëllimi i projektit është krijimi i parakushteve për zhvillim dhe avancim të kapaciteteve administrative të qeverisjes lokale.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projekt; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrja e punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Avancimi i kapaciteteve të qeverisjes lokale
Indikatorët dalës: Objekti i ndërtuar administrativ
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 37.000 EUR (ndërtimi dhe revizioni i projektit kryesor i Komunës së Tuzit- viti 2021) - Vlera e përgjithshme e mjeteve të duhura do të definohej pas punimit të projektit; - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Vetëqeverisja lokale, qytetarët
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 17. Avancimi i sipërfaqeve të gjelbra në territorin e Komunës së Tuzit**QËLLIMI STRATEGJIK 2.** Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 5.2. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike****Përshkrimi i projektit:**

Mirëmbajtja e sipërfaqeve publike të gjelbra në territorin e Komunës së Tuzit. Mirëmbajtjen e kryen sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz. Sipërfaqet e gjelbra urbane paraqesin komponentë të rëndësishëm të jetës cilësore, për këtë arsye një prej prioritetëve tona është edhe mirëmbajtja e qëndrueshme dhe avancimi i tyre në pajtim me standardet, praktikën dhe vlerat. Sipërfaqet e gjelbra publike janë të gjitha sipërfaqet e gjelbra në territorin e qytetit ku janë kryer veprimet e gjelbërimit, mbjelljes së fidanëve, punimit të livadheve, lulishteve, gjelbërimit zbukurues dhe tjetër, dhe në të cilat janë ndërtuar shtigjet këmbësore, vendet e lojërave për fëmijë dhe elementet tjerë të kopshteve-arkitektonike që janë në funksionin themelor të sipërfaqeve të gjelbra dhe shërbejnë për shfrytëzimin e rregullt të këtyre hapësirave. Kryerja e punëve që janë me interes publik, janë të përfshirë me paraqitjen dhe analizën e realizimit të programit të punës së shoqërisë në punët e rregullimit dhe mirëmbajtjes së sipërfaqeve të gjelbra publike. Përpos mirëmbajtjes së rregullt dhe rregullimit të sipërfaqeve të gjelbra publike, parkut në qendër të Tuzit, mirëmbajtja e varrezave dhe rrugëve lokale, lugjeve të lumit Urrelë, burimit Vitojë, Krevenicë, Traboini, Narhelmi dhe Zbeqi si dhe ubla në Mileshe, në programin e punës në vitin 2021 është paraparë edhe rregullimi i sipërfaqeve të reja të gjelbra me mbjelljen e druve dhe bimëve tjera përgjatë rrugëve të komunikacionit në drejtimin kah Hoti, Vllana dhe Mileshe. Rregullimi i sipërfaqeve të gjelbra publike bëhet në pajtim me dokumentacionin teknik që duhet të jetë në pajtim me dokumentet e planifikimit.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Qëllimi i projektit ka të bëjë me gjelbërimin e sipërfaqeve publike dhe zbukurimin e qytetit, me ç' gjë do të arrihet absorbimi më i madh i gazrave, zvogëlimi i zhurmës, rritja e lagështisë së ajrit dhe përmirësimi i mikroklimës në të gjitha pjesët e komunës.

Aktivitetet:

- Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues;
- Realizimi i punëve në sipërfaqet e gjelbra publike;
- Mirëmbajtja, pastrimi dhe mbrojtja e sipërfaqeve për rekreacion;

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Gjelbërimi i sipërfaqeve të caktuara në pajtim me programin e punës për vitin 2021

Indikatorët dalës:

Sipërfaqeve e gjelbra të rregulluara;

Pala përgjegjëse:

Sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

15.000 EUR

Buxheti i Komunës së Tuzit, sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Popullsia lokale, Komuna e Tuzit dhe sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz

Perioda e implementimit:

Viti 2021

Monitorimi dhe evaluimi:

Sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz

Projekti 18. Promovimi dhe marketingu, rëndësia e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe zonave të mbrojtura**QËLLIMI STRATEGJIK** – Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 2.6- Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor****Përshkrimi i projektit:**

Projekti përfshin një sërë aktivitete promovuese me qëllim të arritjes së vetëdijes mbi rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe të zonave të mbrojtura të grupeve të ndryshme të qëllimit. Aktivitetet kyçe që do të realizohen me projekt janë:

1. *Organizimi i shkollës për ekologët e rinj në shkollat fillore*- në formimin e kulturës ekologjike të njeriut bashkëkohor rol të rëndësishëm ka sistemi i arsimimit dhe edukimit ekologjik. Arsimimi ekologjik paraqet kuptimin e problemeve të ekologjizimit të përgjithshëm të veprimtarisë materiale dhe shpirtërore të shoqërisë. Procesi arsimor- edukativ në funksion të mbrojtjes dhe avancimit të mjedisit jetësor paraqet zhvillim të vetëdijshëm dhe të planifikuar të dijeve mbi mjedisin jetësor gjatë tërë jetës, që ka për qëllim zhvillimin e vetëdijes mbi karakteristikat themelore të mjedisit të njeriut, marrëdhënieve në të dhe raportit ndaj tij, në bazë të së cilës i riu do të tentojë ta ruajë dhe ta avancojë mjedisin. Arsimimi ekologjik ofron njohuri të sigurta mbi çështjet themelore ekologjike të shoqërisë bashkëkohore, zhvillon qëndrim kritik ndaj degradimit në rritje të mjedisit jetësor dhe tregon domosdoshmërinë e shfrytëzimit racional të resurseve natyrore. Arsimimi ekologjik dhe formimi i mënyrës ekologjike të të menduarit fillon në rininë e hershme, për atë arsye është shumë i rëndësishëm roli i organizatave arsimore-edukative në të gjitha nivelet e rritjes së dijeve si dhe të bashkësisë lokale, detyra e të cilit është ruajtja dhe menaxhimi i mjedisit jetësor. Detyrë dhe obligim i qeverisjes lokale është krijimi i kushteve për mbrojtjen, ruajtjen dhe menaxhimin e mjedisit jetësor duke respektuar kornizën ligjore e krejt këtë me qëllim të implementimit të parimit të zhvillimit të qëndrueshëm. Njëri nga kushtet për arritjen e qëllimeve të vendosura është organizimi i shkollës për ekologët e rinj që do të organizohet çdo vit nga ana e komunës dhe do të bëhet aktivitet tradicional dhe i vetëkuptueshëm i qeverisjes lokale.
2. *Shënimi i ditëve të rëndësishme për mbrojtjen e mjedisit jetësor* – promovimi dhe marketingu rrisin vetëdijen mbi rëndësinë e zonave të mbrojtura dhe ndihmojnë krijimin e pasqyrës reale për to si dhe mundësinë e valorizimit të tyre për të mirën e bashkësisë lokale dhe më gjerë. Qëllimi i shënimit të ditëve ndërkombëtare për mbrojtjen e mjedisit jetësor është rritja e vetëdijes mbi rëndësinë, ruajtjen dhe qëndrueshmërinë e mjedisit jetësor. Kalendar i ekologjik në nivelin ndërkombëtar është shumë i larmishëm, shënohen ditë të rëndësishme për mjedisin jetësor. Për fillim në rrethin e ngushtë të ditëve të rëndësishme për mbrojtjen e natyrës, e që mund të shënohen edhe te ne janë: Dita botërore e zonave moçalike (2 shkurt); Dita ndërkombëtare kundër digave në lumenj; Lum dhe Jetë (14 marsi) dhe Dita botërore e ujërave (22 marsi), Dita e Planetit Tokës (22 prilli), Dita botërore e mbrojtjes së mjedisit jetësor (5 qershor) etj. Mirëpo, ekziston mundësia që të caktohet një ditë që është e rëndësishme për mjedisin jetësor të zonës sonë për shembull dita e përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit”.
3. *Organizimi i diskutimeve, anketave dhe edukimit*- shfrytëzimi i qëndrueshëm sot është bërë prioritet, ndërsa zbatimi i tij, veçanërisht në zona të mbrojtura, është bërë imperativ. Në lidhje me këtë duhet të njoftohet popullata lokale me karakteristikat e zonave të mbrojtura, me shkallën e mbrojtjes, mundësinë e organizimit të prodhimtarisë bujqësore apo të ndonjë veprimtarie tjetër. Është tejet e rëndësishme që popullsia lokale të njihet me mënyrën e menaxhimit e të mirave natyrore, që marrin pjesë strukturat në menaxhimin, proceset dhe traditat që përcaktojnë se çfarë kompetencash dhe detyrash zbatohen, si merren vendimet dhe si qytetarët dhe palët tjera të interesuara mund të kyçen. Kjo masë parasheh mbajtjen e punëtorive ekologjike që në përgjithësi kanë për qëllim ngritjen e vetëdijes ekologjike për mbrojtjen dhe avancimin e mjedisit jetësor. Eko punëtoritë që do të organizoheshin me popullatën lokale që graviton në pjesën e zonave të mbrojtura në Komunën e Tuzit, përmendorja e natyrës “Kanioni i Cemit” dhe Parku Nacional “Liqeni i Shkodrës”.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

- Krijimi i kushteve për ruajtjen dhe menaxhimin e mjedisit jetësor në baza të zhvillimit të qëndrueshëm dhe formimit të kulturës ekologjike të njeriut;
- Zhvillimi i njohurive të fëmijët mbi mjedisin jetësor të njeriut gjatë tërë jetës.
- Rritja e vetëdijes mbi rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe krijimi i kulturës ekologjike të njeriut bashkëkohor.
- Shënimi i ditëve me rëndësi për mjedisin jetësor të jetë tradicional dhe të transformohet në shenjë të njohjes së komunës sonë për shënimit të ditëve të njëjta (mënyra, koha, parimësia, kualiteti etj.)

- Njohja e opinionit me ditët e rëndësishme për mbrojtjen e natyrës, në veçanti të atyre ditëve që janë karakteristike për zonat e mbrojtura që gravitojnë në komunën tonë siç janë: Liqeni i Shkodrës që është i mbrojtur si zonë moçalore; - Pjesëmarrja e opinionit në zonat e mbrojtura përmes informimit, konsultimit, vendimmarrjes dhe veprimit të përbashkët si dhe mbështetjes për interesat e posaçme të bashkësisë.
Aktivitetet: 1. Organizimi i shkollës për ekologët e rinj në shkolla përfshin aktivitetet: - Nënshkrimi i marrëveshjes mbi marrëdhënien me drejtorët e shkollave fillore për realizimin e përbashkët; - Përpilimi i pyetësorit për nxënësit e interesuar; - Përpilimi i planit dhe programit për realizimin e arsimit; - Përgatitja e orarit të mbajtjes së orëve; - Formimi i grupeve; - Realizimi i masës. 2. Shënimi i ditëve të rëndësishme për mbrojtjen e mjedisit jetësor do të kishte karakter manifestimi ku do të kyqeshin të gjithë, posaçërisht pjesëmarrësit e shkollës për ekologë të rinj dhe do të përfshijë këto aktivitete: - Nënshkrimi i marrëveshjes mbi bashkëpunimin me drejtorët e shkollave fillore mbi realizimin e përbashkët; - Lajmërimet publike mbi mbajtjen e manifestimit; - Furnizimi me materiale për përgatitjen e ekspozitës apo të kostumeve; - Organizimi i manifestimit. 3. Organizimi i diskutimeve, anketave dhe edukimeve me popullatën lokale dhe palët e interesuarve përfshin këto aktivitete: - Përcaktimi i hapësirave për mbajtjen e punishtes; - Formimi i grupit të qëllimit; - Organizimi i punishtes; - Përpilimi i raportit.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Masa e propozuar për fëmijë që vizitojnë këtë shkollë u ofron njohuri të sigurte mbi çështjet elementare ekologjike të shoqërisë bashkëkohore, zhvillon qëndrim kritik ndaj degradimit në rritje të mjedisit jetësor dhe tregon domosdoshmërinë e shfrytëzimit racional të resurseve natyrore. - Opinioni do të njihet me ditët e rëndësishme për mbrojtjen e natyrës; - Inputet nga popullata lokale dhe palët tjera të interesuara do të shfrytëzohen për përcaktimin e mënyrës së menaxhimit të mirës natyrore të mbrojtur dhe fokusimin dhe stimulimin e veprimtarive për të cilat ka interesim më të madh duke respektuar dispozitat dhe standardet.
Indikatorët dalës: - Rreth 30 nxënës në shkollat fillore; - Numri i manifestimeve mbi mbrojtjen e natyrës; - Numri i nxënësve të kyçur në konsultime;
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 1.700 EUR- organizimi i shkollës për ekologë të rinj në shkolla; 2.300 EUR- shënimi i ditëve të rëndësishme për mbrojtjen e mjedisit jetësor; 1.850 EUR- organizimi i diskutimeve, anketave dhe edukimeve; Gjithsejtë 5.850 EUR- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Nxënësit e klasës së 4.,5. dhe të 6., banorët e komunës dhe palët tjera të interesuara.
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Bujqësi dhe për Zhvillimin Rural

Projekti 19. Shënimi i kufijve dhe lokacioneve të përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit” dhe vendosja e rrethimit mbrojtës rreth bashkësive bimore- Andianto-Pinguiculetium hirtiflora

QËLLIMI STRATEGJIK 2- Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe mbrojtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.6. Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit

Përshkrimi i projektit:

Regjimi i mbrojtjes është grup e masave me të cilat caktohet mënyra dhe shkalla e mbrojtjes, shfrytëzimit, rregullimit dhe avancimit të së mirës së mbrojtur natyrore.

Nevojat e zbatimit të masave aktive të mbrojtjes dhe mundësitë e shfrytëzimit selektiv dhe të kufizuar të resurseve natyrore. Sipërfaqja e përgjithshme e përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit” është 2022,2 ha dhe janë të caktuara tri zonat e mbrojtjes: I (e para) që përfshin 1.803, II (e dyta) përfshin 101,2 ha dhe III (e treta) përfshin 117,8 ha.

Gjatësia e përgjithshme e kufirit të jashtëm të përmendores së natyrës është përafërsisht 28,97 km. Që të planifikohen punët dhe aktivitetet brenda zonës së mbrojtur duhet të caktohen kufijtë si ato të jashtëmet ashtu edhe kufijtë e zonave të mbrojtjes në brendësi. Kjo është shumë e rëndësishme edhe për shkak të gjahtarëve sepse në zonën e mbrojtur është i ndaluar gjahu dhe peshkimi, përpos në raste të mbrojtjes së llojeve të egra të kafshëve, zbatimin e masave mbrojtëse dhe të kultivimit, ruajtjen e vendbanimeve natyrore dhe mbrojtjen e shëndetit dhe sigurisë së njerëzve.

Kanioni i lumit Cem paraqet qendër të florës dhe faunës endemike në Mal të Zi, llojet relikte dhe endemike paraqesin mbetje të florës së dikurshme që është ruajtur vetëm në vendqëndrimet refugjiale prej të cilave me siguri më i rëndësishmja është në luginat e kanionit dhe në . Për shkak të biodiversitetit të tij kanioni i lumit Cem paraqet vendqëndrim potencial IPA (Important Plant Areas) dhe IBA (Important Bird Areas), por gjithashtu edhe vendqëndrim *emerald* sipas Konventës së Bernit. Është e rëndësishme prezenca e 22 llojeve të peshkut. Makia mediterane dhe krasi janë vendqëndrime të shumë lloje zvarranikësh, numrit të madh të insekteve dhe familjeve tjera të pakurrizorëve.

Rëndësi të posaçme të kësaj zone paraqet edhe pozita e saj biogeografike- që ndikon tejet dukshëm në karakterin refugjial të kanionit të Cemit si dhe prezenca e një numri të madh të llojeve endemike dhe relikte të bimëve. Florën e kanionit të lumit Cem e karakterizon një shkallë e lartë e endemizmit që i jep rëndësi të posaçme konzervuese kësaj zone. Prezenca e llojeve endemike dhe relikte tregon rëndësinë e kanionit të Cemit e në anën tjetër llojet endemike dhe relikte paraqesin prova të zhvillimit historik të botës bimore.

Në zonën e kanionit të lumit Cem është konstatuar një numër i konsiderueshëm i llojeve endemike të bimëve prej të cilave posaçërisht janë të rëndësishme *pinguicula hirtiflora*. Janë lloje të bimëve mishngrënëse që shfrytëzojnë gjethet nxitëse që për t'i grishur, robëruar e pastaj edhe për t'i ngrënë insektet në mënyrë që të kompensojnë mungesën e materialeve ushqimore në vendqëndrime që i mbulojnë. Përafërsisht janë të njohura rreth 80 llojeve, prej të cilave 12 jetojnë në Evropë. *Pinguiculave* u nevojiten vendqëndrimet që janë gati gjithmonë të lagshta së paku gjatë kohës së stadiumit të tyre insektivor të rritjes. Një vendqëndrim të tillë ato e gjejnë në kanionin e lumit Cem në lokalitetin Lemajë ku rritet lloji endemik, bile krejtësisht afër rrugës. *Pinguicula* është lloj bimor që është e mbrojtur me legjislativin shtetëror dhe ndërkombëtar. Për këtë arsye duhet të rrethohet kjo bashkësi bimore në këtë lokalitet pasi që është pranë rrugës dhe është e ekspozuar prishjeve e në këtë mënyrë do të mbrohej në një masë të mirë prej të njëjtave

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Organizimi i mbrojtjes kualitative të përmendores së kulturës “Kanioni i Cemit” si dhe përcaktimi i lokacioneve për aktivitete të posaçme. Mbrojtja e bashkësisë bimore *Anianto-Pingulculetium hitriflora*

Aktivitetet:

Për realizimin e masave të propozuara angazhohen ekspertë që njohin terrenin dhe njëkohësisht dinë t'i lexojnë pikat kufitare ku vendosen shenjat e kufirit. Aktivitetet që e përcjellin këtë masë:

- Krijimi i ekipit për shënim;
- Blerja e materialit dhe pajisjes për shënim;
- Nënshkrimi i marrëveshjes me realizuesit e këtij aktiviteti;
- Realizimi i shënimit;
- Punimi i hartës me kufij të shënuar.

Për realizimin e kësaj mase duhet të angazhohen ekspertët nga fusha e njohjes së florës së kësaj zone në mënyrë që të përcaktojnë sipërfaqen e hapësirës që përfshin një bashkësi bimore të cilën duhet rrethuar për shkak të mbrojtjes.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Shënimi i kufijve të jashtëm dhe kufijve të zonave të mbrojtjes në brendësi të zonës.

Bashkësia e mbrojtur bimore, ndërkaq lokaliteti ku gjenden ato bashkësi mund të valorizohet për qëllime shkencore dhe arsimore.
Indikatorët dalës: Shënimi i kufijve si të jashtëm si dhe kufijve të zonës në brendësi. Rrethimi i llojit bimor dhe mundësia e valorizimit në bazë të zhvillimit të qëndrueshëm.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe për Zhvillimin Rural.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 3.400 EUR, Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Banorët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit - Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim Rural

Projekti 20. Punimi i kadastrës së ndotësve
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.6.: Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor
Përshkrimi i projektit: Kadastra e ndotësve apo regjistri i emetimit është bazë e të dhënave mbi substancat potenciale të rrezikshme kimike dhe/ose materiet ndotëse që lëshohen në ajër, në ujë, në truall ose zhvendosen nga vendi i caktuar për deponim apo trajtim. Disa kadastra mund të përbëjnë edhe të dhëna (të dhëna të vlerësuara) nga burimet difuzore, siç janë: bujqësia, transporti, subjektet ekonomike dhe amvisëritë. Regjistrat e posaçëm shtetërorë mund të ndryshojnë sipas aspektit të substancave të rrezikshme kimike dhe ndotësve të tjerë që futën në regjistrë, pastaj rreth tipit të industrisë që duhet të raportojë për regjistrë si dhe për llojet e lëshimit/zbrazjes. Ligji mbi mjedisin jetësor (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi nr. 48/08, datë 11.08.2008) përcakton se njësia e vetëqeverisjes lokale mund të organizojë në pajtim me ligjin monitorimin e mjedisit jetësor në territorin e komunës dhe të dhënat e përcaktuara me monitorim t’ia dërgojë agjencisë. Kadastra e ndotësve mundëson përcjelljen e ndotjes së mjedisit jetësor e pas vendosjes së të njëjtit të gjejë mundësinë për futjen e taksave ekologjike dhe për formimin e eko fondit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Qëllimi i krijimit të kadastrës së ndotësve është identifikimi efikas, klasifikimi, përpunimi, përcjellja/monitorimi i ndotjes së mjedisit jetësor, evidenca e resurseve natyrore dhe menaxhimi i mjedisit jetësor.
Aktivitetet: Masën e propozuar e përcjell evidenca e subjekteve ekonomike që kryejnë veprimtarinë e vet në zonën e komunës, amvisërisë dhe fermave bujqësore. Aktivitetet që përcjellin masën e propozuar: - mbledhja e të dhënave që kanë të bëjnë me veprimtarinë ekonomike; - mbledhja e të dhënave që kanë të bëjnë me numrin e amvisërive dhe fermave bujqësore; - klasifikimi i ndotësit.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Evidenca e të gjithë ndotësve të mundshëm të mjedisit jetësor, përcjellja e veprimtarisë së tyre dhe mundësia e intervenimit në rast të tejkalimit të ndotjes së mjedisit.
Indikatorët dalës: Kadastra e punuar e ndotësve
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim Rural
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 2.500,00 EUR- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Ndotësit potencialë të mjedisit jetësor dhe Komuna e Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit; Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim rural

Projekti 21. LIC- Bashkësitë lokale energjetikisht të qëndrueshme

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.7: *Avancimi i efikasitetit energjetik, burimeve ripërtëritëse të energjisë dhe përshtatja me ndryshimet klimatike*

Përshkrimi i projektit:

Qëllimi i përgjithshëm i projektit është që të kontribuojë në përmirësimin e efikasitetit energjetik dhe shfrytëzimit të burimeve ripërtëritëse të energjisë nëpër zhvillimin e “bashkësive lokale konsumatorë aktive të energjisë” (LEC) që bashkëpunojnë me komunat (partneriteti publik-privat) duke promovuar krijimin e modelit të komunave të qëndrueshme të bazuara në aksionet lokale e të inspiruar me ndryshimin e sjelljes së përditshme të qytetarëve.

LEC do të thotë “formimi i grupit të shfrytëzuesve” për promovimin dhe menaxhimin me energjinë ripërtëritëse në pajtim me kërkesat e bashkësisë lokale.

Strategjia e projektit do të bazohet në kyçjen aktive të qytetarëve në procesin e efikasitetit energjetik kryesisht të ndërtesave publike / parkut industrial që janë të identifikuar në katër komuna me qëllim të menaxhimit dhe shfrytëzimit të energjisë në ndërtesat publike, por, para së gjithash përmes procesit në mënyrë që të riprodhohet sistemi për efikasitetin energjetik në shtëpitë e tyre / në vendet e tyre të punës. Tema kryesore e qëllimit janë bashkësitë lokale, të destinuara si grumbullim qytetarësh, komunat dhe organizatat lokale / ndërmarrjet e vogla dhe të mesme.

Në këtë projekt do të realizohen katër pilot-projekte:

- Komuna e Tuzit (LP) në shkollën e mesme të përzier “25 Maji” do t’i zëvendësojë dritaret e drurit me dritare të aluminit dhe do të sigurojë montimin e harduerit 6-këndësh nga PVC-ja me përforsime nga çeliku dhe me xham termo-izolues termopan.
- Confindustria (P2) do të funksionojë në zonën gjeografike të qytetit metropolitan Bari dhe do të aktivojë shërbimin teknologjik për promovimin e procesit të efikasitetit energjetik për pronarët dhe operatorët e infrastrukturës publike.
- Komuna Mirabello (P3) do ta zëvendësojë sistemin ekzistues të ngrohjes 2 kaldaja kaskade kondensuese në shkollën fillore “G Nebbia”; kaldaja kondensuese me gaz apo kaldajat kaskade.
- Komuna e Tiranës (P4) do ta ndërrojë sistemin e ngrohjes në 10 ndërtesa publike në hapësirën multifunkcionale për kreativitet dhe bashkësinë rinore duke i përdorur panelet solarë.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Qëllimi specifik është krijimi i LEC-it për zbatimin e planit të përbashkët tejkuftar (“pakti i komunave”) me pjesëmarrje aktive të shfrytëzuesve të energjisë, të finalizuar deri në efikasitetin energjetik në mënyrë të qëndrueshme dhe etike të lidhur me nevojat e territorit. Qëllimi i përbashkët është që të edukohen konsumuesit lokalë për mënyrën e kursimit të energjisë.

Qëllimi specifik i projektit:

- Që të kontribuojë zhvillimin e modeleve të komunave të qëndrueshme përmes krijimit të bashkësive energjetikisht të qëndrueshme lokale (LEC).
- Të promovojë efikasitetin energjetik përmes planit tejkuftar të veprimit për energjinë e qëndrueshme të bazuar në modelin LEC.
- Të demonstrojë përmirësimin e efikasitetit energjetik përmes pilot-projekteve LEC “efikasiteti energjetik në mënyrë të qëndrueshme dhe etike”.

Aktivitetet:

Rezultati kryesor i pakos punuese 1 (WPT1) është krijimi i katër bashkësive energjetikisht të qëndrueshme lokale (LEC) me qëllim që të kontribuojë zhvillimin dhe aplikimin e modelit të komunave të qëndrueshme që do të duhej t’i kontribuojnë qëllimit evropian 20-20-20. (angl. European objective 20-20-20, Climate and energy package, EU)

Mbi rezultatet e këtyre analizave do të diskutohet në nivelin lokal nëpërmes organizimit të laboratorëve jetësorë - të gjalla ku do të kyçen aktorët lokalë në katër zona të qëllimit (publike dhe private) që të identifikohen aksionet/ zgjidhjet që plotësojnë nevojat lokale dhe kufijtë e zonave të qëllimit të projektit.

Plani i veprimit do të realizohet sipas modelit LEC dhe orientimeve evropiane: “Si të zhvillohet plani i veprimit për energjinë e qëndrueshme (angl. How to develop a Sustainable Energy Action Plan-SEAP), i miratuar nga konventa e BE-së e kryebashkiakëve. Plani i veprimit do të bazohet në mbledhjen e përbashkët të thirrur për katër komunat/ zona e qëllimit dhe pjesën specifike për secilën komunë/ zonë të qëllimit. Udhëheqësi i kësaj pakoje punuese (WPL) do t’ua dërgojë projektin e planit të veprimit të gjithë partnerëve. Secili partner do të organizojë punishte lokale me qëllim të

shpërndarjes së “planeve të veprimit” në mënyrë që të propozojë çfarëdo ndryshimi/ plotësimi si dhe t’i identifikojë veprimet në nivelin lokal. Në këtë projekt do të realizohen 4 pilot-projekte: 1. Komuna e Tuzit (LP) në shkollën e mesme të përzier “25 maji” do t’i zëvendësojë dritaret e drurit me dritare të aluminit dhe do ta sigurojë montimin e harduerit gjashtëkëndësh nga PVC-ja me përforcimet nga çeliku dhe me xham termoizolues termopan. 2. Confindustria (P2) do të veprojë në zonën gjeografike të qytetit metropolitan Bari dhe do ta aktivojë “shërbimin teknologjik” për promovimin e procesit të efikasitetit energjetik për pronarë dhe operatorë të infrastrukturës publike. 3. Komuna Mirabello (P3) do të zëvendësojë sistemin ekzistues të ngrohjes dhe 2 kaldaja kondensuese kaskade në shkollën fillore “G Nebbia”; kaldajat kondensuese me gaz apo kaskadë. 4. Komuna e Tiranës (P4) do t’i zëvendësojë sistemet e ngrohjes në 10 ndërtesa publike, në hapësirën multifunkionale për kreativitet dhe komunitetin e të rinjve duke shfrytëzuar panelet solare;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Rezultati i projektit do të përbëhet nga miratimi i planit të përbashkët të veprimit për efikasitetin energjetik dhe energjinë e qëndrueshme si dhe prodhimin në katër zona të qëllimit të Komunës së Tuzit, Tiranës, Mirabellos dhe Barit, sipas mostrës në bashkësitë lokale konsumues aktivë të energjisë” (LEC). Plani i përbashkët i veprimit do të definohet dhe të miratohet duke iu falënderuar vendosjes së katër bashkësive lokale energjetike (LEC), partneriteteve publike-private (komunat, qytetarët dhe ndërmarrjet e vogla dhe të mesme), që do të kontribuojnë në krijimin dhe zbatimin e katër pilot-projekteve që përbëhen nga intervenimet e efikasitetit energjetik në ndërtesat publike dhe në parkun industrial, të identifikuar në zonat e qëllimit.
Indikatorët dalës: - Katër bashkësi lokale energjetikisht të qëndrueshme (LEC): pakoja punuese T1 (WPT1); - Një plan i përbashkët për efikasitetin energjetik dhe prodhimtarinë e qëndrueshme të energjisë: pakoja punuese T2 (WPT2); - Katër pilot-projekte LEC: pakoja punuese T3 (WPT3) dhe - Katër bashkësi lokale energjetikisht të qëndrueshme LEC (pakoja punuese 1 – ang. WPT1)
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Confindustria Bari, Barilletta-Andria-Trani, Komuna Mirabello, Komuna e Tiranës
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Buxheti i përgjithshëm i projektit 717.914,35 EUR (buxheti i fondit të BE-së 610.218,69 EUR) - Gjithsejtë për Komunën e Tuzit- 191.495,59 EUR (162.771,25 EUR- buxhet nga fondi BE dhe kontributi 28.724,34 EUR- Komuna e Tuzit);
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Bashkësitë lokale, ndërmarrjet e vogla dhe të mesme dhe qytetarët;
Periudha e implementimit: Viti 2020-2021
Monitorimi dhe evaluimi: - 1 plan i përcjelljes së projektit nga ana e partnerëve udhëheqës (LP Tuz); 5 mbledhje të konzorcit dhe 3 raporte mbi përparimin e projektit për çdo 6 muaj+1 raport përfundimtar, 3 mbledhje të këshillit drejtues dhe 4 raporte mbi përcjelljen për çdo 6 muaj; - Mbyllja e projektit dhe një raport për këtë.

Projekti 22: Adria Alliance

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.7: *Avancimi i efikasitetit energjetik, burimeve ripërtëritëse të energjisë dhe përshtatja ndryshimeve klimatike*

Përshkrimi i projektit:

Projekti para së gjithash është i orientuar në konventën e kryebashkiakëve dhe zbatimin e aktiviteteve në aspektin e realizimit të qëllimeve të cekura në konventën e pranuar ndërkombëtarisht. Komuna e Tuzit tenton që nëpërmes aktivitetit të projektit të kontribuojë për avancimin e sistemit të efikasitetit energjetik para së gjithash përmes prurjeve formale- juridike të planit lokal për efikasitetin energjetik dhe ndryshimet klimatike, pastaj përmes zbatimit të pilot-projektit në shkollën fillore dhe realizimin e punishteve që u kontribuojnë qëllimeve të projektit.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Qëllimi i përgjithshëm i projektit Adria_alliance është shkëmbimi i dijeve dhe përvojave në mënyrë që partnerëve t'u mundësohet planifikimi efikas-strategjik dhe modeli i zgjeruar i menaxhimit i orientuar në efikasitetin energjetik dhe sigurinë e qyteteve nga riziku i ndryshimeve ekzistuese klimatike.

Aktivitetet:

Menaxhimi i projekteve: aktivitetet që kanë të bëjnë me menaxhimin e shëndoshë të implementimit të projektit
Komunikimi i projekteve: planifikimi strategjik i veglave komunikuese dhe përhapjen e aktiviteteve dhe rezultateve të projektit, energjia-strategjia e ndryshimeve klimatike dhe rritja e bashkësisë: zhvillimi i SECAP-it sustainable energy and climate action plan (plani i qëndrueshëm i veprimit energjetik dhe klimatik, nënshkruesit e të cilit janë kryetarët e komunave): bashkëngjitja partnerëve të SECAP-it dhe zhvillimi i proceseve participuese drejtuar qytetarëve dhe palëve të interesuara me qëllim të ngritjes së vetëdijes dhe pjesëmarrjes në temat e projektit.

Ndërtimi i kapacitetit të sistemit të qeverisjes lokale në sektorin energjetik: kurset e trajnimit dhe forcimin e kapaciteteve për ndërmarrje publike dhe ndërmarrje lokale për nxitjen e rritjes shoqërore-ekonomike të bazuar në ekonominë e gjelbër, me aktivimin eksperimental të konzorcit të bashkësive për energjinë ripërtëritëse - CCRE.

Piloti i veprimit demonstrativ: zbatimi i veprimeve demonstrative që kanë të bëjnë me efikasitetin energjetik të ndërtesave publike dhe prodhimin e energjisë nga OIE, me qëllim që të rritet vetëdija e opinionit mbi dobishmërinë e investimeve që kombinojnë kursimin e energjisë dhe prodhimtarinë e energjisë nga OIE.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

- Vendorsja e modeleve inovative afariste;
- Krijimi i ndërmarrjeve inovative në tregun e BRE;
- Zbatimi i pilot-projekteve të vogla për efikasitetin e ndërtesave publike të partnerëve;
- Krijimi i mikrorrjetit lokal (rrjeti i mençur) në ndërtesat publike për shkëmbimin e energjisë dhe të dhënave.

Indikatorët dalës:

- Vendorsja e modeleve inovative afariste që do të kenë dobi nga transferimi i dijes;
- Krijimi i ndërmarrjeve inovative që do të kenë dobi nga aktivitetet në ndërtimin e kapaciteteve dhe trajnimet qëllimi i të cilave është që të mundësojë qasje të suksesshme dhe pozicionim në tregun e burimeve ripërtëritëse të energjisë (përmes shkathtësive të larta të arritura në intervencat e efikasitetit energjetik dhe prodhimtarisë së energjisë nga BRE);
- Zbatimi i pilot-projekteve të vogla për efikasitetin e ndërtesave publike të partnerëve;
- Për komunën e Tuzit, kjo është blerja dhe instalimi i kaldajave në pelet për shkollën fillore "Mahmut Lekiq" Tuz;
- Krijimi i mikro-rrjetit lokal (rrjetit të mençur) në ndërtesat publike me qëllim të shkëmbimit të energjisë dhe të dhënave.
- Pilot-intervenimet do të shfrytëzojnë potencialin e tyre financiar dhe ekologjik, duke mundësuar startup-eve që të verifikojnë dhe të tregojnë aftësitë e veta teknike dhe organizative duke i zbatuar pilot-veprimet e tilla.
- Në fund të projektit partnerët do të rrisin vetëdijen e vet mbi përfundimin definitiv të energjisë, matjen dhe përcjelljen e rezultateve të arritura dhe do të kenë dobi nga realizimi i planeve të posaçme të përshtatjes që janë të orientuar kah garantimi i sigurisë së mjediseve urbane. Projekti do të miratojë qasjen SMART që do të jetë në gjendje që t'i kyçë qytetarët dhe t'u mundësojë ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme nga shtetet e

ndryshme të komunikojnë ndërmjet vetes në mënyrë që të krijojnë sinergji, shkëmbim të dijeve dhe mundësi për bashkëpunim të ndërsjellët: rezultatet e tilla mund të fitohen vetëm me projektet tejkuftare.
Pala përgjegjëse: Lidhja e komunave “Greca Salentina” (IT), LAG Molise Verso Il 2000 (IT); ESCOOP- kooperativa sociale evropiane (IT); Komuna e Tuzit, Komuna Malësia e Madhe (AL) dhe partnerët e bashkëngjitur- Ministria e Ekonomisë së Malit të Zi- Drejtoria për efikasitetin energjetik dhe FEDERESCO (IT)
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Projekti në tërësi: 684.874,75 EUR (IPA, CO-financing 85%); Gjithsejtë për Komunën e Tuzit 107.09-,65 EUR; (9958,20 EUR buxhet nga fondet e BE-së dhe kontribut 16.051,45 EUR Komuna e Tuzit);
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Bashkësitë lokale, ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, profesionistët në fushën e shërbimeve të efikasitetit energjetik dhe qytetarët.
Periudha e implementimit: Viti 2020-2021
Monitorimi dhe evaluimi: Plani i përcjelljes së projektit nga ana e partnerëve udhëheqës; mbledhjet e konzorcit dhe raportet mbi përparimin e projektit; raporti përfundimtar nga mbledhja e këshillit drejtues dhe raporti mbi përcjelljen; mbyllja e projektit dhe raporti lidhur me të.

Projekti 23. Plani lokal i veprimit (LPA) për mbrojtjen e personave me invaliditet nga diskriminimi dhe për promovimin e barazisë
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.2.: Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzionit të grupeve vulnerable (të lëndueshme)
Përshkrimi i projektit: LAP për mbrojtjen e personave me invaliditet nga diskriminimi dhe promovimi i barazisë është dokument me të cilin zbatohet politika e kycjes shoqërore të personave me invaliditet nëpërmes të ndërtimit të mjedisit mbështetës pa pengesa fizike, administrative, kulturologjike dhe pengesa tjera. Destinimi dhe qëllimi i projektit: Të sigurohet respekti dhe mbështetja e dinjitetit të personalitetit të personave me invaliditet, të sigurohet qasshmëria në objektet në përdorimin publik dhe në sipërfaqet publike, të sigurohet personave me invaliditet mbrojtje e barabartë dhe e qasshme juridike dhe mundësia për pjesëmarrjen e plotë efektive në procedurat juridike, gjyqësore dhe procedurat tjera para organeve kompetente të qeverisjes lokale, të eliminohen të gjitha format e keqtrajtimit të privatësisë, të dhënave personale dhe raporteve familjare të personave me invaliditet, të mundësohet arsimimi inkluziv, të sigurohet qasje në informata dhe masa të mbështetjes për persona me invaliditet në fushën e rehabilitimit profesional, punës dhe punësimit, të sigurohet mbrojtja dhe promovimi i identitetit kulturor si dhe pjesëmarrjes së personave me invaliditet në përmbajtjet kulturore, sportive dhe rekreative. Aktivitetet: - Grupi punues i formuar për përpilimin e LAP për mbrojtjen e personave nga diskriminimi dhe promovimi i barazisë në Komunën e Tuzit; - Hulumtimi dhe analiza e gjendjes së shkallës së diskriminimit të personave me invaliditet në vetëqeverisjen lokale; - Organizimi i fushatës për parandalimin e diskriminimit të personave me invaliditet; - Nxitja e mediave lokale që të promovojnë mbrojtjen nga diskriminimi për persona me invaliditet; - Debatet publike; - Miratimi i planit në mbledhjen e kuvendit. Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): LAP për mbrojtjen e personave me invaliditet dhe promovim të barazisë, i miratuar. Indikatorët dalës: Plani lokal i veprimit- dokument Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 45.000 EUR- Komuna e Tuzit Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Personat me invaliditet në Komunën e Tuzit Periudha e implementimit: Viti 2021-2023 Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 24. Mbështetja e personave të rrezikuar në aspektin social, ndihma e njëhershme
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.2. Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve vulnerable (të lëndueshme)
Përshkrimi i projektit: Me projekt është paraparë mbështetja financiare për persona në gjendjen e ndihmës sociale, para së gjithash për personat e vjetër që përpos nevojave ekzistenciale kanë edhe nevoja shëndetësore. Mbështetja u destinohet kategorive të banorëve më të rrezikuar. Të drejtë për ndihmën e njëhershme mund të realizojë familja apo individ që është në gjendje të nevojës sociale, në rast të pamundësisë: të plotësimit të nevojave themelore jetësore; plotësimit të nevojave të shkaktuara me gjendjen specifike apo situatën (invaliditet i rëndë, sëmundje, vdekje etj.) dhe në raste tjera kur ekzistojnë shkaqe të arsyeshme për ofrimin e ndihmës së njëhershme.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Zgjidhjet e përkohshme të nevojave të personave që gjenden në gjendje të ndihmës sociale
Aktivitetet: - Zbatimi i aktiviteteve me qëllim të zgjidhjes së çështjeve të personave që bëjnë pjesë në kategorinë e banorëve më të rrezikuar. - Sigurimi i mjeteve në buxhet; - Marrja e vendimeve; - Pagesa.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Mbështetja personave të rrezikuar në aspektin social
Indikatorët dalës: Të mbështetur minimum 200 shfrytëzues në vit.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për vetëqeverisje lokale
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 28.000 EUR në vit, Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Familjet e rrezikuara në aspektin social
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 25. Nxitja e natalitetit në Komunën e Tuzit- ndihma e njëhershme prindërve për lindjen e fëmijës
QËLLIMI STRATEGJIK 3. Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.2: Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve vulnerable (të lëndueshme)
Përshkrimi i projektit: Me qëllim të nxitjes së natalitetit, mbështetjes së familjeve në zonën e Komunës së Tuzit parashihet ndihma e njëhershme për lindjen e fëmijës.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Nxitja e natalitetit dhe ndihma financiare çifteve martesore në territorin e Komunës së Tuzit.
Aktivitetet: - Sigurimi i mjeteve në buxhet; - Marrja e vendimit; - Pagesa.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndhma financiare dhe mbështetja me qëllim të zgjerimit të familjes.
Indikatorët dalës: 200 familje- vitin 2021
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 40.000 EUR - Komuna e Tuzit- 2021
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Familjet që kanë fituar një anëtar të ri të familjes- lindjen e foshnjës
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale

Projekti 26. Ndhurma studentëve dhe nxënësve të shkollave të mesme në avancim dhe arsimim akademik - bursat
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore Prioriteti 3.3 Avancimi i kushteve dhe kualitetit të arsimit
Përshkrimi i projektit: Në kuadër të zhvillimit të resurseve njerëzore me qëllim të stimulimit të arsimit të mëtijshëm dhe avancimit është siguruar mbështetja studentëve dhe nxënësve të shkollave të mesme në formë të bursave.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Qëllimi i projektit është mbështetja studentëve dhe nxënësve të shkollave të mesme për avancim
Aktivitetet: - Sigurimi i mjeteve financiare në buxhetin e komunës; - Formimi i komisionit; - Shpallja e konkursit publik; - Ndarja e bursave dhe përcjellja e pagesës.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Nxitja për studentë/nxënës për shkollim të mëtutjeshëm
Indikatorët dalës: Minimum 10 bursa në nivelin vjetor
Pala Përgjegjëse: Komuna E Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 7.000 EUR, Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Nxënësit e shkollave të mesme dhe studentët e studimeve themelore akademike
Periudha e implementimit: Viti 2023-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 27. Rikonstruktimi i tribunave të stadiumit KF “Deçiç”
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore Prioriteti 3.4: <i>Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit</i>
Përshkrimi i projektit: Rikonstruktimi i tribunës së stadiumit KF “Deçiç” sipas projektit. Në projekt janë paraparë përmbajtje që mundësojnë kushte më të mira për zhvillimin e mëtutjeshëm të klubit. Rritet edhe kapaciteti i stadiumit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Pas rikonstruktimit të tribunave në Tuz mund të organizohen garat me karakter rajonal dhe ndërkombëtar. Kushtet për punë do të jenë shumë më të mira për punëtorët sportivë. Përmbajtjet me karakter shoqëror klubi do t’ua ofrojë edhe më shumë qytetarëve, ndërsa afarizmi i klubit do të mund të jetë edhe më i mirë. Do të mundësojë kushte shumë të mira për përcjelljen e ndeshjeve për shikues, delegatë dhe media.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues; - Shpallja e tenderit dhe zgjidhja e realizuesit; - Realizimi i punëve dhe mbikëqyrja; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Modernizimi i tribunave të stadiumit të KF “Deçiç”
Indikatorët dalës: Tribunat e rikonstruktura të stadiumit të KF “Deçiç”.
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - FFMZ; - Qeveria e Malit të Zi.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Punimi i projektit (punimi i zgjedhjes ideore dhe projektit kryesor për tribunat e KF “Deçiç”) 28.435,00 EUR; - Revizioni i projektit ideor dhe projektit kryesor për tribunat e KF “Deçiç” - 7.235,80 EUR; - Viti 2021- Komuna e Tuzit; - 3.500.000 EUR- FFMZ
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: - Qytetarët e Komunës së Tuzit; - Punëtorët sportivë dhe sportistët;
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 28. Festivali i sportit
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.4: <i>Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit</i>
Përshkrimi i projektit: Projekti “Festivali i Sportit” zgjat prej 5-7 ditë në territorin e Komunës së Tuzit në kuadër të projektit do të organizohen garat në sporte të ndryshme: futboll, hendboll, basketboll, volejboll, boks, taekwondo, karate, kërcimet në ujëvarën e Niagarës, etj.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Zhvillimi dhe promovimi i sportit përmes organizimit të aktiviteteve sportive.
Aktivitetet: Në kuadër të këtij festivali do të realizohen aktivitetet që vijnë: - Java evropiane e sportit; - Dita ndërkombëtare e sportit; - Aktivitetet sportive me diasporën; - Kërcimet në Niagarë.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Promovimi i sportit dhe organizimi i aktiviteteve sportive
Indikatorët dalës: Minimum 10 aktivitete sportive (ndeshje, trajnime, turnirë, kërcime)
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 8.500 EUR në nivelin vjetor- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Klubet sportive, sportistët e rinj nga Komuna e Tuzit dhe rajonit dhe Komuna e Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026 (në vazhdimësi)
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 29. Plani lokal i veprimit për të rinjtë
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.4: <i>Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit</i>
Përshkrimi i projektit: Njësitë e vetëqeverisjes lokale krijojnë dhe zbatojnë politikën lokale rinore. Sipas Ligjit për të Rinjtë, për realizimin e politikës rinore përpos planit nacional, instrumente paraqesin edhe planet lokale të veprimit për të rinjtë. Me planet lokale të veprimit përcaktohen qëllimet, masat dhe aktivitetet e politikës rinore në nivelin komunal, me qëllim të realizimit të interesave të rinjve.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Nxitja dhe zhvillimi i politikave rinore
Aktivitetet: - Formimi i grupit punues për përpilimin e LAP; - Hulumtimi i qëndrimeve të subjekteve relevante që merren me këtë problematikë; - Punimi i LAP (analiza e gjendjes, definimi i qëllimeve strategjike dhe operative, plani i veprimit); - Debati publik; - Miratimi i planit në mbledhjen e kuvendit.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): i punuar Plani Lokal i Veprimit për të Rinjtë.
Indikatorët dalës: Më së paku 100 të rinj të kyçur në realizimin e planit
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 4.000 EUR-Komuna e Tuzit- 2021
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Të rinjtë prej 15-30 vjet
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 30. Vera në Malësi
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.5: Promovimi dhe zhvillimi i kulturës
Përshkrimi i projektit: Projekti realizohet gjatë korrikut dhe gushtit në zonat e ndryshme të Komunës së Tuzit. Në këto aktivitete bën pjesë ruajtja dhe afirmimi i vlerave të gjithanshme kulturore dhe kreative në Komunën e Tuzit, promovimi i vlerave kulturore në vend, bashkëpunimi dhe shkëmbimi i praktikave më të mira, promovimi i bashkëpunimit me autorët dhe krijuesit vendorë dhe të jashtëm. Aktiviteti “Vera në Malësi” zhvillohet në vazhdim të traditës së krijuar gjatë sezonit veror kur emigrantët nga vendet e ndryshme kthehen në vendlindje dhe vizitojnë atdheun e vet. Në këtë mënyrë do të vihet deri te shkëmbimi i përvojave më të mira të qasjeve dhe afirmimit, të organizimit të mbrëmjeve argëtuese, mbrëmjeve letrare në Malësi, etj.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Projekti i kushtohet popullatës lokale, migrantëve, krijuesve lokalë, autorëve, sportistëve dhe të gjithë atyre që tregojnë një interes të posaçëm për promovimin e kulturës në Malësi. Qëllimi tjetër është promovimi i vendeve të ndryshme me potencial turistik në Malësi. Projekti krijon kushte dhe promovon njohjen e resurseve dhe potencialeve të këtij vendi.
Aktivitetet: Vera në Malësi në kuadër të së cilës bëjnë pjesë: - Panairi i librit; - Zbulojmë talentet e rinj; - Mbrëmje letrare; - Panairi i punimeve të dorës; - Promovimi i artistëve të Malësisë; - Teatri i hapur.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Promovimi i kulturës dhe turizmit
Indikatorët dalës: - Numri i vizitorëve; - Numri i aktiviteteve të realizuara.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 16.100 EUR-Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit, turistët
Periudha e implementimit: Korrik-gusht 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 31. Pazari dimëror në Malësi
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.5.: Promovimi dhe zhvillimi i kulturës
Përshkrimi i projektit: Projekti zhvillohet gjatë dhjetorit dhe janarit, në vigjilje të festave të Vitit të Ri, me dëshirë që edhe Komuna e Tuzit t'i bashkëngjitet Evropës në rrugën e emancipimit përmes ngjarjeve kulturore të llojit të tillë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: - Qëllimi i projektit është emancipimi i shoqërive përmes ngjarjeve kulturore të llojit të tillë, promovimi i komunave, promovimi i turizmit. - Krijimi i atmosferës festive te qytetarët, me rastin e festave të Vitit të Ri. - Promovimi i prodhimeve lokale. - Krijimi i kushteve për socializimin e popullsisë. - Ndikimi në rritjen e bashkëjetesës dhe qëndrueshmëria e harmonisë ndër-fetare. - Promovimi i punimeve të dorës dhe i vlerave tjera promovuese.
Aktivitetet: - Hapja e pazarit të dimrit; - Ngjarjet kulturore; - Koncertet, shfaqjet, emetimi i filmave, etj.; - Ndarja e fletë falënderimeve pjesëmarrësve; - Raportimi në media.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Prezantimi i krijesve me moton e festave të Vitit të Ri.
Indikatorët dalës: - Numri i ekspozuesve; - Numri i vizituesve;
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 14.000 EUR- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit, turistët
Periudha e implementimit: Dhjetor-janar 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale

Projekti 32. Kolonia artistike
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancimit dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.5. Promovimi dhe zhvillimi i kulturës
Përshkrimi i projektit: Kolonia artistike mbahet në pjesët më të bukura të Malësisë si dhe në qendër të Tuzit, me qëllim të promovimit të vlerave kulturore dhe historike të Malësisë, si dhe promovimit dhe afirmimit të resurseve artistike dhe potencialeve të Malësisë. Vazhdimi i traditës të filluar në këtë qytet, promovimi i piktorëve lokalë, promovimi i bashkëpunimit të tyre me piktorët nga rajoni. Afirmimi i piktorëve dhe krijuesve vendorë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Synimi i këtyre ngjarjeve është tubimi i artistëve nga shtetet e ndryshme në mënyrë që të krijohen punime unike nëpërmes shkëmbimit të përvojave, të ideve dhe teknikave të ndryshme punuese.
Aktivitetet: - Hapja e sesionit të parë të kolonisë artistike në Malësi- në qendër të Tuzit. - Piktorët lokalë dhe rajonalë krijojnë veprat e veta në prezencën e vizitorëve. - Punimet dhe veprat e piktorëve publikohen dhe promovohen; - Ndahen fletë falënderimet; - Raportimi në media.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Pjesëmarrja e autorëve nga vendi dhe rajoni. - Prezantimi i tyre para qytetarëve të Malësisë; - Njohja e autorëve nga rajoni me karakteristikat kulturore dhe historike që i posedon Malësia të cilët pastaj do t'i eksponojnë veprat e veta në vende të ndryshme.
Indikatorët dalës: - Numri i autorëve që marrin pjesë. - Numri i pikturave të ekspozuara. - Numri i vizitorëve.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale, dega për kulturë
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 5.000 EUR në vit- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit, turistët
Periudha e implementimit: Gusht 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 33. Elaborati i prezantimit dhe evidentimit të materialit së trashëgimisë kulturore të Komunës së Tuzit
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.5: Promovimi dhe zhvillimi i kulturës
Përshkrimi i projektit: Valorizimi i resurseve të trashëgimisë shpirtërore të Malësisë si dhe zhvillimi i turizmit dhe drejtimi i hulumtuesve në synime të hulumtimit, në bashkëpunim me organet dhe organizatat tjera të komunës krijohet harta arkeologjike. Harta do të përpilohet në bashkëpunim me profesionistët si dhe me organet dhe organizatat e komunës, ku do të shënohen pikat në të cilat do të futen bukuritë e natyrës, trashëgimia materiale dhe shpirtërore siç janë: kishat, xhamitë, varrezat, ndërtesat karakteristike banesore, saranxhat, rrugët e vjetra, kullat.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Qytetarët e Komunës së Tuzit, organizata turistike komunale dhe popullsia lokale
Aktivitetet: Në bashkëpunim me sekretariatën për planifikimin hapësinor si dhe me Organizatën Turistike, OJQ dhe me profesionistë të kësaj fushe krijohet grupi punues që do ta punojë studimin.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Prezantimi i të mirave kulturore
Indikatorët dalës: Elaborati i punuar
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale, dega për kulturë
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 5.100 EUR- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Vetëqeverisje Lokale

LISTA E PROJEKTEVE DERI NË VITIN 2026

Përpos projeksioneve të planit të veprimit për vitin 2022, në kuadër të së cilit janë prezantuar projektet për të cilat mund të pohohet me siguri se do të realizohen, e që do të plotësohen edhe me miratimin e raporteve mbi realizimin e planit të veprimit për vitin 2021, në vazhdim është dhënë lista e projekteve të rëndësishme që do të realizohen ose realizimi i cilave do të fillojë deri në vitin 2026. Planifikimi i projekteve do të bëhet në nivelin vjetor në pajtim me buxhetin kapital në nivelin shtetëror, me mjete të disponueshme të fondeve BE dhe institucioneve dhe donatorëve ndërkombëtarë, në bazë të së cilës do të definohen në mënyrë më precize vlerat dhe burimet e financimit.

QËLLIMI STRATEGJIK 1. Rritja ekonomike dhe zhvillimi në fushat prioritare

Prioriteti 1.1.: Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqja e investimeve

1. Krijimi i zonës së biznesit.
2. Mbështetja ndërmarrësisë së grave
3. Mbështetja e ndërmarrësve të rinj
4. Aktivitetet e marketingut me qëllim të promovimit të potencialeve për investim
5. Masat për avancimin e ambientit për investim- subvencionet dhe mbështetjet për investime të bizneseve në Komunën e Tuzit

Prioriteti 1.2. Zhvillimi i prodhimitarisë bujqësore dhe avancimi i konkurrencës

6. Punimi i kadastrës së sipërfaqeve bujqësore
7. Mbrojtja e prejardhjes gjeografike dhe brendimi i prodhimeve bujqësore nga Tuzi
8. Zhvillimi dhe promovimi i klasterëve të prodhuesve bujqësorë

Prioriteti 1.3. Krijimi i kushteve për zhvillim dhe diversifikim të turizmit dhe ofertës turistike

9. Promovimi i turizmit rural - modeli i hoteleve difuzive

Prioriteti 1.4 Valorizimi i resurseve natyrore

10. Prodhimtaria e plehrave humine, substrateve të kulturave, përzierje të kubeve të torfës dhe baltës shëruuese

QËLLIMI STRATEGJIK 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe mbrojtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.1 Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale

11. Mbrojtja dhe krijimi i kadastrës së burimeve të ujit në territorin e Komunës së Tuzit

Prioriteti 2.2. Avancimi i menaxhimit me ujëra të ndotur

12. Ndërtimi i rrjetit të ujësjellësit dhe kanalizimit me pajisjen për pastrimin e ujërave të ndotur në Komunën e Tuzit.

Prioriteti 2.3. Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale

13. Ndërtimi i qendrës së riciklimit për mbeturina bimore
14. Ndërtimi i qendrës së riciklimit për mbeturina inerte
15. Ndërtimi i azilit për kafshë të braktisura apo të humbura (kafshë të vogla)

Prioriteti 2.4. Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore

16. Ndërtimi i transitit
17. Punimi i dokumentacionit projektues për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe të periferisë
18. Ndërtimi dhe rikonstruktimi i rrugëve të qytetit dhe të periferisë
19. Përgatitja e dokumentacionit projektues/planifikues për ndërtimin e marinës në Narhelm
20. Rregullimi i shtratit të lumit Cem, që nga ubla e Milesshit deri në vendbanimin Vuksanlekaj dhe ndërtimi i shtegut këmbësor prej urës te kisha katolike deri te Mali i Shipshanikut.
21. Rikonstruktimi i rrugës Tuz-Hot (që nga udhëkryqi në Tuz deri te rruga në lumin Urrelë)
22. Rikonstruktimi i rrugës Mataguzh-Tuz (pjesa Treshnjica-Tuz, kilometri 4+587- kilometri 9+476.85)
23. Ndërtimi i rrugës Dinoshë-Ura e Zharnicës- M2 Podgoricë-Tivar

Prioriteti 2.5. Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike

24. Ndërtimi i varrezave të qytetit
25. Renesanca urbane e bërthamës së qytetit
26. Ndërtimi i tregut të qytetit

Prioriteti 2.6. Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor

27. Punimi i planit lokal të veprimit për biodiversitetin
28. Punimi i planit të menaxhimit të përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit”

Prioriteti 2.7. Avancimi i efikasitetit energjetik të burimeve të ripërsëritshme të energjisë dhe përshtatja në ndryshimet klimatike

QËLLIMI STRATEGJIK 3. Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore

Prioriteti 3.1 Avancimi i mbrojtjes shëndetësor

29. Krijimi i Ndhmës së Shpejtë Mjekësore, Tuz
30. Avancimi i kapaciteteve të Shtëpisë së Shëndetit- Tuz

Prioriteti 3.2 Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve të lëndueshme (vulnerable)

31. Plani lokal i veprimit (LPA) për promovimin e barazisë gjinore në Komunën e Tuzit
32. Ndihma në shtëpi për personat e moshuar- projekti i Geronto amviseve;
33. Themelimi i qendrës ditore për fëmijët dhe të rinjtë me pengesa dhe vështirë në zhvillim
34. Ndërtimi i njërive banesore për zgjedhjen e çështjeve banesore për popullatën e pa përkujdesur në aspektin social

Prioriteti 3.3 Avancimi i kushteve dhe kualitetit të shkollimit

35. Ndërtimi i shkollës fillore në Dheun e Zi

Prioriteti 3.4. Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit

36. Ndërtimi i sallës sportive
37. “Tuzi-qytet sipas dimensionit të fëmijëve”

Prioriteti 3.5 Promovimi dhe zhvillimi i kulturës

38. Mbrojtja e trashëgimisë kulturore- funksionalizimi i muzeut të qytetit

ZBËRTHIMI I PROJEKTEVE

QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare

Projekti 1. Krijimi i zonës së biznesit
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.1. Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqjen e investimeve
Përshkrimi i projektit: Zona e biznesit paraqet hapësirë të destinuar për shfrytëzimin e planifikuar nga ana e një numri më të madh të shoqërive ekonomike dhe ndërmarrësve në fushën e ndërtimtarisë apo shërbimeve me të cilën dëshirohet të nxitet zhvillimi i MMSP në truallin e pajisur infrastrukturor, arritjen e punësimit si dhe tërheqjen e kapitalit të investitorëve vendorë dhe të huaj. Investitorët mund të shfrytëzojnë hapësirën në kuadër të vetëqeverisjes lokale që është e përshtatshme për ndërtimin e kapacitetit, e pajisur në aspektin infrastrukturor, të destinuar për përdorimin e koordinuar dhe të planifikuar të një numri më të madh të kompanive dhe të përdoruesve, gjë që mundëson përdorimin e përbashkët të hapësirës, aseteve komunale, shërbimeve financiare, teknike dhe të tjera, duke realizuar në këtë mënyrë afarizmin me shpenzime më të vogla. Me urdhrin mbi zonat e biznesit rregullohen kushtet për themelimin e zonave të biznesit, klasifikimin sipas rëndësisë strategjike, vendosjen, rregullimin dhe menaxhimin, avancimin e infrastrukturës në zonat e biznesit dhe çështjet tjera të rëndësishme për punën e zonave të biznesit. Lokacioni potencial për themelimin e zonës së biznesit gjendet në lokacionin përtej rrugës Rakiq-Dinoshë, hapësira pranë rrugës që është me PUH e paraparë për zonën e serviseve - depove të veprimtarive qendrore. Pajimi infrastrukturor (ndërtimi i infrastrukturës komunale, ujësjellësit, rrugëve dhe infrastrukturës elektro-energjetike) dhe shpallja si zonë e biznesit do të krijohehin kushtet për tërheqjen e investitorëve dhe përhapjen e ndërmarrjeve.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Rritja e numrave të të punësuarve, aktivimi i sektorit të ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme që paraqet shtytësin kryesor të ekonomisë si dhe tërheqjen e investitorëve të rij vendorë dhe të huaj.
Aktivitetet: 1. Themelimi i zonës së biznesit (përcaktimi i lokacionit dhe marrja e vendimit mbi themelimin e zonës së biznesit me karakter lokal); 2. Rregullimi i zonës së biznesit (punimi i planit zhvillimor dhe pajimi infrastrukturor i zonës së biznesit); 3. Zgjedhja e shfrytëzuesve të zonës së biznesit. 4. Monitorimi dhe evaluacioni
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Ambienti më i mirë afarist dhe infrastrukturor për investitorë në zonën e biznesit. - Numri më i madh i investuesve dhe i investimeve.
Indikatorët dalës: - Rritja e numrit të shoqërive ekonomike; - Rritja e numrit të të punësuarve;
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 500.000 EUR - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi;
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: - Investitorët e interesuar, vendorë dhe të huaj;
Periudha e implementimit: 5 vite
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Urbanizëm; - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik;

Projekti 2: Mbështetja për afarizmin e grave
QËLLIMI STRATEGJIK 1. Rritja dhe zhvillimi ekonomik në zonat prioritare
Prioriteti 1.1. <i>Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqjen e investimeve</i>
Përshkrimi i projektit: Me qëllim të fuqizimit ekonomik të grave dhe zvogëlimit të problemit të papunësisë së popullatës femërore, që është prezent si në nivelin shtetëror ashtu edhe në atë lokal, duhet ndërmarrë masa dhe veprime për eliminimin e diskriminimit dhe arritjen e barazisë gjinore. Në pajtim me orientimet strategjike në nivelin shtetëror, të definuara me Strategjinë e zhvillimit të ndërmarrësisë së grave, me të cilën është paraparë: krijimi i ambientit të volitshëm afarist për zhvillimin e ndërmarrësisë së grave, qasja më e mirë e financave, siguri i dijeve dhe shkathtësive të duhura dhe promovimit, rrjetëzimit dhe mbështetjes së interesave të grave ndërmarrëse, ky projekt ka për qëllim sigurimin e shtytjes shtesë për fillimin e biznesit dhe punësimin.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Mbështetja e grave në ndërmarrësi dhe nxitja e zhvillimit ekonomik.
Aktivitetet: Krijimi i kushteve normative-juridike Formimi i komisionit Shpallja e konkursit publik Ndihma profesionale për krijimin e aplikimeve Vlerësimi i aplikimeve Pagimi i mbështetjes Përcjellja dhe realizimi
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Kyçja e numrit sa më të madh të grave për mbështetje në ndërmarrësi dhe evitimi i ekonomisë informale.
Indikatorët dalës: 15 ndërmarrëse të regjistruara
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 75.000 euro, buxheti i Komunës së Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Gratë ndërmarrëse nga territori i Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: 5 vjet
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik

Projekti 3. Mbështetja ndërmarrësve të rinj
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.1: Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqja e investimeve
Përshkrimi i projektit: Me qëllim të fuqizimit ekonomik dhe zvogëlimit të numrit të rinjve të papunësuar në nivelin lokal, me projekt janë siguruar mjete financiare të orientuara për të rinjtë (ndërmarrësit e ardhshëm dhe ndërmarrësit ekzistues që janë në fillimin e punës së vet) që dëshirojnë të zhvillojnë ide të ndërmarrësisë. Projekti është i orientuar në hapjen e vendeve të reja të punës përmes nxitjes së ndërmarrësisë dhe fillimit të biznesit personal, si dhe stimulimit të inovativitetit dhe kreativitetit të të rinjve.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Nxitja e frymës së ndërmarrësisë, krijimi i ambientit më të mirë dhe më cilësor për ndërmarrësit e rinj nga Komuna e Tuzit.
Aktivitetet: - Krijimi i kushteve normative-juridike; - Formimi i komisionit; - Shpallja e konkursit publik; - Ndihma profesionale për krijimin e aplikimeve; - Vlerësimi i aplikimeve; - Pagimi i mbështetjes; - Përcjellja dhe realizimi
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Kyçja e të rinjve dhe zhvillimi i ndërmarrësisë
Indikatorët dalës: 15 ndërmarrës/e të regjistruar rishtazi
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për zhvillimin ekonomik
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 75.000 euro, buxheti i Komunës së Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Të rinjtë
Periudha e implementimit: 5 vjet
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për zhvillimin ekonomik

Projekti 4. Aktivitetet e marketingut të komunës me qëllim të promovimit të potencialeve për investim
QËLLIMI STRATEGJIK 1. Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.1: Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqja e investimeve
Përshkrimi i projektit: Aktivitetet e marketingut me qëllim të promovimit të potencialeve për investim do të definohen në bazë të planit të marketingut për periudhën 5 vjeçare që do të punohet paraprakisht. Me aktivitetet e promovimit do të duhej të prezantohej oferta afariste e komunës me theks në lokacionet ekzistuese të destinuara për turizëm, bujqësi, industri të përpunimit, PJP potenciale, etj. Me promovim do të vihet deri te interesimi i rritur i investitorëve dhe ndërmarrësve të huaj. Me aktivitetet e marketingut do të informohen investitorët potencialë mbi kushtet ekonomike në komunë, infrastrukturën, zonat ekonomike, lehtësimet tatimore dhe të tjera për investitorët, vendet e reja të punës, fuqinë e lirë punëtore, partnerët lokalë potencialë si dhe mbi mundësitë e investimit. Në kuadër të aktiviteteve promovuese do të krijohet ueb faqja dhe rrjetet sociale që paraqesin njërin nga aspektet më të shfrytëzuara të prezantimit publik. Përpos gjuhës zyrtare, informatat do të jenë të përgatitura në disa gjuhë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Projekti është i destinuar për investitorët potencialë. Qëllimi i projektit është informimi i investitorëve potencialë mbi mundësinë e investimit dhe tërheqjen e investimeve me Komunën e Tuzit.
Aktivitetet: - Krijimi i ekipit për përpilimin e planit të marketingut; - Punimi i planit të marketingut; - Realizimi i aktiviteteve promovuese; - Kontrolli i zbatimit të planit.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Prezantimi cilësor i mundësive të investimeve. Qasshmëria e informatave investitorëve potencialë në vend dhe jashtë vendit. Rritja e numrit të investitorëve potencialë.
Indikatorët dalës: Numri i aktiviteteve të realizuara promovuese. Numri i investimeve të realizuara.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e mjeteve të duhura do të përcaktohet më vonë pas punimit të planit të marketingut
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Subjektet ekonomike; Investitorët potencialë
Periudha e implementimit: 5 vjet
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin ekonomik

Projekti 5. Masat për avancimin e ambientit investues- subvencionet dhe mbështetjet për investime të biznesit në Komunën e Tuzit
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.1.: Krijimi i kushteve për zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe tërheqjen e investimeve
Përshkrimi i projektit: Masat për avancimin e ambientit investues kanë për qëllim zhvillimin e ndërmarrësisë dhe tërheqjen e investorëve. Për investim dhe zhvillim të biznesit në fushat prioritare do të definohen masat nxitëse për investues me kushte të volitshme me qëllim të hapjes së reja të vendeve të punëve dhe zvogëlimit të papunësisë. Masat nxitëse duhet të prezantohen në mënyrë të përshtatshme investuesve potencialë dhe të ceken përparësitë e investimit në territorin e Komunës së Tuzit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Krijimi i ambientit të volitshëm afarist dhe tërheqja e numrit sa më të madh të investorëve nga vendi, rajoni dhe bota.
Aktivitetet: - Punimi i masave nxitëse për investime në biznes (me lehtësime në pjesën e pajisjes komunale të truallit, tatimet në patundshmëri dhe masat nxitëse për zhvillimin e ndërmarrësisë); - Marrja e vendimeve mbi masat nxitëse; - Prezantimi i masave në ueb faqe, në rrjetet sociale dhe në panair të investorëve; - Kontrolli i realizimit të masave.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Numri më i madh i investorëve
Indikatorët dalës: Më së paku 10 investime të reja
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Me projekt nuk janë të parapara mjetet por do të realizohen nëpërmes të lehtësimeve të caktuara. Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Investitorët potencialë
Periudha e implementimit: 5 vite
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për zhvillim ekonomik Komuna e Tuzit- Sekretariati për financa

Projekti 6. Përpilimi i kadastrës të sipërfaqeve bujqësore në zonën e Komunës së Tuzit
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.2.: Zhvillimi i prodhimit të bujqësore dhe avancimi i konkurrencës
Përshkrimi i projektit: Bujqësia paraqet njërin nga veprimtaritë kyçe ekonomike në Komunën e Tuzit. Për këtë arsye është me rëndësi të bëhet kadastra e sipërfaqeve bujqësore që do të azhurnohej në nivelin vjetor. Kadastra e truallit do të duhej të ishte në platformë digjitale ku gjenden planet digjitale, kadastrorë, ortofoto dhe incizimet satelitore. Deri me tani nuk janë përcaktuar saktësisht kategorizimet e truallit bujqësor kështu që në kadastrën llogariten sipërfaqet që nuk i përgjigjen gjendjes faktike në terren. Duhet të bëhet përmirësimi i mënyrës së shfrytëzimit të truallit bujqësor, gjegjësisht kulturës, pra, duhet të bëhet korrigjimi i të dhënave mbi parcelat dhe azhurnimi i të dhënave të bëhet rregullisht. Kadastra e truallit bujqësor përfshin: formën teknike të truallit; evidencën mbi pozitën, madhësinë, kulturën, bonitetin dhe shfrytëzuesit e truallit. Kadastra përcaktohet në bazë të matjes së tokës dhe përbëhet nga: planet kadastrorë (të dhënat grafike); elaborati (të gjitha llojet e të dhënave mbi truallin në fjalë) dhe operatëve (të dhënat e përpunuara mbi formën e regjistrimit, listës). Pas identifikimit të të gjitha parcelave në terren, duhet të bëhet plani për menaxhimin e truallit bujqësor që do të jetë në pajtim me politikën shtetërore të zhvillimit të bujqësisë, me ruajtjen e resurseve natyrore, me planifikim dhe rregullim hapësinor, etj.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Kadastra e sipërfaqeve bujqësore që do të azhurnohej në nivelin vjetor do të jepte një pasqyrë të qartë se cila sipërfaqe e truallit përpunohet dhe me cilin lloj, në këtë mënyrë para çdo sezoni, komuna apo klasteri që do të formohej do të dinin përafërsisht se sa fruta prej çdo lloji do të mund të pritej, dhe në këtë mënyrë do të mund të përgatitej për gjetjen e tregut për prodhime nga Komuna e Tuzit. Nëse kadastra e sipërfaqeve bujqësore tregohet si një lloj që planifikohet të prodhohet në sasi më të mëdha seç është kërkesa në treg, mund t'u sugjerojë prodhuesve bujqësorë të bëjnë ndryshimin e planeve të veta të prodhimit. Kjo është tejet me rëndësi veçanërisht për prodhimtarinë e zarzavateve që janë prodhimi më i shpeshtë në Komunën e Tuzit.
Aktivitetet: - Formimi i ekipit të projektit; - Përpilimi i planit të veprimit për regjistrimin dhe punimin e kadastrës së sipërfaqeve bujqësore në zonën e Komunës së Tuzit. - Zbatimi i aktiviteteve të regjistrimit të sipërfaqeve bujqësore në territorin e Komunës së Tuzit; - Krijimi i kadastrës të sipërfaqeve bujqësore në territorin e Komunës së Tuzit;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Kadastra e sipërfaqeve ekzistuese bujqësore e përpiluar që azhurnohet rregullisht
Indikatorët dalës: Kadastra e sipërfaqeve bujqësore
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural; - Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë ujore
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 40.000 EUR - Komuna e Tuzit, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë ujore dhe organizatat ndërkombëtare
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Prodhuesit bujqësor
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit; - Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim Rural; - Ministria e bujqësisë, pylltarisë dhe ujërave

Projekti 7. Mbrojtja e prejardhjes gjeografike dhe brendimi i prodhimeve bujqësore nga Tuzi
QËLLIMI STRATEGJIK 1. Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.2: <i>Zhvillimi i prodhimtarisë bujqësore dhe avancimi i konkurrencës</i>
Përshkrimi i projektit: Ligji mbi Vulat mundëson zbatimin e mbrojtjes së prejardhjes gjeografike të prodhimit. Me zbatimin e këtij ligji krijohet marka e mallit që tenton t'i plotësojë standardet më të larta në prodhimtari/ kualitet të prodhimit. Prodhimet që kanë prejardhjen e mbrojtur gjeografike kryesisht shiten më shtrenjtë në tregun vendor dhe të huaj, në krahasim me prodhimet që nuk e kanë këtë shenjë. Në regjistrimin e vulës kolektive me shenjë se prodhimet rrjedhin nga Tuzi do të kontribuonte shumë në domenin e promovimin të prodhimeve nga kjo zonë, e në ngritjen e vetëdijes se me blerjen e prodhimit vendor arrihet rritja ekonomike lokale. Në kuadër të mbrojtjes së prejardhjes gjeografike të prodhimit dhe brendimit të prodhimeve bujqësore nga Komuna e Tuzit, prodhuesve do t'u parashtroreshin kriteret e tregut ndërkombëtar që duhet t'i pranojnë, në mënyrë që me kualitet dhe me çmim të jenë konkurrentë me prodhime tjera në tregun vendor dhe eventualisht gjatë eksportit. Projekti nënkupton rritjen e nivelit të vetëdijes të prodhuesit mbi përparësitë e prodhimit të mbrojtur, njohjen me standardet e pranura të prodhimtarisë dhe me shembujt e mirë nga praktika.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: - Rritja e nivelit të vetëdijes së prodhuesve mbi përparësitë e prodhimit të mbrojtur. - Rritja e nivelit të vetëdijes së blerësit mbi përparësitë e prodhimit të mbrojtur. - Rritja e numrit të prodhimeve/ prodhuesve me shenjë e prejardhjes gjeografike.
Aktivitetet: - Punishtet dhe seminarët për prodhuesit bujqësor. - Organizimi i vizitave prodhuesve që veç i kanë mbrojtur prodhimet e veta (shkëmbimi i përvojave); - Motivimi i prodhuesve që të mbrojnë prodhimin e vet. - Promovimi i prodhimeve të mbrojtura.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Krijimi i prodhimeve të njohura dhe kualitative nga territori i Komunës së Tuzit në tregun vendor dhe të huaj.
Indikatorët dalës: Numri i prodhimeve/prodhuesve me shenjë e prejardhjes gjeografike
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 15.000 EUR Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Prodhuesit bujqësorë, ndërmarrjet tregtare, distributorët lokalë.
Periudha e implementimit: 5 vite
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik

Projekti 8. Zhvillimi i klasterëve të prodhuesve bujqësorë dhe promovimi i rëndësisë së bashkimit të klasterëve
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.2: Zhvillimi i prodhimit të bujqësorë dhe avancimi i konkurrencës
Përshkrimi i projektit: Klasteri është bashkësi gjeografike të koncentruar e kompanive të lidhura ndërmjet vetes, e furnizuesve të specializuar, e ofruesve të shërbimeve dhe institucioneve të lidhura brenda një zone të caktuar, që janë prezentë brenda tregut nacional apo rajonit. Klasteri (angl. Cluster) është grup ndërmarrjes dhe organizatash që me rrjetëzimin dhe kontaktet e ndërsjella përmirëson paraqitjen e vet në treg dhe arrin përparësi konkurrense, pra, krijon tepriçë dhe dobi të vlerës (profit). Me këtë projekt do të themelohet klasteri i prodhuesve bujqësorë në Komunën e Tuzit. Gjithashtu me vetë projektin do të mbështetet promovimi i bashkimit të klasterëve, gjegjësisht do të promovohet klasteri themelor. Masat për forcimin e konkurrencës së prodhuesve të ushqimit kanë të bëjnë me nxitjen e investimeve në prodhimtarinë primare, nxitjen e modernizimit dhe rristurimit të industrisë së përpunimit, investimet për zbatimin e politikës së truallit, futjen e standardeve ndërkombëtare dhe avancimin e kualitetit dhe përpunimit, themelimi dhe lidhja e organizatave prodhuese do të ketë efekt më të madh sinergjik përmes të bashkimit të klasterëve.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me klaster avancohet prodhimtaria. Organizimi, gjegjësisht menaxhmenti i tyre do t'u ndihmojë prodhuesve bujqësorë në gjetjen e tregjeve dhe mundësive të reja.
Aktivitetet: - Formimi i ekipit organizues; - Angazhimi i të punësuarve dhe menaxhmentit si dhe përgatitja e dokumenteve strategjike (duke përfshirë edhe strategjinë e qëndrueshmërisë) - Fillimi i punës së klasterëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Veprimtaria e avancuar bujqësore në Komunën e Tuzit; - Numri i rritur i prodhuesve bujqësorë dhe përfaqësimi i tyre në treg. - Prodhimtaria bujqësore e prodhimeve bujqësore në pajtim me kërkesat e tregut.
Indikatorët dalës: - Klasteri i prodhuesve bujqësorë; - Numri i anëtarëve të klasterit.
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim Rural; - Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujit; - Ministria e zhvillimit ekonomik;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 200.000 EUR - Komuna e Tuzit, Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Qeveria e Malit të Zi dhe organizatat ndërkombëtare
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Prodhuesit bujqësorë
Periudha e implementimit: 5 vite
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit; - Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim Rural

Projekti 9. Krijimi i kushteve për zhvillimin dhe promovimin e turizmit rural- modeli i hoteleve difuzorë
QËLLIMI STRATEGJIK 1: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.3: Krijimi i kushteve për zhvillim dhe diversifikim të turizmit dhe ofertës turistike
Përshkrimi i projektit: Turizmi rural është një nga mundësitë e mëdha të Komunës së Tuzit. Problemi më i madh është potenciali joadekuat i akomodimit. Në lidhje me këtë, njëra nga prioritetet do të ishte pilotimi i të ashtuquajturit hotel difuzor në zonat rurale të Komunës së Tuzit. Hoteli difuzor nuk është i kufizuar në aspektin hapësinor, ndërsa njësitë e akomodimit gjenden në ndërtesa të ndryshme, por edhe në vendbanimet e ndryshme. Njësitë e akomodimit dallojnë ndërmjet vetes dhe nuk ekziston një pronar i vetëm. Kjo formë e hotelit që është inherente për zonat rurale vepron gjatë gjithë vitit, ndërsa recepcioni shërben si vend qendror i aktivitetit. Gjithashtu në kuadër të hoteleve difuzore ekziston edhe përkujdesja dhe organizimi i kohës së lirë të mysafirëve. Përparësitë e hotelit difuzor janë të njohura dhe ideja është që për të gjitha këto të bëhet pilotimi në disa zona të Komunës së Tuzit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Hotelet difuzorë në zonën siç janë Korita dhe Narhelmi/Dreshajt, mundësojnë shfrytëzimin e resurseve natyrore dhe njerëzore që kanë këto dhe vendbanimet tjera. Popullata lokale do të aktivizohet në këtë veprimtari ekonomike.
Aktivitetet: - Hulumtimi i mundësive të zhvillimit të turizmit rural dhe vendosja e modelit të hoteleve difuzorë në Komunën e Tuzit; - Përgatitja e studimit dhe analiza për vendosjen e hoteleve difuzorë; - Sipas analizës së shpenzimeve dhe profitit (analiza cost-benefit); - Përgatitja e pilot-projektit për themelimin e hotelit difuzor (infrastruktura dhe pajisjet); - Realizimi i punëve, supervizioni dhe pranimi i punëve; - Blerja e pajisjeve dhe instalimi i tyre; - Prezantimi i internetit dhe promovimi në panairë; - Mbajtja e pres konferencave dhe promovimi në media.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Zhvillimi i hoteleve difuzorë në zonën rurale;
Indikatorët dalës: - Numri i pjesëmarrësve të trajnimit për hotelerinë difuzore; - Numri i pjesëmarrësve në krijimin e hotelit difuzor; - Numri i turistëve në Komunën e Tuzit, posaçërisht në hotelin difuzor rural.
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Organizata Turistike e Komunës së Tuzit; - Ministria e Zhvillimit Ekonomik.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 300.000 EUR; - Komuna e Tuzit, investitorët privatë, donatorët dhe organizatat ndërkombëtare
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: - Banorët e zonave rurale të komunës dhe banorët tjerë të Komunës së Tuzit; - Turistët që vinë në Komunën e Tuzit;
Periudha e implementimit: 5 vite
Monitorimi dhe evaluimi: - Organizata Turistike e Tuzit; - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik; - Ministria e Zhvillimit Ekonomik.

Projekti 10. Prodhimtaria e plehrave humine, substrateve të kulturave, përzierjes për kubat e torfës dhe baltës shëruese
QËLLIMI STRATEGJIK 1.: Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare
Prioriteti 1.4: <i>Valorizimi i torfës dhe baltës së gjirit të Narhelmit të Liqenit të Shkodrës</i>
Përshkrimi i projektit: Në gjirin e Narhelmit gjenden shtresat më të mëdha të torfës në Liqenin e Shkodrës, në këtë hapësirë, në skajin verior të liqenit, sedimentet fluvioglaciale janë të mbuluara, në aspektin gjeologjik, me organogjen (torfa më e re), organogjenominerale (gjysmë-torfa dhe sapropeli) dhe me materie minerale (balta, argjila etj.), shtrihen në sipërfaqen prej rreth 1.500 ha (së bashku të gjithë komplekset), me trashësi të shtresave prej 0,5-7 m. Shtresat orientuese të torfës janë diku rreth 31 milionë m³, ndërsa gjysmë-torfës 8 milionë m³, valorizimi i torfës do të mund të realizohej përmes të programit të prodhimit të plehrave humine, substrateve të kulturave, përzierjes për kubet e torfës dhe baltës shëruese të Narhelmit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Valorizimi i torfës dhe baltës së gjirit të Narhelmit, prodhimtaria e plehrave humine, kultura e substratit, përzierjet për kubat e torfës dhe baltës shëruese janë të destinuara për prodhuesit bujqësorë në territorin e Komunës së Tuzit, Malit të Zi dhe rajonit. Përdorimi i baltës shëruese në <i>medical</i> dhe <i>SPA</i> qendrën vetjake dhe/ose shitja qendrave të tilla në rajon.
Aktivitetet: - Analiza e torfës; - Punimi i studimit të fizibilitetit për prodhimtarinë e plehrave humine, substrateve të kulturave dhe përzierjes për kuba të torfës; - Punimi i studimit të fizibilitetit të përpunimit të baltës shëruese nga gjiri i Narhelmit
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Prodhimtaria e plehrave organike dhe përpunimi i baltës shëruese
Indikatorët dalës: - Studimi i arsyetueshmërisë; - Fabrika për prodhimin e plehrave organike në bazë të torfës; - Fabrika për përpunimin e baltës për nevoja vetjake dhe/ose për treg;
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit; Investitori
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Analiza e torfës dhe baltës dhe punimi i studimit të fizibilitetit- 80.000 EUR; - Ndërtimi i fabrikës për prodhimin e plehrave organike në bazë të torfës- 1.000000 EUR - Ndërtimi i pajisjes për përpunimin e baltës shëruese- 100.000 EUR; - Gjithsejtë: 1.100.000 EUR - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, Fondet BE, investitorët privatë.
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Prodhuesit bujqësorë dhe qytetarët e Malit të Zi dhe rajonit me probleme shëndetësore që mund të shërohen me baltën shëruese.
Periudha e implementimit: Deri më 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Zhvillimin Ekonomik; - Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujit.

Qëllimi strategjik 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Projekti 11. Mbrojtja dhe krijimi i kadastrës së burimeve të ujit në territorin e Komunës së Tuzit
QËLLIMI STRATEGJIK 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.1: <i>Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale</i>
Përshkrimi i projektit: Me ligj janë të definuara hulumtimet dhe përcaktimet e zonave të mbrojtjes së burimeve të ujit që deri tani nuk janë bërë për të gjitha burimet e ujit. Gjithashtu nuk është punuar kadastra e burimeve ekzistuese dhe potenciale (objekteve ujore), kështu që nuk është e mundur të bëhet identifikimi preciz i të gjitha burimeve të ujit dhe zonave të mbrojtjes së tyre. Është e domosdoshme të hulumtohet gjendja e kualitetit të ujit, ndotjeve reale dhe potenciale dhe të bëhet kadastra e burimeve të ujit, burimeve të ndotjes si dhe masat për mbrojtjen e tyre dhe të sigurohet punimi i sistemit informativ mbi ujërat dhe menaxhimin me resurset ujore.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Identifikimi i të gjitha burimeve të ujit dhe mbrojtja e tyre nga ndotja
Aktivitetet: - Formimi i ekipit të projektimit; - Krijimi i kadastrës së burimeve të ujit; - Punimi i projektit të mbrojtjes së burimeve të ujit; - Formimi i zonave të mbrojtjes sanitare; - Monitorimi i mbrojtjes së burimeve të ujit.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Punimi i kadastrës dhe mbrojtja e burimeve të ujit nga ndotja
Indikatorët dalës: - Kadastra e burimeve të ujit - Masat për mbrojtjen e burimeve të ujit të definuara dhe të zbatuara
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 30.000 EUR; - Komuna e Tuzit; - Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë Ujore; - sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Popullsia lokale
Periudha e implementimit: 3 vite
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillim Rural

Projekti 12. Ndërtimi i rrjetit të ujësjellësit dhe kanalizimit me pajisjen për pastrimin e ujërave të ndotura në Komunën e Tuzit

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.1: *Avancimi i furnizimit me ujë në zonat qendrore dhe rurale*

Prioriteti 2.2: *Avancimi i menaxhimit të ujërave të ndotura*

Përshkrimi i projektit:

Me qëllim të realizimit të projektit në fushën e furnizimit me ujë, mbledhjes së ujërave të ndotura dhe pastrimit të tyre, Komuna e Tuzit nuk disponon me dokumentacionin e projektit që do të definonte në mënyrë më precize përfshirjen e projektit dhe shpenzimet, ndërsa punimi i tij vetëm duhet të bëhet. Fillimisht duhet të punohet studimi i fizibilitetit të furnizimit me ujë dhe i ujërave të ndotura, të punohet kadastra e resurseve ujore, instalimeve nëntokësore, të përgatiten bazat gjeodezike, të përgatitet dokumentacioni projektues dhe të bëhet vlerësimi i ndikimit në mjedisin jetësor, të zhvillohen procedurat e tenderëve, të rikonstruktoret sistemi ekzistues dhe të punohet sistemi i ri i ujësjellësit dhe kanalizimit si dhe të ndërtohet pajisja për pastrimin e ujërave të ndotur.

Sistemi i ujësjellësit

Në periudhën paraprake është bërë rekonstrukcioni i një pjese të sistemit të ujësjellësit që është kryer nga ndërmarrja “Vodovod i Kanalizacija” sh.p.k. Podgoricë, që mirëmban sistemin e ujësjellësit dhe të furnizimit me ujë të pijshëm të Podgoricës, komunës në kuadër të kryeqytetit- Gollubovc dhe Komunën e Tuzit, mirëmban sistemet e ujësjellësit në zonat rurale, i grumbullon dhe i pastron ujërat e mbetura nga sistemi i kanalizimit për zonën e Podgoricës, mirëmban sistemin për pranimin dhe evakuimin e ujërave atmosferikë. Me ndërtimin e objekteve të infrastrukturës hidroteknike në zonën e komunës në kuadër të kryeqytetit-Gollubovc dhe në Komunën e Tuzit është mundësuar formimi i një sistemi unik. Sistemi ujësjellës i vendbanimit Dinoshë është momentalisht i ndarë, por pasi në vitin 2013 është bërë shpimi edhe i një pusi dhe gyp-përçuesit, pjesërisht është i lidhur me sistemin e ujësjellësit të Podgoricës. Sistemi i ujësjellësit “Tuz” e furnizon me ujë Tuzin me kapacitet 220 l/s. Ujin e përdorë nga pusët e mihura: 1 pus në Tuz, 3 puse në Mileshe, 1 pus në Dinoshë dhe 1 pus në Vuksanlekaj. Nga sistemi i ujësjellësit Tuz në vitin 2017 janë nxjerrë 2.207.49.00 m³ ndërsa janë faturizuar 703.474 m³ ujë. Kapaciteti i përgjithshëm i rezervuarëve është 1800 m³. Kapaciteti i përgjithshëm i thithjes së këtyre puseve është 130 l/s, e varësisht nga shpenzimi bëhet edhe ndezja dhe ndalja selektive e pompave, kështu që furnizimi i ujit në Tuz bëhet në 50-100 l/s, SP “Dinoshë” furnizon me ujë fshatin Dinoshë ndaras nga sistemi i Tuzit. Kapaciteti i pusit në Mileshe është 75 l/s. Sipërfaqja e mbrojtjes së drejtpërdrejt është 0,24 ha ndërsa zona e ngushtë e mbrojtjes sanitare përfshin sipërfaqen prej 11 ha. Kapaciteti i pusit në Vuksanlekaj është 45 l/s, sipërfaqja e drejtpërdrejt e mbrojtjes 4,28 ha, ndërsa zona e ngushtë e mbrojtjes sanitare përfshin sipërfaqen prej 38 ha. Kapaciteti i pusit në Dinoshë është 28 l/s, sipërfaqja e mbrojtjes së drejtpërdrejtë 1,49 ha, ndërsa zona e ngushtë e mbrojtjes sanitare përfshin sipërfaqen prej 87 ha.

Për nevojat e Tuzit ekziston një sistem i posaçëm lokal i furnizimit me ujë nga pusët e vendosura në qendrën e vendbanimit me kapacitet të përgjithshëm 28 l/s. Për shkak të afërsisë së madhe të ndërtesave të banimit dhe ndërtesave të tjera vendosja e zonës së mbrojtjes sanitare është vështirë e realizueshme. Uji prej këtyre puseve klorifikohet me përdoren e hiperklorinatorit. Sistemi i ujësjellësit “Dinoshë” është i lëshuar në punë në vitin 2008. Prej tij bëhet furnizimi me ujë i rreth 280 shfrytëzuesve në vendbanimin Dinoshë. Prej këtij sistemit të ujësjellësit në vitin 2017 janë nxjerrë 1.245.780 m³ ujë për nevojat e ujit të sistemit të Podgoricës 1.118.372 m³, ndërsa mbetja prej 127.408 m³ për Dinoshë. Prej ujit të nxjerrë për Dinoshë është faturuar sasia e përgjithshme prej 67.994 m³ ujë. Në fund të vitit 2013 “Vodovod i Kanalizacija” nga Podgorica ka kontraktuar punët për rikonstruktimin e rrjetit të ujësjellësit në Tuz në dy segmente: “Vendbanimi jugor Tuz” me vlerë 566.892,92 EUR me TVSH, dhe segmentit “Tuz dhe Dheu i Zi” me vlerë 674.563,21 EUR me TVSH. Punët janë financuar nga mjetet kreditore të bankës investuese evropiane. Me planin urbanistik të detajuar (PUD) Dheu i Zi është dhënë vlera aproksimative e realizimit të planit për rrjetin e instalimit hidroteknik në gjatësi prej 14.295 m me vlerë 1.294,261 EUR.

Me propozimin e PUD Mali i Shipshanik 1, nga prilli i 2015 është dhënë vlera aproksimative e realizimit të planit për rrjetin e instalimit hidroteknik me gjatësi prej 1.670 m me vlerë 195.390 EUR. Me propozimin e PUD “Tuzi qendër” nga tetori i vitit 2017, vlera aproksimative e realizimit të punëve në sistemin e furnizimit me ujë në qendrën e Tuzit, me gjatësi 19.430 m është 2.553.700 EUR.

Prioritet në periudhën e ardhshme është rikonstruktimi i plotë i rrjetit dhe zvogëlimi i shpenzimit ilegal të ujit.

Sistemi i kanalizimit

Në Komunën e Tuzit nuk ekziston sistemi i zhvilluar i kolektorëve por amvisëritë përdorin gropa të zeza individuale që janë më së shpeshti shteruese gjë që ndikon në ndotjen e ujërave nëntokësore. Gjithashtu, objektet banesore dhe

ekonomike kanë gopat e punuara të zeza për derdhjen e ujërave të ndotur që nuk u përgjigjen kërkesave teknike. Për shkak të strukturës ekzistuese të truallit, ujërat e ndotura i ndotin ujërat nëntokësorë. Pasi që në territorin e Komunës së Tuzit është prezent prodhimtaria intensive bujqësore, ekziston rreziku që ujërat nëntokësorë të rrezikohen edhe me përdorimin e pesticideve dhe të plehrave minerale. Posaçërisht vizuale por shpesh edhe ndotja kimike/biologjike e ujërave paraqet edhe mbeturinat (komunale, ndërtimore, voluminoze etj.) të hedhura në ujë rrjedha, qoftë në bëraka, kanale e të ngjashme. Ngarkesa e tillë e mjedisit jetësor zakonisht përhapet në tërë segmentin e drejtimit të rrjedhës së ujit, ngase vetë uji e “bart” me fuqinë e vet.

Në pajtim janë plani i menaxhimit të ujërave të ndotura komunale të Malit të Zi (2020-2035), i miratuar në tetor të vitit 2018, në pjesën e masave teknike të propozuara, mbledhja, bartja dhe deponimi i ujërave të ndotur, është identifikuar nevoja e vendosjes së rreth 29km gypa gravitues të kanalizimit dhe 3 stacione të pompave të kanalizimit, vlerësuar 6.083.000 EUR.

Pajisjet për pastrimin e ujërave të ndotura:

Në pajtim me PUH të Kryeqytetit Podgoricë deri në vitin 2025 në zonën e komunës urbane, tani Komunës së Tuzit, është e definuar hapësira për ndërtimin e pajisjes për pastrimin e ujërave të zeza fekale me kapacitet prej 12.000 ES. Në pajtim me planin e menaxhimit të ujërave komunale të ndotura të Malit të Zi (2020-2035) (projekti “Revizioni i masterplaneve për masat e menaxhimit të ujërave të ndotura komunale dhe punimi i planit për implementim të direktivës për pastrimin e ujërave të ndotura komunale, 91/271/EEC”) kapaciteti normal i pajisjes është 9000 ES me pastrimin sekondar të ujërave të ndotura dhe me propozim që të bëhet djegia e llumit të dehidruar në hapësirat për djegie në Podgoricë. Kapaciteti i pajisjeve do të përcaktohet me studimin e realizueshmërisë së furnizimit të ujit, largimit dhe pastrimit të ujërave të ndotur të Komunës së Tuzit. Problemi kryesor i Komunës së Tuzit në fushën e pranimit dhe trajtimit të ujërave komunale të ndotura është mbulesa e pamjaftueshme me rrjetin e kolektorëve fekalë, gjë që pamundëson kyçjen e një numrit të madh të objekteve individuale, lidhjen dhe kyçjen në kanalizimet instaluese fekale, mbrojtjen e ujërave nëntokësorë dhe mbrojtjen e mjedisit jetësor. Realizimi i këtij projekti është kusht për funksionalizimin e pajisjes për pastrimin e ujërave të ndotura dhe trajtimin e llumit të kanalizimit. Ky projekt ka rëndësi në mënyrë që ujërat e ndotura të prodhuara në qytet të mblidhen në mënyrë efikase dhe në fund të dërgohen deri te pajisja për pastrim, si dhe që vendbanimet që shfrytëzojnë gropa të zeza të kyçen në sistemin e kanalizimit të qytetit.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Qëllimi kryesor i projektit është ndërtimi i sistemit të ujësjellësit dhe kanalizimi që do të mundësojë furnizimin efikas dhe kualitativ me ujë, mbledhjen, dërgimin dhe spastrimin e ujërave të ndotura të Komunës së Tuzit. Qëllimet tjera të projektit janë:

1. Ndërtimi i një sistemi të ri dhe rikonstruktimi i sistemit ekzistues të ujësjellësit;
2. Ndërtimi i kanalizimit fekal dhe atmosferik dhe kyçja e banorëve dhe ekonomisë në sistemin e kanalizimit;
3. Ndërtimi i pajisjes për pastrimin e ujërave të ndotur;
4. Përmirësimi i kualitetit të mjedisit jetësor;
5. Ofrimi i shërbimeve cilësore shfrytëzuesve të fundit dhe rritja e përqindjes së pagesës së shërbimeve të ofruara.

Aktivitetet:

1. Përgatitja e dokumentacionit të planifikimit dhe atij projektues (masterplani, studimi i para realizimit, vlerësimi i ndikimit në mjedisin jetësor dhe ndikimi shoqëror, projekti kryesor, dokumentacioni i tenderit);
2. Blerja e pajisjeve;
3. Punimet e ndërtimtarisë;
 - Rrjetet e kanalizimit dhe stacionet e pompave të kanalizimit;
 - PPOV;
 - Furnizimi me ujë;
4. Mbikëqyrja, ndërtimi dhe menaxhimi i projektit;
5. Komunikimi dhe dukshmëria.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

1. Definimi i nevojave të qytetit përmes ndërtimit të dokumentacionit të planifikimit dhe atij projektues;
2. I punuar sistemi i ri dhe i rikonstruktuar sistemi ekzistues i ujësjellësit të Komunës së Tuzit;
3. I punuar sistemi i kanalizimit që do të mundësojë mbledhjen efikase dhe cilësore, bartjen dhe pastrimin e ujërave të ndotura;
4. Shkalla e rritur e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe zvogëlimi i ndotjes së recipientëve;

Përmes vendosjes së sistemit të furnizimit me ujë, kanalizimit dhe spastrimit të ujërave të ndotura, do të mundësohet funksionimi më i mirë i ofruesve të shërbimeve komunale (sh.p.k “Vodovod i kanalizacija”) dhe përmes pagesës së shërbimeve të ofruara.

Indikatorët dalës: - Dokumentacioni planifikues dhe projektues i punuar; - Gjatësia e sistemit të ujësjellësit të Komunës së Tuzit dhe numri i shfrytëzuesve; - Gjatësia e sistemit të kanalizimit dhe numri i shfrytëzuesve; - PPOV dhe sasia e ujërave të ndotura që pastrohen.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Ministria e Ekologjisë, Planifikimit Hapësinor dhe Urbanizmit.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Ndihma teknike për përgatitjen e projektit 271.229,70 EUR (2% vlerësimi i punëve dhe mbikëqyrjes së realizuar) - Ndihma teknike gjatë fazës së investimeve 645.785 EUR (5% e punëve të vlerësuara); - Rrjeti i kanalizimit dhe stacionet e pompave të kanalizimit- 6.083.000 EUR; - PPOV- 2.789.000 EUR; - Furnizimi me ujë 4.043,700 EUR; - Dukshmëria dhe komunikimi 11.379 EUR (1 EUR për banor) - Shpenzimet e paparashikuara 12.129,157 EUR (10% nga punët e vlerësuara dhe prokurimi); - Gjithsejtë 13.973.250,70 EUR
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Popullata, subjektet ekonomike, sh.p.k. “Komunalno/Komunale”
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm Ministria e Ekologjisë, Planifikimit Hapësinor dhe Urbanizmit

Projekti 13. Ndërtimi i qendrës së riciklimit për mbetjet bimore

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe mbrojtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.3: Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale

Përshkrimi i projektit:

Në Komunën e Tuzit ekziston problemi me deponimin dhe marrjen e rregullt të mbeturinave, posaçërisht kur bëhet fjalë për mbeturinat bimore dhe voluminoze. Mbeturinat bimore pas krasitjes së hardhisë së rrushit, pemëve dhe pastrimit të arave, më së shpeshti përfundojnë pranë kontejnerëve ose digjen në ara, lihen të kalbet etj. Që të zgjidhet problemi i hedhjes së pakontrolluar të mbeturinave bimore, duhet të punohet qendra e riciklimit për lloje të tilla të mbledhura dhe të deponuara të mbeturinave ku do të bëhet përpunimi i mëtutjeshëm me shreder. Forma më e mirë e riciklimit të mbetjeve bimore është kompostimi. Me qëllim të zvogëlimit të sasisë së hapësirës biologjikisht të shkatërrueshme duhet të ndërtohet kompostuesi me kapacitet përkatës, kështu që me trajtimin biologjik mund të fitohen produkte të vlefshme siç janë biogazi dhe komposti që kanë vlerën e vet tregtare.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Me ndërtimin e qendrës së riciklimit zvogëlohet sasia e mbetjeve komunale që do të deponohet. Qëllimi i ndërtimit është rritja e orientimit tregtar të shoqërisë me zvogëlimin e shpenzimeve, me pagesën më të mirë të borxheve, me ndërtimin e qendrës së riciklimit dhe përmes shfrytëzimit më të mirë dhe shitjes së lëndëve të selektuara krahas planifikimit racional dhe shfrytëzimit të mjeteve financiare; të informohen numër sa më i madh i qytetarëve mbi grumbullimin e veçuar të mbetjeve komunale, mbi lokacionin e qendrës së riciklimit dhe mundësinë e dorëzimit të mbeturinave pa kompensim në mënyrë që të zvogëlohet, gjegjësisht, të evitohet plotësisht hedhja e mbetjeve problematike, në këtë rast mbetjeve bimore në kontejnerë ose që të njëjtat të hedhen në mënyrë të papërshtatshme jashtë kontejnerëve.

Aktivitetet:

- Përcaktimi i lokacionit për deponimin e përkohshëm deri sa të ndërtohet qendra e riciklimit;
- Ndërtimi i dokumentacionit projektues dhe të planifikimit;
- Shpallja e tenderit dhe zgjidhja e realizuesit;
- Kryerja e punëve;
- Pranimi i punëve;
- Pajimi teknik.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Ndërtimi i qendrës së riciklimit për mbetjet bimore në zonën e Komunës së Tuzit do të ketë ndikim pozitiv në procesin e menaxhimit të qëndrueshëm të mbetjeve, ngase do të kontribuojë që sasia e konsiderueshme e mbetjeve bimore të mos hedhet në vendin e hedhjes së mbeturinave, por të ndahet dhe të mblidhet brenda qendrës së riciklimit, në mënyrë që në masën më të madhe të mund të përgatitet për procesin e shfrytëzimit të ri, pra të riciklimit përmes kompostimit.

Indikatorët dalës:

Me sortimin dhe riciklimin e mbetjeve bimore krijohen vlera të reja, resurse të reja, kursehen paratë dhe energjia e harxhuar, zvogëlohen shpenzimet komunale për transportin, zvogëlohet sasia e mbetjeve, ndihmohet rritja e punësimit.

Pala përgjegjëse:

- Komuna e Tuzit
- Ministria e Ekologjisë, Planifikimit Hapësinor dhe Urbanizmit

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

- Vlera e mjeteve të duhura do të përcaktohet pas që të punohet projekti.
- Buxheti i Komunës së Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, partneriteti privat-publik.

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Banorët lokalë, Komuna e Tuzit dhe sh.p.k "Komunalno/Komunale" Tuz

Periudha e implementimit:

3 vjet

Monitorimi dhe evaluimi:

Komuna e Tuzit, Ministria e Ekologjisë, Planifikimit Hapësinor dhe Urbanizmit, Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit Jetësor.

Projekti 14. Ndërtimi i qendrës së riciklimit për mbetjet inerte

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.3: Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale

Përshkrimi i projektit:

Qendra e riciklimit është vend i rregulluar për mbledhjen dhe deponimin e përkohshëm të të gjitha llojeve gjegjësisht fraksioneve të mbetjeve komunale që mbledhen në mënyrë të veçantë dhe mbledhjen e mbetjeve komunale për shkak të sortimit apo mënyrës tjetër të përpunimit. Menaxhimi i mbetjeve është proces i ndërlikuar që kërkon qasje efikase dhe gjithëpërfshirëse, të orientuar në zvogëlimin e sasive të mbetjeve, riciklimin dhe vendosjen në deponi sipas dispozitave. Pastrimi, zbrazja dhe mirëmbajtja e kontejnerëve për mbeturina janë të vështirësuar për shkak të hedhjes së vazhdueshme dhe të pakontrolluar të mbeturinave shtëpiake dhe inerte. Mbeturinat inerte në zonën e Komunës së Tuzit, kryesisht hedhen në kontejnerë dhe pranë tyre, kështu që si të tilla paraqesin problem të konsiderueshëm në procesin e mbledhjes dhe transportit të mbeturinave. Për mbledhjen e fraksioneve të ndara të mbeturinave komunale do të duhej të ndërtohej një qendër e riciklimit (qendra për menaxhimin e mbeturinave), me të cilën parashihen përmbytje që vijojnë: oborri i riciklimit, punkti pranues me peshore, sipërfaqja për paraseleksionim, hapësira për punimin e ballave dhe për deponimin e mbeturinave, hapësira rezervë si dhe rruga servitore.

Problem të madh paraqet edhe hedhja e gomave, ku janë shënuar më shumë zjarre me djegie të gomave në deponitë industriale dhe komunale. Me rastin e djegies së pakontrolluar të gomave, në atmosferë lirohet tymi që përmban materie të shumta të dëmshme, lirohen gazrat helmuese dyoksidet dhe furanët që ndikojnë negativisht në shëndetin e njerëzve dhe mjedisin, e jo rrallë kanë edhe veprim kancerogjen. Gjithashtu, me shkrirjen e gomave paraqiten ndotës të lëngshëm që depërtojnë në truall dhe mund të jenë të rrezikshëm nëse arrijnë deri te ujërat sipërfaqësorë apo nëntokësorë.

Hulumtimet kanë treguar se procesi mekanik i riciklimit është shumë më i volitshëm për mjedisin jetësor dhe për natyrën nga djegia për qëllime energjetike. Pikërisht me riciklim përmes granulatit të gomës që hyn në ciklin e ri të përdorimit, ruhen resurset natyrore. Për shkak të dukurive të tilla propozojmë dhe jemi të mendimit se është e domosdoshme që komuna në bashkëpunim rajonal sa më shumë të veprojë në krijimin e kushteve për ndërtimin e qendrës së riciklimit për gomat e hedhura.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Qëllimi i ndërtimit është rritja e orientimit të tregut të shoqërisë me zvogëlimin e shpenzimeve, me pagesën më të mirë të borxheve, me ndërtimin e qendrës së riciklimit përmes shfrytëzimit më të mirë dhe shitjes së lëndëve të para të selektuara krahas planifikimit racional dhe shfrytëzimit të mjeteve financiare. Duhet të informohet një numër sa më i madh i qytetarëve mbi mbledhjen e ndarë të mbeturinave komunale, mbi lokacionin e qendrës së riciklimit dhe mundësi të dorëzimit të mbeturinave pa pagesë, në mënyrë që të zvogëlohet, gjegjësisht evitohet plotësisht hedhja e mbeturinave problematike, në këtë rast mbeturinave inerte në kontejnerë ose që të njëjtat të hedhen jashtë kontejnerëve në mënyrë të parregullt. Me riciklimin e gomave ruhen resurset edhe pse fitohet granulat e gomës prej të cilave punohen prodhime të ndryshme siç janë bazat për terrene sportive, terrene për fëmijë, material izolues, shporta për mbeturina, shtojcë për përzierjen e asfaltit për ndërtimin e rrugëve, pjesët e makinave, mbështjellje për stalla.

Aktivitetet:

- Përcaktimi i lokacionit;
- Ndërtimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues;
- Shpallja e tenderit dhe zgjidhja e realizuesit;
- Realizimi i punëve;
- Pranimi i punëve;
- Pajimi teknik.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Ndërtimi i qendrës së riciklimit për mbeturina inerte në zonën e Komunës së Tuzit do të ketë ndikim pozitiv në procesin e menaxhimit të qëndrueshëm të mbeturinave, sepse do të kontribuojë që një pjesë e konsiderueshme e llojeve të posaçme të mbeturinave mos të hedhet në deponim të mbeturinave, por të mbledhet ndarazi dhe të pranohet brenda qendrës së riciklimit në mënyrë që në masën më të madhe të mund të përgatitet për procesin e përdorimit të serishëm, pra, për riciklim.

Indikatorët dalës:

Zgjidhja e problemit me hedhjen e mbeturinave inerte;

Avancimi i mjedisit jetësor përmes mbrojtjes së resurseve natyrore;

Rritja e punësimit; Benefitet ekonomike; Zgjidhja e problemit të gomave, gjegjësisht pneumatikëve të grumbulluara të vjetra paraqet shkarkesë ekologjike me ruajtjen nga ndotja e ajrit, potencialin energjetik dhe shansin ekonomik.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit; Ministria e Ekologjisë, Planifikimit Hapësinor dhe Urbanizmit; Agjencia për mbrojtjen e natyrës dhe mjedisit jetësor;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e mjeteve të duhura do të caktohet pas që të bëhet projekti. Buxheti i Komunës së Tuzit, investorët privatë, donacionet
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Banorët lokalë, Komuna e Tuzit dhe sh.p.k. “Komunalno/Komunale” Tuz
Periudha e implementimit: 3 vjet
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Ministria e Ekologjisë, Planifikimit Hapësinor dhe Urbanizimit

Projekti 15. Ndërtimi i azilit për kafshë të braktisura apo të humbura (kafshë të vogla shtëpiake)**QËLLIMI STRATEGJIK 2:** Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 2.3: Avancimi dhe zhvillimi i shërbimeve komunale dhe infrastrukturës komunale****Përshkrimi i projektit:**

Deri në pranimin e Komunës së pavarur të Tuzit, Kryeqyteti Podgorica ka qenë kompetent për përkujdesjen e kafshëve të braktisura apo të humbura (kafshë të vogla shtëpiake) në territorin e Komunës së Tuzit, mirëmbajtjen e strehimores për përkujdesjen për to, për mbledhjen dhe transportin në objekte në Podgoricë. Me aktin e themelimit dhe kontratën mbi besimin e kryerjes së shërbimeve komunale dhe shfrytëzimin e infrastrukturës komunale dhe mjetet tjera në pronë të Komunës së Tuzit, është paraparë përkujdesja e kafshëve të braktisura dhe mirëmbajtja e strehimoreve për to nga ana e sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz, mirëpo, pasi që për përkujdesjen e tyre nuk ekzistojnë kushtet, është e domosdoshme të sigurohen kushtet minimale teknike të pajisjes: hapësira me sipërfaqe më së paku 50 m² dhe së paku një makinë për kapjen e kafshëve të vogla shtëpiake që lëvizin të lira dhe një makinë për largimin e kafshëve të ngordhura dhe mbeturinave tjera me prejardhje shtazore që aq shumë e rrezikojnë mjedisin jetësor. Për shkak të mungesës së azilit në territorin e Komunës së Tuzit, më së shumti rrezikojnë qytetarët për shkak të kafshimit të qeneve rrugaçe, ankesat e të cilëve vinë në shtëpinë e komunës dhe sh.p.k. "Komunalno/Komunale" Tuz. Përpos obligimit ligjor mbi ndërtimin e azilit për kafshët e braktisura, për përkujdesjen e tyre humane, përgjegjësia jonë morale është që të kemi kujdes për kafshët e braktisura, sepse prapëseprapë këtu bëhet fjalë për qenie të gjalla. Veprimi human ndaj kafshëve nënkupton prevenimin e sëmundjeve dhe kujdesin adekuat të veterinarit, duke ua siguruar strehimin, ushqimin, mjedisin stimulues dhe të sigurt.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Sjelljet humane dhe përkujdesja për kafshët e vogla shtëpiake përmes të ndërtimit të azilit për kafshët e braktisura dhe të humbura. Ndërtimi i azilit për kafshët e braktisura apo të humbura (të kafshëve të vogla shtëpiake) dhe mirëmbajtja e strehimeve për përkujdesjen e tyre.

Aktivitetet:

- Përcaktimi i lokacionit;
- Ndërtimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues;
- Shpallja e tenderit dhe zgjedhja e realizuesit;
- Realizimi i punëve në pajtim me kushtet minimale teknike të pajisjes për kryerjen e veprimtarisë;
- Ndërtimi i azilit të kafshëve të vogla shtëpiake;
- Pranimi i punëve

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Ndërtimi i objektit për strehimin e kafshëve të braktisura dhe evitimi i rrezikut për qytetarët nga kafshimi i qeneve rrugaçe.

Indikatorët dalës:

Ndërtimi i objektit për përkujdesjen e kafshëve të braktisura dhe evitimi i rrezikut për qytetarët, ruajtja e higjienës së përgjithshme e ndërtesave banesore dhe mjedisit jetësor

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

Vlera e mjeteve të duhura do të përcaktohet pas punimit të projektit.
Buxheti i Komunës së Tuzit

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Banorët lokalë, Komuna e Tuzit dhe sh.p.k "Komunalno/Komunale" Tuz

Periudha e implementimit:

3 vjet

Monitorimi dhe evaluimi:

Komuna e Tuzit

Projekti 16. Ndërtimi i rrugës transitore
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Me ndërtimin e transitit përreth Tuzit do të shkarkohej komunikacioni nëpër qendër të Tuzit, transiti do të zhvillohej më lehtë mes Malit të Zi dhe Shqipërisë, qytetarët do t'i kryenin më lehtë dhe në mënyrë më efikase obligimet e veta bazë, dhe me rëndësi të madhe do të ishte për transportin e prodhimeve bujqësore të Komunës së Tuzit. Destinimi dhe qëllimi i projektit: Rruga transitorë që nuk kalon nëpër qendër të qytetit. Qëllimi është zgjidhja e problemeve të komunikacionit në pjesën e bërthamës së Tuzit, duke e zhvendosur komunikacionin transitor, me ç' rast do të mundësohet qarkullim më i mirë dhe më i shpejtë i mallrave dhe do të shkarkohej komunikacioni brenda vendbanimit. Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve. Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Zgjidhja e problemeve të komunikacionit në pjesën e ngushtë të Tuzit me zhvendosjen e komunikacionit transitor duke punuar rrugën e transitit. Indikatorët dalës: - Rruga e punuar në gjatësi prej 5,5 km Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 50.000 EUR - punimi i dokumentacionit projektues - 6.000.000 - projekti - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi dhe organizatat ndërkombëtare. Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit dhe shfrytëzuesit e aksit rrugor Podgoricë-Shkodër Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026 Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit - Serketariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm; - Ministria e Ekologjisë, planifikimit hapësinor dhe urbanizmit; - Ministria e investimeve kapitale.

Projekti 17. Punimi i dokumentacionit projektues për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe atyre periferike
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Projekti nënkupton punimin e dokumentacionin projektues për rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe periferisë. Prioritet kanë rrugët brenda dokumenteve ekzistuese të planifikimit, para së gjithash brenda LSL "Tuz- pjesa e zonës së planifikimit 19".
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Krijimi i dispozitave për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve me infrastrukturën përcjellëse që janë të parapara me dokumentet ekzistuese të planifikimit, me të cilat avancohet infrastruktura e komunikacionit dhe infrastruktura tjetër e Komunës së Tuzit.
Aktivitetet: - fitimi i kushteve urbanisitke-teknike; - punimi i zgjidhjes ideore; - punimi i studimit mbi arsyetueshmërinë ekonomike-teknike; - zgjedhja e projektuesit dhe revidentit; - punimi i dokumentacionit projektues; - revizioni i projektit
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Krijimi i dispozitave për ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve
Indikatorët dalës: Dokumentacioni i punuar projektues
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Vlera e mjeteve të duhura do të definohet në nivelin vjetor; - 100.000 EUR; - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, organizatat dhe donacionet ndërkombëtare.
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Vitet 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 18. Ndërtimi dhe rikonstruktimi i rrugëve të qytetit atyre periferike
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Projekti nënkupton ndërtimin dhe rikonstruktimin e rrugëve të qytetit dhe atyre periferike. Prioritete janë rrugët brenda dokumenteve të vlefshëm ekzistues, para së gjithash brenda LSL "Tuz- pjesa e zonës së planifikimit 19".
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i rrugëve me infrastrukturën përcjellëse të parapara me dokumentet e vlefshme planifikuese. Në këtë mënyrë do të avancohet infrastruktura e komunikacionit dhe infrastruktura tjetër e Komunës së Tuzit.
Aktivitetet: - Shpallja e tenderit dhe zgjedhja e realizuesit për ndërtimin e rrugëve; - Realizimi i punëve; - Përcjellja e realizimit të punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Infrastruktura e avancuar e komunikacionit në Komunën e Tuzit.
Indikatorët dalës: Numri i kilometrave të rrugëve të punuara dhe të rikonstruara në Komunën e Tuzit
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - Vlera e mjeteve të duhura do të definohet në nivelin vjetor - 2.000.000 EUR. - Komuna e Tuzit; Qeveria e Malit të Zi; organizatat dhe donacionet ndërkombëtare.
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 19. Përgatitja e dokumentacionit projektues/planifikues për ndërtimin e marinës në Narhelm
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Komuna e Tuzit ka një ndër brigjet më të bukura në tërë Liqenin e Shkodrës, derisa njëkohësisht pozita specifike gjeografike e Narhelmit mundëson edhe hapësirë për ndërtimin e një marine. Vetë projekti nënkupton tri faza. Gjatë fazës së parë do të punoheshin studimet e realizueshmërisë dhe arsyetueshmërisë së ndërtimit të marinës, duke përfshirë dhe të gjitha dokumentet e duhura projektuese/planifikuese. Gjatë fazës së dytë do të definohej domosdoshmëria dhe mundësia e ndërtimit të marinës do të fillohej me punimet e projekteve dhe të dizajnit të detajuar të marinës. Faza e fundit, e treta, do të nënkuptonte investimin dhe realizimin e punëve në marinë. <i>Vërejtje: në ITUNNP "Liqeni i Shkodrës" në fuqi nuk është e planifikuar marina. Në propozim që në fund nuk është miratuar, pastaj ka ardhur deri te ndryshimi i ligjit, në këtë zonë është planifikuar porti. Pritet se do të vihet deri te ndërtimi i planit të ri hapësinor. Komuna angazhohet për planifikimin e marinës në mënyrë që të lihet mundësia e komunikacionit tejkuftar me Shkodrën. Ndërtimi i marinës do të ishte atraksion dhe mund të kishte një ndikim të madh ekonomik për këtë zonë. Ndikimi në mjedisin jetësor do të varej nga dokumentacioni projektues dhe vlerësimi strategjik i ndikimit në mjedisin jetësor. Ndërtimi i marinës nuk duhet medoemos të thotë se do të ndikojë në masë të madhe në natyrë në raport me portin.</i>
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Objekti i turizmit nautik-marina, duhet të jetë bazë për valorizimin më të mirë të resurseve turistike të liqenit të Shkodrës. Përmes saj do të mundësohet lidhshmëria e komunikacionit rrugëve ujore me portet dhe vendlidhjet tjera në liqenin e Shkodrës, para së gjithash me Virpazarin dhe me Shkodrën.
Aktivitetet: - Përgatitja e dokumentacionit projektues/planifikues për ndërtimin e marinës;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Punimi i planit dhe dokumentacionit të planit për ndërtimin e marinës në Narhelm; - Investimi dhe ndërtimi i marinës në Narhelm.
Indikatorët dalës: - Investimi në marinë; - Valorizimi turistik i kësaj zone; - Zvogëlimi i papunësisë.
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi; - Investitorët privatë
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e mjeteve të nevojshme do të përcaktohej pas punimit të dokumentacionit projektues; - 1.000.000 EUR; - Qeveria e Malit të Zi; Investitorët privatë;
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit, afaristët turistikë;
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026; Implementimi i projektit do të varet nga ndryshimet e dokumentacionit hapësinor-planifikues dhe zgjedhjes së planifikuar;
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit; - Sigurimi i një trupi profesionist që do të bëjë mbikëqyrjen e përgatitjes së dokumentacionit projektues e më vonë edhe i realizimit të punëve.

Projekti 20. Rregullimi i rrjedhës së lumit Urrelë që nga Ubla e Milesht e deri në Vuksanlekaj dhe ndërtimi i shtegut të këmbësorëve prej urës pranë kishës katolike e deri te mali i Shipshanikut

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore

Përshkrimi i projektit:

Lumi Urrela krijohet nga burimet e përkohshme në atarin (zonën) e fshatit Milesht i poshtëm dhe rrjedh nëpër fushën e Cemit, kalon nëpër vendbanimin Tuz e më tutje nëpër vendbanimet Kodërbudan dhe Narhelm, derdhet në liqenin e Shkodrës në zonën e Krivulanit. Një pjesë të saj, lumi Urrela e merr dhe nga burimi i Krevenicës. Ujërat e mëdha kushtëzojnë lëvizjen e prurjeve nga shtrati dhe rrëzimi i brigjeve e veçanërisht në kthesat e ashpra. Siç bën meandrimin rrjedha e ujit, lugina është jo e njëtrajtshme, pra, nuk janë gjerësitë e njëtrajtshme dhe gjatësitë nuk janë të mbuluara, është i shprehur erozioni i fundit të shtratisë të rrjedhës dhe në disa lokacione është prezent edhe eksploatimi i materialit nga shtrati si dhe zona me lokacionet më të shpeshta për hedhjen e mbeturinave, për ç’ shkak paraqitet shpesh edhe derdhja nga shtrati i lumit.

Shtegu këmbësor është projektuar pranë shtratisë të lumit Urrelë në gjatësi 1.500 m. Gjerësia minimale e shtegut është 1,5m ndërsa pjerrtësia maksimale për gjatësi 12%.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Projekti paraqet vazhdimësinë e rregullimit të shtratisë të lumit Urrelë që nga burimi në Milesht deri në derdhje në Liqenin e Shkodrës, në vitet e kaluara është realizuar faza e parë e rregullimit të shtratisë që nga Liqeni i Shkodrës deri te ura në Vuksanlekaj, dhe me këtë projekt është përfshirë prej nga ura në Vuksanlekaj deri në rrugën magjistrale Tuz-Bozhaj deri te burimi në Milesht. Me këtë projekt lidhet me shëtitore qendra e Tuzit dhe park-pylli Shipshanik dhe me bodrumin e verës të plantacioneve “13 Korriku”.

Aktivitetet:

- Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues;
- Zgjedhja e realizuesve dhe mbikëqyrësve të punës;
- Realizimi i punëve;
- Pranimi i punëve

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Zgjidhet problemi i vërshimeve të zonave bujqësore dhe objekteve gjatë reshjeve të shiut në parcelat fqinje përgjatë rrjedhës së lumit, parandalohet degradimi i shtratisë të Cemit nga erozioni, zbulohet ambienti i rrjedhës së lumit, shkarkohet kanalizimi atmosferik i qendrës së Tuzit që është i lidhur me lumin Urrelë, avancimi i aktiviteteve rekreative, ruajtja e ambientit.

Indikatorët dalës:

- Shtrati i lumit i rregulluar;
- Shtegu këmbësor 1.500 m;

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

5.601.000,00 EUR

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Qytetarët e Komunës së Tuzit; Organizata Turistike e Tuzit; PN “Liqeni i Shkodrës”

Periudha e implementimit:

Deri në vitin 2026

Monitorimi dhe evaluimi:

Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 21. Rikonstruktimi i rrugës Tuz-Hot (që nga udhëkryqi në Tuz deri te ura mbi lumin Urrelë)
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni, ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Rruga që është lëndë e këtij propozimi paraqet rrugën e rrjetit sekondar, Tuz-Hot me gjatësi, të përafërt prej 2.400 m (që nga udhëkryqi në Tuz deri te ura mbi lumin Urrelë). Kjo rrugë gjendet në pjesën e planit urbanistik të qytetit të Podgoricës. Ajo lidh vendbanimet me qendrën e Tuzit dhe shërben si rrugë alternative prej kalimit kufitar Bozhaj.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: I shkarkon dhe i mbledh rrugët lokale të Komunës së Tuzit, realizon lidhje më të mirë ndërmjet vendbanimit të Tuzit me vendbanimin Vuksanlekaj, lehtëson transportin e udhëtarëve dhe transportin e prodhuesve bujqësorë, gjithashtu realizohet një lidhje më e mirë me stacionin hekurudhor në Tuz.
Aktivitetet: - Ndërtimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndikon në zhvillimin e bujqësisë si degë primare e ekonomisë të kësaj zone, lidh fshatrat dhe vendbanimet e periferisë me qytetin, lidh dhe kontribuon stacionit hekurudhor në Tuz
Indikatorët dalës: Rruga e rikonstruktuar në gjatësi 2,4km
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 2.371.000 EUR - Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit, prodhuesit bujqësorë, ndërmarrësit, udhëtarët.
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 22. Rikonstruktimi i rrugës Mataguzh-Tuz, pjesa Treshnjica-Tuz, km 4+587,00 – km 9+476,85**QËLLIMI STRATEGJIK 2:** Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 2.4:** Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore**Përshkrimi i projektit:**

Rruga që është objekt i këtij propozimi paraqet rrugën e rrjetit primar. Kjo rrugë dallon me mbulimin e dobët të shtresës së sipërme të rrugës dhe me karakteristikat e pavolitshme teknike, kështu që duhet të bëhet rikonstruktimi,,,,, sepse rruga ekzistuese që lidh më shumë fshatra dhe vendbanime me qytetin e shërben edhe për lëvizjen e autobusëve të transportit publik, gjithashtu paraqet një pjesë të rrugës rajonale Tuz-Gollubovc. Në fakt me këtë projekt është planifikuar edhe ndriçimi publik me teknologjinë LED, shtigjet e çiklistëve, trotualet dhe sipërfaqet e gjelbra. Gjatësia e rrugës Mataguzh-Tuz është 4888m, projektin kryesor e ka bërë firma “Geoprojekt Perišić” sh.p.k; ndërsa revizionin Instituti për Hulumtime Teknike sh.p.k. Podgoricë

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Zgjidhet komunikacioni transitor prej Shqipërisë drejt qyteteve të bregdetit të Malit të Zi dhe anasjelltas shkarkohet rruga ndërkombëtare Podgoricë-Tuz-Bozhaj, lidhet Komuna e Tuzit dhe komuna në kuadër të kryeqytetit- Gollubovci me kryeqytetin-Podgoricën, lehtëson komunikacionin publik të udhëtarëve dhe transportin e prodhimeve bujqësore, shkarkon rrugët lokale.

Aktivitetet:

- Ndërtimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues;
- Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve;
- Realizuesi i punëve;
- Pranimi i punëve.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Ndikon në zhvillimin e bujqësisë si degë primare e ekonomisë së kësaj zone, lidh fshatrat dhe vendbanimet nga periferia me qytetin, kontribuon në transportin publik dhe komunikacionin e transitit. Kontribuon evitimin e rreziqeve për siguri në komunikacion për makinë të vogla dhe kamionë, për këmbësorë dhe çiklistë.

Indikatorët dalës:

Rruga e rikonstruktuar në gjatësi 4.587km

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

3.651.000,000,00EUR

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Qytetarët e Komunës së Tuzit dhe komunës në kuadër të kryeqytetit-Gollubovci, prodhuesit bujqësorë, ndërmarrësit, udhëtarët

Periudha e implementimit:

Deri në vitin 2026

Monitorimi dhe evaluimi:

- Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 23. Ndërtimi i rrugës Dinoshë-Ura e Zharnicës -M2- Podgoricë-Tivar
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.4: Ndërtimi dhe rikonstruktimi i infrastrukurës rrugore dhe hekurudhore
Përshkrimi i projektit: Rruga është sipas PUH Podgoricë pjesë e transitit lindor të kryeqytetit. Me rrugë do të fitohet lidhshmëria më e mirë e vendbanimit Dinoshë me Rakiq, me Dheun e Zi dhe me bërthamën e qytetit të Tuzit si dhe me Kryeqytetin
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Lidhshmëria më e mirë e komunikacionit ndërmjet vendbanimeve dhe formimi i mundësive të reja zhvillimore.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacioni projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Lidhshmëria e komunikacionit si parakusht për mundësitë e reja zhvillimore në këtë zonë
Indikatorët dalës: Formimi i rrjetit të komunikacionit ndërmjet vendbanimeve në gjatësi prej 2,5km
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Ministria e Investimeve Kapitale
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 60.000 EUR- Dokumentacioni projektues; - 2.000.000. EUR - Komuna e Tuzit; Qeveria e Malit të Zi dhe Organizatat ndërkombëtare
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit dhe të kryeqytetit
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit; Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm - Ministria e Investimeve Kapitale

Projekti 24. Ndërtimi i varrezave të qytetit
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5: Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Komuna e Tuzit ende nuk e ka zgjedhur gjendjen e varrezave të qytetit. Për shkak të rritjes së numrit të banorëve në mjediset urbane, zgjedhja e kësaj çështjeje për kohë më të gjatë është diçka që duhet të bëhet. Me realizimin e këtij projekti zgjidhet edhe problemi.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Ndërtimi i varrezave të qytetit për të gjithë qytetarët e Komunës së Tuzit është projekt që ka për qëllim zgjidhjen e kësaj çështjeje;
Aktivitetet: - Ndërtimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Zgjedhja e realizuesit dhe mbikëqyrësit të punëve; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): - Ndërtimi i varrezave të qytetit
Indikatorët dalës: Varrezat e qytetit
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 30.000 EUR- Dokumentacioni projektues; - 500.000 EUR; - Komuna e Tuzit; Qeveria e Malit të Zi dhe donacionet;
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 25. Renesanca urbane e qendrës
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni, ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5: <i>Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike</i>
Përshkrimi i projektit: Projekti nënkupton rikonstruktimin e fasadave dhe rregullimin e parkut në qendër të Tuzit.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me rikonstruktim sipas projektit të ideuar, fasadat e objekteve në qendër të Tuzit dhe me rregullimin e parkut, bërthama e qytetit do të fitojë një hapësirë të rregulluar publike që u përngjet edhe qyteteve tjera evropiane me karakteristika të ngjashme;
Aktivitetet: - Punimi i projektit të renesancës urbane; - Zgjedhja e realizuesit; - Realizimi i punëve; - Përcjellja e realizimit të punëve; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Hapësira publike e rregulluar.
Indikatorët dalës: Bërthama e rregulluar e qytetit.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 400.000 EUR - Komuna e Tuzit, qeveria e Malit të Zi, organizatat dhe donacionet ndërkombëtare
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 26. Ndërtimi i tregut të qytetit
QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor
Prioriteti 2.5: Ndërtimi i infrastrukturës tjetër publike
Përshkrimi i projektit: Projekti ka për qëllim ndërtimin e tregut të qytetit përmes partneritetit privat-publik të Komunës së Tuzit dhe investitorit të interesuar.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: - Mirëmbajtja dhe pajisja e tregjeve dhe objekteve në treg, dhënia në qira të objekteve dhe hapësirës në treg për shitje të prodhimeve bujqësore-ushqimore, me pakicë; - Ndërtimi i tregut dhe objekteve të tregut, blerja e pajisjeve të tregut dhe aparateve për nevojat e veta me mjete vetjake dhe mjete të themeluesit; - Dhënia në qira të objekteve dhe hapësirave për shitjen e prodhimeve të zanateve vendore dhe prodhimeve tjera jo ushqimore dhe kafshëve, të lejuara sipas dispozitave ligjore; - Vendosja, mirëmbajtja dhe dhënia në qira si dhe shitja e tezgave dhe kioskave në vendet e caktuara për shitje me pakicë të prodhimeve jobujqësore, të mallit të konsumit të gjerë.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues; - Shpallja e tenderit për projektin e ndërtimit të tregut të qytetit; - Zgjedhja e ofertës më të mirë; - Ndërtimi i tregut të qytetit.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Hapësira bashkëkohore e tregut e përshtatshme për shitjen dhe deponimin e prodhimeve
Indikatorët dalës: Zvogëlimi i papunësisë
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Investitori privat.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 45.000 EUR- Dokumentacioni projektues 3.000.000. EUR -Komuna e Tuzit; Investitori privat
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: 4 vjet
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 27. Punimi i planit lokal të veprimit për biodiversitet

QËLLIMI STRATEGJIK 2: Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor

Prioriteti 2.6: Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor

Përshkrimi i projektit:

Ligji mbi mjedisin jetësor ("Fl. zyrt. M.Z." nr. 52.16) është ligji kulmor (lex generalis) në mbrojtjen e mjedisit jetësor dhe si i tillë i ka vendosur bazat për miratimin e disa dispozitave dhe dokumenteve strategjike. Kështu neni 13 i këtij ligji përcakton që planin lokal i veprimit për biodiversitetin me qëllim të zbatimit të strategjisë, ruajtjes dhe mbrojtjes së natyrës në nivelin lokal në nivelin lokal ta miratojnë organet kompetente të vetëqeverisjes lokale.

Qëllimi i punimit të këtij dokumenti është që të evidentohen trendët dhe ndryshimet në periudhën e kaluar, të futen risitë kur bëhet fjalë për standarde si dhe të definohen aktivitetet e ardhshme në mënyrë që të realizohet vizioni i projektuar i zhvillimit të qëndrueshëm dhe arritjes së normave evropiane në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor. Me planin lokal të mbrojtjes së mjedisit jetësor përpunohen masat nga programi që ka të bëjë me zonën në pajtim me veçantitë lokale dhe me specifikat e zonës për të cilat miratohet plani. Me plan vendosen qëllimet dhe detyrat e rëndësishme për mbrojtjen e mjedisit jetësor si dhe zhvillimin e qëndrueshëm në nivelin lokal. Pushteti lokal merr pjesë në planifikim, udhëheqje dhe mirëmbajtje të infrastrukturës ekonomike dhe shoqërore, inicicion dhe mbikëqyr procesin e planifikimit, miraton politikën lokale të mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe zbaton rregullativen nacionale. Si nivel i pushteti që është më i afërmi me njeriun e thjeshtë, pushteti lokal ka edhe rolin më të rëndësishëm në edukimin dhe mobilizimin e opinionit për implementimin e parimeve të zhvillimit të qëndrueshëm.

Me implementimin e planit do të arrihet menaxhimi efikas, efektiv dhe i qëndrueshëm me resurset natyrore, avancimi i bashkëpunimit brenda sektorit me krijimin e marrëdhënieve të partneritetit në nivelin lokal, me rritjen e aftësive të zgjidhjes dhe të ballafaqimit me problemet e rrezikimit të mjedisit jetësor, me mundësinë e krijimit të konsensusit mbi prioritetet, nxitjet për marrjen e vendimeve ekonomike të arsyeshme.

Kompetencat e pushtetit lokal janë të përfshira në legjislative në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe kanë të bëjnë me dispozitat ligjore mbi mjedisin jetësor, ligjit mbi vlerësimin strategjik të ndikimit në mjedisin jetësor, ligji mbi parandalimin e integruar dhe kontrollin e ndotjes së mjedisit jetësor, ligji mbi mbrojtjen e ajrit, ligji mbi mbrojtjen e natyrës, ligji mbi mbrojtjen nga zhurma në mjedisin jetësor, ligji mbi ujët, ligji mbi menaxhimin e mbeturinave, ligji mbi energjetikën dhe ligji mbi shfrytëzimin efikas të energjisë. Përpos kësaj në mbledhjen XIII të Kuvendit të Komunës së Tuzit është miratuar vendimi mbi fillimin e punimit të planit lokal të veprimit për biodiversitetin ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi- dispozitat komunale, numër 020/20)

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Plani lokal i veprimit për biodiversitetin lidhet me periudhën prej 5 vjetësh. Plani do të përmbajë trendët dhe ndryshimet nga periudha e kaluar, risitë në standarde, definimin e veprimeve të ardhshme në mënyrë që të realizohet vizioni i projektuar i zhvillimit të qëndrueshëm dhe arritja e normave evropiane në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor.

Aktivitetet:

Vendimi mbi fillimin e punimit të planit lokal të veprimit për biodiversitetin është miratuar në mbledhjen XIII të Kuvendit të Komunës së Tuzit ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi- dispozitat komunale", numër 020/20).

Aktivitetet që përcjellin këtë masë janë:

- Marrja e vendimit për fillimin e punimit të LABB;
- Sigurimi i mjeteve për punimin e planit (të planifikohet në buxhetin e komunës për vitin 2021)
- Marrja e vendimit për formimin e ekipit punues për punimin e planit;
- Nënshkrimi i marrëveshjes me anëtarët e ekipit punues;
- Punimi i planit;
- Debati publik;
- Miratimi i dokumentit në mbledhjen e Kuvendit të Komunës;
- Implementimi.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Si rezultat i projektit është një dokument i fituar që do të përmbajë të gjitha udhëzimet e duhura të zhvillimit të qëndrueshëm dhe arritjes së normave evropiane në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor.

Indikatorët dalës:

Plani i punuar lokal i veprimit për biodiversitetin

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 15.000,00 EUR, Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Popullata lokale dhe Komuna e Tuzit
Periudha e implementimit: Viti 2021
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural

Projekti 28. Punimi planit të menaxhimit të përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit”**QËLLIMI STRATEGJIK 2:** Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni, ruajtja e mjedisit jetësor**Prioriteti 2.6: Ekologjia dhe mbrojtja e mjedisit jetësor****Përshkrimi i projektit:**

Menaxhimi i zonave të mbrojtura dhe zonave të rrjetit ekologjik nënkupton zbatimin e një sërë masash dhe aktiviteteve të duhura për ruajtjen afatgjatë të zonave të natyrës dhe zonave tjera të vlerës, e në kuadër të përgjegjësisë së shpërndarë institucioneve të caktuara të sistemit me ligjin mbi mbrojtjen e natyrës (“Fletorja Zyrtare e Malit të Zi” nr.52/16) në lidhje me aktet nënligjore.

Fushëveprimi i institucioneve publike që i menaxhojnë zonat e mbrojtura dhe rrjetin e zonave ekologjike më së shpeshti ka të bëjë me këto segmente: ruajtja e vlerave të natyrës, ruajtja e trashëgimisë kulturore dhe vlerave të traditës (nëse ekzistojnë në zonën në fjalë), menaxhimi me vizita (nëse lejohet dhe është e përshtatshme në zonën në fjalë) dhe bashkëpunimi me bashkësinë lokale me qëllim të sigurimit të ruajtjes afatgjatë të vlerave natyrore të zonës. Praktika shumëvjeçare në menaxhimin e zonave të mbrojtura në botë dhe përcjelljes së efikasitetit të tyre në ruajtjen e natyrës ka treguar se për sukses janë të rëndësishme parimet e përshtatshmërisë dhe menaxhimi participativ.

- Menaxhimi i përshtatshmërisë (adaptimi), bazohet në procesin qarkor të menaxhimit, që mundëson që informata dhe përvoja nga e kaluara të kyçet në efikasitetin e menaxhimit në të ardhmen.
- Nocioni i menaxhimit participativ (në kontekstin e zonave të mbrojtura gjegjësisht zonave të rrjetit ekologjik) tregon se pjesët në mënyra të ndryshme dhe në nivele të ndryshme janë të kyçura në faza të ndryshme të ciklit të menaxhimit të zonës. Neni 8, paragrafi 2, i vendimit mbi shpalljen e përmendores së natyrës të “Kanionit të Cemit” nr. 02-030/17-148, të datës 21.12.2017 përcakton se plani i menaxhimit të përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit” bihet nga organi i vetëqeverisjes lokale në periudhën prej 5 vjetësh në pajtim paraprak të ministrisë. Gjithashtu vendimi mbi fillimin e punimit të planit për menaxhimin e përmendores së kulturës “Kanioni i Cemit” (“Fletorja Zyrtare e Malit të Zi, dispozitat komunale, nr. 020/20) që është miratuar në mbledhjen e XIII të Kuvendit të komunës, na obligon t’i qasemi punimit të këtij plani.

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Qëllimi i masave të propozuara është punimi i Planit për menaxhim që do të jetë i zbatueshëm për 5 vitet e ardhshme, dhe prej të cilit do të thithen planet vjetore të veprimit për punët dhe aktivitetet që do të zhvillojë në terren vetë menaxhuesi.

Aktivitetet:

Neni 59 i Ligjit për Mbrojtjen e Natyrës (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi, nr.52/16) përcakton se çka duhet të përmbajë Planin për menaxhimin e zonave të mbrojtura të natyrës, e këtyre do t’u përmbahet ekipi organizues. Aktivitetet që përcjellin këtë masë:

- Në Mbledhjen e XIII të Kuvendit të Komunës është miratuar Vendimi mbi fillimin e punimit të Planit të menaxhimit të përmendores së natyrës “Kanioni i Cemit” (Fletorja Zyrtare e Malit të Zi- Dispozitat komunale, nr. 020/20);
- Sigurimi i mjeteve për punimin e planit (të planifikohet në Buxhetin e komunës për vitin 2021);
- Marrja e vendimit për formimin e ekipit punues për punimin e planit;
- Nënshkrimi i marrëveshjes me anëtarët e ekipit punues;
- Punimi i planit;
- Debat i publik;
- Miratimi i dokumenteve në mbledhjen e Kuvendit të Komunës;
- Implementimi

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

Me fitimin e dokumentit kryesor, orientimet e të cilit do të zbatohen në terren me qëllim të ruajtjes së natyrës dhe menaxhimit të qëndrueshëm me këtë zonë.

Indikatorët dalës:

Punimi i Planit të menaxhimit të përmendores të natyrës

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit-Sekretariati për Vetëqeverisje dhe Zhvillimin Rural;

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

15.000,00 EUR; Komuna e Tuzit

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Popullsia e Komunës së Tuzit dhe më gjërë
Periudha e implementimit: Viti 2022
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për Bujqësi dhe Zhvillimin Rural

Qëllimi strategjik 3. Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore

Projekti 29. Themelimi i Ndhmës së Shpejtë Mjekësore- Tuz
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.1: <i>Avancimi i mbrojtjes shëndetësore</i>
Përshkrimi i projektit: Komuna e Tuzit nuk ka një njësi organizative për ndihmën e shpejtë mjekësore në kuadër të IPSH - Entit për Ndhmën e Shpejtë Mjekësore. Ndhma e shpejtë mjekësore si fushë e posaçme e veprimtarisë shëndetësore kryhet në nivelin primar, e për nevojat e qytetarëve të Komunës së Tuzit bëhet përmes Njesisë për Ndhmën e Shpejtë Mjekësore në Podgoricë. Me ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit mbi Ndhmën e Shpejtë Mjekësore është paraparë që njësitë për ndihmën e shpejtë mjekësore të organizohen në pajtim me numrin e banorëve, specifika gjeografike, lidhjet e komunikacionit dhe distanca nga spitali. Me formimin e Komunës së pavarur të Tuzit, është imponuar obligimi që në pajtim me ligj të formohet njësi për ndihmën e shpejtë mjekësore. Me qëllim të avancimit të shërbimeve të ndihmës së shpejtë mjekësore, është e domosdoshme të parashihen kapacitete përkatëse hapësinore.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Avancimi i shërbimeve të ndihmës së shpejtë mjekësore
Aktivitetet: - Përgatitja e dokumentacionit të projektimit; - Realizimi i punëve; - Pranimi i punëve
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Krijohet njësi organizative e Ndhmës së Shpejtë Mjekësore- Tuz
Indikatorët dalës: NSHM Tuz
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi; - Ministria e shëndetit.
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e mjeteve të duhura do të përcaktohet më vonë - Qeveria e Malit të Zi; - Ministria e Shëndetësisë;
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: Ministria e Shëndetit, IPSH, Enti për Ndhmën e Shpejtë Mjekësore i Malit të Zi

Projekti 30. Avancimi i kapaciteteve të Shtëpisë së Shëndetit në Tuz
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Avancimi i qasshmërisë dhe kualitetit të shërbimeve shoqërore Prioriteti 3.1: Avancimi i mbrojtjes shëndetësore
Përshkrimi i projektit: Me projekt është e paraparë blerja e aparateve të diagnostifikuese për Shtëpinë e Shëndetit Tuz si dhe inicimi i krijimit të shërbimeve të reja shëndetësore në kuadër të objektit shëndetësor në Tuz.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Avancimi i kualitetit të shërbimeve shëndetësore të banorëve të Komunës së Tuzit
Aktivitetet: - Dhënia e iniciativës për futjen e shërbimeve të reja shëndetësore; - Blerja e aparateve diagnostifikuese
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Qasja në shërbime të reja shëndetësore në kuadër të Shtëpisë së Shëndetit në Komunën e Tuzit
Indikatorët dalës: Futja e shërbimeve të reja shëndetësore; blerja e aparateve diagnostifikuese.
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi; - Ministria e Shëndetësisë;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e mjeteve të duhura do të caktohet më vonë gjatë konsultimit me Ministrinë e Shëndetësisë
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periodha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit; - Ministria e Shëndetësisë;

Projekti 31. Plani lokal i veprimit (LPA) për promovimin dhe barazinë në mes gjinive në Komunën e Tuzit
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore <i>Prioriteti 3.2: Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve vulnerable</i>
Përshkrimi i projektit: LAP për promovimin e barazisë mes gjinive në Komunën e Tuzit është dokument zhvillimor me të cilin zhvillohet politika e barazisë gjinore në zonën e Komunës së Tuzit, me këtë dokument përcaktohet politika e tërësishme dhe e përputhshme ndaj problemeve të pabarazisë gjinore. LAP do të kyçë edhe planin e veprimit për masat dhe aktivitetet konkrete që do të duhej të zbatoheshin me qëllim që të mbështetej dhe të promohej barazia gjinore në komunë.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Projekti është i destinuar për qytetarët e Komunës së Tuzit me qëllim të eliminimit të të gjitha formave të dhunës mbi gratë dhe dhunës në familje, barazia gjinore në ekonomi, media dhe kultura me qëllim të futjes së politikës së barazisë gjinore dhe eliminimit të stereotipave gjinorë, barazia në procesin e vendimmarrjes në jetën politike dhe publike me qëllim të arritjes së pjesëmarrjes së barabartë të grave.
Aktivitetet: - Formimi i grupit punues për punimin e LAP për promovimin e barazisë ndërmjet gjinive në Komunën e Tuzit; - Hulumtimi i qëndrimeve të subjekteve relevante që merren me këtë problematikë; - Punimi i LAP-it, për promovim të barazisë ndërmjet gjinive (analiza e gjendjes, definimi i qëllimeve strategjike dhe operative, plani i veprimit); - Debati publik; - Miratimi i planit në mbledhjen e Kuvendit
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): LAP i miratuar për promovimin e barazisë ndërmjet gjinive në Komunën e Tuzit
Indikatorët dalës: Plani lokal i veprimit- dokument
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e mjeteve të duhura do të përcaktohet më vonë; Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Të punësuarit në vetëqeverisjen lokale, këshilltarët/këshilltaret; gazetarët/gazetaret; politikanët/politikanet, etj.
Periudha e implementimit: Viti 2022-2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 33. Themelimi i qendrës ditore për fëmijë dhe të rinj me pengesa dhe vështirësi në zhvillim
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.2: <i>Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve të lëndueshme (vulnerable)</i>
Përshkrimi i projektit: Themelimi i Qendrës Ditore që do të përfshinte qëndrimin ditor, punën individuale dhe grupe, mbajtjen e përkujdesjes dhe higjienës personale, punën edukativo-arsimore në të cilën arrihen shkathtësitë e domosdoshme për jetën e përditshme, socializimi, transporti, aktivitetet e lira dhe ushqimi. Në kuadër të Qendrës Ditore do të ofrohen shërbime që i kontribuojnë kualitetit më të mirë të jetës së fëmijëve dhe të rinjve me pengesa dhe vështirësi në zhvillim, do që të mbështesë qëndrimin e tyre në familje, duke nxitur zhvillimin dhe shfrytëzimin e potencialeve të ruajtura, duke zhvilluar dhe avancuar shkathtësitë e rëndësishme në jetën e përditshme në pajtim me llojet e tyre.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Qendra Ditore ka për qëllim mbrojtjen, promovimin dhe avancimin e të drejtave të fëmijëve dhe të rinjve me pengesa në zhvillim, socializimin e tyre dhe integrimin në bashkësi, edukimin dhe aftësimin për një pavarësi sa më të madhe në aktivitetet ditore varësisht nga aftësitë e ruajtura të shfrytëzuesit.
Aktivitetet: - Formimi i ekipit të projektit dhe analiza e specifikave të nevojave të fëmijëve me pengesa në zhvillim; - Sigurimi i mjeteve financiare; - Marrja e vendimit mbi themelimin e qendrës; - Punimi i dokumentacionit të projektit; - Zgjedhja e realizuesit dhe ndërtimi i qendrës.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Qendra Ditore e themeluar dhe e hapur si dhe fëmijët e rinia të përkujdesur aty.
Indikatorët dalës: 20 fëmijë dhe të rinj me pengesa në zhvillim që qëndrojnë në Qendrën Ditore.
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale, Qeveria e Malit të Zi
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 250.000 EUR; Komuna e Tuzit, Qeveria e MZ, donatorët.
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Fëmijët dhe të rinjtë me pengesa në zhvillim në moshës deri 27 vjeçare
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 34. Ndërtimi i njësive banesore për zgjidhjen e çështjeve të banesave për popullatën pa përkujdesje sociale
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.2: <i>Avancimi i mbrojtjes sociale dhe inkluzioni i grupeve të lëndueshme (vulnerable);</i>
Përshkrimi i projektit: Ndërtimi i njësive banesore për zgjidhjen e çështjes së banesës për popullatën pa përkujdesje sociale.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Krijimi i kushteve për sigurimin e kushteve më të mira të jetës për kategoritë të rrezikuara sociale të popullatës.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikues; - Shpallja e tenderit dhe zgjedhja e realizuesit; - Realizimi i punëve; - Përcjellja e realizimit të punëve; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Çështja banesore e zgjidhur e familjeve të rrezikuara në aspektin social.
Indikatorët dalës: Minimum 20 familje
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit, Sekretariati për vetëqeverisje lokale, partnerët dhe donatorët;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: Vlera e projektit do të përcaktohet më vonë pas punimit të dokumentacionit të projektimit. Komuna e Tuzit; Qeveria e Malit të Zi.
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Familjet e rrezikuara në aspektin social
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit, Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Projekti 35.Ndërtimi i shkollës fillore- Dheu i Zi
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.3: Avancimi i kushteve dhe kualitetit të arsimit
Përshkrimi i projektit: Me rritjen e numrit të banorëve në këtë vendbanim është krijuar nevoja për ndërtimin e shkollës fillore. Nxënësit nga kjo zonë momentalisht vijnë në mësimin në shkollë në vendbanime tjera që janë larg vendbanimit dhe që paraprakisht kanë qenë të parapara për një numër më të vogël të nxënësve. Me ndërtimin e shkollës do të krijoheshin edhe mundësi të reja për punëtorët e arsimit, për aktivitete jashtëshkollore që do të mund të mbaheshin në ambientet e shkollës së re.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me ndërtimin e shkollës përmirësohen kushtet për vijimin e shkollës nga ana e banorëve të këtij vendbanimi dhe zonës më të gjerë, përmirësohet kualiteti i sistemit arsimor dhe ambientet e shkollës mund të shfrytëzohen edhe për aktivitete tjera jashtëshkollore që plotësojnë jetën shoqërore të vendbanimit.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues dhe planifikimit; - Shpallja e tenderit dhe zgjedhja e realizuesit; - Realizimi i punëve; - Përcjellja e realizimit të punëve; - Pranimi i punëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndërtimi i shkollës fillore- Dheu i Zi; Avancimi i sistemit arsimor në Komunën e Tuzit;
Indikatorët dalës: Shkollë fillore- Dheu i Zi;
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Ministria e Arsimit, Shkencës, Kulturës dhe Sportit;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: - 30.000 EUR- dokumentacioni projektues - 1.500.000 EUR – Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, Ministria e Arsimit, Shkencës, Kulturës dhe Sportit, organizatat dhe donacionet ndërkombëtare;
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Qytetarët e Komunës së Tuzit
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit- Sekretariati për Urbanizëm; - Ministria e arsimit, shkencës, kulturës dhe sportit

Projekti 36. Ndërtimi i sallës sportive
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore Prioriteti 3.4: <i>Avancimi i kushteve për zhvillimin e sportit dhe rekreacionit</i>
Përshkrimi i projektit: Ndërtimi i sallës do të kontribuonte në mënyrë të dukshme zhvillimit të sportit në Komunën e Tuzit, do të arriheshin kushte për gara të ndryshme, në sporte të ndryshme, siç janë: basketbolli, futboll i vogël, tenisi, gjimnastika, boksi, hendbolli, volejboli etj.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Me ndërtimin e sallës do të arriheshin kushtet për formimin e klubeve të reja sportive. Në këtë mënyrë rinia do t'i kthehej sportit dhe aktiviteteve sportive, ndërsa garat sportive që do të zhvillohen në të do të jenë përmbajtje e re shoqërore për qytetarët e Komunës së Tuzit. Talentet e sportit do të kenë kushte për zhvillimin e talentit.
Aktivitetet: - Punimi i dokumentacionit projektues; - Shpallja e tenderit dhe zgjedhja e realizuesit; - Realizimi i punëve; - Përcjellja e realizimit të punëve; - Pranimi i punëve.
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndërtimi i sallës sportive
Indikatorët dalës: Salla sportive
Pala përgjegjëse: - Komuna e Tuzit; - Qeveria e Malit të Zi;
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 2.000.000. EUR - Komuna e Tuzit, Qeveria e Malit të Zi, organizatat ndërkombëtare, donacionet dhe sponsorët.
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: - Qytetarët e Komunës së Tuzit; - Punëtorët e sportit dhe sporti;
Periudha e implementimit: Deri në vitin 2026
Monitorimi dhe evaluimi: - Komuna e Tuzit; - Sekretariati për Pasuri dhe Sekretariati për Urbanizëm

Projekti 37. “Tuzi, qytet sipas masës të fëmijëve”
QËLLIMI STRATEGJIK 3: Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore
Prioriteti 3.4: <i>Avancimi i kushteve dhe zhvillimi i sportit dhe rekreacionit</i>
Përshkrimi i projektit: Projekti “Tuzi- qytet sipas masës të fëmijëve” ka për qëllim të krijojë kushte për rekreacion të banorëve më të rinj përmes terreneve për lojëra për fëmijë në territorin e Komunës së Tuzit. Projekti ka rëndësi thelbësore për zhvillimin e fëmijëve, sepse komuna nuk disponon me numër të mjaftueshëm të terreneve të rregulluara, kështu që është e domosdoshme të krijohen kushtet infrastrukturore.
Destinimi dhe qëllimi i projektit: Krijimi i kushteve për lojë dhe për rekreacion për fëmijë me ndërtimin e terreneve, ku fëmijët do të jenë të mbrojtur dhe të sigurt.
Aktivitetet: - Zgjedhja e lokacionit; - Ndërtimi i projektit; - Shpallja e tenderit dhe zgjedhja e realizuesit; - Realizimi i punëve;
Rezultati i projektit (Rezultati i pritur): Ndërtimi i terreneve për fëmijë në Komunën e Tuzit
Indikatorët dalës: 3 terrene të rregulluara për fëmijë
Pala përgjegjëse: Komuna e Tuzit
Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar: 90.000 EUR- Komuna e Tuzit
Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit: Fëmijët
Periudha e implementimit: 5 vite
Monitorimi dhe evaluimi: Komuna e Tuzit

Projekti 38. Mbrojtja e trashëgimisë kulturore- funksionalizimi i muzeut të qytetit**QËLLIMI STRATEGJIK 3:** Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore**Prioriteti 3.5: Promovimi dhe zhvillimi i kulturës****Përshkrimi i projektit:**

Gjendja ekzistuese në muze dhe vetë materiali i përmbledhjes historike dhe etnografike janë jashtëzakonisht në gjendje të dobët, kështu që nevojitet të bëhet rikonstruktimi i ndërtesës ekzistuese dhe hapësirës së ekspozimit apo të punohet materiali i ri i materies muzeore ashtu që në mënyrë adekuate të reprezentohet trashëgimia historike dhe kulturore e Malësisë. Ekspozita e përhershme e përmbledhjes historike dhe etnografike në muze paraqet një nga faktorët relevantë të ofertës turistike të qytetit. Përpos bukuri natyrore, për ta plotësuar ofertën turistike të qytetit, duhet të punohet edhe ekspozita muzeore në mënyrë transparente (me legjenda, fotografi, faksimile, dokumente, material muzeor tredimensional, harta, vinjeta, prezantime) që prezantojnë trashëgiminë kulturo-historike të Malësisë dhe rrethit të saj/

Destinimi dhe qëllimi i projektit:

Me këtë projekt kemi për qëllim mbrojtjen dhe prezantimin e trashëgimisë kulturore të Malësisë. Në muzeun e qytetit të Malësisë duhet të bëjnë pjesë përmbledhjet me eksponate të profileve të ndryshme që nga pavijoni për arkeologji, teknologji, histori, natyrë, etnokulturë, folklor, trashëgimi etj. Avancimi i kualitetit të shërbimeve turistike dhe zhvillimi i ofertës së llojllojshme kulturore dhe turistike.

Aktivitetet:

- Formimi i ekipit punues;
- Punimi i projektit të rinovimit dhe adaptimit të ndërtesës së muzeut dhe hapësirës muzeore;
- Punimi i projektit për avancimin e hapësirës së ekspozimit (vitrina, ndriçim, video-kontroll) ;
- Sigurimi i eksponateve që mungojnë;
- Kryerja e punëve;
- Përgatitja dhe punimi i katalogut dhe biletave;
- Promovimi në media.

Rezultati i projektit (Rezultati i pritur):

- Prezantimi më cilësor i trashëgimisë kulturo-historike.
- Ekspozitat e vlerave muzeore dhe rregullimi i hapësirës së muzeut;

Indikatorët dalës:

- Numri i objekteve të siguruara/ të vendosura në ekspozitë;
- Renovimi i ndërtesës së muzeut;
- Katalogu i shtypur në 400 kopje.

Pala përgjegjëse:

Komuna e Tuzit- Sekretariati për vetëqeverisje lokale

Buxheti i përgjithshëm dhe burimi financiar:

140.000 EUR; Komuna e Tuzit 15%; Ministria e Kulturës 50%, Ministria e Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Turizmit 15%, donatorët 15%

Grupet e qëllimit/shfrytëzuesit:

Qytetarët e Komunës së Tuzit, turistët

Periudha e implementimit:

3 vjet

Monitorimi dhe evaluimi:

IP Qendra për Kulturë- Sekretariati i Vetëqeverisjes Lokale

PËRCJELLJA E MBIKËQYRJA E ZBATIMIT (MONITORIMI) I PLANIT STRATEGJIK TË ZHVILLIMIT TË NJVL

Me qëllim të përcjelljes së realizimit të Planit Strategjik të Zhvillimit, është i definuar sistemi i monitorimit që përfshin indikatorët (treguesit) e suksesit për secilin qëllim dhe për secilin projekt krahas bazës së definuar fillestare dhe rezultateve të planifikuara, si dhe mjeteve të kontrollit me të cilat do të verifikohet përparimi në zbatim. Duke pasur parasysh se për Komunën e Tuzit ende nuk është i krijuar sistemi i përcjelljes statistikore të të dhënave për numër të caktuar të indikatorëve, nuk ka qenë e mundur të definohen bazat fillestare.

Sistemi i monitorimit do të krijohet si pjesë përbërëse e planit vjetor të veprimit, në mënyrë që të realizohet implementimi sa më efikas dhe transparent i planit të zhvillimit strategjik. Koordinator, në bashkëpunim me grupin punues, do të bëjë përcjelljen dhe monitorimin dhe do të raportojë në nivelin vjetor Ministrisë së Ekonomisë, grupit konsultues dhe zyrtarëve tjerë të NJ.V.L. Komuna do ta definojë sistemin për mbledhjen dhe analizën e të dhënave nga ana e koordinators dhe grupit punues.

Qëllimi strategjik	Indikator	Burimi i verifikimit	Vlera fillestare (2020)	Rezultati i qëllimit (2026)
Qëllimi strategjik 1. Rritja dhe zhvillimi ekonomik në fushat prioritare	Numri i subjekteve të reja të themeluara afariste (ndërmarrjet dhe ndërmarrësit)	CRPS- Drejtoria e të Ardhurave Publike	-	40
	Numri i subjekteve të reja të themeluara afariste (ndërmarrjet dhe ndërmarrësit)	MBZHR	572	639
	Sipërfaqe të punueshme (ha)	Komuna e Tuzit	776,35	853,99
	Prodhimtaria e kontraktuar- plasmani i siguruar (t)	Komuna e Tuzit	190	218,5
	Numri i objekteve të reja turistike dhe hotelerike	OT Tuz	-	5
Qëllimi strategjik 2. Infrastruktura komunale e avancuar, komunikacioni dhe ruajtja e mjedisit jetësor	Numri i ujësllësve të punuar	Komuna e Tuzit	-	3
	Gjatësia e rrugëve të punuara (km)	Komuna e Tuzit	-	7,9
	Gjatësia e rrugëve të rikonstruktura (km)	Komuna e Tuzit	-	6,98
	Gjatësia e rrugëve të rikonstruktura, të sanuara dhe të veshura lokale (km)	Komuna e Tuzit	-	60
	Numri i objekteve të punuara publike	Komuna e Tuzit	-	4
	Qendrat e riciklimit	Komuna e Tuzit	-	1
	Azili për kafshë	Komuna e Tuzit	-	1
	Tregu i qytetit	Komuna e Tuzit	-	1
	Varrezat e qytetit	Komuna e Tuzit	-	1
Qëllimi strategjik 3. Qasshmëria e avancuar dhe kualiteti i shërbimeve shoqërore	Numri i objekteve publike të rikonstruktura	Komuna e Tuzit	-	3
	NSHM Tuzi	Komuna e Tuzit	-	1
	Numri i shfrytëzuesve të shërbimeve të ndihmës në shtëpi për persona të moshuar	Komuna e Tuzit	-	50
	Numri i shfrytëzuesve të Qendrës Ditore për fëmijë dhe të rinj me pengesa dhe vështirësi në zhvillim	Komuna e Tuzit	-	20
	Numri i familjeve të rrezikuara në aspektin social me çështjen e zgjedhur banesore	Komuna e Tuzit	-	20
	Numri i objekteve të reja të shkollave fillore	Komuna e Tuzit	-	1
	Numri i objekteve të reja të punuara sportive	Komuna e Tuzit	-	1
	Numri i objekteve të rikonstruktura sportive	Komuna e Tuzit	-	1
	Numri i terreneve të punuara për fëmijë	Komuna e Tuzit	-	3
	Numri i manifestimeve sportive e kulturore	Komuna e Tuzit	-	

Me përgatitjen e planit të ri vjetor të veprimit, përgatitet edhe raporti mbi përparimin dhe rezultatet e realizuara gjatë zbatimit të planit të përparshëm të veprimit. Raportimi bëhet me dorëzimin e raporteve si vijojnë:

- Raporti vjetor i zbatimit të PSZH;
- Raporti financiar vjetor i zbatimit të planit vjetor të veprimit për PSZH;

Forma për raportin vjetor të zbatimit të PSZH-së;

- Qëllimi specifik strategjik;
- Prioriteti

Projekti	Rezultatet e arritura	Indikatorët dhe mjetet e vlerësimit	Periudha e zbatimit	Bartësit e aktivitetëve	Pjesëmarrësit në implementim	Komentet në zbatimin e projektit

Forma për raportin vjetor financiar të zbatimit të planit vjetor të veprimit për PSZH:

- Qëllimi specifik strategjik:
- Prioriteti:
- Pjesa financiare e raportit

Projekti	Mjetet e shpenzuara			
	Gjithsejtë	Buxheti i NJVL	Buxheti shtetëror	Burimet tjera

SHTOJCAT

Tabela 1. Lëvizja e numrit të banorëve në zonën e Komunës së Tuzit

	Emri i vendbanimit	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011
1	Arzë	120	104	116	155	156	182	165	29
2	Bardhaj	114	111	146	156	123	209	80	57
3	Bëkaj	62	69	61	78	44	29	10	-
4	Budzë	120	129	119	148	161	109	38	25
5	Cem	173	186	196	214	134	190	285	63
6	Delaj	60	67	74	122	165	137	65	23
7	Dinoshtë	272	377	457	575	669	785	963	500
8	Mileshe i poshtëm	195	226	302	373	450	361	504	512
9	Dreshaj	33	45	63	111	133	175	159	176
10	Drume	440	510	580	663	768	663	538	164
11	Dushiq	183	277	219	497	432	314	422	188
12	Mileshe i Epërm	351	313	381	431	552	708	1000	742
13	Gurrec	171	141	187	190	133	144	85	46
14	Helmicë	123	135	158	211	207	217	196	51
15	Kodrabudan	78	96	128	92	110	247	385	233
16	Kojë	416	471	446	536	386	237	126	54
17	Këshevë	387	486	687	640	360	304	249	164
18	Llofkë	245	200	212	255	232	169	92	43
19	Muzheçk	65	53	84	95	100	63	19	15
20	Nabom	73	75	79	82	88	110	72	46
21	Nikmarash	80	77	73	90	55	26	13	10
22	Omerbozhaj	54	60	112	184	250	353	134	193
23	Pikalë	236	268	287	296	273	189	119	54
24	Narhelm	100	121	162	216	268	279	303	253
25	Poprat	174	204	151	146	163	157	127	33
26	Priftën	115	131	131	102	13	4	2	-
27	Rakiq	52	56	72	82	108	99	200	279
28	Rudinë	205	214	219	278	270	225	57	10
29	Selisht	228	253	260	292	184	157	81	47
30	Skorraq	260	264	302	359	375	392	347	137
31	Spi	182	185	160	150	108	129	237	39
32	Stjepoh	168	178	189	231	285	169	77	24
33	Sukruq	260	264	302	414	544	779	853	661
34	Traboin	100	122	143	138	175	164	125	48
35	Tuz-qyteti	1118	1286	1606	2059	2720	2886	5012	4748
36	Vllanë	245	208	289	348	441	459	651	474
37	Vranjë	582	522	738	671	903	1069	1041	1012
38	Vuksanlekaj	240	266	343	427	539	570	542	267
	Gjithsejtë:	7.912	8.750	10.234	12.107	13.077	13.759	15.374	11.420

Burimi: Regjistrimi i popullsisë viti 2011, Monstat

Tabela 2. Lëvizja e numrit të amvisërive në zonën e Komunës së Tuzit

	Emri i vendbanimit	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011
1	Arzë	25	21	23	20	15	16	10	Z
2	Bardhaj	22	18	18	20	12	14	7	9
3	Bëkaj	9	11	9	12	7	4	2	Z
4	Budzë	22	20	19	25	17	18	9	6
5	Cem	33	36	32	30	22	19	18	12
6	Delaj	11	12	13	17	18	16	14	6
7	Dinoshë	53	77	85	82	97	107	107	161
8	Mileshti i Poshtëm	40	34	44	53	69	64	86	136
9	Dreshaj	5	7	13	15	15	30	27	37
10	Drume	76	77	82	94	78	74	48	39
11	Dushiq	34	36	34	74	54	39	41	48
12	Mileshti i Epërm	46	45	72	60	75	102	143	187
13	Gurrec	36	28	31	31	21	23	8	15
14	Helmicë	24	22	20	32	23	22	9	9
15	Kodrabudan	11	15	26	11	13	31	54	43
16	Kojë	69	78	75	81	58	41	23	11
17	Këshevë	75	78	85	87	50	49	36	37
18	Llofkë	49	36	32	36	32	22	14	12
19	Muzheçk	11	11	16	11	11	5	3	Z
20	Nabom	15	13	12	15	14	15	10	11
21	Nikmarash	13	13	13	17	9	3	2	Z
22	Omerbozhaj	9	10	24	30	36	45	24	49
23	Pikalë	38	40	40	39	34	30	18	17
24	Narhelm	14	14	26	25	31	43	48	50
25	Poprat	28	37	25	21	20	19	17	10
26	Priftën	17	24	18	15	4	3	1	-
27	Rakiq	10	10	15	17	21	18	31	60
28	Rudinë	41	37	38	44	32	23	6	Z
29	Selisht	43	43	45	45	29	24	9	12
30	Skorraq	44	44	40	39	48	40	20	35
31	Spi	30	28	27	20	15	14	16	10
32	Stjepoh	29	29	33	38	33	22	13	8
33	Sukruq	44	44	40	61	76	82	85	122
34	Traboin	13	14	20	27	23	18	11	14
35	Tuz-qyteti	244	262	326	385	469	537	827	1161
36	Vllanë	38	32	51	55	72	81	99	120
37	Vranjë	90	79	108	108	148	194	172	239
38	Vuksanlekaj	38	39	63	56	63	86	53	62
	Gjithsejtë:	1449	1474	1693	1848	1864	1993	2121	2.748

Tabela 3. Struktura e vjetërsisë së popullsisë së Komunës së Tuzit (2011)

	Emri i vendbanimit	Gjithsejtë	0-34	35-64	65 e më shumë
1	Arzë	29	14	9	6
2	Bardhaj	57	31	19	7
3	Bëkaj	2			2
4	Budzë	25	14	8	3
5	Cem	63	38	17	8
6	Delaj	23	10	9	4
7	Dinoshë	500	243	181	76
8	Milesi i Poshtëm	512	283	174	55
9	Dreshaj	176	101	62	13
10	Drume	164	76	64	24
11	Dushiq	188	103	61	24
12	Milesi i Epërm	742	410	255	77
13	Gurrec	46	21	20	5
14	Hemicë	51	27	17	7
15	Kodrabudan	233	138	74	21
16	Kojë	54	28	20	6
17	Këshevë	164	84	57	23
18	Llofkë	43	25	15	3
19	Muzheçk	15	8	6	1
20	Nabom	46	15	23	8
21	Nikmarash	10	4	4	2
22	Omerbozhaj	193	92	69	32
23	Pikalë	54	24	17	13
24	Narhelm	253	148	84	21
25	Poprat	33	15	12	6
26	Priftën				
27	Rakiq	279	156	97	26
28	Rudinë	10	5	5	
29	Selisht	47	21	19	7
30	Skorraç	137	65	44	28
31	Spi	39	17	18	4
32	Stjepoh	24	7	8	9
33	Sukruq	661	345	234	82
34	Traboin	48	19	21	8
35	Tuz-qyteti	4.748	2.747	1.624	377
36	Vllanë	474	262	161	51
37	Vranjë	1.012	533	355	124
38	Vuksanlekaj	267	128	99	40
	Gjithsejtë:	11.422	6.257	3.962	1.203

Burimi:

Tabela 4. Struktura arsimore e banorëve të Komunës së Tuzit

	Emri i vendbanimit	Gjithsejtë	Pa përgjigje	Pa shkollë	Shkolla fillore	Shkolla e mesme	Shkolla e lartë dhe fakultetit	Studimet postdiplomike dhe magjistr.	Studimet e doktoraturës
1	Arzë	18	1	2	9	5	-		
2	Bardhaj	37	3	9	22	2	1		
3	Bëkaj	2			2				
4	Budz	21	1	1	12	5	2		
5	Cem	49		10	35	4			
6	Delaj	21	1	3	9	4	4		
7	Dinoshë	398	1	40	176	151	29	1	
8	Milesi i posht.	379	37	32	146	145	17	1	
9	Dreshaj	130		11	61	42	16		
10	Drume	132	2	14	76	37	3		
11	Dushiq	140		15	64	51	9	1	
12	Milesi i epërm	574	3	42	265	211	50	3	
13	Gurrec	34		6	22	5	1		
14	Helmicë	38		7	16	11	4		
15	Kodrabudan	163	1	18	75	58	8	3	
16	Kojë	38	1	5	22	10			
17	Këshevë	131	3	12	62	49	3	1	1
18	Llofkë	34		11	19	3	1		
19	Muzheçk	12			8	4			
20	Nabom	40	1	7	21	10	1		
21	Nikmarash	8		1	7				
22	Omerbozhaj	155	2	7	88	45	12	1	
23	Pikalë	47		7	22	16	2	1	
24	Narhelm	190	1	12	100	60	16	1	
25	Poprat	27	1	7	17	2			
26	Priftën	--							
27	Rakiq	204		14	75	99	15		1
28	Rudinë	6	1		3	2			
29	Selisht	39		5	30	4			
30	Skorraq	110	5	16	61	25	2	1	
31	Spi	33		6	15	8	4		
32	Stjepoh	22	1	2	17	2			
33	Sukruq	510	3	50	213	204	39		1
34	Traboin	43		8	26	8	1		
35	Tuz-qyteti	3.496	31	212	1.417	1.534	275	23	4
36	Vllanë	343		15	205	112	10	1	
37	Vranjë	769	5	63	349	300	50	2	
38	Vuksanlekaj	223	1	16	90	96	19		1
	Gjithsejtë:	8.616	106	686	3.857	3.324	595	40	8

Tabela 5. Shkolla e mesme e përzier "25 Maji" Tuz, numri dhe struktura e nxënësve në vitin shkollor 2019-2020

Klasa	gjuha e mësimi- shqip			gjuha e mësimi- malazezisht, serbisht, boshnjakisht, kroatisht			Gjithsejtë
	M	F	Gjithsejtë	M	F	Gjithsejtë	
I	26	39	65	6	3	9	74
II	47	27	74	6	7	13	87
III	36	38	74	10	17	27	101
IV	38	36	74	18	19	37	111
GJITHSEJTË	147	140	287	40	46	86	373

Burimi: Ministria e Arsimit

Tabela 6: Gjymnazi "25 Maji"- Tuz, numri dhe struktura e nxënësve në vitin 2018/2019

Klasa	gjuha e mësimi- shqip			gjuha e mësimi- malazezisht, serbisht, boshnjakisht, kroatisht			Gjithsejtë
	M	F	Gjithsejtë	M	F	Gjithsejtë	
I	49	28	77	6	7	13	90
II	37	40	77	11	19	30	107
III	40	35	75	18	19	37	112
IV	30	22	52	9	11	20	72
GJITHSEJTË	156	125	281	44	56	100	381

Burimi: Ministria e Arsimit

Tabela 7: Gjymnazi "25 Maji" Tuz, numri dhe struktura e nxënësve në vitin shkollor 2017/2018

Klasa	gjuha e mësimi- shqip			gjuha e mësimi- malazezisht, serbisht, boshnjakisht, kroatisht			Gjithsejtë
	M	F	Gjithsejtë	M	M	F	
I	43	41	84	12	19	31	115
II	43	38	81	20	19	39	120
III	32	24	56	12	11	23	79
IV	51	29	80	24	27	51	131
GJITHSEJTË	169	132	301	68	76	144	445

Burimi: Ministria e Arsimit

Tabela 8. Numri i fermave bujqësore

Vendbanimi	Numri i fermave
Këshevë	6
Kodërbudan	5
Stjepoh	2
Omerbozhaj	13
Dushiq	9
Dinoshë	20
Tuz	403
Kojë	4
Milesh i Poshtëm	9

Bardhaj	3
Sukruq	16
Cem	5
Milesh i Epërm	4
Drume	4
Vuksanlekaj	22
Spi	3
Muzheçk	2
Delaj	2
Arzë	1
Vranje	34
Dreshaj	5
GJITHSEJTË	572

Burimi: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tabela 9. Sipërfaqet e punueshme sipas kulturave në bazë të regjistrit të fermave bujqësore

Lloji i kulturës	Sipërfaqja (ha)
Bimët aromatike dhe mjekuese	23,18
Pjeshkë	5,38
Qepë	4,99
Lule dhe bimë zbukuruese në të hapur	0,27
Pjepër	4,08
Tërfojë	3,7
Duhan	6,07
Dredhëza	1,53
Elb	6,38
Kajsi	1,11
Kivi	2,54
Tranguj	0,59
Patate të vona	1,28
Patate të hershme	25,44
Dardhë	3,01
Misër	0,52
Misër për masë të gjelbër	0,83
Lakra	7,48
Perime gjethe	3,96
Livadhe	117,53
Shalqinj	25,3
Jonxhë	4,78
Ullinj	16,02
Të përziera/tjera	8,65
Shega	3,91
Arra	2,02
Drithëra tjera	2,03

Perime tjera	7,57
Speca	13,2
Domate	2,5
Kullota	73,85
Grurë	12,27
Fidane - dru të pyllit	5,12
Kumbulla	0,18
Fiq	3,58
Luledielli	0,05
Përzierje e barit	2,15
Qersh	1,81
Hardhi rrushi- sorta të tryezës	3,85
Hardhi rrushi-sorta të verës	367,51
Vishnje	0,13
GJITHSEJTË	776,35

Burimi: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Shkurtesat:

shkurtesa shqip	domethënia	shkurtesa malazezisht
PN	paralelja e ndarë	PO
IP	Institucioni Publik	JU
IPP	Institucioni Publik Parashkollor	JPU
QKI	Qendra kulturore – informative	KIC
SNA	Standardet ndërkombëtare të afarizmit	MSP
OJQ	Organizata joqeveritare	NVO
MBZHR	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	MPRR
SHJQ	Shoqata Joqeveritare	NVU
KU	Komuna urbane	GO
TM	Tensioni i mesëm	SN
TU	Tensioni i ulët	NN
LVK	Litari vetëbartës kabllor	SKS
TS	Trafostacioni	TS
TSSH	Trafostacioni në shtyllë	STS
PSZH	Plani Strategjik Zhvillimor	SPR
EE	Efikasiteti energjetik	EE
FFMZ	Federata e Futbollit e Malit të Zi	FSCG
LAP (angl.)	Plani vjetor i veprimit	LAP
LAPB	Plani vjetor i veprimit për biodiversitet	LAPB
PUH	Plani hapësinor urbanistik	PUP
PUD	Plani urbanistik i detajuar	DUP
SP	Stacioni i pompimit	PS
ITUN	Impianti për trajtimin e ujërave të ndotura	PPOV
ZDP	Zonat e destinimit të posaçëm	PPN
IPSH	Institucioni publik shëndetësor	JZU
SHKA	Shoqëria kulturore artistike	KUD
NJM	Njësia e menaxhimit	GJ
NJVL	Njësia e vetëqeverisjes lokale	JLS
NSHM	Ndihma e shpejtë mjekësore	HMP
KTK	Klubli i Tae Kwon Do-së	TKK
PN	Parku nacional	NP
BL	Bashkësia lokale	MZ
BE	Bashkimi Evropian	EU
EPP MZ	Enti për punësim i Malit të Zi	ZZZ CG
TVSH	Tatimi në vlerën e shtuar	PDV
KF	Klubi fudbollistik	FK
MMSP (angl. Metering and Monitoring Service Package)	Paketa e Shërbimit të Matjes dhe Monitorimit	MMSP